
נציבות הדורות הבאים דין וחשבון לשנת 2003-2004

מוגש על ידי נציב הדורות הבאים
לכנסת, להנחה על שולחן הכנסת
ולדיון במליאה, על פי סעיפים
32(5) ו- 34 (ט) לחוק הכנסת
ה'תשנ"ד - 1994

יולי 2004

תוכן עניינים

דבר הנציב.....ע"מ 9

תקציר.....12-10

פרק א' – רקע כללי.....24-13

1. נציבות הדורות הבאים.....13
2. ייעוד נציבות הדורות הבאים.....14
3. תחומי פעילות נציבות הדורות הבאים.....15
4. פרק ח' לחוק הכנסת.....19-16
5. דרכי הפעולה בטיפול בהצעות חוק ובחקיקת משנה.....21-19
6. צוות העובדים בנציבות הדורות הבאים.....24-21

פרק ב' – גיבוש חזון נציבות הדורות הבאים ודרכי פעולתה.....40-25

1. תהליך יצירת חזון הארגון.....27-25
2. דרכי עבודה בנציבות הדורות הבאים.....40-28
- 2.1 הגדרת חזון תחומי, איתור נושאי על ובניית תוכניות עבודה.....33-28
- 2.2 עבודה על תחומית – מולטי דיסציפלינארית.....34
- 2.3 אימוץ המושג 'פיתוח בר קיימא' כפלטפורמה מושגית לעבודת הנציבות.....36-35
- 2.4 העתיד של "העתיד" בבית המחוקקים הישראלי.....40-37

פרק ג' – דוח פעילות.....148-41

1. הצעות חוק שיש בהן עניין לדורות הבאים.....91-42
- 1.1 הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג - 2003.....44-42
- 1.2 הצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג - 2003.....47-45
- 1.3 הצעת חוק המידע הסביבתי, התשס"ד - 2003.....49-48

1.25	פרק יג' סעיף 81-82: תיקון ליום חינוך ארוך ולימודי העשרה,
87-86	התשנ"ז-1997.....
1.26	פרק יג' סעיף 83: תיקון חוק חומרים מסוכנים, התשנ"ג – 1993.....
89-88	
1.27	פרק יג' סעיף 86: הדיור הציבורי.....
91-90	
2	קידום נושאים והגשת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים.....132-92
2.1	החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא.....94-92
2.2	חוק ההסדרים.....96-95
2.3	חינוך בר קיימא.....98-96
2.4	כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל.....100-99
2.5	חינוך סביבתי.....102-101
2.6	קרינה אלקטרומגנטית.....104-103
2.7	קידום חשיבת עתיד בפורום מדענים ראשיים.....105
2.8	מקומה של הבריאות במחקר עתידי רפואי.....106
2.9	מגפת השמנה.....108-107
2.10	בריאות התלמיד.....109
2.11	דיאוקסינים – זיהום אויר.....111-110
2.12	אמנת התעשיינים.....113-112
2.13	הקמת תחנת כוח פחמית באשקלון.....115-114
2.14	ענישה בדיני איכות סביבה.....119-116
2.15	פעילות מול נציב המים.....120
2.16	תסקירי קיימות וסקיפות בהסכמי סחר חופשי.....121
2.17	שטחים פתוחים.....123-122
2.18	קטע 18 – חוצה ישראל.....125-124
2.19	פארק איילון.....126
2.20	ירושלים בת קיימא.....128-127
2.21	כפר המדע.....130-129
2.22	בית פרומין.....132-131

3. פעילות במישור הבינלאומי.....136-133

3.1 השתתפות בכנס הנציבות לפיתוח בר-קיימא של האו"ם.....135-133

3.2 כנס ה- PABSEC.....135

3.3 כנס נציגי פרלמנטרים בספרד.....136

4. פעילות נציבות הדורות הבאים במישור הציבורי.....148-137

4.1 המשפט הבינדורי.....138-137

4.2 הקמת מועצה ציבורית לנציבות הדורות הבאים.....140-139

4.3 פעילות מול פורום מנהלי העתיד של המרכז הישראלי לניהול.....141-140

4.4 מובילות ירוקה – עיריית תל אביב.....142-141

4.5 פרויקט "על בריאות שומרים כבר בגן".....142

4.6 משפט מבוסס בשיתוף חיים וסביבה.....143

4.7 מפגש גננות – פרויקט לחיות בעולם בר-קיימא

בעיריית ראשון לציון.....143

4.8 מסגרות בהן הוצגה נציבות הדורות הבאים ועמדותיה.....147-144

4.9 השתתפות במסגרות המקדמות חשיבת עתיד ופיתוח בר-קיימא.....148

רשימת נספחים:

1. נוסח הצעת חוק יסוד פיתוח בר-קיימא, התשס"ג – 2003.....150-149

2. נוסח הצעת חוק פיתוח בר-קיימא, התשס"ג – 2003.....152-151

3. המסמך שהוגש לוועדת השרים לחקיקה בנושא חוק פיתוח בר-קיימא.....157-153

4. נוסח משרד הפנים להצ"ח שמירת הסביבה החופית, התשס"ג – 2003.....169-158

5. חוות הדעת של נציבות הדורות הבאים- החופים כקניין הציבור.....190-170

6. נוסח נציבות הדורות הבאים להצ"ח שמירת הסביבה החופית התשס"ג- 2003.....200-191

7. הצעת חוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד- 2003.....206-201

8. הצעת החוק איסור הוספת פלואוריד למי השתייה, התשס"ג- 2003.....207

9. חוות דעת נציבות הדורות הבאים בנושא הצ"ח איסור התערבות גנטית (שיבוט אדם ושינוי בתאי רבייה) (תיקון), התשס"ד – 2004.....229-208

10. פניה ליו"ר ועדת הלסינקי העליונה לניסויים גנטיים בבני אדם.....231-230

11. חוות הדעת להצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג-2003.....	242-232
12. חוות הדעת להצעת חוק להלן המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004(תיקוני חקיקה) התשס"ד-2003.....	296-243
13. טיוטת החלטת הממשלה מיום 22 אוקטובר, 2002.....	301-297
14. הערות נציב הדורות הבאים לטיוטת החלטת הממשלה מיום 22 באוקטובר 2002.....	307-302
15. החלטת הממשלה מיום 14 במאי 2003, תכנית אסטרטגית לפיתוח בר קיימא בישראל.....	315-308
16. המכתב שהועבר לראש הממשלה, יו"ר הכנסת ויו"ר ועדת הכנסת בנושא חוק ההסדרים.....	318-316
17. דוח צוות ההיגוי בנושא חינוך סביבתי.....	325-319
18. תגובת נציבות הדורות הבאים (לבג"צ 4557/04) בנושא קרינה הבלתי מייננת.....	329-326
19. החלטה - בג"צ 4557/04 בנושא קרינה הבלתי מייננת.....	332-330
20. חוות הדעת בנושא דיאוקסינים ופאורינים.....	349-333
21. מכתבו של נציב הדורות הבאים למנכ"ל משרד התשתיות מר אלי רונן.....	350
22. נייר העמדה בנושא אכיפת דיני איכות סביבה -מצורף כנספח 22.....	353-351
23. מכתבו של נציב הדורות הבאים לנציב המים – דרישת פרסום נתונים.....	355-354
24. הצעת החקיקה בנושא חובת שקיפות וביצוע תסקירי קיימות בהסכמי סחר.....	359-356
25. חוות דעת נציבות הדורות הבאים בנושא קטע 18.....	369-360
26. נייר העמדה נציבות הדורות הבאים בנושא כפר המדע.....	372-370
27. הצעות חוק מוזיאון הכנסת, התשס"ג-2003.....	378-373
28. נייר עמדה של נציב הדורות הבאים בנושא הצ"ח מוזיאון הכנסת, התשס"ג-2003.....	379
29. תכנית כנס ה- PABSEC.....	381-380
30. רשימת המשתתפים בכנס ה- PABSEC.....	384-382
31. רשימת המשתתפים בכנס הפרלמנטרים בספרד בנושא פיתוח בר קיימא.....	386-385
32. הצהרת משתתפי כנס הפרלמנטרים בספרד בנושא פיתוח בר קיימא.....	399-387
33. פרוטוקול המשפט הבינדורי.....	431-400
34. מידע בנושא התוכנית "על בריאות שומרים כבר בגן".....	434-432

מפתח לפי תחומי הפעולה

משק וכלכלה	חינוך	בריאות
הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003. ע"מ 44-42	הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003. ע"מ 44-42	הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003. ע"מ 44-42
הצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג – 2003. ע"מ 47-45	הצעת חוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד – 2003. ע"מ 50	הצעת חוק המידע הסביבתי, התשס"ד – 2003. ע"מ 49-48
הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג – 2003	הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג – 2003	הצעת חוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד – 2003. ע"מ 50
פרק ד': משק החשמל. ע"מ 58	פרק ו', סעיף 34: השאלת ספרי לימוד. ע"מ 59	הצעת חוק איסור הוספת פלואוריד למי השתייה, התשס"ג – 2003. ע"מ 54-52
פרק יג' בטוח לאומי, פסקה 3: מענק לידה. ע"מ 65	פרק ו', סעיף 35: חינוך חינום לילדים חולים. ע"מ 60	תקנות הרוקחים (מכירה של תכשיר בלא מרשם, שלא בבית מרקחת, או שלא בידי רוקח), התשס"ד – 2004. ע"מ 55
פרק יג' בטוח לאומי, פסקה (5) ו (25): קצבאות ילדים. ע"מ 67-66	פרק ו', סעיף 36: חוק חינוך מיוחד (חוק השילוב). ע"מ 62-61	הצעת חוק איסור התערבות גנטית (שיבוט אדם ושינוי בתאי הרבייה) (תיקון), התשס"ד – 2004. ע"מ 57-56
הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה) התשס"ד – 2003	פרק ו', סעיף 38: ספריות ציבוריות. ע"מ 64-63	הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג – 2003
פרק ה, בטוח לאומי, פסקה 21 (1): קצבאות הילדים. ע"מ 76-75	הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה) התשס"ד – 2003	המערך הממלכתי לטיפול באם, בילד ובמתבגר. ע"מ 69-68
פרק ה, בטוח לאומי, פסקה 21 (1): קרן לילדים בסיכון. ע"מ 79-77	פרק ה, בטוח לאומי, פסקה 21 (1): קרן לילדים בסיכון. ע"מ 79-77	החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא. ע"מ 94-92
פרק יב', סעיף 80: תעריפי מים... ע"מ 85-84	פרק ו', סעיף 61, 62: הטלוויזיה חינוכית. ע"מ 83-81	קרינה אלקטרומגנטית. ע"מ 104-103
פרק יג', סעיף 86: הדיוור הציבורי. ע"מ 91-90	פרק יג', סעיף 81, 82: תיקון ליום חינוך ארוך ולימודי העשרה. ע"מ 87-86	מקומה של הבריאות במחקר עתידי רפואי. ע"מ 106
החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא. ע"מ 94-92	החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא. ע"מ 94-92	מגפת ההשמנה. ע"מ 108-107
חוק ההסדרים. ע"מ 96-95	חינוך בר-קיימא. ע"מ 98-96	בריאות התלמיד. ע"מ 109
הקמת תחנת כח פחמית באשקלון. ע"מ 115-114	כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל. ע"מ 100-99	דיאוקסינים – זיהום אוויר. ע"מ 111-110
תסקירי קיימות וסקיפות בהסכמי סחר חופשי. ע"מ 121	חינוך סביבתי. ע"מ 102-101	אמנת התעשיינים. ע"מ 113-112
קטע 18 – חוצה ישראל. ע"מ 125-124	בריאות התלמיד. ע"מ 109	הקמת תחנת כוח פחמית באשקלון. ע"מ 115-114
פארק איילון. ע"מ 126	בית פרומין. ע"מ 132-131	פעילות מול נציב המים. ע"מ 120

איכות סביבה	משפטים וחקיקה	מדע פיתוח וטכנולוגיה
הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003.....ע"מ 44-42	הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003.....ע"מ 44-42	הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003.....ע"מ 44-42
הצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג – 2003.....ע"מ 47-45	הצעת חוק המידע הסביבתי, התשס"ד – 2003.....ע"מ 49-48	הצעת חוק איסור התערבות גנטית (שיבוט אדם ושינוי בתאי הרבייה) (תיקון), התשס"ד – 2004.....ע"מ 57-56
הצעת חוק המידע הסביבתי, התשס"ד – 2003.....ע"מ 49-48	חוק לציון מידע בדבר השפעת חקיקה על זכויות ילדים, התשס"ב – 2002.....ע"מ 51	הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה) התשס"ד – 2003:
הצעת חוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד – 2003.....ע"מ 50	הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים (2003-2004), התשס"ג – 2003:	פרק ד', בריאות, סעיף 17: חובת יוזם ניסוי.....ע"מ 75-74
הצעת חוק איסור הוספת פלואוריד למי השתייה, התשס"ג – 2003.....ע"מ 54-52	פרק ו', סעיף 42: החוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים).....ע"מ 80	החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא.....ע"מ 94-92
הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה) התשס"ד – 2003:	החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא.....ע"מ 94-92	קרינה אלקטרומגנטית.....ע"מ 104-103
פרק ג', תכנון ובניה, סעיף 15: פיזור הועדה המקומית.....ע"מ 71-70	חוק ההסדרים.....ע"מ 96-95	קידום חשיבת עתיד בפורום מדענים ראשיים.....ע"מ 105
פרק ג', תכנון ובניה סעיף 15 (4): הועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים.....ע"מ 73-72	ענישה בדיני איכות סביבה.....ע"מ 119-116	מקומה של הבריאות במחקר עתידי רפואי.....ע"מ 106
פרק יב', סעיף 80: תעריפי מים.....ע"מ 85-84		
החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לפיתוח בר-קיימא.....ע"מ 94-92		
חינוך סביבתי.....ע"מ 102-101		
דיאקסינים –זיהום אויר.....ע"מ 111-110		
אמנת התעשיינים -ע"מ 113-112		
הקמת תחנת כח פחמית באשקלון.....ע"מ 115-114		
ענישה בדיני איכות סביבה.....ע"מ 119-116		
פעילות מול נציב המים.....ע"מ 120		
תסקירי קיימות וסקיפות בהסכמי סחר חופשי.....ע"מ 121		
שטחים פתוחים.....ע"מ 123-121		
קטע 18 – חוצה ישראל.....ע"מ 125-124		
פארק איילון.....ע"מ 126		
ירושלים בת קיימא.....ע"מ 128-127		
כפר המדע.....ע"מ 130-129		

דבר הנציב

נכבדיי,

מונה לפניכם הדו"ח השני של נציבות הדורות הבאים לכנסת.

אכן רק שנה נוספת עברה, נציבות הדורות הבאים בת למעלה משנתיים,

ואנוכי – נדמה לי כאילו דור שלם עבר עלינו בשנה זו.

מדינת ישראל עברה תהפוכות מדיניות ופוליטיות, דמות החקיקה בכנסת עברה שינויים לא מעטים.

ובתוך כל אלה השכילה נציבות הדורות הבאים לצאת ממרחב ההישרדות אל עבר מרחב העתיד.

מישורי הפעולה המוצגים בפניכם, כמו גם השפעתנו על החקיקה, ופעולותינו על פי חוק מבקר המדינה, אכן נשאו פרי וניתן לומר כי נציבות הדורות הבאים לכנסת ביססה את מעמדה, והפכה להיות חי הנושא את עצמו.

ביותר גאותי על שהשכלנו להתחיל בהטמעת מה שמתקרא אצלנו - "חשיבת עתיד" הן בממשל והן בציבור.

חשיבת עתיד - המהווה בעיני נטילת אחריות פשוטה לעתיד מדינת ישראל ולעתיד ילדינו והדורות הבאים, במישור החברתי הכלכלי והסביבתי.

התגשמות חזונה של נציבות הדורות הבאים יהיה בהפיכתה לגוף מיותר - כאשר האחריות וראיית העתיד ידריכו את כל מקבלי ההחלטות בישראל.

קשה לומר כי קרובים אנו לכך - עוד רבה הדרך, אך ניתן בהחלט לציין בסיפוק את אשר נעשה ואת היקף ההשפעה בשטחי פעולה רבים הן ברשות המחוקקת והן ברשות המבצעת.

רק היום משנפתח הפתח לחשיבה כזו – ומשנמצאו מציפים את הצורך המהותי בתכנון ארוך טווח בכל שטחי החיים בישראל ומצביעים על מחדלי התכנון במהלך שנות קיומה של המדינה, הולכת ונולדת הסכמה באשר לחיוניותו של גוף כזה במוסדות הממשל הישראלי.

נשמח לסייע ולשתף פעולה בכל מקום בו ניתן ליצור חזון, לתכנן ולמצוא דרכים ליישמו ברשויות השלטוניות.

שהרי - "כל מעשה האדם תחילתו חלום" כדברי חוזה המדינה.

שלמה שהם, שופט (דימ).

נציב הדורות הבאים לכנסת

תקציר

נציבות הדורות הבאים מוגדרת בפרק ח' לחוק הכנסת, בתיקון מחודש מארס 2001.

הרעיון המונח בבסיסו של החוק, הוא הקמת ישות תוך-פרלמנטרית שתהיה בעלת האמצעים לקבל תמונה כוללת ומקיפה של החקיקה ושל חקיקת המשנה היוצאות מתחת ידיה של הכנסת, ולבצע בקרה לגבי השלכותיה העתידיות של החקיקה, ככל שיש בה כדי להשפיע על עתידם של הדורות הבאים.

נציבות הדורות הבאים הוקמה הלכה למעשה בתחילת שנת 2002, עם איש תפקידו של נציב הדורות הבאים ע"י השופט בדימוס שלמה שהם – והיא נכנסת לשנה השלישית לפעילותה.

החוק מעניק לנציב הדורות הבאים סמכויות שונות במהלך הליך החקיקה, על מנת לאבחן את הצעות החוק שיש בהן משום פגיעה באינטרס עתידי, לחוות דעתו לגביהן, ולהביא בפני חברי הכנסת נתונים והמלצות באמצעות דיוני הוועדות השונות במכלול הנושאים שהנציב מוצא לנכון ובמצורף להצעות החוק המובאות לדיון בוועדות הכנסת ולהצבעה במליאת הכנסת.

לנציב מוענקת גם סמכות לחוות דעתו ולהמליץ בעניינים שונים שלא בהקשר להצעת חוק או חקיקת משנה המובאות להצבעה בכנסת וכן סמכות לייעץ לחברי הכנסת בכל נושא שיש בו עניין מיוחד לדורות הבאים.

כל הצעת חוק המונחת על שולחן הכנסת מונחת גם על שולחן נציבות הדורות הבאים, ובהן הצעות חוק – פרטיות, ממשלתיות וחקיקת משנה.

לנציב הסמכות להודיע על התערבותו בהצעת חוק מסוימת, להיות מוזמן לשיבות הוועדה הדנה בהצעת החוק ולהביע עמדתו.

במקרה זה על יושב ראש הוועדה לדחות את הדיון על מנת לאפשר לנציב זמן סביר להגיש את חוות דעתו.

לנציב מוענקת הסמכות לדרוש ולקבל כל מסמך, ידיעה או דו"ח הדרושים לו לשם ביצוע תפקידיו, מכל גוף מבוקר המנוי בסעיפים 9(1)–(6), לחוק מבקר המדינה [נוסח משולב] התשי"ח-1958.

ייעוד הנציבות,

שינוי תודעה – ממרחב הישרדות למרחב יצירת עתיד, העצמת חשיבת העתיד ותכנון לטווח ארוך בכנסת ובמדינת ישראל, הכללת מרחב העתיד בחקיקה ובחקיקת המשנה.

תחומי הפעילות לגביהם הוענקה לנציב הדורות הבאים סמכות לפעול הנם –

איכות סביבה, משאבי טבע, תכנון ובניה, מדע, פיתוח וטכנולוגיה, חינוך, בריאות, משק וכלכלה, דמוגרפיה, איכות חיים, משפטים וכל עניין שועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת קבעה שיש לו השפעה ניכרת על הדורות הבאים.

להלן - בקצירת האומר פעילות הנציבות בתחומי הפעולה העיקריים -

בתחום המשק והכלכלה הגישה הכלכלית של נציבות הדורות הבאים רואה את כלכלת ישראל, את המדיניות הממשלתית, את פעולתו של משרד האוצר והביטוי התקציבי שלה מנקודת המבט של קיימות ופיתוח בר-קיימא.

נציבות הדורות הבאים שואפת לפיתוח מאוזן הלוקח בחשבון את מכלול התועלות והעלויות, הישירות והעקיפות, מנקודת ראות כלל משקית, בשאיפה להגדיל את השוויון התוך דורי ואת השוויון הבין-דורי.

בתחום זה פועלת נציבות הדורות הבאים להגיע לתקציב מדינה - בר-קיימא, הכולל תכנון ארוך טווח באשר לעדיפויות הממשלה בהקצאת משאבים וביחס למדיניות בטחון ומדיניות חברתית. המבנה הנוכחי של תקציב המדינה אינו שקוף דיו והליכי הדיון בו הנם כאלה שלא יוצרים בסיס ראוי לדיון, נציבות הדורות הבאים שמה לה למטרה ליצור מערכת תכנון תקציבית מבנית ומחייבת וכן תנאים לדיון ציבורי רחב ומעמיק בתקציב המדינה כך שניתן יהיה להפעיל כלי בקרה וביקורת בתהליך.

בתחום הבריאות בחרה נציבות הדורות הבאים לעסוק בחיזוק מדיניות של בריאות – מניעה, מודעות וחינוך במקום רפואה. תפיסה זו, מטרתה ליצור איזונים טובים יותר, בראייה עתידית ביחס שבין בריאות ורפואה.

בארץ, בדומה לעולם המערבי, מושקעים מירב המשאבים הלאומיים להילחם במחלות ולטפל בחולים, לעומת המשאבים המושקעים במניעת או הקטנת האפשרות לחלות - להוציא את המחלות הזיהומיות המדבקות.

כיום, למעלה מ-96% מהמשאבים המופנים לבריאות ורפואה מופנים לצורכי רפואה בלבד, הוצאה זו כוללת: השקעות בשרותי רפואה, השקעות במחקר ופיתוח, בטכנולוגיות רפואיות ותשתיות, לעומת זאת פחות מ-4% בלבד ממשאבים אלו, מוקצים לטיפול בבריאות. מצב זה יוצר מציאות פרדוקסלית, המחריפה משנה לשנה, שכן ללא מדיניות לשיפור הבריאות, קיימת עליה מתמדת בצרכי הרפואה - כבר היום אין מספיק משאבים כדי לתת מענה לעלייה זו.

את תחום איכות הסביבה רואה נציבות הדורות כתחום מרכזי בעל חשיבות והשלכות ארוכות טווח על בריאותם, רווחתם ואיכות חייהם של הדורות הבאים. במסגרת פעילותה מטפלת נציבות הדורות הבאים בסוגיות סביבתיות שונות המהוות נושאי-על והן: זיהום האוויר, קרינה, שטחים פתוחים ובהם חופי מדינת ישראל.

בתחום מדע, פיתוח וטכנולוגיה מקדמת נציבות הדורות הבאים ראייה בת-קיימא וארוכות טווח בתחומים השונים, וזו מחייבת קיומה של תשתית מדעית - מחקרית ממוסדת ותומכת-בלעדיה לא ניתן להיערך כיאות למגמות עתידיות. זאת, ביתר שאת במגמה המתפתחת של פעולה על פי עקרונות הפיתוח הבר-קיימא.

בתחום זה פועל הנציב גם להטמעת "חשיבת העתיד" - ראיית התחום המדעי כולו בפרספקטיבה של הצרכים המיוחדים של העתיד, והפעולות שיש לבצע בתחום זה.

בתחום החינוך מקדמת נציבות הדורות הבאים חשיבת עתיד וחשיבה אסטרטגית בחינוך, נציבות הדורות הבאים עוסקת בגיבוש המושג "חינוך בר-קיימא" - חינוך שיאפשר מרחב בחירה לדורות הבאים, ופועלת להטמעתו ולהטמעת חשיבת עתיד בחינוך.

נציבות הדורות הבאים שותפה בצוות החקיקה של כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל.

הרכבו של צוות נציבות הדורות הבאים, המאופיין במומחיות בתחומים שונים, ודרך הפעולה המשותפת, המשלבת תחומים אלו יחד, מאפשרת חשיבה רב תחומית בכל נושא בו בחרה נציבות הדורות הבאים להתערב.

פיתוח בר-קיימא על כל המשתמע ממושג זה, משמש כפלטפורמה רעיונית לעבודת הנציבות, צעד ראשון באימוץ המושג הלכה למעשה היה בחינת משמעותו בשניים-עשר התחומים עליהם אמונה נציבות הדורות הבאים – מהי כלכלה בת קיימא? בריאות בת קיימא? חינוך בר קיימא? פיתוח מדעי בר קיימא? סביבה בת קיימא וכך הלאה.

הטמעה של המושג פיתוח בר קיימא והבנה של הקונפליקט המובנה במתח שבין פיתוח לקיימות, יביא לשיח הציבורי ולדיון המשמעותי בקרב מקבלי ההחלטות במדינת ישראל.

הדו"ח שבפניכם מציג את פעילות נציבות הדורות הבאים בחלוקה המבנית הבאה -

התערבות בהצעות חוק - נציבות הדורות הבאים הודיעה על התערבותה בהצעות חוק שראתה, כי יש בהן משום פגיעה בדורות הבאים, התערבות זו באה לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, השתתפות בישיבות הועדה המקצועית מוועדות הכנסת, שדנה בהצעת החוק, מפגש עם הגורמים הרלוונטיים לדיון, והצגת עמדה הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך, במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה.

הגשת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים - נציבות הדורות הבאים מגישה מעת לעת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים, המלצות אלו באות לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, קידום דיון בישיבת הועדה המקצועית, מוועדות הכנסת, שדנה בנושא הנתון, מפגש עם הגורמים הרלוונטיים לדיון, והצגת עמדה, הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך, במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה. בפרק זה נציג את הפעילות הבינלאומית בנציבות הדורות הבאים.

פעילות בינלאומית - בהיותו של נציב הדורות הבאים המסגרת הפרלמנטרית היחידה מסוגה בעולם העוסקת בפיתוח בר קיימא ודאגה ממוסדת לדורות הבאים- מושך המוסד תשומת לב רבה בעולם. חשיפה זו הביאה עמה, בין היתר, יוזמות להקמת גופים דומים בעולם, לאור הלימוד מהניסיון הישראלי ומקיום קשרים עם הנציבות.

פעילות ציבורית – נציבות הדורות הבאים מבקשת להטמיע חשיבת עתיד בכנסת ובציבור הישראלי, במסגרת פעילותה מלווה ותומכת נציבות הדורות הבאים, בפרוייקטים שיש בהם חינוך לחשיבת עתיד וקידום חשיבת עתיד בציבור הישראלי.

נציבות הדורות הבאים אף לוקחת חלק בהרצאות ושותפה במסגרות ציבוריות שונות שיש בהן חשיבה משותפת לגביי חזון מדינת ישראל ועתידה.

הדו"ח מביא רק את עיקרי פעילותה של נציבות הדורות הבאים על מנת שלא להכביד על הקורא.

1. נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים מוגדרת בפרק ח' לחוק הכנסת, בתיקון מחודש מארס 2001.

הרעיון המונח בבסיסו של החוק, הוא הקמת ישות תוך-פרלמנטרית שתהיה בעלת האמצעים לקבל תמונה כוללת ומקיפה של החקיקה ושל חקיקת המשנה היוצאות מתחת ידיה של הכנסת, ולבצע בקרה לגבי השלכותיה העתידיות של החקיקה, ככל שיש בה כדי להשפיע על עתידם של הדורות הבאים.

החוק מעניק לנציב הדורות הבאים סמכויות שונות במהלך הליך החקיקה, על מנת לאבחן את הצעות החוק שיש בהן משום פגיעה באינטרס עתידי, לחוות דעתו לגביהן, ולהביא בפני חברי הכנסת נתונים והמלצות באמצעות דיוני הוועדות השונות במכלול הנושאים שהנציב מוצא לנכון ובמצורף להצעות החוק המובאות לדיון בוועדות הכנסת ולהצבעה במליאת הכנסת.

לנציב מוענקת גם סמכות לחוות דעתו ולהמליץ בעניינים שונים שלא בהקשר להצעת חוק או חקיקת משנה, המובאים להצבעה בכנסת וכן סמכות לייעץ לחברי הכנסת בכל נושא שיש בו עניין מיוחד לדורות הבאים.

כל הצעת חוק המונחת על שולחן הכנסת מונחת גם על שולחן נציבות הדורות הבאים, ובהן הצעות חוק - פרטיות, ממשלתיות וחקיקת משנה.

לנציב הסמכות להודיע על התערבותו בהצעת חוק מסוימת, להיות מוזמן לישיבות הוועדה הדנה בהצעת החוק ולהביע עמדתו.

במקרה זה על יושב ראש הוועדה לדחות את הדיון על מנת לאפשר לנציב זמן סביר להגיש את חוות דעתו.

לנציב מוענקת הסמכות לדרוש ולקבל כל מסמך, ידיעה או דו"ח הדרושים לו לשם ביצוע תפקידיו, מכל גוף מבוקר המנוי בסעיפים 9(1) - 6(6), לחוק מבקר המדינה [נוסח משולב] התשי"ח-1958.

נציב הדורות הבאים מתמנה ע"י יושב ראש הכנסת ובאישורה של ועדת הכנסת, מבין המועמדים עליהם ממליצה ועדה ציבורית שמונתה על פי הוראות סעיף 38, בחוק נציב הדורות הבאים לכנסת.

נציבות הדורות הבאים הוקמה הלכה למעשה בתחילת שנת 2002, עם אישור תפקידו של נציב הדורות הבאים ע"י השופט בדימוס שלמה שהם – והיא נכנסת לשנה השלישית לפעילותה.

את עבודתו של נציב הדורות הבאים מלווה ועדת משנה לוועדת הכנסת, היא ועדת משנה לנציבות הדורות הבאים והעומד בראשה – ח"כ עמרי שרון, ועדת המשנה מתכנסת לשם ליווי עבודתה וקבלת דיווח אודות פעילותה של נציבות הדורות הבאים.

2. ייעוד נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הוקמה בראשית שנת 2002, ואחד הצעדים הראשונים למימושו של החוק היה ליצוק תוכן ברור למסגרת הכללית שהוגדרה בו.

חוק הכנסת התשנ"ד – 1994, קבע כי עיקר תפקידה של נציבות הדורות הבאים תהא להביא לחקיקה הצופה פני עתיד, ושאינה פוגעת בזכויות הדורות הבאים.

ייעוד הנציבות, המוגדר בשלושה ראשים מרכזיים, נגזר, מלשון החוק והוגדר תוך כדי למידה וחשיבה מחד ועיצובה והתגבשותה המערכתית של נציבות הדורות הבאים, מאידך.

ואלה הם יעדי נציבות הדורות הבאים:

שינוי תודעה – ממרחב הישרדות למרחב יצירת עתיד.

"כל מעשה אדם ראשיתו חלום וסופו חלום" (הרצל)

מתוך הגישות הרווחות במדע העתידנות, אימצה נציבות הדורות הבאים את התפישה המכירה ביכולתו של היחיד וביכולתו של הכלל ליצור את עתידם ולהשפיע עליו. מדינת ישראל החוגגת את יום הולדתה ה- 56 פועלת במרחב של הישרדות, בתפיסה כאילו עלינו למצוא פתרון לבעיית היום ללא יכולת להביט אל המחר.

פתרון לבעיית היום ללא מבט אל המחר יותיר אותנו במרחב הישרדות, עסוקים בכיבוי השריפות של היום ויצירת השריפות של המחר.

העצמת חשיבת העתיד ותכנון לטווח ארוך בכנסת ובמדינת ישראל

נציבות הדורות הבאים רואה צורך רב באימוץ חשיבת עתיד הרואה נכוחה את השפעתם העתידית של הליכי החקיקה. העצמה של חשיבת עתיד ותכנון לטווח ארוך יש בידם כדי להביא אל מרחב העתיד. נציבות הדורות הבאים מבקשת לממש חשיבה זו בכנסת ע"י יצירת התכוונות אל העתיד וגזירת המעשים והפעולות המתבקשים ממנה בעתיד בקרוב.

הכללת מרחב העתיד בחקיקה ובחקיקת המשנה

נציבות הדורות הבאים רואה את תפקידה ביצירת חשיבת עתיד במסגרת הליכי החקיקה בכנסת, תוך מתן במה לשיקולים ארוכי טווח ולמומחים העוסקים בחשיבת עתיד, למען יבואו לידי ביטוי בחקיקה ובחקיקת המשנה.

במדינת ישראל קיים ידע נרחב בנושאים בהם עוסקת הכנסת, ידע רב מתגבש גם בעניין ההשלכות העתידיות של נושאים בהם הכנסת מחוקקת, אך ידע זה לא תמיד מוצא את דרכו, אל מקבלי ההחלטות - נציבות הדורות הבאים רואה עצמה אחראית להביא שיקולים אלו לפתחם של מקבלי ההחלטות למען תהא החקיקה צופה פני עתיד.

נציבות הדורות הבאים מניחה על שולחן הכנסת חוות דעת וניירות עמדה מפורטים, העוסקים בחקיקה ובחקיקת משנה, במטרה להאיר ולהדגיש שיקולים עתידיים אלה.

3. תחומי פעילות נציבות הדורות הבאים

תחומי הפעילות לגביהם הוענקה לנציב הדורות הבאים סמכות לפעול הנם נרחבים וכוללים:

- איכות הסביבה
- בריאות
- משאבי הטבע
- משק וכלכלה
- תכנון ובניה
- דמוגרפיה
- מדע פיתוח וטכנולוגיה
- איכות חיים
- חינוך
- משפטים
- וכל עניין שועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת קבעה שיש לו השפעה ניכרת על הדורות הבאים.

עולמות התוכן ותחומי ההתערבות הרלוונטיים לעתיד, נגזרים מתוך שניים-עשר התחומים המוגדרים בחוק, בנושאים שיש להם השלכה מהותית על הדורות הבאים. בבחירת עולמות התוכן, בוחנת נציבות הדורות הבאים, שלושה מרכיבים מרכזיים:

1. מוטת הזמן – נציבות הדורות הבאים בוחרת להתערב בנושאים בעלי מוטת זמן החל מהטווח המיידי ועד לטווח של 50 שנה.
טווחי זמן שעתידנים מתמקדים בהם בחקר מגמות הן כדלקמן:
טווח מיידי – עד שנתיים או שלוש שנים.
טווח קצר – שלוש עד עשר שנים, מרבית התחזיות הנפוצות בציבור מתייחסות לטווח זה, טווח זה אין בו משום יצירת עתיד שכן קשה מאוד להשפיע על העתיד בטווחי זמן אלו, למעשה, מה שיקרה בעוד שלוש עד עשר שנים נולד בדרך כלל לפני 5 או 10 שנים, אפשר להשפיע על המגמות הללו רק אם בוחרים לעשות מעשה אמיץ ויוצא דופן.
טווח בינוני – עשר-שלושים שנים, זהו למעשה הטווח היעיל ביותר לערוך תחזיות ולתכנן עתידים, ניתן להשפיע על המגמות בטווחים אלו באופן משמעותי.
טווח ארוך – שלושים-חמישים שנים, זהו הטווח בו תכנון לאומי צריך להתמקד, מחוקקים ומתכנני מדיניות כלכלית וחברתית צריכים לקחת בחשבון מגמות בטווחים אלו.
טווח ארוך מאוד – חמישים שנה ועד מאה שנים – בדרך כלל הוגים ואנשי עסקים יחידי סגולה עוסקים בהערכת מגמות בטווחים אלו.¹
2. עוצמת ההשפעה של הנושא – נציבות הדורות הבאים בוחרת להתערב בנושאים בלתי הדירים, בנושאים שיש בכוחם להשפיע לחיוב או לשלילה על חייהם של קבוצה גדולה של אנשים, ובנושאים שיש בהם נגיעה אינטרדיסציפלינרית.
3. יכולת השפעה / אפקטיביות – נציבות הדורות הבאים בוחנת את מידת האפקטיביות שיש בהתערבותה, יש לאפקטיביות זו משקל בבחירת נושאי ההתערבות.

מצגת נציבות הדורות הבאים מצורפת בתקליטור

מצגת נציבות הדורות הבאים באנגלית מצורפת בתקליטור

¹ ד"ר דוד פסיג – "חשיבה ארוכת טווח משתלמת", מאמר שנכתב לרגל פרסום הדוח השנתי של נציבות הדורות הבאים לשנת 2002.

4. פרק ח' לחוק הכנסת, התשנ"ד – 1994 : נציב הדורות הבאים

30. בפרק זה, "עניין מיוחד לדורות הבאים" - עניין שיש לו השפעה ניכרת על הדורות הבאים, בתחומי איכות הסביבה, משאבי הטבע, המדע, הפיתוח, החינוך, הבריאות, המשק והכלכלה, הדמוגרפיה, התכנון והבניה, איכות החיים, הטכנולוגיה, המשפטים וכל עניין שועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת קבעה שיש לו השפעה ניכרת על הדורות הבאים.

31. לכנסת יהיה נציב שיביא לפניו נתונים וחוות דעת בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים וייקרא נציב הדורות הבאים לכנסת.

32. נציב הדורות הבאים לכנסת -

- (1) יחווה את דעתו על הצעות חוק הנדונות בכנסת שמצא בהן עניין מיוחד לדורות הבאים;
- (2) יחווה את דעתו על חקיקת משנה המובאת לאישור ועדה מועדות הכנסת או להתיעצות עם ועדה מועדות הכנסת, שמצא בה עניין מיוחד לדורות הבאים;
- (3) יגיש לכנסת, מעת לעת, לפי שיקול דעתו, דינים וחשבונות עם המלצותיו בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים;
- (4) ייעץ לחברי הכנסת בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים;
- (5) יגיש לכנסת, אחת לשנה, דין וחשבון על פעולותיו לפי חוק זה.

33. בביצוע תפקידיו יונחה נציב הדורות הבאים לכנסת על ידי שיקולים מקצועיים בלבד.

34. (א) מזכירות הכנסת תעביר לנציב הדורות הבאים לכנסת כל הצעת חוק שהונחה על שולחן הכנסת.

(ב) ועדות הכנסת יעבירו לנציב הדורות הבאים לכנסת נוסח של חקיקת משנה שהונחה לאישורן או להתיעצות עמן, למעט בעניינים החסויים על פי חוק.

(ג) נציב הדורות הבאים לכנסת יודיע ליושב ראש הכנסת, מעת לעת, על חוקים והצעות חוק שמצא בהם עניין מיוחד לדורות הבאים; יושב ראש הכנסת יודיע על כך ליושבי הראש של ועדות הכנסת שבתחומי אחריותן מצויים אותם חוקים או הצעות חוק.

(ד) נציב הדורות הבאים לכנסת יודיע לוועדות הכנסת על חקיקת משנה שהועברה אליו לפי סעיף קטן (ב) אשר מצא בה עניין מיוחד לדורות הבאים.

(ה) יושבי ראש של ועדות הכנסת יזמנו את נציב הדורות הבאים לכנסת לדיון בהצעות חוק או בחקיקת משנה שהודיע כי מצא בהן עניין מיוחד לדורות הבאים לפי סעיפים קטנים (ג) ו-(ד), ויתאמו את מועד הדיון עם הנציב תוך מתן זמן סביר, לפי שיקול דעתו של יושב ראש הוועדה ולפי הענין, לאיסוף נתונים ולהכנת חוות דעת.

(ו) חיווה הנציב את דעתו לגבי הצעת חוק, תובא תמצית חוות דעתו בפני מליאת הכנסת כדלקמן:

- (1) אם ניתנה חוות הדעת לפני הקריאה הראשונה - בדברי ההסבר להצעת החוק;
- (2) אם ניתנה חוות הדעת אחרי הקריאה הראשונה - בנספח להצעת הוועדה שתוגש למליאת הכנסת לקריאה השניה ולקריאה השלישית.

הגדרה

[תיקון התשס"א
{מס' 5}

נציב הדורות

הבאים לכנסת

[תיקון התשס"א
{מס' 5}

תפקידיו של נציב

הדורות הבאים לכנסת

[תיקון התשס"א
{מס' 5}

אי תלות

[תיקון התשס"א {מס' 5}

מעמד נציב

הדורות הבאים

לכנסת בכנסת

ובוועדותיה

נציב הדורות

הבאים לכנסת

[תיקון התשס"א

{מס' 5}

(ז) הנציב רשאי להשתתף בכל דיון של כל ועדה מועדות הכנסת, לפי שיקול דעתו; היה הדיון חסוי על פי חוק, ישתתף הנציב בדיון באישור יושב ראש הועדה.

(ח) דין וחשבון לפי סעיף 32(3) יוגש לוועדה שהנושא בתחום אחריותה; הועדה תדון בו והיא רשאית להגיש לכנסת את סיכומיה והצעותיה.

(ט) דין וחשבון שנתי לפי סעיף 32(5) יוגש ליושב ראש הכנסת ויונח על שולחן הכנסת; הכנסת תקיים עליו דיון.

קבלת מידע
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

35. (א) נציב הדורות הבאים לכנסת רשאי לדרוש מגוף מבוקר המנוי בסעיף 9(1) עד (6) לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 [נוסח משולב], כל ידיעה, מסמך או דין וחשבון (להלן - מידע) אשר נמצאים בתחום סמכותו של אותו גוף והדרושים לנציב לביצוע תפקידיו; גוף כאמור ימסור לנציב את המידע.

(ב) מצא שר, שהגוף המבוקר הוא בתחומי פעילות משרדו, כי מסירתו של מידע לפי הוראות סעיף קטן (א) עלולה לסכן את ביטחון המדינה, את יחסי החוץ שלה או את שלום הציבור, רשאי הוא להורות כי לא יועבר אותו מידע; ואולם אם ניתן להעביר לנציב חלק מן המידע שאין בגילוי סכנה כאמור, יועבר אותו החלק.

(ג) לא יימסר מידע לפי חוק זה אם מסירתו אסורה לפי כל דין.

(ד) אין בהוראות סעיף זה כדי לפגוע בחובת מסירת מידע לכנסת ולועדותיה לפי חוק-יסוד: הממשלה, ולפי חוק-יסוד: הכנסת.

מינוי נציב הדורות
הבאים לכנסת
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

36. נציב הדורות הבאים לכנסת יתמנה על ידי יושב ראש הכנסת, באישור ועדת הכנסת, מבין המועמדים שעליהם המליצה הועדה הציבורית שמונתה לפי הוראות סעיף 38, בהתאם להליכים שנקבעו בחוק זה.

כשירות
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

37. כשיר לכהן כנציב הדורות הבאים לכנסת אזרח ישראלי ותושב ישראל שנתקיימו בו כל אלה:

(1) הוא בעל תואר אקדמי בתחום מהתחומים המפורטים בסעיף 30;

(2) הוא בעל ניסיון מקצועי של חמש שנים לפחות, בתחום מהתחומים המפורטים בסעיף 30;

(3) בשנתיים הקודמות להצגת מועמדותו לא היה פעיל בחיים הפוליטיים ולא היה חבר במפלגה כלשהי; לעניין זה מי שלא שילם דמי חבר למפלגה ולא השתתף בפעילות במוסדותיה, לא יראוהו כחבר מפלגה;

(4) הוא לא הורשע בעבירה אשר מפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה, אין הוא ראוי לשמש כנציב הדורות הבאים לכנסת.

הועדה הציבורית
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

38. (א) יושב ראש הכנסת ימנה ועדה ציבורית אשר תבדוק את כשירותם ואת התאמתם של מועמדים למשרת נציב הדורות הבאים לכנסת ותמליץ לפניו על שניים או יותר מהם, תוך ציון מספר חברי הועדה שתמכו במועמדותו של כל אחד מהם, ורשאית היא לצרף את הערותיה לגביהם; שמות המועמדים שעליהם המליצה הועדה יפורסמו ברשומות.

(ב) הועדה הציבורית תהיה בת שישה חברים וזה הרכבה:

(1) שלושה חברי הכנסת והם: יושב ראש ועדת הכנסת והוא יהיה היושב ראש, יושב ראש הועדה לענייני מחקר ופיתוח מדעי וטכנולוגי של הכנסת, ויושב ראש הועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת;

(2) שלושה חברי הסגל האקדמי של מוסדות להשכלה גבוהה, המומחים בתחומים שונים מבין התחומים המפורטים בסעיף 30, שתבחר ועדת הכנסת; לענין זה, "מוסד להשכלה גבוהה" - מוסד שהוכר או שקיבל היתר לפי חוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958.

סדרי עבודת
הועדה הציבורית
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

39. הועדה הציבורית תקבע את הדרכים להגשת מועמדות לתפקיד נציב הדורות הבאים לכנסת וכן את סדרי עבודתה ואת נוהלי בדיקת המועמדים, ובלבד שהחלטתה להמליץ לפני יושב ראש הכנסת על מועמד למשרת נציב הדורות הבאים לכנסת תתקבל ברוב של לפחות ארבעה מחבריה.

מועד הבחירה
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

40. (א) מינוי נציב הדורות הבאים לכנסת ייעשה, ככל האפשר, לא מוקדם מתשעים ימים ולא יאוחר משלושים ימים לפני תום תקופת כהונתו של הנציב המכהן; נתפנה מקומו של הנציב לפני תום תקופת כהונתו, ייעשה המינוי בתוך ארבעים וחמישה ימים מהיום שבו נתפנה מקומו.

(ב) הודעה על מינויו של נציב הדורות הבאים לכנסת תפורסם ברשומות¹¹.

משך הכהונה
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

41. תקופת כהונתו של נציב הדורות הבאים לכנסת תהיה חמש שנים מיום מינויו; ורשאי יושב ראש הכנסת למנותו לתקופות כהונה נוספות.

הגבלת פעילות
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

42. במהלך תקופת כהונתו ובשנה שלאחריה, לא יהיה נציב הדורות הבאים לכנסת פעיל בחיים הפוליטיים ולא יהיה חבר במפלגה כלשהי; לענין זה מי שלא שילם דמי חבר למפלגה ולא השתתף בפעילות במוסדותיה, לא יראוהו כחבר מפלגה.

תקציב
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

43. תקציב נציב הדורות הבאים לכנסת ייקבע כסעיף תקציב נפרד בתקציב הכנסת.

תנאי עבודה
ועובדים
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

44. (א) ועדת הכנסת תקבע הוראות בדבר תנאי עבודה הולמים לנציב הדורות הבאים לכנסת, ובדבר צוות עובדים מקצועי ומנהלי שיעמוד לרשותו.

(ב) הנציב רשאי להיעזר לצורך ביצוע תפקידיו, ולפי הצורך, בעובדי הכנסת.

תום הכהונה
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

45. כהונת נציב הדורות הבאים לכנסת פוקעת -

(1) בתום תקופתה;

(2) בפטירתו או בהתפטרותו;

(3) בהעברתו מכהונתו.

העברה מכהונה
[תיקון התשס"א
{מס' 5}]

46. (א) יושב ראש הכנסת רשאי, בהסכמת ועדת הכנסת, להעביר את נציב הדורות הבאים לכנסת מכהונתו בהתקיים אחד מאלה:

(1) עשה מעשה שאינו הולם את מעמדו;

(2) נבצר ממנו דרך קבע למלא את תפקידו;

(3) הורשע בעבירה, אשר מפאת מהותה, חומרתה או נסיבותיה, אין הוא ראוי לשמש עוד בתפקידו כנציב הדורות הבאים לכנסת.

(ב) יושב ראש הכנסת לא יעביר את נציב הדורות הבאים לכנסת מכהונתו, אלא לאחר שניתנה לו הזדמנות להשמיע את טענותיו לפני יושב ראש הכנסת ולפני ועדת הכנסת.

השעיה
[תיקון התשס"א
{מס' 5}

47. (א) יושב ראש הכנסת, לפי הצעה של ועדת הכנסת שהתקבלה ברוב חבריה, ישעה את נציב הדורות הבאים לכנסת, אם מתקיימים נגדו הליכים פליליים בעבירה כאמור בסעיף 46(א)(3), עד לסיום ההליכים.

(ב) ועדת הכנסת לא תציע להשעות, ויושב ראש הכנסת לא ישעה, את נציב הדורות הבאים לכנסת, אלא לאחר שניתנה לו הזדמנות להשמיע את טענותיו לפנייהם.

ממלא מקום
[תיקון התשס"א
{מס' 5}

48. (א) יושב ראש הכנסת ימנה ממלא מקום לנציב הדורות הבאים לכנסת מקרב העובדים האמורים בסעיף 44(א).

(ב) נתפנה מקומו של נציב הדורות הבאים לכנסת וכל עוד הנציב החדש לא החל לכהן, נעדר הנציב מן הארץ, הושעה או נבצר ממנו זמנית למלא את תפקידו, ימלא ממלא מקומו את התפקידים המוטלים על נציב הדורות הבאים לכנסת, וישתמש בסמכויות הנתונות לו לפי פרק זה.

5. דרכי הפעולה בטיפול בהצעות חוק ובחקיקת משנה

חוק הכנסת מפרט את דרכי הפעולה בטיפול בהצעות חוק ובחקיקת משנה על פיהן יפעל נציב הדורות הבאים –

שלב א' – קיימת חובה להעביר לנציב הדורות הבאים את כל החקיקה וחקיקת המשנה המונחת על שולחן הכנסת.

"34 (א) מזכירות הכנסת תעביר לנציב הדורות הבאים של הכנסת כל הצעת חוק שהונחה על שולחן הכנסת;

(ב) ועדות הכנסת יעבירו לנציב הדורות הבאים של הכנסת נוסח של חקיקת משנה שהונחה לאישורן או להתייעצות איתן למעט בעניינים החסויים על פי חוק".

שלב ב' – נציב הדורות הבאים חייב להחליט באילו מבין הצעות החוק, החוקים, וחקיקת המשנה יתערב.

"(ג) נציב הדורות הבאים יודיע ליושב ראש הכנסת מעת לעת על חוקים והצעות חוק שמצא בהן עניין מיוחד לדורות הבאים. יושב ראש הכנסת יודיע על כך ליושבי הראש של ועדות הכנסת שבתחומי אחריותם מצויים אותם חוקים או הצעות.
(ד) נציב הדורות הבאים לכנסת יודיע לוועדות הכנסת על חקיקת משנה שהועברה אליו לפי סעיף קטן (ב) אשר מצא בה עניין לדורות הבאים".

שלב ג' – קיימת חובה לזמן את נציב הדורות הבאים לישיבות העוסקות בחוקים דלעיל, תוך מתן זמן סביר לאיסוף נתונים ולהכנת חוות דעת.

"(ה) יושבי ראש של ועדות הכנסת יזמנו את נציב הדורות הבאים לכנסת לדיון בהצעות חוק או בחקיקת משנה שהודיע כי מצא בהם עניין מיוחד לדורות הבאים לפי סעיפים קטנים (ג) ו-(ד), ויתאמו את מועד הדיון עם הנציב תוך מתן זמן סביר לפי שיקול דעתו של יושב ראש הוועדה ולפי העניין לאיסוף נתונים ולהכנת חוות דעת".

שלב ד' – משחיווה נציב הדורות הבאים את דעתו לגבי הצעת חוק – תובא תמצית חוות הדעת לפני מליאת הכנסת –

"(ו) (1) אם ניתנה חוות הדעת לפני הקריאה הראשונה – בדברי ההסבר להצעת החוק;
(2) אם ניתנה חוות הדעת אחרי הקריאה הראשונה – בנספח להצעת הוועדה שתוגש למליאת הכנסת לקריאה שניה ולקריאה שלישית".

כמו כן, רשאי נציב הדורות הבאים להשתתף, לפי שיקול דעתו, בכל דיון של כל וועדה מוועדות הכנסת (סעיף קטן (ז)).

הנציב רשאי להגיש מעת לעת, לפי שיקול דעתו, דינים וחשבונות עם המלצות בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים ודינים וחשבונות אלה יוגשו לוועדה שהנושא בתחום אחריותה (סעיף קטן (ח)).

כמו כן חייב נציב הדורות הבאים להגיש דין וחשבון שנתי, אשר יוגש ליושב ראש הכנסת, יונח על שולחן הכנסת והכנסת תקיים עליו דיון.

בכל שלב משלבי החקיקה חייבת להתקיים התייעצות במשרדי הנציבות באשר לשאלת עצם ההתערבות ומידתה.

הנציבות חייבת להכין חוות דעת אשר, כפי שצוין לעיל, חייבות להיות מפורטת, מבוססת ומדעית.

6. צוות העובדים בנציבות הדורות הבאים

צוות נציבות הדורות הבאים מורכב מנציב הדורות הבאים, השופט בדימוס שלמה שהם וצוות עובדים המונה ארבעה עובדים במשרה מלאה, שני עובדים בחצי משרה ושלושה יועצים חיצוניים באמצעות מרכז מחקר ומידע של הכנסת.

נציב הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים נתמנה בראשית שנת 2002, והוא השופט בדימוס שלמה שהם. שלמה שהם נולד בחיפה ולמד משפטים באוניברסיטת בר-אילן, היה בעל משרד עורכי דין בתל-אביב, ובשנת 1983 מונה כשופט בית משפט השלום.

בשנת 1995, עבר שלמה שהם לכהן כיועץ משפטי לוועדת החוקה חוק ומשפט בכנסת ושימש בתפקיד זה עד שנתמנה בשנת 2001, על ידי ועדה ציבורית, לכהן כנציב הדורות הבאים בכנסת.

שלמה שהם, משמש מזה למעלה מעשרים שנה, כמרצה למשפטים באוניברסיטאות בר-אילן, ירושלים ותל-אביב. כיום מלמד שלמה שהם בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב -אינטליגנציה רגשית בעולם המשפט.

בתפקידו כנציב הדורות הבאים מתמקד שלמה שהם, בנוסף לתפקידיו על פי חוק בפיתוח דרכים להטמעת חשיבת עתיד בקרב מקבלי ההחלטות.

צוות העובדים בנציבות הדורות הבאים התגבש במהלך השנתיים האחרונות והוא משקף את תפקידה של הנציבות בנוגע לשנתיים עשר התחומים המוגדרים על פי חוק.

מנהלת נציבות הדורות הבאים

הגב' יונת מרטון – מנהלת נציבות הדורות הבאים

במסגרת תפקידה כמנהלת נציבות הדורות הבאים אחראית על ריכוז וליווי עבודתם של כלל העובדים בנציבות הדורות הבאים, לרבות צוות היועצים, קביעת סדרי עדיפויות ותוכניות עבודה בנציבות, קידום תהליכי חשיבה בנציבות – חזון ויעדים ארוכי טווח, ליווי תהליכי העבודה, ניהול ישיבות הצוות וקידום נושאי רוחב (נושאים על תחומיים).

גב' יונת מרטון הינה בוגרת תואר שני בחינוך, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל אביב. ובוגרת החוג ללימודי ארץ ישראל והיסטוריה במכללת בית ברל.

ממונה על חקיקה וקשרי חוץ וראש תחום משפטים, מדע, פיתוח וטכנולוגיה

עו"ד נירה לאמעי- ממונה על החקיקה וקשרי החוץ בנציבות הדורות הבאים וראש תחום משפטים מדע פיתוח וטכנולוגיה.

עו"ד לאמעי עובדת בנציבות הדורות הבאים לצידו של הנציב מאז היווסדה. במסגרת תפקידה כממונה על חקיקה אחראית עו"ד נירה לאמעי על ייעוץ לכלל עובדי הנציבות, בתחום החקיקה ושותפה בקביעת אסטרטגיה ותוכניות עבודה בנציבות.

בנוסף מרכזת עו"ד לאמעי את קשרי החוץ של נציבות הדורות הבאים בישראל ובעולם, כמו כן מייצגת עו"ד לאמעי את נציבות הדורות הבאים, כמשקיפה בתהליך הממשלתי ליישום פיתוח בר קיימא במשרדי הממשלה.

בתפקידה כראש תחום משפטים, מדע פיתוח וטכנולוגיה מרכזת את עבודת הנציבות בתחום – קביעת נושאי התערבות, בניית תוכניות עבודה וקידום הנושאים שעל שולחן הנציבות, ייצוג הנציבות בועדות הכנסת הרלוונטיות, כתיבת חוות דעת וניירות עמדה. עו"ד נירה לאמעי הינה בוגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, ירושלים, וסטודנטית לתואר שני משולב במדע המדינה- משפט, חברה ופוליטיקה באוני' ת"א.

ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע, תכנון ובניה.

עו"ד ורד קירו-זילברמן – ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע, תכנון ובניה בנציבות הדורות הבאים.

בתפקידה כראש תחום מרכזת עו"ד ורד קירו את עבודת הנציבות בתחום – בניית אסטרטגיה, קביעת נושאי התערבות, בניית תוכניות עבודה וקידום הנושאים שעל שולחן הנציבות, ייצוג הנציבות בועדות הכנסת הרלוונטיות, ייצוג בכנסים והרצאות בתחומה, כתיבת חוות דעת וניירות עמדה.

עורכת דין ורד קירו הינה בוגרת הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן, בעלת תואר ראשון בהצטיינות במדעי המדינה והיסטוריה ותעודת הוראה בהצטיינות יתרה מאוניברסיטת בר אילן.

ראש תחום חינוך וזכויות ילדים

גב' איריס צור – ראש תחום חינוך וזכויות ילדים.

בתפקידה כראש תחום מרכזת הגב' איריס צור את עבודת הנציבות בתחום – בניית אסטרטגיה, קביעת נושאי התערבות, בניית תוכניות עבודה וקידום הנושאים שעל שולחן הנציבות, ייצוג הנציבות בועדות הכנסת הרלוונטיות, בכנסים והרצאות, כתיבת חוות דעת וניירות עמדה. כמו כן מרכזת את פעילות הנציבות בכל הנושאים שיש בהם השפעה על ילדים במדינת ישראל.

הגב' איריס צור הינה בוגרת תואר ראשון במכללת דוד ילין ירושלים ותואר שני בהצטיינות של תוכנית שוורץ, בית הספר לעבודה סוציאלית האוניברסיטה העברית, ירושלים.

מנהלת הלישכה

גב' לילך יעיש- מנהלת הלישכה.

במסגרת תפקידה אמונה על ניהול לשכת נציבות הדורות הבאים- קביעת לוחות הזמנים, ניהול יומן הנציבות וארגון עבודתו של הנציב.

ריכוז העבודה מול יחידות הכנסת השונות, טיפול בעבודה השוטפת של הנציבות – דואר, מענה לפניות, ריכוז העבודה המשרדית השוטפת, תיאום פגישות ותיאום בין הגורמים השונים בנציבות.

הגב' לילך יעיש בוגרת תואר הנדסאית מחשבים – תכנות, מכללת יהודה ושומרון באריאל.

מרכזת הקשר עם הציבור

גב' טל שרון – מזכירה ואחראית על הקשר עם הציבור.

הגב' טל שרון אמונה על נושא הקשר עם הציבור – מענה לפניות ציבור, הודעות לעיתונות, עבודה מול דובר הכנסת, ליווי הפרויקטים השונים וייעוץ לכל ראשי התחומים בכל הנוגע לקשר עם הציבור.

הגב' טל שרון מסיימת תואר ראשון ביחסים בינלאומיים ומזרח אסיה, אוניברסיטה העברית, ירושלים.

ממלאת מקומה של ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע, תכנון ובניה.

עו"ד ולנטינה נלין, הצטרפה לצוות נציבות הדורות הבאים במהלך שלושת החודשים האחרונים, כממלאת מקומה של ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע ותכנון ובניה.

עו"ד נלין הינה בעלת תואר ראשון במשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים וניסיון רב בפעילות סביבתית, הכוללת עבודה במרכז למדיניות סביבתית של מכון ירושלים.

עו"ד נלין לומדת כעת לקראת תואר שני באיכות הסביבה ואדריכלות ביואקלימית באוניברסיטה הטכנולוגית במדריד.

לנציבות מייעצים, באמצעות מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שלושה יועצים כדלקמן:

יועץ לנציבות – עתידן

ד"ר דוד פסיג, עתידן המתמחה בחיזוי טכנולוגי, חברתי וחינוכי. הוא בוגר אוני' מינסוטה שבארה"ב, שם הוא סיים את התואר השלישי בחיזוי. הוא נחשב ליחיד במדינת ישראל המחזיק בתואר שלישי בחקר העתיד. הוא מכהן באוני' בר-אילן כראש המגמה לתואר שני ושלישי בטכנולוגיות תקשורת והוא עומד בראש המעבדה למציאות מדומה. ד"ר פסיג יועץ לארגונים רבים בישראל ובעולם בעיתוד תהליכי קבלת ההחלטות שלהם. הוא מכהן בוועדות לאומיות ובינלאומיות שונות בחקר מגמות עתידיות מגוונות. ד"ר פסיג גם מפתח שיטות מחקר עתידניות וכותב טורים שבועיים וחדשיים בתחומי כלכלה, חברה וטכנולוגיה עתידיים. את החומרים הללו ואחרים ניתן לראות דרך האתר האישי שלו www.passig.com.

יועץ לנציבות – תחום משק וכלכלה

מר רן חקלאי- משמש יועץ לענייני משק וכלכלה לנציבות הדורות הבאים.

רן חקלאי בעל ידע וניסיון עשיר בתחומי הכלכלה והמנהל הציבורי בתחומי תכנון בניה ותכנון כולל. ניסיונו המקצועי כולל תפקידים, עבודות ומעורבות בתחומים רלוונטיים לייצוג הדורות הבאים בתחומים הנידונים בכנסת ובשיח הציבורי.

רן חקלאי שימש כסגן הממונה על התקציבים באוצר לתחומים: תכנון ובניה, מקרקעין, תקשורת ותחבורה.

ככלכלן ומנהל בחברת "כלכלה אורבאנית בע"מ" שימש כיועץ כלכלי למנהל התכנון במשרד הפנים והיה שותף לעבודות תכנון רבות כגון תמ"א 31, תמ"א 35, מסמך מדיניות שטחים פתוחים ופרויקטים רבים אחרים. כמו כן הנו בעל ניסיון בתחומים משקיים רבים. רן חקלאי שימש בעבר חבר דירקטוריון בנק לאומי למשכנתאות בע"מ, חברת אופק גמל בע"מ, צים חברת השיט הישראלית בע"מ, רשות הנמלים ועוד.

בעל השכלה אקדמאית – תואר ראשון בכלכלה וגיאוגרפיה ותואר שני בגיאוגרפיה ותכנון ערים מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

יועץ לנציבות – תחום הבריאות

ד"ר שי פינטוב – יועץ בתחום הבריאות.

ד"ר שי פינטוב מומחה ברפואת ילדים בעל תואר M.D, האוניברסיטה העברית ירושלים, מומחה ברפואת ילדים, מיסד המרפאה הראשונה בארץ ובעולם לרפואה משולבת במרכז הרפואי אסף הרופא. מפתח, חוקר ומקדם פרויקטים לשילוב בריאות ורפואה כגון: שימוש בהומור וצחוק ברפואה, "על בריאות שומרים כבר בגן", אתר לרפואה משולבת.

מנכ"ל חברת חיבורים טובים בינלאומיים בע"מ, יועץ להסדרות הרפואית בישראל בנושא רפואה (משולבת) משלימה, רופא בכיר ומנהל את היחידה לרפואה משלימה ואת היחידה להומור וצחוק בשרות הרפואה, במרכז רפואי אסף הרופא. בנציבות הדורות הבאים מקדם ד"ר שי פינטוב את פעילות הנציבות בתחום הבריאות, מייצג את הנציבות בוועדות הכנסת, עוסק בכתיבת חוות דעת ושותף פעיל לעבודת הצוות בנציבות.

גיבוש חזון הנציבות ודרכי פעולתה

בשנת הפעילות שחלפה פעלה נציבות הדורות הבאים לקראת גיבושו של חזון נציבות הדורות הבאים ודרכי העבודה הנגזרות מחזון זה.

1. תהליך יצירת חזון הארגון

בדוח נציבות הדורות הבאים 2002, כתב יועץ נציבות הדורות הבאים ד"ר דוד פסיג מאמר תחת הכותרת: "מבט רפלקטיבי על דימויי העתיד של המחוקק"²:

"נציבות הדורות הבאים יכולה להציע לבית המחוקקים הישראלי בענווה גדולה, כלים שיאפשרו אווירה נאותה לערוך את המסע הזה שיניב דימויים עתידיים מחודשים ורלבנטיים לאתגרי הדורות הבאים. הנציבות לא יכולה להכתיב דימויים עתידיים. היא יכולה לאפשר למחוקק מבט רפלקטיבי על דימויי העתיד שמניעים אותו ולהעריך ביתר הבנה את מקומם בפסיפס הדימויים של הזרמים השונים בעם. אנו תקווה שמבט רפלקטיבי זה יאפשר למחוקק מספר אופציות רב יותר מהן יוכל לבחור את עמדתו בסוגיות שעל הפרק. אנו חייבים זאת לילדנו כדי שנמשיך את שרשרת הקיום של עם עתיק יומין זה באחריות גדולה יותר".

במהלך שנת הפעילות 2003-2004 הלך ונתגבש מתוך אמירה ראשונית זו, חזונה המהותי והארגוני של נציבות הדורות הבאים.

את תהליך העבודה הוביל ד"ר דוד פסיג והיו שותפים לו כלל צוות העובדים.

המתודולוגיה שנבחרה ליצירת חזון משותף הנה שיטת אימן-דלפי (Imen-Delphi, ID)³, שמטרתה יצירת אינטראקציה קבוצתית, המבוססת על טכניקה של חזרה ושל בקרת משוב, נוהל אימן דלפי מציע שיטה יישומית לשפר את יעילותה של קבוצה של משתתפים להמציא שינוי באמצעות דיונים תוך-קבוצתיים ולהשיג רמה כלשהי ביחס לשינוי העתידי הרצוי ביותר לקבוצה.

האימן דלפי הוא למעשה תרגיל להבניית התקשורת של הקבוצה – במסגרתו התמודד צוות העובדים בנציבות הדורות הבאים עם דעות שונות ביחס למהות ועתיד הנציבות, חולל דימויים עתידיים חדשים ומצא בסיס משותף לקביעת משימת עבודה משותפת לעתיד. יתרונו של כלי זה היה בקידום השותפות בעבודה, בקידום האחריות, המודעות העצמית והמושגים המשותפים של חברי הקבוצה.

אין בשיטה זו הפקה של תחזיות כלשהן לעתיד, אלא הנחייה של הקבוצה לעבר קונסנזוס וצמיחה משותפת.

² ד"ר דוד פסיג, 2002, מבט רפלקטיבי על דימויי העתיד של המחוקק.

³ ד"ר דוד פסיג, נוהל לניסוח עתידים ייעודיים הנגזר משיטת המערכות החברתית, www.passig.com/pic/IDHebrew.htm

תהליך העבודה:

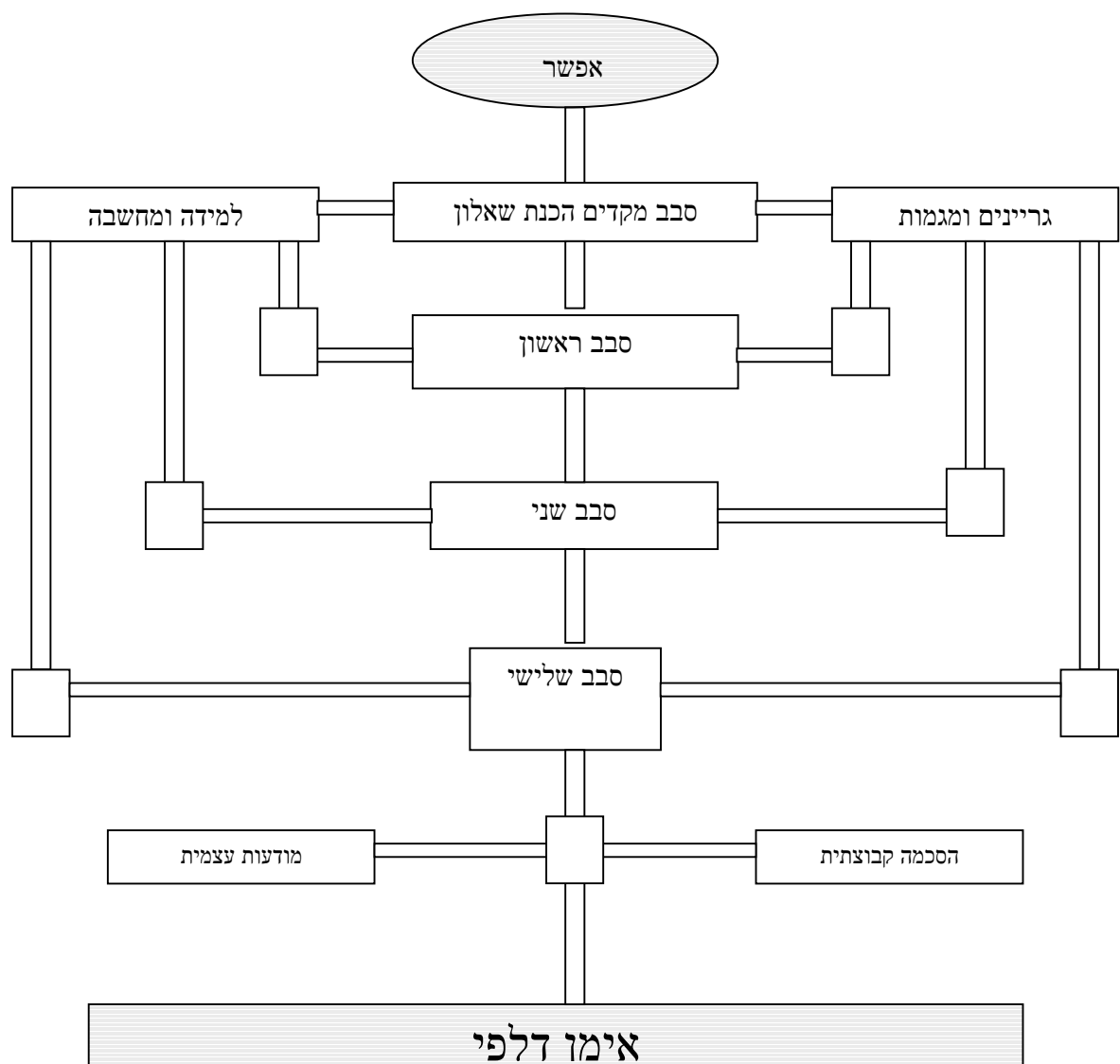
1. נערך תרגיל המסתמך על תפישות שונות קיימות ביחס לעתידים האפשריים של נציבות הדורות הבאים, התפישות השונות הוצגו ע"י חברי צוות נציבות הדורות הבאים ונלמדו. במסגרת תרגיל זה הוצגו שאלות ע"י חברי הצוות ביחס לעתידם לאור המחקרים.
 2. סבב ראשון - יצירת שאלון המבוסס על שאלות המשתתפים - שאלון זה יש בכוחו להציף שאלות מרכזיות בקביעת חזונה של נציבות הדורות הבאים. במרכז העבודה המשותפת ליצירת השאלון, ההבנה כי הסיבות להווה, טמונות גם בעתיד, בניגוד לעמדה הרווחת כי סיבות ההווה טמונות בעבר.
 3. יש בכוחו של דימוי העתיד שיש לאנשים בתודעתם, השפעה דרמטית על מה שהם בוחרים לעשות בהווה.
- דיון שאלות המוגדרות בעבודה משותפת, חוללו נטייה לקראת הגדרת מטרות לטווח ארוך, הם יצרו התלהבות משותפת לקראת הגשמת מטרות אלו ואפשרו יצירה משותפת של עתיד ארגוני.
- באמצעות דימויים עתידיים אלה ניתן לפתח מיומנויות שבאמצעותן ניתן להסתגל לשינוי וליצור שינוי.
- להלן מערך השאלות הסופי, שנבחר מתוך השאלות שעלו בסבב השאלות הראשון:
- א. על סמך איזו תפיסת עולם וערכים פועלת הנציבות?
 - ב. מהו היחס בין פעילות הנציבות במסגרת החוק, לבין הפעילות על פי החזון של הנציבות?
 - ג. האם הנציבות צריכה להיות גוף מייעץ, מבקר, או יוזם פרויקטים, כולם ביחד או אחר, לטובת הדורות הבאים?
 - ד. מהם עולמות התוכן ותחומי ההתערבות הרלוונטיים לעתיד, של הנציבות? וכיצד הם נקבעים כמוטת זמן עתיד?
 - ה. על סמך מה, ובאלו כלים (תוקף, מהימנות) נכתבים ניירות עמדה, מסקנות והמלצות היוצאים מהנציבות?
- ו. מהו טווח הזמן שהנציבות מגדירה כמוטת זמן העתיד שלה?
 - ז. מהי הגדרת תפקידי החברים בנציבות והיחסים בניהם?
 - ח. מהי הגדרת מערכת היחסים בין החברים בנציבות? שפה ותקשורת חיצונית ופנימית.
 - ט. כיצד להיות רלוונטי, אפקטיבי ומובהק דורות הבאים?
 - י. כיצד אנו מטמיעים את החזון בציבור?
- יא. על פי אילו מדדים ובאיזה טווח זמן הנציבות תמדוד את יעילותה? בקרת איכות, ומדדי הצלחה.

4. סבב שני - קידום יחסי גומלין בין חברי הצוות, במטרה לחולל רעיונות ספציפיים שירשמו כהיגדים של הצהרות משימה, היגדים אלה הוגדרו ע"י חברי הצוות כמשימה מוגדרת מחדש.

5. סבב שלישי – חברי הצוות מקבלים משוב ביחס לתגובות חבריהם על היגדי המשימה של הסבב השני ומגדירים את היגדי המשימה שהוכרזו ע"י מרבית חברי הצוות כיעדים חשובים לעתיד הארגון. חשיבותו של שלב זה הוא בקבלת האחריות בניסוח רשימה סופית מוצעת של היגדי משימה עתידיים ולחולל רעיונות והמלצות חדשות.

תהליך עבודה זה יצר הסכמה ראשונית ביחס לעתידה של נציבות הדורות הבאים וסייע להגדיר מחדש את המשימה העתידית תוך כדי דיון. **הטבע הבין-סובייקטיבי של הסכמה המושגת בנוהל האימון דלפי, הוא המרכיב החשוב ביותר של תהליך ההתפתחות הקבוצתית.**

תרשים תהליך העבודה – אימון דלפי

2. דרכי עבודה בנציבות הדורות הבאים

בעקבות תהליך יצירת החזון הארגוני של נציבות הדורות הבאים יתגבשו שלושה עקרונות מרכזיים בדרכי העבודה בנציבות הדורות הבאים, להלן שלושת העקרונות:

2.1 הגדרת חזון תחומי, איתור נושאי על ובניית תוכניות עבודה

נושאים רבים, המונחים על שולחן הכנסת יש בהם השפעה ניכרת על הדורות הבאים.

נציבות הדורות הבאים הגיעה למסקנה כי גם אם יש מקום להתערבות בנושאים רבים הנדונים על שולחן הכנסת, יש מקום להגדרת חזון בכל אחד משניים-עשר התחומים, אשר יאפשר מיקוד בנושאי על, שחיוניותם והשפעתם לעתיד אינה מוטלת בספק, או כי הדרך בה הדברים נעשים כיום, עלולה לפגוע פגיעה קשה ומקיפה באזרחי ההווה ובדורות הבאים.

כטבעם של נושאי על, יש בידם להשפיע על תחומים רבים בחיינו, לדוגמא, בתחום איכות הסביבה בחרה נציבות הדורות הבאים לעסוק בשלושת מרכיבים סביבתיים – אויר, מים וקרקע.

דיונים רבים בועדות הכנסת נסובו סביב סוגיות והיבטים שונים של זיהום אויר, בזמן שבכוחו של חוק אויר נקי, הנהוג במדינות רבות במערב, לכפות תחתיו נושאים ספציפיים רבים, שיטופלו באופן יסודי בחקיקת על מעין זו.

נושאי על אלו, בכל אחד מן התחומים, חייבים לעמוד במרכז השיח המתקיים ברשות האמונה על חקיקה, כדי שזו תגדיר את חזונה של מדינת ישראל בכל נושא וכדי שתוכל לממש חובתה כרשות המפקחת על פעולות הממשלה.

עיסוק בנושאי על בכל אחד מן התחומים מאפשר חשיבה ותכנון רב ממדי ומתוך שיקולים הלוקחים בחשבון השלכות לטווח ארוך, לעומת טיפול בנושאים נקודתיים בהן מתקבלות לעיתים קרובות, החלטות בטווחי זמן קצרים יותר ואף מידיים, הבאים לפתור בעיות דחופות שהזמן גרמן.

נושאי העל והפרויקטים הנגזרים מהם, שהוגדרו ע"י נציבות הדורות הבאים:

תחום בריאות – מרפואה לבריאות

במהלך שנת העבודה 2003 גובש חזון נציבות הדורות הבאים לגבי תחום הבריאות והרפואה. תפיסה זו, מטרתה ליצור איזונים טובים יותר, בראייה עתידית ביחס שבין בריאות ורפואה.

בארץ, בדומה לעולם המערבי, מושקעים מירב המשאבים הלאומיים להילחם במחלות ולטפל בחולים.

כיום, למעלה מ-96% מהמשאבים המופנים לבריאות ורפואה מופנים לצורכי רפואה בלבד, הוצאה זו כוללת: השקעות בשרותי רפואה, השקעות במחקר ופיתוח, בטכנולוגיות רפואיות ותשתיות, לעומת זאת פחות מ-4% בלבד ממשאבים אלו, מוקצה לטיפול בבריאות. מצב זה יוצר מציאות פרדוקסלית, המחריפה משנה לשנה, שכן ללא מדיניות לשיפור הבריאות, קיימת עליה מתמדת בצרכי הרפואה- כבר היום אין מספיק משאבים כדי לתת מענה לעלייה זו.

אין ספק שתוחלת החיים עלתה משמעותית במאה האחרונה עם הצלחתה של הרפואה למגר מחלות זיהומיות, במקביל להתפתחות מדעית וטכנולוגית אשר עסקה בקיצור מרחקים, שיפור תקשורת, מעבר ממצב של מחסור למצב של עודף (בכל הקשור למשאבים הנדרשים לקיום בסיסי בעולם המערבי).

בד בבד, חלה עליה בתחלואה במחלות שאינן זיהומיות. עליה זו נגרמת בין השאר עקב הפרת האיזון בהדגשים שבין שמירה על בריאות- שתרכבותית נדחקה למקום משני ובין הצורך לטפל במחלות ולהגן על החולה, תוך מניעת תמותה ממחלות.

מנתוני ארגון הבריאות העולמי עולה כי בשנת 2002, כ-60% מתמותת האנשים בעולם, נגרמה ממחלות לא מדבקות - מחלות לב, שבץ מוחי, סרטן ואחרות, מחלות אלו היוו כ-47% מכלל התחלואה. ועוד מעריך הארגון שבשנת 2020, כ-73% מהתמותה באוכלוסייה תגרם ממחלות הנ"ל וחלקן של מחלות אלו יהיה כ-66% מכלל המחלות.

כיום, ברור לעולם הרפואי, כי המחלה היא תוצר של גנטיקה וסביבה - יכולת האדם להשפיע על סביבתו גדולה פי כמה וגם אפקטיבית יותר כדי לשמר את בריאותו.

חזון נציבות הדורות הבאים בתחום הבריאות הינו הגברת העיסוק בבריאות והפניית חלק משמעותי מן המשאבים לקידום הבריאות - "לעם בריא בנפשו ובגופו במשק בר קיימא" (בריא כעם ובריאים כפרטיים המרכיבים את העם)

- עשייה בתחום בריאות הכלל והפרט - העמקת המודעות ברמה המחוקק, הרשות המבצעת והציבור בכללותו לכך שבריאות היא חלק חשוב בקיומנו וביכולתנו ובאחריותנו לשמרו ברמת הפרט והמדינה - כפרוייקט ראשון נבחר הטיפול במגפת ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער.

- חוק אויר נקי לישראל- פעילות משולבת, רב תחומית, שתוביל למימוש זכותו של כל אדם לנשום אויר נקי ובכך למנוע תחלואה רבה. (כ-1200 איש מתים בשנה, באיזור גוש דן מזיהום אויר). גם הדו"ח האפידמיולוגי של הערכת ההשפעה האפשרית של פליטות מאתר רמת-חובב על בריאות האוכלוסייה הגרה באזור מצביע על נזקי בריאות כתוצאה מזיהום האוויר⁴.

⁴ ר' דו"ח מדעי מסכם מיום 29.6.2004 של המחלקה לאפידמיולוגיה והערכת שירותי הבריאות, הפקולטה למדעי הבריאות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר-שבע

- חוק המים לישראל- טיפול לשימור המים ואיכותם לדורות הבאים ולדור הנוכחי, תוך שימוש מושכל במשאבי המדינה.

תחום איכות סביבה, משאבי טבע, תכנון ובניה

"רק לאחר שהעץ האחרון יכרת, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי

רק לאחר שהנהר האחרון יורעל, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריו"

רק לאחר שהדג האחרון ילכד, (קהלת רבה ט')

רק אז תגלו, שממון אינו ניתן לאכילה."

(נבואה אינדיאנית- שבט קרי)

כל עוד חי האדם בגן עדן וצרכיו סופקו לו מאליהם, וגם לאחר שגורש מגן העדן, אך מספר בני האדם היה מועט, הייתה השפעתו על הסביבה מזערית. עם הגידול במספרו ובעוצמתו של האדם, גדלה יכולת פגיעתו בסביבה. האדם, בנורמות התנהגותו כלפי הטבע, לא הפנים את הגישה שלטבע זכויות משל עצמו. המאה ה- 19 נחשבת לנקודת המפנה בעוצמתה של הפגיעה האנושית בסביבה, התאפיינה בהפרת שיווי המשקל שבין האדם לטבע – העלייה החדה בכמות ובקצב ריבוי האוכלוסין בעולם, יחד עם המהפכה התעשייתית, הביאו לשינוי ולזעזוע עמוק של כל מערכת שווי המשקל האקולוגי. פגיעה באיזון העדין והכחדת חלקים מהטבע רק הביאו לערעור גובר והולך ולפגיעות קשות עוד יותר. האדם, שבחר לרדות בטבע ולא להשתלב בו, מביא להרס עצמו יחד עם הטבע בו היה עליו להשתלב.

ישראל – אחת המדינות הצפופות בעולם. גידול האוכלוסייה בישראל פוגע בסביבה עקב צריכה מוגברת של משאבי טבע, פליטת מזהמים והגברת הלחץ על קרקעות לצרכי בניה ופיתוח. העיור, הפיתוח הכלכלי המהיר, צמיחת התחבורה, פריסת התשתית הפיסית, התיעוש המואץ והחקלאות האינטנסיבית זעזעו ופגעו במערכת הגומלין שבין האדם לטבע בישראל.

איכות הסביבה אינה עומדת בראש מעיניה של המדינה, החיה במרחב של הישרדות וניצבת מדי יום בפני שאלות קיומיות ואיומים ביטחוניים וכלכליים. התוצאה הישירה הינה כי המודעות לבעיות איכות הסביבה בישראל בקרב מקבלי ההחלטות והציבור – נמוכה ביותר והפיקוח והאכיפה בתחום איכות הסביבה כמעט ולא קיימים.

ישראל ניצבת כיום בפני בעיות סביבתיות רבות, קשות וחמורות, הדורשות התייחסות נאותה ומענה מהיר – מחסור חמור בשטחים פתוחים, זיהום אוויר מתחבורה, תעשייה וממקורות ייצור אנרגיה, זיהום ים וחופים, זיהום מקורות המים והנחלים, מפגעי רעש, עליה בכמות הפסולת והעדר אמצעים לטיפול בה, זיהום הקרקע, קרינה ועוד.

איכות הסביבה הינו אחד התחומים בהם הוענקה לנציבות הדורות הבאים הסמכות להתערב.

נציבות הדורות הבאים רואה בתחום זה תחום מרכזי בעל חשיבות והשלכות ארוכות טווח על בריאותם, רווחתם ואיכות חייהם של הדורות הבאים.

במסגרת פעילותה מטפלת נציבות הדורות הבאים בסוגיות סביבתיות המהוות נושאי על והן: זיהום האוויר, קרינה, שטחים פתוחים ובהם חופי מדינת ישראל

תחום מדע, פיתוח וטכנולוגיה

המדע כתשתית

באופן כללי, הדאגה לאינטרסים ארוכי טווח, בכלל התחומים עליהם מופקד נציב הדורות הבאים על פי חוק ובהם איכות הסביבה ומשאבי הטבע, המשק והכלכלה, הבריאות והדמוגרפיה- מחייבת גיבוי אקדמי ומדעי, כאשר מובא המידע בפני המחוקק. בניית ראייה בת-קיימא וארוכת טווח בתחומים השונים- **מחייבת קיומה של תשתית מדעית-מחקרית ממוסדת ותומכת**- בלעדיה לא ניתן להיערך כיאות למגמות עתידיות. זאת, ביתר שאת במגמה המתפתחת של פעולה על פי עקרונות הפיתוח הבר-קיימא.

היערכות לאומית לניהול המשאבים הלאומיים באופן בר קיימא, מחייב, באופן טבעי, קיומה של תשתית מחקרית-מדעית יציבה ואיתנה המציגה תמונת מצב מעודכנת של המשאבים והתשתיות הלאומיות. בנוסף, ניהול בר קיימא של משאבים מחייב פיתוחן של טכנולוגיות סביבתיות באופן פונקציונלי לדרישות המקומיות ובסדר עדיפויות נכון- דבר זה מחייב אף הוא היערכות ממוסדת לנושא.

התייחסות למדע כתשתית משמעותה, העלאת הנושא בסדר העדיפויות וקידום התמיכה באלמנטים הרלוונטיים השונים ובהם-

תמיכה במוסדות המחקר הממשלתיים ומיסודם בחקיקה ובסדרי עבודת הממשלה.

התייחסות מחודשת לפונקציה של מדען ראשי במשרדי הממשלה השונים.

ריכוז ממוסד של המדע כתשתית במשרד המדע בשילוב עם המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח מדעי (מולמו"פ), אשר הוקמה בחוק ונמצאת בהקמה.

במקביל, מהווה תחום המדע והטכנולוגיה את אחד התחומים עליהם מופקד נציב הדורות הבאים, במידה שמצא בו עניין מיוחד לדורות הבאים. במסגרת זו, פועל הנציב להטמעת "חשיבת העתיד"- ראיית התחום המדעי כולו בפרספקטיבה של הצרכים המיוחדים של העתיד, והפעולות שיש לבצע בתחום זה, החל מעכשיו, על מנת להיערך נכונה לעתיד ואף לחקור אותו.

בנוסף, קיימת חשיבות רבה בפיתוח חשיבת עתיד בכנסת, מאחר שרבות מהחלטות המתקבלות היום בכנסת מתקבלות ללא מחשבה ארוכת טווח, תוך ראייה המצויה ב"מרחב ההישרדות" ובשל הכורח לפתור בעיות באופן מיידי. הידע הרב הקיים באקדמיה ובמחקר המדעי- איננו מקבל, במקרים רבים, במה מתאימה בעבודת המחוקק.

נציב הדורות הבאים מהווה כלי מאפשר (facilitator) להבאת הידע המדעי הקיים בתחומי פעילותו השונים- אל תוך עבודת הכנסת. ידע כזה אוצר בקרבו, מטבע הדברים, את ההשלכות ארוכות הטווח באותו תחום. כמו כן, משליך המחקר המדעי והטכנולוגי, על תחומי התעשייה, החינוך הבריאות ועל חלוקת משאבים תקציביים, כמו גם על עצם התפתחות החזון המדעי במדינה.

חשיבת העתיד הינה חלק בלתי נפרד מהמחקר המדעי. ראוי, לפיכך, לתת למחקר המדעי להיות חלק בלתי נפרד מכל חשיבה ארוכת טווח המתבצעת במוקדי קבלת ההחלטות וביתר שאת, בבית המחוקקים.

המדע כמשרת האנושות

בעולמנו, ההפרדה בין "מדע וטכנולוגיה" הופכת להיות יותר ויותר מלאכותית. המושגים הופכים להיות חופפים, כאשר הטכנולוגיה מהווה פלטפורמה עיקרית למדעים מסוגים שונים.

ההתקדמות הטכנולוגית מביאה עמה שינויים עצומים באורח חיינו שלהם השפעות, שאל עומק פשרן לא ניתן להגיע, בוודאי שלא לאור הקצב העצום של התפתחותן.

על כן, עלינו לנקוט באמצעי זהירות ולזכור כי המדע לעולם ועד יהא משרתה של האנושות ולא האנושות משרתת המדע.

התפתחות זו טומנת בחובה סוגיות שהופכות להיות אתיות, מוסריות ואף פוליטיות ולפיכך יוצאות מגדר השיח המדעי גרידא. כך, כפי שהיה בסוגיית טכנולוגיית השיבוט הגנטי, לגביה חיווה הנציב את דעתו. (ר' להלן).

נציבות הדורות הבאים רואה לנכון להמליץ על בניית מנגנונים ציבוריים הבאים להבטיח כי הפיתוח המדעי לא יהא הרסני לאנושות – גם כאשר יינתן בידיים לא אחראיות.

תחום משק וכלכלה

הגישה הכלכלית של נציבות הדורות הבאים רואה את כלכלת ישראל, את המדיניות הממשלתית, את פעולתו של משרד האוצר והביטוי התקציבי שלה מנקודת המבט של קיימות ופיתוח בר קיימא.

למדיניות פיתוח בת-קיימא שלוש אבני בניין: חברה, כלכלה ואיכות סביבה. הגישה הכלכלית וההתייחסות לכלי מדיניות כלכליים של נציבות הדורות הבאים תשאף לפיתוח מאוזן הלוקח בחשבון את מכלול התועלות והעלויות, הישירות והעקיפות, מנקודת ראות כלל משקית, בשאיפה להגדיל את השוויון התוך דורי ואת השוויון הבין-דורי.

תכנון תקציבי ארוך טווח

נציבות הדורות הבאים רואה כמטרת על בנושא תקציב המדינה – להביא להצגת תקציב ארוך טווח, הרואה למרחוק, תקציב לתקופה של חמש שנים.

תפיסתנו את עצמנו כמדינה המצויה במרחב של הישרדות מונעת מאיתנו לתכנן תקציב ריאלי לתקופה ארוכה.

אף כי לעיתים משלמים אנו מס שפתיים בהציגו פעולות כצופות פני העתיד, איננו משקיעים די משאבים, מחקר, ידע וזמן, בנייתו מדעי של העתיד, בהתכוונות אל עבר החזון, בנייתו הדרכים שיוליכו להגשמתו ובהקצאת המשאבים המתאימים לשם כך.

ניתן ללמוד ממדיניות העולם כיצד לתכנן תקציב ארוך טווח תוך השארת "פתחי מילוט" למקרים בהם העתיד לא נצפה על ידינו.

מבנה תקציב המדינה, הליכי קבלתו ואישורו.

תקציב משקף את מדיניות הממשלה באשר לעדיפויותיה בהקצאת משאבים וביחס למדיניות בטחון ומדיניות חברתית. לתקציב חשיבות עליונה בהשפעתו על המשק ועל הציבור. במרבית מדינות העולם הצבעה על התקציב כמוה כהצבעת אמון בממשלה.

המבנה הנוכחי של תקציב המדינה אינו שקוף דיו והליכי הדיון בו הנם כאלה שלא יוצרים בסיס לדיון הראוי לו. כמו כן הליכי החקיקה הנלווים לתקציב המדינה הידועים כ"חוק ההסדרים" מהווים למעשה מסלול מקביל העוקף את הדיון הראוי למוצע.

נציבות הדורות הבאים שמה לה למטרה ליצור תנאים לדיון ציבורי רחב ומעמיק בתקציב המדינה כך שניתן יהיה להפעיל כלי בקרה וביקורת בתהליך.

לצורך כך תפעל הנציבות ליצירת מבנה תקציבי פשוט ברור ושקוף למקבלי ההחלטות, לחברי הממשלה, חברי הכנסת ולציבור הרחב.

כמו כן הנציבות תפעל ליצור הליך דיון סביר ובפרק זמן ראוי המקנה אפשרות למקבלי ההחלטות ולציבור להבין את המשמעות של תקציב המדינה ולהביע את דעתו עליו.

שקיפות בתקציב המדינה בד בבד עם דיון ראוי הלוקח בחשבון חשיבה ארוכת טווח באשר לסעיפיו הינם הבסיס לכלכלה בת קיימא.

תחום החינוך

כחברה במדינת ישראל, אנו נמצאים בעיצומו של מעבר מדפוס תרבותי- כלכלי חברתי מודרני, שאפיין את התרבות המערבית בעוצמה הולכת וגדלה במאות השנים האחרונות ושהגיע לשיאו בחצי הראשון של המאה ועשרים, לדפוס תרבותי – כלכלי- חברתי פוסט מודרני, המתעצב במהירות ושונה מהותית מדפוס הקיום האנושי הקודם.

אחד המאפיינים המובהקים של התקופה הפוסט מודרנית הנה דינאמיקה ופלורליזם בכל המערכות הכלכליות והארגוניות. במציאות זו מערכת החינוך אמורה לשקף ולהגיב אל המציאות בה היא מתקיימת⁵.

מבנה מערכת החינוך הישראלית התהוותה מכוח מציאות היסטורית, שאינה עומדת במבחן התקופה הפוסט מודרנית. כיום אנו ניצבים אל נוכח שאלות מהותיות על מטרות החינוך וחיפוש אחר חלופות משמעותיות ברמה מערכתית, כמו גם הצבת סימני שאלה על הנחות יסוד, שלאורן התחנכנו וחינכנו וחיפוש אחר הנחות יסוד חדשות.

נציבות הדורות הבאים רואה בתקופה בה אנו נמצאים הזדמנות לשינוי חיוני ואפשרי.

נציבות הדורות הבאים הציבה לעצמה בתחום החינוך את יעדי העל הבאים-

- חשיבת עתיד וחשיבה אסטרטגית בחינוך - הקמת מועצת הוגים מתחומי החינוך והעתידנות שיבדקו את מהות וליבת החינוך, תוך עריכת מחקר וביסוס התוצאות על נתונים מדידים, כמהלך תומך בביצוע המלצות של כוח המשימה הלאומי.
- שינויי חקיקה בתחום החינוך - החקיקה בישראל בתחום החינוך ארכאית ובמקרים רבים קיימות סתירות בין חוקים ובין חוזרי מנכ"ל. נציבות הדורות הבאים לוקחת חלק פעיל בליווי וסיוע בכל תהליך החקיקה בכנסת, הנדרש לשלב יישום המלצות דוח כוח המשימה הלאומי לרפורמה בחינוך, בראשות דברת.

⁵ ד"ר אבירם, (1996) לנווט בסערה – חינוך בדמוקרטיה פוסטמודרנית, ישראל: מסדה.

- גיבוש המושג "חינוך בר קיימא" והטמעתו במערכת החינוכית בישראל.

נציבות הדורות הבאים רואה בחינוך בישראל תשתית לאומית, שהצלחתה תשפיע לאורך דורות על עתיד מדינת ישראל.

2.2 עבודה על תחומית – מולטידיסציפלינארית

עיסוק בנושאי על דורש התייחסות מקיפה של דיסציפלינות שונות שיש בהן נגיעה לנושא האמור, הדוגמא שהוצגה לעיל – חוק אויר נקי, מהווה נקודת מוצא לסביבה בת קיימא, אך יש בו השלכות מרחיקות לכת לבריאות בת קיימא- בריאותו של הציבור כיום ובריאותם של הדורות הבאים מושפעת באופן ישיר מתנאי הסביבה בה אנו חיים ובה יחיו הדורות הבאים. איכותה של הסביבה על מרכיביה השונים והאופן בו נדאג לשמרה עבורנו ועבור ילדינו יקבעו את איכות חיינו ובריאותנו.

זיהום האוויר המצטבר הנפלט ממקורות שונים ורבים במשך השנים וכן הפגיעה של גזי החממה וגזים אחרים בשכבת האוזון יצרו מצב בו המחלות שהפכו להיות יותר ויותר נפוצות הן סרטן, מחלות לב ושכיף מוחי. בולטת במיוחד העלייה בתחלואה בסרטן השד בנשים. כמו כן, קיימת תחלואה יתרה ביתר לחץ דם, מחלות לב ואף סוכרת.

שיעור מחלות הנשימה, ובעיקר בקרב ילדים, שבשל קומתם הנמוכה, חשופים יותר לזיהום, במיוחד מכלי רכב- עלה בעשרות אחוזים מדי עשור.

טיפול בסוגיית אויר נקי מחייבת חשיבה על תחומית (מולטידיסציפלינארית) המשלבת היבטים בריאותיים, סביבתיים, כלכליים וחברתיים גם יחד.

הרכבו של צוות נציבות הדורות הבאים, המאופיין במומחיות בתחומים שונים, ודרך הפעולה המשותפת, המשלבת תחומים אלו יחד, מאפשרת חשיבה רב תחומית בכל נושא בו בחרה נציבות הדורות הבאים להתערב.

בדו"ח זה יוצגו מגוון התחומים, שיש בהם נגיעה לכל נושא נתון המוצג בדו"ח, במטרה להמחיש את חשיבותה של חשיבה זו ואת הדרך בה היא באה לידי ביטוי הלכה למעשה.

חוות דעת היוצאת מתחת ידיה של נציבות הדורות הבאים מוגשת על ידי ראש תחום ספציפי, אך שותפים לעבודה כלל עובדי הנציבות, כשכל מומחה נותן את הדגשים מתחמו - יחד מתאפשרת חשיבה אינטגרטיבית, על תחומית.

בכל נושא נתון נבחנים שיקולים והשפעות מתחום הכלכלה, מתחום המשפט והחקיקה, מהתחום הסביבתי ומהתחום החברתי – בריאות, חינוך, דמוגרפיה וכו'.

חשיבה על תחומית מאפיינת את חשיבת העתיד, הדורשת מן העתידן התייחסות על תחומית בכל נושא נתון.

דוגמאות:

טיפול במגפת ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער – הטיפול בנושא זה נעשה תחת המטריה של תחום בריאות, אך שותפים לעבודה בנושא זה גם ראש תחום חינוך (חינוך לבריאות ותזונה נכונה, כמו גם מודעות למגפת ההשמנה והסיבות לה), תחום משק וכלכלה (עלויות חיצוניות של מגפת ההשמנה, סבסוד מוצרים עתירי קלוריות לעומת עלות גבוהה של מוצרים בריאים) ותחום החקיקה (חקיקה שתעגן את הטיפול במגפת ההשמנה ברגולציה).

2.3 אימוץ המושג 'פיתוח בר קיימא' כפלטפורמה לעבודת הנציבות

פסגת כדור הארץ של האו"ם שנערכה בריו ב-1992, העלתה על סדר היום העולמי את נושא הפיתוח הבר-קיימא - פיתוח העולם באופן שלא יכלה את משאביו. זאת, לאור העובדה שמשאביו של העולם ואופן חלוקתם הולכים ומידלדלים עם השנים. הנושא, שהחל כממוקד סביבה, התפתח עד מהרה למהות שלימה המכילה את כלל תחומי החיים ומשליכה - על הכלכלה על החברה ועל הסביבה.

ברוח זו, החל להצטבר ידע רב לקראת יישום תכנית העקרונות עליה חתומה גם מדינת ישראל, תוך שיתופי פעולה בינלאומיים ולקראת פסגת ההמשך ביוהנסבורג שהתקיימה באוגוסט 2002.

הקמתה של נציבות הדורות הבאים היוותה, מבחינתם של העוסקים בתחום, שילוב מעשי וממוקד המשקף דרך ליישום עקרונות הפיתוח הבר-קיימא בפעולתו של פרלמנט, ומביא את עקרונות הפיתוח בר-קיימא מחזון ליישום – על ידי ההשפעה על מקבלי ההחלטות.

שימורם של משאבי העולם משליך באופן ישיר על צורכיהם של הדורות הבאים אשר להם אנו מורישים את העולם ואת משאביו על ליקוייהם ודלדולם, כמו גם את הגירעונות הכספיים, הקרקע החסרה שטחים פתוחים לרווחת הציבור, חופים ששטחם מצומצם ואוקיינוסים מזוהמים.

לקראת הפסגה השתתף הנציב במפגשים הסופיים של הועדה הבינמשרדית שהקימה הממשלה לעניין זה ונטל חלק פעיל בייצוגה של ישראל בוועדות ובאירועים השונים של הפסגה.

בעקבות הפסגה העביר הנציב את הערותיו והמלצותיו למשרד לאיכות הסביבה לקראת גיבושה של הצעת החלטה ממשלתית לגיבוש תכנית אסטרטגית לפיתוח בר-קיימא, שהונחה ביום 30 בינואר 2003 על שולחן הממשלה.

בהצעה נכללו חלק מההמלצות שהעביר נציב הדורות הבאים, נציב הדורות הבאים פנה לראש הממשלה על מנת להדגיש את חשיבות קבלתה של החלטה כאמור, לשם יישום עקרון הפיתוח הבר-קיימא והעלאת עקרונות הצדק הבין-דורי והדאגה לדורות הבאים, על סדר היום הלאומי.

נציבות הדורות הבאים שמה לה ליעד לאפשר לדורות הנוכחיים סביבת מחיה ותנאים חברתיים וכלכליים נאותים, תוך הבטחת קיומם של תנאים אלה, או לפחות הבטחת מרחב בחירה דומה- גם לדורות הבאים, על מנת שאלה לא יעמדו בפני שוקת שבורה.

הקונפליקט בין פיתוח ובין קיימות דומה שנמצא בכל אחד מתחומי חיינו, מדיניות החוותרת לקיימות מבקשת תכנון רב ממדי הלוקח בחשבון סוגיות חברתיות, כלכליות וסביבתיות ושיקולים לטווח ארוך, בזמן שפיתוח מבקש לפעול בטווחי זמן מידניים, הבאים לפתור בעיות של כאן ועכשיו.

אלישע אפרת בספרו "תכנון ופיתוח בישראל בשנות ה-2000"⁶, מעלה דילמות במסגרת חשיבה זו - האם יש לכבד את כל התביעות המרחביות של הפרט בישראל למגורים, לתעסוקה, ולניידות במרחב המצומצם ממילא, של מדינת ישראל? או האם חשיבה לטווח ארוך, מכוונת דורות באים נדרשת להטלת מגבלות בשימושי קרקע והעדפת צרכי הציבור על רצונות הפרט? האם חלה חובה על מדינת ישראל, לשמור על השטחים הפתוחים בכל מקרה ובכל דרך ומחיר לנוכח משאבי הקרקע המצומצמים שלה? דילמה נוספת הינה סוגיית הניידות של אזרחים ושל סחורות המהווה מרכיב הכרחי בחיים החברתיים והכלכליים של האוכלוסייה אך משמעותם בדרך כלל מחיר כבד לסביבה.

גם מדיניות של פיתוח כלכלי תעמוד במקרים רבים בקונפליקט אל מול שיקולים של איכות הסביבה- האם ניתן ליצור מקומות עבודה ולעודד השקעות מבחוץ במרחב הנתון והמצומצם ממילא, של מדינת ישראל? מהי המדיניות הנאותה בכל הקשור בניצול מקורות הגלם, מקורות המים והאנרגיה של מדינת ישראל? (ראה חציבת המשאבים בים המלח עד תום).

אפרת מעלה דילמות דומות גם בקשר לתכנון החברתי ומעלה שאלות בנוגע לאמצעים ליצור מצב בו קבוצות אתניות שונות בחברה לא תשאנה נפרדות זו מזו באורח חייהן בעתיד? כיצד למנוע סגרגציה חברתית במדינה ועוד שאלות רבות בנושאים של חברה, סביבה וכלכלה, המביאות שאלות של פיתוח מול קיימות לפתחם של מקבלי ההחלטות.

נציבות הדורות הבאים רואה בפיתוח בר קיימא על כל המשתמע ממושג זה, פלטפורמה רעיונית לעבודת הנציבות, צעד ראשון באימוץ המושג הלכה למעשה היה בחינת משמעותו בשניים עשר התחומים עליהם אמונה נציבות הדורות הבאים – מהי כלכלה בת קיימא? בריאות בת קיימא? חינוך בר קיימא? פיתוח מדעי בר קיימא? סביבה בת קיימא וכך הלאה.

הטמעה של המושג פיתוח בר קיימא והבנה של הקונפליקט המובנה במתח שבין פיתוח וקיימות יביא לשיח הציבורי ולדיון המשמעותי בקרב מקבלי ההחלטות במדינת ישראל.

נציבות הדורות הבאים רואה בכך את תפקידה – חובתה.

במסגרת פעילות זו ועל מנת להבטיח התקיימותו של פיתוח כזה, המשליך השלכה רחבת טווח על כלל פעולתה של המדינה ורשויותיה, תוך הבטחת זכויותיהם של האזרחים, בדור הנוכחי ובדורות הבאים, קידמה נציבות הדורות הבאים חוק יסוד לפיתוח בר קיימא, שהוגש לוועדת שרים לחקיקה ע"י חבר הכנסת הרב מיכאל מלכיאור וח"כ לאה נס – הצעת חוק זו יוצאת מנקודת הנחה כי נדרשת העלאתה של זכות זו למדרגה חוקתית ראויה, על מנת שתהווה לשון מאזניים לאיזון אינטרסים הנוגדים את הפיתוח הבר-קיימא.

⁶ אלישע אפרת (2003) "תכנון ופיתוח בישראל בשנות ה-2000"

2.4 העתיד של "העתיד" בבית המחקרים הישראלי

חברי כנסת נכבדים,

אתם מחזיקים בידכם את דו"ח הפעילות השני שנציבות הדורות הבאים בכנסת מפרסמת. בהקדמה לדו"ח הפעילות הראשון של הנציבות אשר התפרסם בתשס"ג היתה לי הזכות להרחיב מעט מדוע חשוב ללמוד את העתיד ולשקללו בתהליך קבלת ההחלטות בהווה. כולנו שמחים כי בשנת תשס"ד תודעת העתיד—כתחום למחקר וללמידה בבית המחקרים הישראלי—הלכה והתבססה, כפי שתוכיח הפעילות המדווחת בדו"ח.

בזהירות רבה אפשר לומר, כי השלב הראשון בתודעת המחקר בדבר הנחיצות לחקור מגמות ולשלבן בתהליכי קבלת ההחלטות הציבוריים מומש. עם זאת, לתודעה זו יש מסלול חיים משלה. במאמר זה אבקש ללמוד מההיסטוריה של התחום המכונה "חקר העתיד" ולנסות להעריך את התפתחותה של ה"תודעה-העתידית" (Future awareness) בבית המחקרים הישראלי של המאה ה-21. לעניות דעתי, ככל שהמחקר יהיה מודע למחזור החיים של חקר העתיד כך השיח הציבורי בבית המחקרים יצא נשכר. כולם מדמים לעצמם כי הם מדברים בשם עתידה של מדינת ישראל ועתידו של העם היהודי. אך לשיח על העתיד יש סגנונות שונים ורמות שונות. הדברים הבאים יבהירו את כיווני ההתפתחות האפשריים של תודעת העתיד במדינת ישראל. המחקר שיהיה מודע להם ישכיל להביע את עמדותיו נכונה.

מוטת-זמן-עתיד Future Time Span

מוטת-זמן-עתיד הוא אחד המושגים המלווים את התפתחות תודעת העתיד. ככל שתודעת העתיד מתפתחת, כך העירות לעתיד מתרחבת ונפרסת על פני מרווחי זמן גדולים יותר. התרבות היהודית לדורותיה הצליחה לפתח בדרכים מאוד יצירתיות את מוטת-זמן-העתיד הקולקטיבית של העם היהודי בפריסה של אלפי שנים אל העתיד. התודעה הקולקטיבית של מדינת ישראל בחמישים שנות קיומה הראשונות לא השכילה לרתום את משאבי מוטת-הזמן-העתידית שפיתחה התרבות היהודית לגווניה ולדורותיה לצורך העמקת הדיון הציבורי בסוגיות לאומיות. אולי העיסוק בסיפוק צרכים בסיסיים ובהשרדות משך את כל תשומת לבו של המדינה החדשה. אבל לאחר חמישים שנות קיום, הבשילה התודעה העתידית הציבורית בישראל לקראת השלב הבא בהתפתחותה, וכיום אנו מתבקשים לעסוק במוטת-זמן-עתיד שלעשרים שלושים השנים הבאות.

תהליך העירות למוטת-הזמן-העתידית אינו מאפיין את מדינת ישראל בלבד. תרבויות רבות עברו תהליך דומה ואחרים עוד יעברו אותו, כל אחת - בסגנון הייחודי לה. במאמר זה ננסה להעריך כיצד תשתקף העירות אל מוטת-זמן-עתיד באופי הדיון הציבורי ברבע הראשון של המאה העשרים ואחת.

זרמים בחקר העתיד

בתהליך התפתחותו עבר העיסוק בעתיד ארבעה שלבים עיקריים, ואלה התפתחו לארבעה זרמים המנסים לעזור לארגונים בדרכים שונות ללמוד את העתיד. זרמים אלו התפתחו בהדרגה בשמונים השנים האחרונות בצפון-אמריקה ובאירופה, מאז שחקר העתיד הופקע מידי ידעונים וקוראים בקפה והחל להיות נחלת הדיסציפלינה המדעית. בהמשך נציין מגמות אפשריות בתודעת העתיד של מדינת ישראל כמשתקף מכל גישה.

הזרם הראשון, המכונה גם הזרם הקלאסי, מתמקד בחיזוי מגמות, ומתבסס על ההנחה כי בהיסטוריה מתקיים תהליך אבולוציוני. העתידנים מזרם זה מנסים למצוא את דפוסי ההיגיון המתבטאים בתהליכים אבולוציוניים ולתרגמם למודלים בעלי תוקף ומהימנות (מהימנות המודלים נעה סביב שבעים אחוז בממוצע). בעזרת המודלים עורכים העתידנים תחזיות בניסיון לעזור לארגונים להתאים עצמם למגמות ההולכות ומתפתחות. זרם זה היה דומיננטי בקרב מקבלי החלטות בכירים בשנות ה-ארבעים וה-חמישים.

הזרם השני, זרם התסריטים, יוצא מנקודת ההנחה, שגם באמצעות המתודולוגיות הרווחות היום, עדיין לא ניתן להבין במידה מספקת כיצד מתפתחות מערכות ולערוך תחזיות. זרם זה, שהחל להתפתח באירופה בסוף שנות ה-שישים, טוען כי ככל שהתמורות מואצות יותר, מהימנות המודלים שברשותנו הולכת וקטנה. לכן מבקשים העתידנים מזרם זה לחזות מספר תסריטים אפשריים, לנתחם ולנסחם היטב, ולתכנן עם הארגונים את פרוצדורות התגובה המותאמות להם.

הזרם השלישי יוצא מנקודת הנחה, שאם ארגון אנשים כלשהו יחשוב על תסריטים בלתי הגיוניים שעלולים להתפתח, ויגזור מהם פרוצדורות תגובה למקרה בו אכן יתממשו, יכין עצמו אותו ארגון להתמודדות עם כל אפשרות מורכבת וקיצונית ככל שתהיה. מטרת הזרם לפתוח "קלפים פראיים" (wild cards) ולהכין את הארגון לכל מצב אפשרי.

הזרם הרביעי, זרם מעצבי העתיד, גורס שאין זה מתפקידם של חוקרי העתיד לערוך תחזיות, אלא עליהם לעזור לחברי מערכת כלשהי (ארגון, מוסד, מדינה) לעצב בעצמם דימויים עתידיים או חזון עתידי משותף, הנובע מתוך התבונה הקולקטיבית שלהם. זרם זה החל לפלס דרכו באקדמיה בעולם באמצע שנות ה-שמונים, וכיום הוא נחשב לדומיננטי ביותר. זרם זה הוא בבחינת "הדרך הטובה ביותר לחזות את העתיד היא לחולל אותו".

שלב ראשון בתודעת העתיד בישראל

השלב הראשון, השלב הקלאסי, מתמקד בחיזוי מגמות. במעמד זה חוקרת החברה באופן אובססיבי את השלבים הבאים של דפוסי התפתחותה. השלב הזה הונחת על התודעה הציבורית הישראלית במהלומת פתע. רצח ראש הממשלה יצחק רבין היה אות ראשון לתמורות בתודעה הציבורית, המכירה בכך שהתהליכים החברתיים והפוליטיים במדינת ישראל אינם "מיוחדים" לה ואינם שונים בהכרח מתהליכים דומים המתרחשים בשאר העולם. התודעה הציבורית מכריזה על שינוי בהנחות היסוד על עצמה, נפתחת ללמוד מאחרים ולנסות לזהות מגמות. להלן דוגמא שתמחיש כיצד בעזרת שיטות המחקר של הזרם הראשון ניתן לחזות את ערכי הדור הבא של "מדינת ישראל".

מודל התפתחות הדורות ומיקומה של ישראל

על-פי מודל התפתחות הדורות (של העתידנים Strausse & Howe), מדי שישים-שמונים שנה חוזרים על עצמם מספר שלבים:

1. "דור הנביאים": דור שבא תמיד לאחר משבר עמוק. דור המפתח חזון לבניית חברה חדשה והמאופייין בעיקר כאנשי מוסר והגות.
2. "דור הנוודים (המתעוררים)": הדור שמתעורר מפנטזיה של אנשי רוח גדולים ומחפש דרכים מעשיות לממש חלק מחזון אבותיו.

3. "דור הגיבורים": דור תהפוכות ומהפיכות, השואף לעשות דברים שונים, אינו מקבל מרות ואינו רוצה לשאת באחריות.

4. "דור האמנים": דור המשברים ודור המעבר. דור העומד לפני השער בהיסטוריה ואין לדעת אם השער יפתח או לא. דור זה נחשב תמיד כדור מתקני עולם. אך המשבר הבא תמיד מתרחש בו.

ניתן להניח, כי מודל זה, המתאר בעיקר תהליכים המתרחשים במדינות המערב, משתקף במידה רבה גם בחברה הישראלית, הנתפסת כמדינה מערבית.

על-פי המודל, אנו עומדים להיות עדים לסוג טענות וסגנון דיבור בדיון הציבורי, הנגזר ממודל החשיבה הקלאסי בחקר העתיד. הנה דוגמא של תודעה עתידית בעלת מוטת-זמן-עתיד קצרה שתיקלט בחברה הישראלית בעשר השנים הבאות. דברים מסוג זה יבואו לידי ביטוי בשיחות ברדיו, בטלוויזיה, ומעל במת הכנסת:

מדינת ישראל עברה מספר שלבים במאבק שבין הדורות, ועלינו להכין עצמנו למאבק הבא. הדור שהקים את המדינה (1940-1960) חיפש את הקונצנזוס ובו מיקד את כל משאביו. היה זה דור שקיבל את סמכות מנהיגיו ללא עוררין, מתוך אמונה שזו הדרך היחידה לפתח עולם טוב ויפה יותר. היה זה דור של חזון חברתי, פוליטי, וכלכלי חדש.

ציר הערכים של הדור שבא אחריו (1960-1975) נע בעיקר סביב ההצלחה - דור של מצליחנים בכל תחומי החיים, דור נהנתני שחתר למימוש עצמי והיה מוכן לשלם מחיר כבד כדי להצליח ולהצטיין.

הדור השלישי מאז הקמת המדינה (1975-1995) גדל ושהה הרבה בבית, צפה שעות רבות בטלוויזיה ונולד לתוך הטכנולוגיה. זהו דור שלא רצה לקחת אחריות, לא ראה את ההצלחה בקריירה שלאורך שנים עין בעין כמו הוריו, וחיפש סיפוקים מיידיים. דור זה לא האמין בסמכות ובעט במוסכמות ובנאמנות, דור שנולד לתקופת משברים וקטסטרופות אקולוגיות וחברתיות. זהו הדור הראשון שגדל במדינת ישראל בעזרת מושגים גלובליים וגילה סובלנות רבה יותר כלפי הרב-לאומיות והמגוון האתני.

הדור הרביעי, שאנו מגדלים עתה, עומד להיות בעל ערכים שונים, וחשוב שנכין את מערכות החינוך שלנו לענות על רגישותו וצרכיו. הדור הבא יתהלך בתחושות כבדות של כישלונות מערכתיים, תחושת אשם כבדה על עוולות שגרמו לחברה קודמיו. דור זה, שיגדל בתחושה שאיש אינו יכול לתקן את העוולות מלבדו, יבקש לתקן את האקולוגיה, הביורוקרטיה, הניכור האישי והחברתי, ועוד.

שלב שני בתודעת העתיד בישראל

השלב השני בתודעת העתיד הישראלית, שיבוא מעל ובמקביל לשלב הראשון, יופיע כאשר אנשים רבים יתחילו לפקפק במהימנות המודלים ובשייכותם לחברה הישראלית. בשלב זה יוצגו בדיון הציבורי טענות שיתבססו על תסריטים מנוסחים היטב. בניגוד לגישה הקלאסית, הנוטה להתיימר בהבנה טובה יותר של העתיד, גישת התסריטים פתוחה יותר לקבלת דעות סותרות. מוטת זמן-עתיד בשלב השני נוטה להתרחב מעבר לעשור אחד או שניים.

בשלב זה, בעוד כעשר שנים, תעלה בדיון הציבורי בישראל הדרישה להציב בסוגיות בוערות פתרונות מקבילים. סוגיית יעילותם של ממשלים ומערכות ביורוקרטיות מהווה דוגמא לכך:

אין זה סוד שמבנה הממשל ומוסדותיו אינו מסוגל עוד להציע פתרונות יעילים לבעיות המורכבות העומדות היום בפני החברה. ברור גם שמבנה זה לא יאפשר לממשל להבין את מורכבות העתיד, ליזום פתרונות מורכבים יותר ולממשם. מרבית אזרחי המדינות

הדמוקרטיה אינם מרוצים מהמשל. אף-על-פי שטוב להם יותר מאי-פעם, קיימת אצלם תחושה של אי שביעות רצון מהביורוקרטיה ומדרכי הטיפול בבעיות שעולות ומתעוררות מעת לעת. הציבור חווה מצב בו מבנה הארגון של מדינת-הלאום אינו מצליח לייצר מתוכו פתרונות ההולמים את רוח הזמן. החברה תתחיל לחשוב בסגנון שונה כיצד לפתח את המערכות הפוליטיות שלה ולארגן עצמה לפי רציונל ופרדיגמה אחרים.

צורות המשל האפשריות – תסריטים מקבילים

בשיחות בכלי התקשורת, מעל במת הכנסת, וכד' יושמעו דברים מהסוג הבא:

צריך לומר דברים כהווייתם. קיימות שלוש צורות משל המתחרות ביניהם ודורשות שהציבור יכריע ביניהם. מתפקידנו להבהיר את משמעויותיהן לפני שאנו מכריעים ביניהן.

1. המודל המסורתי - המשך קיום מדינת-הלאום על מוסדותיה וארגוניה כפי שהיא מוכרת לנו כיום (פחות או יותר).

2. המודל הכלכלי - משקף את הכלכלה הגלובאלית החדשה, על ארגוני-העל הרב-לאומיים והסכמי הסחר הבינלאומיים.

3. המודל המורכב - מעניק משקל סגולי רב יותר לקהילה המקומית על צרכיה ומוסדותיה, ומשלב בתוכו מרכיבים ממודל מדינת-הלאום וממודל הארגונים הרב-לאומיים, כדוגמת ארגון הסחר העולמי (WTO).

שלב שלישי בתודעת העתיד בישראל

השלב השלישי, שלב התסריט הבלתי-הגיוני, הוא אנקדוטה של השלב השני. צה"ל ידוע בהכנת יחידותיו לתודעת עתיד מעין זו. באימונים רבים, בשלב בלתי צפוי, טורפים את כל הקלפים ביחידות ומבקשים מהמפקדים להגיב למצבים בלתי צפויים, שלא תורגלו בהם קודם לכן.

מודעות לעתיד מעין זו מחלחלת לצורת החשיבה בחברה. אנו נשמע דברים מהסוג הבא בשיח הציבורי:

המערכות הפוליטיות והכלכליות בישראל צריכות להכין עצמן למצב שבו הפלסטינים יתבעו ממדינת ישראל יחסים של קונפדרציה, ולמעשה לא ירצו יותר עצמאות מדינית!

שלב רביעי בתודעת העתיד בישראל

השלב הרביעי יבוא כאשר אנשים רבים יתחילו לפקפק ביעילות גישת התסריטים, ויתחילו לקנן בהם החשש שמא אליטות פוליטיות, כלכליות, וחברתיות הן המכוונות אלו תסריטים יונחו על סדר היום הציבורי. כאשר מאבקים רבים יפרצו סביב הסוגיה באלו תסריטים יש להתמקד, תבשיל הקרקע לשלב הרביעי בתודעת העתיד של מדינת ישראל.

הגישה הרביעית היא היחידה הטוענת שצריך "להמציא" את העתיד ולא "לחזות" אותו.

יולי 2004

ד"ר דוד פסיג, עתידן

יועץ לנציב הדורות הבאים

הדו"ח שבפניכם מציג את פעילות נציבות הדורות הבאים בחלוקה המבנית הבאה -

התערבות בהצעות חוק - נציבות הדורות הבאים הודיעה על התערבות בהצעות חוק שראתה, כי יש בהן משום פגיעה בדורות הבאים, התערבות זו באה לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, השתתפות בשיבות הועדה המקצועית מועדות הכנסת, שדנה בהצעת החוק, מפגש עם הגורמים הרלוונטיים לדיון, והצגת עמדה הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך, במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה.

הגשת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים - נציבות הדורות הבאים מגישה מעת לעת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים, המלצות אלו באות לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, קידום דיון בשיבת הועדה המקצועית, מועדות הכנסת, שדנה בנושא הנתון, מפגש עם הגורמים הרלוונטיים לדיון, והצגת עמדה, הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך, במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה. בפרק זה נציג את הפעילות הבינלאומית בנציבות הדורות הבאים.

פעילות בינלאומית - בהיותו של נציב הדורות הבאים המסגרת הפרלמנטרית היחידה מסוגה בעולם העוסקת בפיתוח בר קיימא ודאגה ממוסדת לדורות הבאים- מושך המוסד תשומת לב רבה בעולם. חשיפה זו הביאה עמה, בין היתר, יוזמות להקמת גופים דומים בעולם, לאור הלימוד מהניסיון הישראלי ומקיום קשרים עם הנציבות.

פעילות ציבורית – נציבות הדורות הבאים מבקשת להטמיע חשיבת עתיד בכנסת ובציבור הישראלי, במסגרת פעילותה מלווה ותומכת נציבות הדורות הבאים, בפרייקטים שיש בהם חינוך לחשיבת עתיד וקידום חשיבת עתיד בציבור הישראלי.

נציבות הדורות הבאים אף לוקחת חלק בהרצאות ושותפה במסגרות ציבוריות שונות שיש בהן חשיבה משותפת לגביי חזון מדינת ישראל ועתידה.

הדו"ח מביא רק את עיקרי פעילותה של נציבות הדורות הבאים על מנת שלא להכביד על הקורא.

[מצגת נציבות הדורות הבאים בנושא הדוח השנתי לשנת פעילות 2003-2004 מצורפת בתקליטור](#)

1. הצ"ח שיש בהן עניין לדורות הבאים

בהוראות סעיף 32 לחוק הכנסת נכתב:

(1) יחווה את דעתו על הצעות חוק הנדונות בכנסת שמצא בהן עניין מיוחד לדורות הבאים;

(2) יחווה את דעתו על חקיקת משנה המובאת לאישור וועדה מועדות הכנסת, שמצא בהן עניין מיוחד לדורות הבאים;

נציבות הדורות הבאים הודיעה על התערבותה בהצעות חוק שראתה כי יש בהן משום פגיעה בדורות הבאים, התערבות זו באה לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, השתתפות בישיבות הוועדה המקצועית מוועדות הכנסת שדנה בהצעת החוק, מפגש עם הגורמים הרלוונטים לדיון, והצגת עמדה הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה.

ואילו הן הצעות החוק בהן התערבה נציבות הדורות הבאים (התערבות הכוללת הגשת נייר עמדה או חוות דעת) בשנה שחלפה:

1.1 הצעת חוק פיתוח בר קיימא, התשס"ג – 2003.

נציב הדורות הבאים רואה בחקיקה בנושא הפיתוח בר-קיימא, כעמוד תווך הכרחי בקידום חשיבת העתיד והחשיבה לטווח ארוך בהליכי קבלת ההחלטות ועיצוב המדיניות השלטונית במדינת ישראל.

רקע

נציב הדורות הבאים המליץ על קידום יוזמת חקיקה בנושא הפיתוח בר-קיימא, כעמוד תווך הכרחי בקידום חשיבת העתיד והחשיבה לטווח ארוך בהליכי קבלת ההחלטות ועיצוב המדיניות השלטונית במדינת ישראל.

זאת, גם לאור ההתפתחויות הבינלאומיות הנרחבות בעניין זה, והפיכתו של המושג "פיתוח בר-קיימא" לעקרון בסיסי בפעולתן של מרבית מדינות העולם, בחסות האו"ם.

פסגת האו"ם בנושא, שנערכה ביוהנסבורג ב-2002, הסתכמה בתכנית יישום, אליה התחייבו מעל 181 מדינות שהשתתפו בכינוס, ביניהן ישראל.

תכנית היישום מדברת במפורש על היערכות מוסדית (Institutional framework) להטמעה וקידום נכונים של פיתוח בר קיימא, בכל רמות הממשל (סעי' 120) ושימוש בכל האמצעים שבידי הממשל על מנת להטמיע עקרונות אלו (סעי' 121) ומציינת במפורש שימוש בחקיקה ובשלטון החוק לצד פעילות של המוסדות הממשלתיים בנושא.

ראשי המדינות הרבות הדגישו את הדחיפות בהכוונת הפיתוח בכל מדינות העולם למסלול של פיתוח בר קיימא.

חקיקה הינה אחד האמצעים המוסדיים החשובים שבהטמעת עקרונות הפיתוח בר קיימא כחלק מאסטרטגיה של מדינה לקידום הנושא.

הליך ההטמעה ובנית אסטרטגיה ייחודית לישראל- הנו מחויב, במיוחד כאשר פעילות לפיתוח בר קיימא- היא פעילות של "ריצה נגד השעון"- פיתוח הנוגד את עקרונות הקיימות הנו בלתי הפיך- פירושו יצירת סדר עדיפויות לקוי המתבטא בדרך כלל בפגיעה במשאבים הנמצאים במחסור, בהקצאה כלכלית לא נכונה של משאבים שאיננה משתלמת בטווח הרחוק ובחוסר מודעות כללית לנושא-

לפיכך ולאור מגמות הפיתוח הקיימות במדינת ישראל, קיימת חשיבות קריטית בשילוב עקרון פיתוח בר קיימא בחוק ברור, אף אם הצהרתי, אשר יעלה את העיקרון על ספר החוקים של מדינת ישראל ויכיר בקיומו כעקרון שיש להתחשב בו בקביעת סדר העדיפויות לפעולה.

פעילותו של נציב הדורות הבאים

במקור, המלצתו של נציב הדורות הבאים הייתה על חקיקתו של חוק שיקבע עקרון יסוד חוקתי (חוק יסוד), לפעולת רשויות השלטון וליצירת זכות, מנגד, לאזרחי המדינה, כמו גם לדורות הבאים- לעולם שמשאביו מתנהלים באורח בר- קיימא.

על רקע הקשיים שבחקיקתו של חוק יסוד ולאור ההכרחיות שבהטמעתו של המושג "פיתוח בר קיימא" בפעולותיה של המדינה ושל רשויותיה- בחר נציב הדורות הבאים לתמוך גם בהצעה שאיננה מגדירה את העיקרון כעקרון יסוד.

ההצעה, שהוגשה כהצעה של חברי הכנסת דר' לאה נס והרב מיכאל מלכיאור- לא צלחה את ההצבעה בועדת השרים לחקיקה, שאמורה הייתה לגבש את עמדת הממשלה לגבי ההצעה- והממשלה החליטה להתנגד להצעת החוק טרם הבאתה לקריאה טרומית במליאה.

במסגרת הדיון בערעור המשרד לאיכות הסביבה על החלטתה הראשונית של ועדת השרים לחקיקה, הציג נציב הדורות הבאים את עמדתו וועדת השרים החליטה שלא להתנגד מהותית להצעת החוק, אלא לקבל לידיה ניסוח אחר שלה- שיהיה מקובל על משרד המשפטים.

נציב הדורות הבאים פועל כיום מול היועץ המשפטי לממשלה, על מנת להגיע לניסוי שיאפשר תמיכה של הממשלה בהצעת החוק.

הצעת החוק

הצעת החוק באה לקבוע כמטרה הגנה על הזכות כי הפיתוח בתחום הכלכלה, החברה והסביבה- ייעשה באופן בר קיימא.

מתוך העקרונות האמורים נגזרו הגדרות שונות לפיתוח בר קיימא.

הגדרה מקוצרת מוצעת, הינה:

"פיתוח בתחום חברתי, הכלכלי והסביבתי, שאיננו פוגע בבסיס המשאבים עליהם הוא נשען, בכמות המשאבים ובהתחדשותם על פני כדור הארץ, הדואג לטפח את המערכות הטבעיות המספקות, ישירות או בעקיפין, את המשאבים הללו, שהינו מתוכנן ושאין יותר בסביבתו מפגעים בלתי הפיכים".

פיתוח בר קיימא, בא, אם כן, להותיר מרחב בחירה דומה לזה שיש לנו- לדורות הבאים.

מאידך, מטילה ההצעה את החובה על רשויות השלטון לפעול על פי כללי הפיתוח בר-קיימא, תוך קביעת תועלת ככל הציבור וטובת הדורות הבאים- כחלק מהשיקולים שעל המדינה לקחת בחשבון בשקילת שיקוליה.

הגדרת פיתוח בר קיימא בהצעת החוק, נעשתה באופן המינורי ביותר, על מנת שלא להקשות על יישום העקרון. לפיכך, הוגדר הפיתוח ככזה **"שאיננו פוגע"** בבסיס המשאבים .. וכו". הגדרה מצמצמת עוד יותר שהוצעה ערב ההצבעה הראשונה בוועדת השרים לחקיקה, הגדירה את הפיתוח ככזה **"הכולל שיקולי הגנה על"** בסיס המשאבים.... וכו".

לאור היותו של החינוך בסיס וראשון להטמעת עקרונות אלה ומתוך ראייה עתידית של ילדי ההיום כמקבלי החלטות המחר- מוצע תיקון עקיף לחוק חינוך ממלכתי, כך שחינוך לפיו, יחייב התייחסות לעקרונות פיתוח בר-קיימא ושמירת המערכות הטבעיות ושימוש מושכל בהן.

הפשוט: חשיבה לטווח ארוך

על פי אג'נדה 21, יצירת יחסי הגומלין בקבלת ההחלטות בדרג של **מדינות ורשויות שלטון** - דורשת כי החלטות הפיתוח יימדדו ביחס להשפעתן על כלל תושבי העולם, כמו גם על הדורות הבאים- היינו, ימדדו בטווח התייחסות רחב יותר שיכלול את הדור הזה ואת הדור הבא ויאמץ ראייה אינטגרטיבית רב-דורית.

מדינות ורשויות שלטוניות הצהירו על אחריותן וחובתן לבנות מדיניות ולנקוט צעדים אשר יקדמו את החלוקה הנכונה והשוויונית של המשאבים, באופן אשר יצור **צמיחה כלכלית והרחבת מקורות למשק** וכן יקדמו את **השוויון הבין-דורי**.

ישראל היא אחת מ- 178 מדינות שחתמו על "אג'נדה 21" והתחייבו לאמץ את עקרונותיה. אימוץ עקרונות אלה, במשמעותן הפשוטה ביותר- הוא אימוץ של חשיבה לטווח ארוך, המביאה בחשבון את המגמות הכלל- עולמיות, כמו גם המקומיות, בכלל התחומים.

נוסח הצעת חוק יסוד פיתוח בר-קיימא, התשס"ג – 2003 – מסומן כנספח 1.

נוסח הצעת חוק פיתוח בר-קיימא, התשס"ג – 2003 – מסומן כנספח 2.

המסמך שהוגש לוועדת השרים לחקיקה בנושא חוק פיתוח בר-קיימא, התשס"ג, 2003 – מסומן כנספח 3.

1.2 הצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג – 2003.

נציבות הדורות הבאים רואה בחופי ים התיכון אחד ממשאבי הטבע הייחודיים בישראל, הנמצא כיום בסכנת כליה, ולכן פועלת למען חקיקה שתגן על חופי הים, ותגדיר את החופים כקניין הציבור המיועדים לתועלת הציבור כולו, לטובת דור ההווה והדורות הבאים.

רקע

אין חולק כי אחד ממשאבי הטבע הייחודיים בישראל הוא חופי ומימי הים התיכון באשר הינו משאב טבע מוגבל מעצם טיבו, הנמצא כיום בסכנת כליה. משאב זה הולך ונעלם.

אורך חופי הים התיכון במדינת ישראל הוא כ- 197 ק"מ בלבד. כיום סגורים בפועל בפני הציבור כ- 49 ק"מ מחופי הים, שמהווים כרבע מסך כל רצועת חוף הים התיכון של מדינת ישראל לשימושי תשתית ובטחון, אשר רבים מהם אינם שימושים מוטי ים.

אזורי החוף בישראל נתונים ללחצים צולבים המאיימים על עצם קיומם – ניצול בזבזני של משאב החופים, פיתוח פיזי מואץ, שפכים, כריה וחציבה של חול וכורכר, זיהום המים והחוף, קבוצות בעלי עניין רבות המתחרות על השימושים ברצועת החוף, הרס המצוק החופי ועוד. מחד עולים פני הים בשל תופעת המסת הקרחונים ומציפים את החופים, ומאידך מכרסמת הבנייה הפרועה בעשרות ומאות מטרים ביבשה. אוצרות הטבע הייחודיים לחופים נהרסים, זנים רבים של בעלי חיים בתי גידול וצמחים נמצאים בסכנת הכחדה.

לכך יש להוסיף את המצב התכנוני והמשפטי הבעייתי מאפשר להפוך מקרקעי יעוד (ובהם חוף הים) לקרקע פרטית, הבעייתיות של תמ"א 13 שלא הצליחה להגן על משאב החופים, חולשת מוסדות התכנון והזלזול בחוקי התכנון והבניה, שהפך כמעט לנורמה בישראל.

אם נחסיר כל שטחי החוף אשר אושרו לבניה עד כה, בנוסף לשטחי החוף הסגורים, יוותרו כ- 58 ק"מ של חוף פתוח בלבד השווים לכדי 0.8 ס"מ חוף לכל תושב בישראל.

מצב החופים נדון לא אחת בפני בית המשפט העליון אשר קבע כי במציאות שלנו שאלת שימור החופים והגישה אליהם מקבלת משנה חשיבות נוכח הצורך לשמר את המעט שנותר מחופי ארצנו, שהפכו במהירות למשאב נדיר המנוצל באופן מוגבר ולא תמיד לטובת כלל הציבור.

הצעות החוק

כיום אין חוק הנותן פתרונות למצוקת החופים או מטיל מגבלות על בנייה בחוף הים. על כן ראה המחוקק לנכון לקום ולעשות מעשה, להגדיר מערכת כללים אחידה וברורה ובאופן שכזה לשמור על משאב הטבע ועל זכויות הציבור בשטחים אלו.

ראשונה הוגשה הצעת חוק פרטית - הצעת חוק חוף הים התיכון (הגנה, פיתוח, ניהול ושימור), התשס"ב – 2002 שהוגשה לכנסת ועברה בקריאה ראשונה ביום 24.7.02. הצעה

זו הגדירה, בין היתר, רצועה מוגנת שלאורך חוף הים התיכון של מדינת ישראל, והוראות מיוחדות שיחולו עליה לשם הגנתה, שימורה, פיתוחה וניהולה. הצעה זו לא עברה רציפות.

שניה הוגשה הצעת החוק הממשלתית ע"י המשרד לאיכות הסביבה - הצעת חוק שמירת הסביבה החופית - התשס"ג – 2003 מיום 28.7.03 הונחה על שולחן הכנסת, עברה אף היא בקריאה ראשונה והועברה לוועדת הפנים ואיכות הסביבה להכנה לקריאות שניה ושלישית, שם הינה נמצאת עד כה. הצעה זו מטילה מגבלות על בניה בתחום חוף הים ומגדירה שימושים ועיסוקים מותרים.

במהלך הדיונים על הצעת החוק הממשלתית, ולאור הנסיגה החמורה שחלה בהסדרים שקבעה הצעת החוק מלכתחילה, בעיקר עקב התערבותו של שר הפנים, שחזר בו מתמיכתו בחוק בממשלה- יזמה נציבות הדורות הבאים הצעת חוק פרטית המשלבת את עיקרי הצעת הממשלה עם הסדרים נוספים, שנשמטו גם מהצעת הממשלה המקורית, עקב המכשולים שנערמו אז. הצעה זו, מגלמת הסדרים המקובלים על מרבית חברי ועדת הפנים המשתתפים בדיונים על החוק וכן על יו"ר הוועדה, ח"כ יורי שטרן.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים הודיע לכנסת כי מצא עניין מיוחד בהצעות החוק הנדונות בהיותן נכללות בתחום איכות הסביבה. הנציב הגיש שתי חוות דעת מקיפות מטעמו - האחת מיום 2.2003, בנושא "חוף הים התיכון (הגנה, פיתוח, ניהול ושימור)" המתייחסת להצעת החוק הפרטית, השניה מיום 12.2003 בנושא "החופים – קניין הציבור" המתייחסת לשתי הצעות החוק.

מצבם המחפיר של החופים וזילות מעמדם מביאים למסקנה כי אנו עומדים כיום בנקודת אל חזור, ואם לא נשכיל לשמור את המעט שנותר – נאבד את חופי הים התיכון לחלוטין.

לפיכך, תמך נציב הדורות הבאים בשתי הצעות החוק, למרות היותן שונות זו מזו.

במהלך הדיונים בהצעות השונות התמקדה נציבות הדורות הבאים בהיבט אחד אך מהותי וקריטי בהתייחס להצעות החוק חשיבות הגדרת הרצועה המוגנת, כפי שהיא מוגדרת בהצעת החוק **כקניין הציבור** המיועדת לתועלת הציבור כולו, לטובת דור ההווה והדורות הבאים. חשיבותו של אזור החוף, מוגבלותו, ומצבו הקשה, מדגישות את הצורך האקוטי להגדיר את משאב החופים ומי הים, כקניינו של הציבור. רק באופן שכזה תשמר הרצועה המוגנת כמשאב וזכויות הציבור בה.

פעילות נציבות הדורות הבאים

כאמור, מצא נציב הדורות הבאים עניין מיוחד לדורות הבאים בהצעות החוק והינו מלווה את הליך החקיקה מזה כשנתיים.

נציבות הדורות הבאים לקחה חלק פעיל ביותר במהלך ישיבות ועדת הפנים ואיכות הסביבה בדיוניה על הצעת החוק הפרטית. הנציבות הגישה לוועדה את חוות הדעת הראשונה מטעמה, ואף הפיצה אותה לחברי כנסת, לנציגי משרדי הממשלה השונים, נציגי ארגונים ציבוריים, נציגי גופים פרטיים וכיוב'. נציב הדורות הבאים נכח בדיוני הוועדה, הביע דעתו ולקח חלק פעיל בניסוח הסעיפים השונים.

נציבות הדורות הבאים ממשיכה ונוטלת חלק פעיל ביותר גם בדיוני ועדת הפנים ואיכות הסביבה בהצעת החוק הממשלתית, והשתתפה בכל הדיונים אשר התקיימו עד כה. הנציבות הגישה לוועדה את חוות הדעת השניה מטעמה, בנושא הקניין, והפיצה אותה בתפוצה רחבה ביותר בכנסת ומחוצה לה.

במסגרת הפעולות לקידום הצעת החוק נפגש נציב הדורות הבאים עם שר הפנים, ח"כ אברהם פורז. כן נערכו פגישות עם נציגי משרד הפנים ובהם ראש מנהל התכנון ויועצים משפטיים, נציגי משרד האוצר, נציגי גופים ירוקים, נציגי ארגוני הקבלנים, השמאים, נציגי השלטון המקומי, מהנדס העיר תל אביב, עורכי דין המייצגים אנשים פרטיים ועוד.

נציבות הדורות הבאים יזמה שני דיוני ועדה – האחד בשיתוף אגף החינוך של עריית תל אביב, נערך בחוף "מציצים" בתל-אביב ביום 16 במאי 2004. בישיבת הוועדה השתתפו חברי כנסת רבים ונציגי מועצת העיר תל-אביב. הוועדה קראה לרשויות המקומיות להקפיד את כל הדיונים בתכניות ובהיתרי הבנייה בתחום החוף עד קבלת החוק. במקביל לדיון ערכו מאות מילדי תל אביב מפגן אהבה לחופי הים.

הדיון השני אותו יזמה הנציבות היה הדיון בנושא הקניין בחוק החופים. נושא הקניין קודם בלעדית ע"י הנציבות לאחר שהושמט משתי הצעות החוק. במהלך הדיון, אשר זכה להתעניינות רבה, הציג נציב הדורות הבאים מצגת ונערך דיון בנושא.

הצעת החוק עוררה סערה גדולה וקמו לה מתנגדים רבים – הן בקרב משרדי הממשלה ובעיקר משרד הפנים, במערך השלטון המקומי, בקרב הקבלנים, השמאים ובעלי קרקעות פרטיים. במהלך החודשים האחרונים נעשים ניסיונות רבים לעקוף את הצעת החוק ע"י מחטיפים והעברת תוכניות בניה בטרם יכנס החוק לתוקפו. במקביל הועלו הצעות חוק נוספות אשר בפועל מרוקנות את הצעת החוק הנוכחית מכל תוכן מהותי.

במסגרת זו ניהלה הנציבות מגעים עם יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה בכנסת, משרד הפנים, מרכז השלטון המקומי ועיריית תל אביב, במטרה להגיע לעמק השווה. נציבות הדורות הבאים אף הציעה נוסח מוצע מטעמה המשמר את העקרונות עליהם מבוססת הצעת החוק ומטפל באופן הגישה לשינויים בבניה קיימת.

לאחרונה, אישרה מליאת הוועדה המקומית לתכנון ובנייה תכנית לבנייה על חוף הים בין שדה דב צפונה על כביש מס' 5, המשתרעת על שטח כ- 2500 דונם והעוברת ברובה במרחק 100 מטר מקו המים.

נציב הדורות הבאים פנה בבקשה מיוחדת לראש עיריית תל-אביב, למהנדס העיר ולחברי מועצת העיר שלא לאשר את התכנית – "צפון-מערב העיר". פנית נציב הדורות הבאים ויושב ראש ועדת הפנים ואיכות הסביבה הוקראו בוועדה המקומית. למרבה הצער ולמרות הפניה אושרה התכנית ברוב מוחלט של חברי הוועדה.

כיום, על סף סיומו של המושב ובאין הסכמה ממשלתית על הצעת החוק אשר הגישה הממשלה עצמה - מסייע נציב הדורות הבאים בגיבוש הנוסח הסופי, לגביו ניתן יהיה להצביע, בצוות מצומצם הכולל את משרדי הממשלה הרלוונטיים ואת היועצת המשפטית של הוועדה.

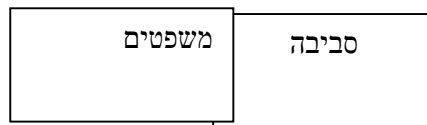
נוסח משרד הפנים להצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג - 2003 – מסומן כנספח 4

חוות הדעת של נציבות הדורות הבאים 'החופים כקניין הציבור' – מסומן כנספח 5

נוסח נציבות הדורות הבאים להצעת חוק שמירת הסביבה החופית, התשס"ג - 2003 – מסומן כנספח 6

מצגת החופים כקניין הציבור מצורפת בתקליטור

1.3 הצעת חוק המידע הסביבתי, התשס"ד – 2003

היעדר מידע סביבתי גורם לכך שבישראל בעיות סביבתיות רבות אינן ידועות, הסיבה למצב זה נעוצה בכך שאף חוק בארץ אינו מטיל על הרשויות חובה לפרסם ואפילו לאסוף מידע בעל משמעות ציבורית, יש ליצור תנאים לנגישותו של כל מידע, לכל תושב ישראל אודות מצב הסביבה.

רקע

בשנים האחרונות אנו עדים להגברת ערנות הציבור ורצונו לדעת ולהכיר את המצב האקולוגי בארץ, לתרום ולהשפיע על שמירת הטבע והסביבה. משימה זאת לא תהא ברת ביצוע ללא יצירת תנאים לנגישותו לכל תושב ישראל של מידע אודות מצב הסביבה. לא ניתן לדבר על ידוע הציבור במדינה ללא סלילת ערוצים קבועים להעברת מידע מרוכז, אמין, מלא, עדכני ומובן.

חוק חופש המידע, תשנ"ח – 1998 אינו פותר את הבעיה. הוא מעניק לכל אזרח או תושב ישראל זכות לקבלת מידע מרשות ציבורית. למרות זאת עדיין קיימים קשיים רבים בהשגת נתונים אודות הסביבה והם מהווים את אחד המכשולים העיקריים להגברת מודעות הציבור בענייני הסביבה ולהצלחת פעילותו בתחום.

הסיבה למצב זה נעוצה בכך שאף חוק בארץ אינו מטיל על הרשויות חובה לפרסם ואפילו לאסוף מידע בעל משמעות ציבורית. התוצאה היא שכל מידע עובר לידי הציבור רק ביוזמתו ורק אם המידע מצוי כבר בידי הרשות.

צורתו ותוכנו של המידע שיימסר תלויים במיומנות הציבור לשאול שאלות נכונות. עצם העברת המידע לידי תלויה בסבלנותו לחכות בהתאם לנוהל הגשת בקשות והטיפול בהן.⁷ יצוין כי לפי נוהל זה רשאית רשות ציבורית להשהות את העברת המידע למבקש עד 105 יום.

בכל זאת המצב לגבי הרשויות הוא יחסית טוב. כאשר מדובר במידע סביבתי המצוי בידי גופים פרטיים – אין שום מנגנון בחוק המאפשר להשיגו.

היעדר מידע סביבתי גורם לכך שבישראל בעיות סביבתיות רבות פשוט אינן ידועות. לכן הן מתגלות רק באופן מקרי – כלומר בעקבות מפגע סביבתי. ההסתברות לכך בערך שואפת לאפס. גילוי בעיה הוא ראשית הדרך לפתרונה. שופט בית המשפט הגבוה בארה"ב לואיס ברנדייס עוד בתקופת הדפרסיה הגדולה המליץ על פרסום כתרופה למחלות החברה והתעשייה:

"Sunlight is said to be the best of disinfectants"⁸.

⁷ סעי' 7 לחוק חופש המידע, תשנ"ח - 1998

⁸ Brandeis, Louis D. 1932. Other People's Money. 2, ed. New York: Stockes, p. 92

עמדת נציבות הדורות הבאים

ניתן להצביע על מספר שאלות עקרוניות שחייבים לפתור טרם חקיקת החוק:

- על אילו גופים תחול חובה לאסוף ולפרסם את המידע הסביבתי?
- על אילו נתונים תחול חובה זאת?
- איך מבטיחים זרימה שוטפת של מידע מעודכן ונגישותו לציבור?
- מה היקף סמכויות הממונה על ביצוע החוק?
- איך מבטיחים העדר תלותו של הממונה?
- איך מונעים את היווצרות המצבים של ניגוד העניינים בעבודתו של הממונה?
- איך מתגברים על בעיית חסיונות למיניהם?

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים מצא עניין מיוחד בקידום נושא המידע הסביבתי. ביוזמה משותפת של נציבות הדורות הבאים והמרכז למדיניות סביבתית במכון ירושלים לחקר ישראל תמך הנציב בקידום יוזמה של הצעת חוק מקיפה, המכילה הסדרים בדומה לחקיקה בארה"ב כעת מתבצע מחקר המוקדש לבחינת הסוגיות הפרובלמטיות ביותר בתחום המידע הסביבתי (החוקרת: עו"ד ולנטינה נליון).

הרעיון של חקיקת חוק מידע סביבתי בישראל הובע על ידי ד"ר דוב חנין בשנת 2000⁹.

במקביל, ולאור העובדה שח"כ ד"ר לאה נס, יו"ר ועדת המשנה למפגעים סביבתיים, ביקשה לקדם הצעת חוק בנושא בעקבות פניה של עמותת אזרחים למען סביבה בגליל – חברה נציבות הדורות הבאים לעמותה האמורה ובסיוע נוסף של הקליניקה לצדק סביבתי באוני' ת"א ושל ארגוני איכות הסביבה- הועבר לח"כ ד"ר לאה נס נוסח הצעת חוק המידע הסביבתי, אשר הונחה על שולחן הכנסת (פ/1501).

נציגי הנציבות נטלו חלק גם בדיון על נוסח ההצעה שהתקיים עם נציגי המשרד לאיכות הסביבה, על מנת ליצור תיאום בעמדות טרם קביעת עמדת הממשלה באשר להצעת החוק.

ההצעה נמצאת כיום בדיון של ח"כ ד"ר לאה נס מול המשרד לאיכות הסביבה על מנת להגיע לנוסח סופי כאמור.

⁹ סימני חיים 2000, המהדורה הישראלית, פתח דבר – דרושה קידמה אחרת.

1.4 הצעת חוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד – 2003.

הצעת החוק בא להגדיר מהי סביבה חינוכית בריאה וכך להגן על ילדים, החשופים למפגעים סביבתיים בסביבת לימודיהם במשך שעות רבות ולאורך שנים.

רקע

המלצות להצעת חוק זו, שהוכנו על ידי נציב הדורות הבאים לוועדת המשנה למפגעי איכות הסביבה בראשות ח"כ ד"ר לאה נס, נעשו בעקבות ישיבת ועדת המשנה שדנה בנושא.

הישיבה, בה נטלו חלק ממשרדי הממשלה הנוגעים בדבר, דנה בחשיפתם היומיומית של ילדים למפגעים סביבתיים במוסדות החינוך בהם הם לומדים ובפגיעות הרבה הנוצרות כתוצאה מחשיפה זו, במיוחד אצל ילדים.

כך, נדונה בוועדה סוגיית חומרי ההדברה, חומרים כימיים ואחרים המצויים בשימוש במוסדות החינוך, זיהום האוויר מתחבורה, קרינת שמש וקרינה אלקטרומגנטית.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים מצא, כי המצב הקיים מצדיק, אכן, חקיקה של הכנסת בנושא, שתשקף את חיוניות הטיפול בו.

החוק בא להגן על ילדים, החשופים למפגעים סביבתיים בסביבת לימודיהם במשך שעות רבות ולאורך שנים. זאת, לאור מחקרים המצביעים על קשר ברור בין מחלות שונות וחמורות, כולל שינויים גנטיים- הנגרמים בשל חשיפה מתמשכת ומצטברת, גם בריכוזים נמוכים למזהמי אוויר, כימיקלים וקרינה בגילאים הקריטיים עד לגיל בגרות מינית.

פעילות נציבות הדורות הבאים

המלצות נציבות הדורות הבאים הוגשו כהצעת חוק פרטית מטעם ח"כ דר' לאה נס.

בעקבות פגישה ביוזמת חברת הכנסת הד"ר לאה נס ונציבות הדורות הבאים עם שרת החינוך ח"כ לימור ליבנת, הוחלט לערוך בהצעת החוק שינויים.

בימים אלה נערכים בהצעת החוק שינויים, לבקשת משרד החינוך, על מנת לאפשר תמיכת הממשלה בה בקריאה טרומית.

[הצעת החוק סביבה חינוכית בריאה, התשס"ד- 2003 – מצורפת כנספח 7.](#)

1.5 חוק לציון מידע בדבר השפעת חקיקה על זכויות הילד, התשס"ב – 2002.

זכויות ילדים

משפטים

החוק מטיל חובה על הממשלה ועל חבר כנסת המציע הצעת חוק, לציון בדברי ההסבר של הצעת חוק לקריאה ראשונה, שעל פניה נראה שיש בה, במישרין או בעקיפין, השפעה על זכויותיהם של ילדים, את עצם קיומה של פגיעה כאמור, וכן את היקפה.

רקע

חוק לציון מידע בדבר השפעת חקיקה על זכויות הילד, התשס"ב-2002- החוק נכנס לתוקפו החוק שבנדון בחודש ינואר 2003. החוק מטיל חובה על הממשלה ועל חבר כנסת המציע הצעת חוק, לציון בדברי ההסבר של הצעת חוק לקריאה ראשונה, שעל פניה נראה שיש בה, במישרין או בעקיפין, השפעה על זכויותיהם של ילדים, את עצם קיומה של פגיעה כאמור, וכן את היקפה, לרבות לעניין תנאי חייהם והשירותים המוקנים להם. החוק התקבל ברוחה של אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, אשר אושרה על ידי עצרת האו"ם ב- 20 בנובמבר 1989.

עמדת נציבות הדורות הבאים ופעילותה

נציב הדורות הבאים חיווה דעתו לגבי החשיבות של בחינת ההשפעה של חקיקה על ילדים עוד בשלב החקיקה, מול הוועדה לקידום מעמד הילד שדנה בהצעת החוק. כמו כן, במהלך הדיונים להכנת הצעת החוק שבנדון לקריאה שניה ולקריאה שלישית, הוצעה נציבות הדורות הבאים כגוף המתאים, תוך הסדרתו באמצעות תקנון הכנסת, להיות אחראי על הקביעה אם בהצעת החוק יש השפעה על זכויותיהם של ילדים וכן על מהות המידע שייכלל בדברי ההסבר, במהלך הכנת החוק לקריאה ראשונה, בועדת המתאימה.

נציב הדורות הבאים פעל, בנוסף, על מנת להביא ליישום החוק בכנסת, על ידי תיקון התקנון הקובע את עבודת הכנסת ומוסדותיה, בכל הנוגע להצעות חוק פרטיות. נושא הצעות החוק הממשלתיות אמור להיות מוסדר באמצעות תקנות של שר המשפטים.

כיום החוק איננו מיושם לגבי הצעות חוק פרטיות ומיושם חלקית לגבי הצעות חוק של הממשלה נציבות הדורות הבאים התריעה על כך מספר פעמים.

על הכנסת לכבד את החוק ולפעול פיו - על כן יש לעכב כל חקיקה שאיננה עומדת בדרישות החוק - עד למילוי סעיפיו הלכה למעשה - ולא רק כמס שפתיים, על מנת לכבד את זכויות הילדים והדורות הבאים ולשמרם כפי שדורש החוק.

בנושא הוגשה עתירה לבג"צ, על ידי המועצה הלאומית לשלום הילד שמספרה 4595/03, 4572/03, על רקע יישום לקוי של החוק במסגרת הצעת חוק התכנית הכלכלית להבראת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2003-2004), התשס"ג-2003

אנו תקווה כי אכן גם בית הדין הגבוה לצדק יביא את הכנסת לכבד את הוראות החוק הזה במסגרת הליכי החקיקה.

1.6 הצעת חוק איסור הוספת פלואוריד למי השתייה, התשס"ג – 2003.

מחקרים רבים המצביעים על סכנה בריאותית חד משמעית מהוספת פלואור למי השתייה, כמו גם על נזקים לסביבה. נציבות הדורות הבאים מתנגדת להפלת מי השתייה בישראל.

רקע

נציבות הדורות הבאים מאמצת את עקרונות פיתוח בר קיימא המושתתים על שלושה תחומים – חברה, כלכלה ואיכות סביבה. בתחום הבריאות בחרה הנציבות להתמקד בבריאות ולא בטיפול בחולי. תחום הבריאות קשור באופן הדוק לתחום איכות הסביבה היות ולסביבה ומאפייניה השפעות ישירות על בריאותנו.

המים הם מקור החיים. למים ולאיכותם חשיבות מכרעת והשפעה על בריאותנו. לפיכך ראה נציב הדורות הבאים לנכון להתערב בנושא הפלת מי השתייה, נושא בעל השלכות ארוכות טווח ומשמעותיות ביותר לדורות הבאים.

כיום, לאחר כניסתן לתוקף של תקנות בריאות העם (איכותם התברואתית של מי השתייה) (להלן "התקנות") חובה בישראל להפליר את מי השתייה המסופקים לציבור.

מחקר שהוכן עבור נציב הדורות הבאים ולבקשתו, בטרם כניסת התקנות לתוקף, על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת, העלה כי קיימים מחקרים רבים המצביעים על סכנה בריאותית חד משמעית מהוספת פלואור למי השתייה, כמו גם על נזקים לסביבה. עוד עלה מהמחקר כי ישראל ואירלנד הינן המדינות היחידות בעולם המחייבות את הפלת מי השתייה.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים מתנגדת להפלת מי השתייה בישראל מטעמים רבים וכפי שפרטה בתגובתה לבג"צ. החומר בו משתמשים בישראל להפלת מי השתייה הינו חומר המופק כתוצר לוואי של תעשיית הדשנים ומיוצר ע"י רותם דשנים. חומר תעשייתי זה נחשב לרעיל ומסוכן.

בפועל, ישנה מחלוקת מחקרית מהותית בשאלה האם הפלואור אכן תורם למניעת עששת. מאידך ישנם מחקרים המצביעים על הסכנות הנגרמות מהפלואור ובהם מחלות סרטן, אלצהיימר, מומים מולדים, שברים בעצמות ועוד.

הפלרת המים חושפת את הציבור לפלואור במינונים גבוהים מאלו הנדרשים לצורך מניעת העששת. הפלואור מועבר דרך מי השתייה אך נצרך גם דרך משקאות, מזון מן החי ומהצומח אשר הושקה במים מופלרים. לפיכך הציבור נחשף לכמות גדולה מאד של פלואור גם אם אינו שותה מי ברז כלל. הפלואור מופרש רק בחלקו מהגוף ומצטבר בשיניים ובעצמות וגורם להרעלה.

הפלרה מכוונת של מי השתייה אינה לוקחת בחשבון אנשים עם רגישויות מיוחדות אשר עבורם החשיפה עלולה להוות סכנה וכן אוכלוסיות הצורכת מים במינונים גבוהים כגון ספורטאים.

הפלרת מי השתייה תגרום נזקים סביבתיים בלתי הפיכים – המים המופלרים מנוצלים רק בחלקם הקטן כמי שתייה. חלק ניכר ממי השתייה מנוצלים לצרכי חקלאות ולצורך שימוש ביתי. הפלואור נספג בקרקע ומזהם אותה ומשם נספג בגידולים ובבעלי החיים המהווים מזון לאדם. גם השפכים הביתיים ספוגים פלואור בכמויות גדולות. יצוין כי קיימים חומרי הדברה חקלאיים על בסיס פלואור.

מטרת משרד הבריאות הוא טיפול כולל באוכלוסייה ומניעת עששת, בעיקר בקרב שכבות חלשות שידן אינן משגת לשלם עבור טיפולי שיניים. האם לא יותר פשוט לבדוק את הרגלי צחצוח השיניים של אותן אוכלוסיות? לשאלתנו נענינו ע"י נציגת משרד הבריאות כי לא ניתן לערוך בדיקה כזו.

יתרה מכך ומבחינה משפטית, יש בהפלרת המים הקולקטיבית משום מתן טיפול רפואי ללא יכולת לקבל את הסכמת המטופלים. הסכמה מדעת הינה תנאי הכרחי לטיפול רפואי לפי חוק זכויות החולה.

עמדתנו היא כי יש לשקול מחדש את החובה להפליר את מי השתייה לאור הנתונים שהובאו ולו למען עקרון הזהירות המונעת ולאסור את הפלרת מי השתייה עד עריכת מחקר מקיף על השפעות הפלואור.

פעילות נציבות הדורות הבאים

בעקבות המחקר שנערך לפי בקשת הנציב, עם התקרב מועד כניסתן לתוקף של התקנות המחייבות את הפלרת מי השתייה, אשר אושרו שנתיים קודם לכן, יזם הנציב דיון חירום בוועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת. בעקבות הצגת הנתונים בפני הוועדה, יצאה הוועדה בקריאה לשר הבריאות להתנות את כניסתן לתוקף של התקנות עד לביצוע בדיקה מעמיקה של הסכנות העולות מן ההפלרה.

בעקבות ישיבת הוועדה הוגשה עתירה לבג"צ על ידי מרכז השלטון המקומי ועמותות העוסקות באיכות סביבה על מנת לאסור על כניסתן לתוקף של התקנות. התקנות הותנו באופן זמני במשך הדיון בבג"צ, אך העותרים חזרו בהם מן העתירה, בהמלצת בג"צ, על

מנת להמתין ליישומן של התקנות בפועל. נציבות הדורות הבאים צורפה כמשיבה פורמלית לעתירה זו ואף הגישה את עמדתה לבג"צ.

בתגובתו לבג"צ הדגיש הנציב הדורות הבאים את הנזקים מהשפעתו המצטברת של הפלואור בגוף האדם, ממקורות נוספים על מי השתיה, אשר רובם ככולם אינם ניתנים לשליטה.

בנוסף, הדגיש הנציב בתגובתו כי גם אם תוכח יעילות ההפלרה מעל לכל ספק ונזקיה יתבררו כזניחים- הרי שעדיין קיימת השאלה החוקתית אם ניתן לכפות הוספה זו על כל אזרח הנזקק למי שתיה. בנוסף, הדגיש הנציב כי על הרשות מוטלת החובה להראות כי לא נשקפת סכנה לבריאות, ומכאן, ולאוור המחקרים על נזקים בריאותיים מהצטברות פלואור- סבר הנציב כי ראוי לבצע איזון מחודש בהחלטה הגורפת לחייב הפלרה בכלל הרשויות המקומיות.

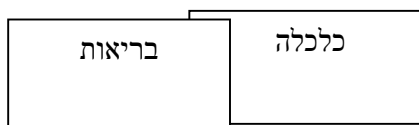
במקביל, נציבות הדורות הבאים יזמה הצעת חוק האוסרת הפלרה בישראל. ההצעה אומצה ע"י מספר חברי כנסת. ביום 12.5.2003 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק איסור הוספת פלואור למי השתייה, התשס"ג – 2003, של ח"כ גילה פינקלשטיין. ההצעה טרם עברה קריאה טרומית. ביום 21.7.2003 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק איסור הוספת פלואור למי השתייה, של ח"כ ענבל גבריאלי אליה הצטרפו חברי הכנסת הרב מיכאל מלכיאור וד"ר לאה נס. גם הצעה זו טרם עברה קריאה טרומית.

נציבות הדורות הבאים קיימה מספר פגישות בנושא הפלרה עם גורמים שונים ובהם ראש אגף בריאות השן במשרד הבריאות ואנשי צוותו וח"כ הרב מיכאל מלכיאור, אגף איכות הסביבה בעיריית הרצליה, מומחים שונים בתחום ופעילי איכות סביבה.

בנוסף לקחה נציבות הדורות הבאים חלק פעיל והביעה את דעתה במסגרת דיון מיוחד שהתקיים בנושא ההפלרה במסגרת ועדת המשנה למפגעים סביבתיים בראשות ח"כ לאה נס, אשר עמדה על הבעייתיות בהפלרת מי השתייה בישראל.

[הצעת חוק איסור הוספת פלואור למי השתיה, התשס"ג – 2003, מצורפת כנספח 8](#)

1.7 תקנות הרוקחים (מכירה של תכשיר בלא מרשם, שלא בבית מרקחת, או שלא בידי רוקח), התשס"ד-2004

מכירת תרופות באופן זמין ונגיש מעלה את השימוש בתרופות ופוגע בבריאות הציבור לאורך זמן.

רקע

נגישותן של תרופות וזמינותן לציבור הרחב עומדת בסתירה לתפיסת נציבות הדורות הבאים את נושא הבריאות. בהפיכתן של התרופות למוצר זמין בכל עת מועבר מסר לציבור כי החולי הינו מצב מובן מאליו שהדרך הטובה ביותר לטפל בו היא לקחת תרופות ללא הכוונת רופא. תרופות שיש בידן לטפל בסימפטומים של החולי בלבד, אין בידן למנוע ולטפל בחולי. מנתוני מחקרים מן העולם, במדינות בהן קיים ניסיון של מספר שנים עם חוקים או תקנות דומות עולה כי, תקנות אלו ודומות להן אף הגדילו את התחלואה, שכן לכל תרופה קיימות תופעות לוואי. עלייה בשימוש בתרופות אלו הביאה לתחלואה הקשורה בתופעות הלוואי של התרופה. דוגמא לתרופה זמינה בשימוש בה לאורך זמן פוגע בבריאות ומביא לתחלואה הינה הפראצטמול (האקמול).

עמדת נציבות הדורות הבאים ופעילותה

נציבות הדורות הבאים בחרה להביע עמדתה במסגרת דיוני ועדת העבודה, הרווחה והבריאות בראשות ח"כ שאול יהלום בנושא תקנות הרוקחים. התערבות נציבות הדורות הבאים החלה לאחר חקיקת התקנות, שכן חקיקה זו נעשתה בטרם הקמתה של הנציבות.

במסגרת דיוני הוועדה הביעה נציבות הדורות הבאים את עמדתה ויצאה בקריאה להקטין את הנזק הטמון בתקנות אלו, ע"י הרחבת רמת הפיקוח ואופיו באמצעות פיקוח על האריזות והכמות המאושרת למכירה לאדם, הגבלת מקומות המכירה והקטנת היקף רשימת התרופות שתהיינה זמינות בכת עת לכל אדם.

בפועל תוקנו התקנות בהן תמך משרד הבריאות, אך בשלב זה אין בידו לקיימן שכן לא קיים ולו מנגנון פיקוח בסיסי.

נציבות הדורות הבאים רואה בכנסת את הגוף המחוקק שתפקידו לראות את ההשלכות לטווח ארוך של תקנות אלו, הנותנות מענה לנוחות וזמינות על חשבון בריאות הציבור. בידה של הכנסת לבחון את ההשלכות לטווח ארוך של תקנות אלו, להגבילן ובכך לשמור על בריאות הציבור ולחנכו לבריאות.

נציבות הדורות הבאים מתריעה כי בעתיד תאלץ מדינת ישראל לטפל בנזקים הבריאותיים העתידיים של תקנות אלו.

נציבות הדורות הבאים ממליצה לכנסת לפעול להגברת הפיקוח על מכירת תרופות במסגרת דבר חקיקה מתאים – שתכליתו לצמצם את הנזקים העלולים להיגרם על ידי התקנות שתוקנו.

1.8 הצעת חוק איסור התערבות גנטית (שיבוט אדם ושינוי בתאי רבייה) (תיקון), התשס"ד – 2004.

חברה	מדע פיתוח וטכנולוגיה	בריאות
------	-------------------------	--------

נושא יצירת בני אדם באמצעות טכנולוגיית השיבוט הגנטי משליך באופן ברור על מראה פני החברה בעתיד ומעלה את שאלת הגדרתם של בני אדם "עתידיים" שנוצרו כתוצאה משימוש בטכנולוגיה זו – השארתו של החוק כחוק זמני איננה עולה בקנה אחד עם הקביעה המוסרית ששיבוט בני אדם הנו אסור.

רקע

נושא יצירת בני אדם באמצעות טכנולוגיית השיבוט הגנטי עלה על סדר יומה של נציבות הדורות הבאים, בהיותו בעל השלכות ברורות על מראה פני החברה בעתיד ועל שאלת הגדרתם של בני אדם "עתידיים" שנוצרו כתוצאה משימוש בטכנולוגיה זו.

זאת, כמובן, במקביל להתפתחויות הטכנולוגיות הדרמטיות אשר חלו בתחום בכל העולם ואשר התרכזו במיוחד בישראל וכן לאור העיסוק בנושא במרבית מדינות העולם כמו גם באו"ם.

הנציב נאלץ להגיב למצב החקיקתי שנוצר לקראת ינואר 2004, אז עמד לפוג תוקפו של החוק הזמני (הוראת שעה) שהיה קיים מ-1999 ואשר אסר, באופן זמני, על שיבוט בני אדם למטרות רבייה תוך שהוא מאפשר שימוש בטכנולוגיית שיבוט לשם מחקר רפואי, באמצעות מנגנון אישור שהופקד בידי ועדת הלסינקי העליונה לניסויים בבני אדם (חוק איסור התערבות גנטית (שיבוט אדם ושינוי בתאי רבייה), התשנ"ט-1999). המחקר הרפואי המתקדם בתחום הנו בעל חשיבות להתפתחות הרפואה השל היכולת לייצר תאי גזע אנושיים באופן שיתן מענה למחלות כגון אלצהיימר וסכרת.

מטרת החוק הוגדרה בעיקר לשם בחינה של ההיבטים המוסריים, המשפטיים, החברתיים והמדעיים של הנושא על כבוד האדם.

ועדת הלסינקי הופקדה על קיום מטרת החוק באמצעות הגשת דו"ח שנתי ועדכנו של שר הבריאות בהתפתחויות בתחום בעולם.

הדיון בועדת המדע של הכנסת חודש סביב הצעת חוק ממשלתית בסוף חודש נובמבר 2003, כאשר על הועדה היה לפעול כנגד השעון, לאור העובדה שתוקפו של החוק עמד לפוג בינואר 2004.

הצעת החוק הממשלתית נוסחה אף היא כהוראת שעה לחמש שנים ונוסחה בדומה לחוק שכבר היה בתוקף, למעט שינויים קלים בהגדרות.

עמדת נציבות הדורות הבאים ופעילותה

נציב הדורות הבאים נדרש לנושא בשיבות ועדת המדע, תוך שהוא מביע בקורת על העובדה שהדיון בסוגייה מתנהל בסד זמנים שאיננו מאפשר דיון מעמיק בכלל ההשלכות הנובעות מהנושא ומאופן ניהולו בחמש השנים שחלפו מחקיקת החוק.

טכנולוגיית השיבוט פותחת פתח לשינוי פני העולם לעתיד לבוא.

קיומה, לצד טכנולוגיות מתפתחות אחרות, מעלה את השאלה של המחקר המדעי והסדרתו, כאשר יישומו הופך לשאלה פוליטית ואידיאולוגית שגבולות הדיון שלה חורגים הרבה מעבר לאתיקה המדעית.

לפיכך, סבר נציב הדורות הבאים, כי ניהולה של הסוגייה במסגרת המצומצמת של ועדת הלסינקי לניסויים בבני אדם, אשר "הושאלה" לצורך ביצוע החוק מתפקודה על פי תקנות בריאות העם כועדה הדנה בניסויים בני אדם- הנו שגוי.

באופן ספציפי סבר הנציב, כי על החוק החדש להיות חוק קבוע ולא מוגבל בזמן להוראת שעה, כפי שנעשה במרבית המדינות המתקנות בעולם. הנציב הוביל עמדה זו בוועדה ולאחר מכן בחוות דעת שהפיץ לחברי הכנסת בעת ההצבעה על החוק במליאת הכנסת.

הנציב מצא כי השארתו של החוק כחוק זמני איננה עולה בקנה אחד עם הקביעה המוסרית ששיבוט בני אדם הנו אסור. זאת, בתנאי שבחוק קיים מנגנון המגן על המחקר הרפואי- כפי שאכן נעשה. כן הציע הנציב מנגנון של פיקוח ישיר של הכנסת על ועדת הלסינקי, באמצעות חובת דיווח שנתית לוועדת המדע לשם מעקב אחר ההתפתחויות בתחום.

כן חיווה הנציב דעתו כי נדרשת הסדרתן של סוגיות רחבות בהרבה כגון השימוש בביציות אישה, ניהולם של מאגרים גנטיים והגנה על הזכות לפרטיות, שימוש בעוברים אנושיים לצרכי מחקר והסנקציות הפליליות שיש להטיל לציה של עבירה על איסור שיבוט בני אדם.

חוות דעתו של הנציב התקבלה בחלקה. החוק עבר בכנסת כחוק זמני, לחמש שנים, אם כי במטרת החוק צוין כי הוא בא לאסור על שיבוט בני אדם (לעומת מטרתו המקורית: לבחון את ההתפתחויות בתחום).

במקביל לחוות דעתו בנושא, בה הביע בקורת גם על התנהלותה של ועדת הלסינקי האמונה על אישור ניסויים בטכנולוגית השיבוט וייעוץ לשר הבריאות בנושא.

הנציב דרש, במסגרת סמכותו על פי סעיף 3 לחוק, לקבל לידיו פרוטוקולים של הוועדה, במסגרתה אושרו ניסויים תוך שימוש בטכנולוגיית השיבוט.

כן פועל הנציב לשם קיומו של דיון ציבורי מקיף בכנסת, אשר יבחן את כלל ההשלכות של השימוש בטכנולוגיית השיבוט מבחינה חברתית ופוליטית, לשם גיבושה של הצעת חוק מקיפה בנושא.

[חוות הדעת שהוגשה ע"י נציבות הדורות הבאים בנושא הצעת חוק איסור התערבות גנטית \(שיבוט אדם ושינוי בתאי רבייה\) \(תיקון\), התשס"ד-2004 – מצורפת כנספת 9](#)

[פנייה ליו"ר ועדת הלסינקי העליונה לניסויים גנטיים בבני אדם – מצורפת כנספת 10](#)

הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג-2003

עם הנחתה של הצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004), התשס"ג – 2003 להלן התוכנית הכלכלית, על שולחן הכנסת, בחנה נציבות הדורות הבאים את תיקוני החקיקה שיש בהם השפעה על הדורות הבאים. נציבות הדורות הבאים הגישה חוות דעת הכוללת את עמדותיה בנוגע לתיקוני חקיקה אלו והשפעתם לטווח ארוך ועל הדורות הבאים. נציבות הדורות הבאים השתתפה בישיבות הועדות השונות שדנו בתיקוני חקיקה אלו והביעה בהן עמדתה.

[חוות הדעת להצעת חוק התוכנית הכלכלית להבראת כלכלת ישראל \(תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003-2004\), התשס"ג – 2003, על כל פרקיה מצורפת כנספח 11](#)

1.9 פרק ד': משק החשמל

כלכלה

השינוי המוצע: רפורמה במשק החשמל

רקע

נציבות הדורות הבאים אמצה את עקרונות פיתוח בר-קיימא בתחומים שונים ובהיבט הכלכלי בפרט. אחת המשמעויות של אימוץ גישה זו היא בחינה של מכלול ההשפעות, התועלות והעלויות הישירות והעקיפות של כל פעולה בעלת משמעות כלכלית ופיסית. לכאורה נראה שינויים במשק החשמל מחייבים גישה כלכלית הרואה בתכנון ארוך טווח ובשקלול מלוא התועלות והעלויות החיצוניות יסוד מוסד בפעילות. לכן הנציבות מסרה כי יש מקום להצגת עמדתה בתחום זה.

פרק זה עוסק ברפורמה מתוכננת במשק החשמל, אשר יישומה יתבצע, על פי דברי ההסבר, עד לשנת 2012 והשפעתה הנה משמעותית ביותר לדורות הבאים, הן באשר ליכולת העתידית ליהנות מאנרגיה זמינה ובייחוד באשר לחובה המוטלת על המדינה לאפשר לדורות הבאים שימושי אנרגיה שלא יפגעו בזכויותיהם לאוויר נקי.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים תומכת עקרונית, במהלך ההפרטה הבא לידי ביטוי בגדר הוראות פרק ד' לחוק האמור.

נציבות הדורות הבאים רואה חיוניות במהלך מהסוג המוצע.

עם זאת, רואה נציבות הדורות הבאים להתריע על פרטי המהלך ועל הסיכונים שבו. סיכונים אלו טמונים בשני ראשים:

1. בחשש להיעדר שקיפות בפעולות הרשות.
2. ביצירת מהלך בלתי הרמוני של הפרטה, העלול להביא לסיכול המהלך כולו.

נציבות הדורות הבאים מתכוונת להיות מעורבת יותר במהלכים אלה בשנת 2004.

1.10 פרק ו' סעיף 34: חוק השאלת ספרי לימוד

כלכלה	חינוך
-------	-------

השינוי המוצע – התיקון המוצע בא למנוע מן השר הממונה ומן הועדה של הכנסת לקבוע את הקריטריונים לסכומים המרביים, במערכת ההשאלה ארגונית לספרי לימוד, כפי שקובע החוק.

רקע

השאלת ספרי לימוד הנו מרכיב חיוני במסגרת המאמצים להבטחת שוויון הזדמנויות בחינוך, החוק מאפשר לאוכלוסיות חלשות הנעדרות יכולת לרכושם.

על פי דברי ההסבר מודיעה הממשלה, כי כיום מסיע משרד החינוך במסגרת תקציבו להקמת מערכת השאלה ארגונית לספרי לימוד, טענת הממשלה היא כי החלוקה כיום אינה על פי קריטריונים סוציו אקונומיים.

מאחר ועל פי חוק מסורה הסמכות לשר, באישור הועדה לקבוע אמות מידה לקביעת סכומי הסיוע ודמי שאילה מרביים. וכן תחילתן של חוק זה תהא בהדרגה, הרי שכול עיקרו של התיקון המוצע בא למנוע מן השר הממונה ומן הועדה של הכנסת לקבוע את הקריטריונים לסכומים המרביים.

עמדת נציבות הדורות הבאים

א. מאחר ותחילת החוק ממילא נדחתה לשנת 2005 אין בה כל רלוונטיות לתוכנית הבראת המשק.

ב. מהלך מסוג זה באה לשלול סמכות מן השר הממונה ומן הועדה של הכנסת ולהשאיר סמכויות ניהול וקביעה בידי האוצר.

נציבות הדורות הבאים הגישה נייר עמדה ובו הציגה את התנגדותה לתיקון המוצע.

1.11 פרק ו' סעיף 35: חוק חינוך חונם לילדים חולים.

חינוך	כלכלה
-------	-------

השינוי המוצע: דחיית תחילתו של חוק חינוך חונם לילדים חולים אשר נחקק בשנת 2001 וקובע כי יהיה על הממשלה לספק חינוך חונם לילדים השוהים בביתם או בבתי חולים מעל 21 יום.

רקע

חוק חינוך חונם חובה חונם ניתן על פי חוק לכל התלמידים בישראל במימון תקציב המדינה.

חוק חינוך חונם לילדים חולים אשר נחקק בשנת 2001 קובע כי יהיה על הממשלה לספק חינוך חונם לילדים השוהים בביתם או בבתי חולים מעל 21 יום. תחילתו של חוק זה נדחה פעם אחת במסגרת חוק ההסדרים 2001, לאפריל 2005.

בהצעת החוק, להלן התוכנית הכלכלית, ביקשה הממשלה לדחות את הפעלת החוק לאפריל 2007. בדברי ההסבר לנימוקי הדחייה הנוספת נימקה הממשלה את הצעתה בטענה כי ילדים אלו זוכים לתמיכה ע"י עמותות המסייעות להם, עמותות אלו, על פי טענת הממשלה מקבלות כספים מתקציבי הממשלה.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים רואה בחוק חינוך חונם לילדים חולים, חוק המבטיח זכות יסוד בסיסית המאפשרת לחברה תקינה, המעודדת סביבה חינוכית בטוחה, בעלת משאבים שוויוניים, לקיים חינוך ראוי לחלקים מוחלשים בחברה, באופן שימנע עלויות חיצוניות רבות בטווח הארוך, נציבות הדורות הבאים מתריעה שאין לפגוע בזכות ההומאנית הבסיסית של הילד החולה.

יש להפעיל מידית את החוק על מנת, שיבטיח לילדים המאושפזים את זכותם ללמוד, ולמנוע יצירת פערים נוספים בחייהם, מעבר לאלה שכבר קיימים בעקבות מחלתם (כגון: אינטראקציה עם חברים וסביבתם המוכרת והקרובה ועוד).

הממשלה נדרשת לתת תשובות לשאלות הבאות:

מהי העלות התקציבית הנדרשת להפעלת החוק?

מה היקף הסיוע הניתן לעמותות הנ"ל מתקציב הממשלה?

האם תמורת הסיוע הממשלתי לעמותות מחייבת הממשלה את אותן העמותות לסייע בחינוך הילדים החולים?

כיום, הממשלה מקיימת את חובתה במתן חינוך חונם לילדים חולים במסגרת חוק חינוך חונם חונם גם ללא הזדקקות לחוק חינוך חונם לילדים חולים.

בשל מחסור בנתונים בסיסיים המאפשרים לשקול ולבחון את הצעת החוק, ומשום שבהצעה זו פוטנציאל לפגיעה בדורות הבאים נציבות הדורות הבאים בקשה לעכב את הדיון בהצעת החוק, עד להגשת חוות דעת מטעמנו ולחלופין מתבקשת הועדה להעביר לדיון לוועדת החינוך על מנת שיידון על פי תהליכי חקיקה הנהוגים בכנסת בהצעת חוק.

1.12 פרק ו' סעיף 36: חוק חינוך מיוחד (חוק השילוב) (תיקון מס' 7)

כלכלה	חינוך
-------	-------

השינוי המוצע: משמעות התיקון המוצע היא פגיעה אנושה בחוק השילוב, שכן לב ליבו של חוק השילוב הוא סל השירותים לו זכאי כל תלמיד עם מוגבלויות המשתלב בבית ספר רגיל, פגיעה בסל השירותים משמעה פגיעה בזכותם הבסיסית של ילדים אלו בהווה וביכולתם להשתלב בחברה כבוגרים בעתיד.

רקע

ביום 13/11/2002 התקבל בכנסת "חוק השילוב", שהוא תיקון מיוחד לחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, תיקון זה קובע את זכותו של תלמיד עם מוגבלויות לקבל מענה לצרכיו בכל מסגרת בה הוא לומד, ולא רק במסגרות של חינוך מיוחד, למעשה חוק השילוב בא לענות על הפליה קשה כלפי תלמידים עם מוגבלויות שביקשו להשתלב במסגרת החינוך הרגילה.

תיקון מס' 36 לחוק החינוך המיוחד מעקר לחלוטין את החלטת בג"צ של השופטים דליה דורנר, תיאודור אור ולוי, בעתירת עמותת ית"ד, שביקש למנוע את ההפליה בין תלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים בחינוך המיוחד לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים בחינוך הרגיל.

לכל אדם יש זכות אנושית לממש את יכולותיו כשרונותיו ולפתח את אישיותו כלומד לצרכי הלמידה הבסיסיים שלו במובן השלם ביותר של המונח "חינוך", כך שיוכל לשפר את חייו ולתרום לפני החברה.

קיים חשש כי תיקון זה אינו חוקתי בשל פגיעה בעיקרון השוויון, המוגן כערך יסוד.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים רואה בקיצוץ המוצע בחוק החינוך המיוחד נזק גדול ובלתי הפיך שייגרם לאוכלוסיית ילדים הנזקקים לשירותים מיוחדים בחינוך.

לא קיים ויכוח כי ילדים בעלי צרכים מיוחדים המשתלבים במערכת החינוך זוכים להתקדמות עצומה לקראת עצמאות אישית, ביחס להתקדמותם במערכת החינוך המיוחד - הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים העידו על התקדמות מרחיקת לכת של ילדיהם מרגע שילובם במערכת החינוך הרגילה.

לא די בזאת אלא ששילובם של ילדים עם מוגבלויות, משמעותה הקטנת החינוך המיוחד - מדיניות מוצהרת של משרד החינוך.

נציבות הדורות הבאים הביעה במסגרת דיוני ועדת החינוך וועדת הכספים את התנגדותה לתיקון, וכן הגישה נייר עמדה בנושא:

- משמעות התיקון המוצע היא פגיעה אנושה בחוק השילוב, שכן לב ליבו של חוק השילוב הוא סל השירותים לו זכאי כל תלמיד עם מוגבלויות המשתלב בבית ספר רגיל, החלק הארי של סל השירותים הינם שירותי הסיוע והטיפולים הפרא-רפואיים, משמעות התיקון המוצע הוא הכשלה של חוק השילוב.
- הממשלה, בהצעת התיקון הנוכחי, רואה לנגד עיניה את ההוצאה המיידית הכרוכה ביישום חוק השילוב, ואינה מרחיקה מבט לתוצאות הכספיות של תיקון זה: פגיעה בשירותים החיוניים המוגדרים בחוק זה, אותם מקבל ילד משולב, תגרום בעתיד הקרוב לכישלון שילובו וחזרתו אל החינוך המיוחד. עלות חינוכו של ילד בחינוך המיוחד יקרה יותר מעלות שילובו בבית ספר רגיל, גם לאחר יישום החוק והשוואת התנאים להם הוא זכאי החינוך המיוחד. מבדיקת מבקר המדינה בשנת 2001 עולה, כי בשנת התש"ס נתמך תלמיד החינוך המיוחד בכ- 40,000 ₪ במוצע, בזמן שתלמיד בעל צרכים מיוחדים הלומד בחינוך הרגיל נתמך בכ- 4,900 ₪ בלבד. גם אם תגדל התמיכה בתלמיד המשולב בסכום גבוה יותר, בהתאם לסל השירותים המוגדר בחוק השילוב, עדיין תהיה ההוצאה נמוכה באופן ניכר מההוצאה עבורו במסגרת החינוך המיוחד.
- חזרתו של ילד בעל צרכים מיוחדים אל מערכת החינוך המיוחד, המעוניין ומסוגל להשתלב במערכת החינוך הרגילה תפגע ביכולת השתלבותו העתידית בחברה כבוגר, שילובם של ילדים במערכת הרגילה מחזקת ילדים אלו ומקדמת אותם לקראת היותם בוגרים עצמאיים בחברה.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הגישה נייר עמדה בנושא חוק השילוב ובו התריעה על תוצאותיו של תיקון זה.

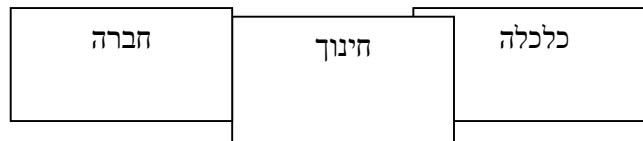
נציבות הדורות הבאים קיימה פגישות הן עם חברי כנסת בנושא והן עם עמותות ההורים, המייצגות את הילדים בעלי הצרכים המיוחדים.

נציבות הדורות הבאים לקחה חלק פעיל בכל ישיבות ועדת החינוך וועדת הכספים שעסקו בחוק השילוב.

נציבות הדורות הבאים ביקשה להגיש חוות דעת רחבה בנושא, באם לא ינותק התיקון המוצע מהתוכנית להבראת כלכלת ישראל.

בעקבות התנגדות נציבות הדורות הבאים, חברי כנסת ועמותות ההורים, נותק חוק השילוב מהתוכנית להבראת כלכלת ישראל, והחוק נכנס לתוקפו כפי שנקבע בחוק וברוח המלצת נציבות הדורות הבאים.

1.13 פרק ו' סעיף 38: חוק הספריות הציבוריות

השינוי המוצע: ביטול סעיפים המעגנים בחוק את תיקצוב הספריות הציבוריות בישראל, בחוק הספריות הציבוריות (תיקון) התשס"ב.

רקע

מדינת ישראל מהווה כיום משאב ידע בקנה מידה עולמי אך מעמדה בתחום זה הולך ומתדרדר.

הספריות הציבוריות מאפשרות כיום לכל ילד בישראל, ללא קשר למצבה הסוציו-אקונומי של משפחתו להגיע אל הספרייה הציבורית, לקרוא, ללמוד ולהרחיב דעת. חשיבותה של הספרייה הציבורית קריטית בעיקר במקומות בהם ידם של המשפחה אינה משגת קניית ספרי לימוד וקריאה או רכישה של מחשב וחיבורו לידע אין סופי באמצעות האינטרנט.

עמדת נציבות הדורות הבאים

- העדר מימון הספריות הציבוריות ע"י משרד האוצר, יוביל לסגירתן בהכרח. זוהי התעלמות מהאחריות החלה עלינו כעם הספר, להעביר פיקדון זה לדורות הבאים במורשת חינוכית ותרבותית עליה גדלנו. לא די בזאת, אלא שביטול הסעיפים יפגע בעיקר באוכלוסייה של ילדים חלשים ובמקומות נחשלים.
- לחינוך והשכלה יש יתרונות כלכליים ניכרים למשק. הקיצוץ ינציח את הפער הכלכלי חברתי לדורות הבאים ועלויותיו החברתיות והכלכליות ברורות.
- נציבות הדורות הבאים רואה בתיקון חוק הספריות הציבוריות - תקדים לפגיעה בלתי הפיכה באוכלוסיות, שאינן נחשבות לאוכלוסיות עתירות ממון כגון: סטודנטים, תלמידים, מורים, מרצים, וילדים וכמו כן להנצחת הפער הבין דורי.
- בעקבות הדחייה החוזרת ונשנית של משרד האוצר להשתתפותו בשיעור של לפחות 50% מעלות אחזקת הספריות ותפעולן, בד בבד עם הקושי של הרשויות המקומיות, לממן את חלקה של הממשלה בשל היותן גרעוניות, מתרחשת פגיעה קשה ובלתי הפיכה לספריות הציבוריות ולשירות החשוב שהן מיועדות לספק.

העדר השתתפות ממשלת ישראל במימון, הקמה, תחזוקה, ניהול ועידוד ספריות ציבוריות והעברת המימון כולו באופן בלעדי לרשויות המקומיות, יש בו משום פגיעה בטווח הקצר והארוך. ברמה הערכית, ברמה הכלכלית, פגיעה במשאב האנושי וגרימה לחסכים תרבותיים וחינוכיים, כמו כן להעדר מיומנויות קריאה בקרב אוכלוסייה גדולה.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הגישה נייר עמדה ובו קראה לביטול התיקון המבוקש, שמשמעותו ביטול מחויבותה של הממשלה בעלות של לפחות 50% מעלות תחזוקה שוטפת של ספריות קיימות והקמה של ספריות חדשות.

במסגרת ישיבות ועדת הכספים טענה נציבות הדורות הבאים שלא הוגש חישוב המצביע על היקף החיסכון התקציבי או על היקף הספריות שייפגעו ומיקומן.

נציבות הדורות הבאים טענה שאין בהסברים אלה עילה סבירה המצדיקה את העדר השתתפותה או דחיית השתתפותה של הממשלה באחזקת הספריות באמצעות חוק המעבר שבסעיף זה.

נציבות הדורות הבאים המליצה בפני חברי הכנסת:

א. יש לקבוע רציונאל לפיו יקבעו קריטריונים קשיחים לחישוב עלויות אחזקתם ומימנם של הספריות הציבוריות.

ב. משרד האוצר ומשרד החינוך יהיו כפופים לקריטריונים אלה.

זאת, על מנת להבטיח מניעת הפגיעה בילדי ישראל במיוחד משכבות הביניים ומהשכבות החלשות. ניתן להגדיר תמיכה בעלת אופי דיפרנציאלי, כלומר, תמיכה וסיוע רחבים יותר באזורי פיתוח ואזורים בעלי אוכלוסייה במצב סוציו-אקונומי בינוני ומטה.

מדינת ישראל חייבת להשקיע היום בשכבות החלשות שאין ידן משגת לשלם את מחיר שאילת הספרים והשימוש בספריה הציבורית כדי למנוע מחיר יקר בשיקום השכבות החלשות בעתיד.

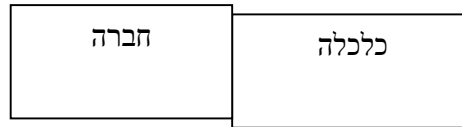
בעקבות התנגדותם של נציגי הספריות הציבוריות, חברי כנסת, אישי ציבור ונציבות הדורות הבאים, לא בוטלו סעיפים אלו, אלא ששינוי שערכה הממשלה בסעיף התקצוב, ובלוח הזמנים הדחוק לא הובא בבהירות בפני חברי הכנסת, פגע נואשות בספריות הציבוריות. מהות השינוי שבא לידי ביטוי במספר בודד של מילים, וכך צלח את הצבעת חברי הכנסת עשה שינוי עצום בתקצוב הספריות הציבוריות והגדיר את תיקצובן מ – "לפחות 50%" ל – "לא יעלה על 50%".

שינוי חקיקה זה, פגע נואשות בספריות הציבוריות וכבר היום ניתן לראות את אותותיה של פגיעה זו.

נציבות הדורות הבאים קוראת לממשלה לתקן את העיוות ולתמוך בספריות הציבוריות כדי שיוכלו להמשיך ולשרת את ילדינו – בני הדור הבא של מדינת ישראל.

נציבות הדורות הבאים ממליצה לכנסת ליזום מהלך חקיקתי לתיקון העוול שנעשה, ותצרף את חוות דעתה התומכת להצעת חוק שתבקש לעשות כן.

1.14 פרק יג' בטוח לאומי, פיסקה 3: מענק לידה

השינוי המוצע: הענקת מענק לידה, בגין היילוד הראשון במשפחה בלבד.

רקע

במטרה לחסוך בהוצאות הממשלה הוצע כי מענק הלידה יינתן בלידה הראשונה במשפחה בלבד. בשונה מהמצב שהיה נהוג ערב הצעת החוק בו ניתן מענק הלידה לכל יולדת, ובמשפחות בהן יש יותר מארבעה ילדים או יותר לבד מהיילוד ניתן מענק לידה כפול. כלומר, יולדת ילד חמישי מקבלת מענק לידה כפול.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הגישה נייר עמדה והביעה עמדה בועדת הכספים ובו טענה כי כפי שיש מקום לקצבת ילדים לכל ילד במשפחה, יש מקום למענק לידה עבור כל ילוד, שתכליתו לסייע למשפחתה להתמודד עם העלויות בגין לידה נוספת.

נציב הדורות הבאים סבור כי היה מקום לתת מידע לחברי הכנסת על היקף החיסכון התקציבי שיושג.

החוק לא עבר במתכונת המוצעת, ושונה כך שעבור הילד הראשון תישאר הקצבה במתכונתה הקיימת ומענק הלידה לילד השני מהווה כמחצית ממענק הלידה עבור הילד הראשון. לילדים הבאים יהווה המענק כשליש מהמענק לילד הראשון.

נושא מענק הלידה יטופל על ידי נציבות הדורות הבאים במהלך שנת 2004 –

1. הנציבות תמליץ לכנסת לתקן את החוק באופן שיאפשר מתן מענקי לידה גם ללידות בית.

2. נושא מענקי הלידה חייב להיות חלק ממדיניות אחידה הצופה פני עתיד – והנציבות תציע מדיניות כוללת בנושא זה.

1.15 פרק יג' חוק ביטוח לאומי, פסקאות (5) ו-(25): קצבאות ילדים

חברה	כלכלה
------	-------

השינוי המוצע: כל ילד במשפחה יקבל קצבת ילדים שווה, גובה הקצבה יעמוד על 144 ₪.

רקע

עקרונות פיתוח בר קיימא בהתייחסות לדורות הבאים שמים דגש על כלכלה, חברה ואיכות סביבה. נציבות הדורות הבאים סבורה כי לקצבאות הילדים השפעה בתחומי הכלכלה והחברה לטווח הארוך ובהתייחסות לדורות הבאים ומצאה מקום להביע דעתה בנושא.

התיקון בהצעת החוק להלן, התוכנית הכלכלית מבקש לערוך שינוי בשני מובנים:

- הקצבה שווה לכל ילד.
- גובה הקצבה לילד - 144 ש"ח.

להלן קצבת הילדים לאחר הרפורמה לפי נקודות הקצבה המוצעות (במחירים שוטפים, 171 ₪):								
קצבת ילדים לאחר הרפורמה בשנים 2006-2003 (₪, מחירים קבועים)								
	מ-1 בינואר 2006	מ-1 בינואר 2005	מ-1 בינואר 2004	מ-1 בינואר 2003				
במניין	למשפחה	למשפחה	למשפחה	למשפחה	למשפחה	למשפחה	למשפחה	
הילדים במשפחה	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	לילד (מצטבר)	
1	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	
2	143.6	287.3	143.6	287.3	143.6	287.3	143.6	
3	143.6	446.3	159	460	172.7	482.2	194.9	
4	143.6	701.1	254.8	824.2	364.2	935.4	453.2	
5	143.6	1,019.20	318.1	1,258.60	434.3	1,456.90	521.6	
6	143.6	1,337.20	318.1	1,692.90	434.3	1,978.50	521.6	
לכל ילד נוסף	143.6		318.1		434.3		521.6	

מקור: מרכז המידע של הכנסת

סך תשלומי קצבאות הילדים בשנים 1999-2002				
(אלפי ש"ח, מחירים שוטפים וקבועים)				
2002	2001	2000	1999	
6,553,710	7,415,478	6,808,731	6,605,132	מחירים שוטפים
6,201,117	7,415,478	6,885,000	6,754,300	מחירי 2001

מקור: מרכז המידע של הכנסת

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים תמך בתיקון המוצע כי כל ילד יקבל קצבה שווה, אך הסתייג בכל הקשור לגובה הקצבה, שעל פי הצעת החוק תעמוד על 144 ש"ח, שכן קצבה זו אינה מקיימת את תכלית ההקצבה לסיוע משמעותי לילד הנולד. נציב הדורות הבאים מציע כי סה"כ ההוצאה לקצבאות ילדים תישאר על כנה והקצבה לכל ילד תהיה שווה. כלומר, בדוגמא לשנת 2005 על סכום המענק לילד יתווסף החיסכון המוצע בסך של כ-2.1 מיליארד ש"ח מחולק למספר הילדים המקבלים קצבה.

החיסכון המוצע לפי שנים עם הפעלת החוק במתכונתו החדשה הנו כדלקמן:

(מיליוני ש"ח, מחירים קבועים, 171 ש"ח לנקודה)					
2006+	2005	2004	2003 מאי-דצמבר	שנת 2003	
6,699	6,600	6,502	4,271	6,406	התשלום בלי הרפורמה
3,894	4,488	4,949	3,560	---	התשלום עם הרפורמה
2,805	2,111	1,553	711	---	חיסכון צפוי (לתקופה)
			חסכון ב- 8 חודשים		
הערה: החישובים מתבססים על ההנחה ששיעור הגידול הטבעי של אוכלוסיית מקבלי קצבאות ילדים הוא 1.5% בשנה					

המשמעות היא כי לכל קצבת ילדים שנתית בשיעור של כ-1,728 ש"ח צריך להוסיף כ-1,245 ש"ח על מנת לתת את היקף ההקצאה לפני שינוי החוק.

1.16 פרק טו: המערך הממלכתי לטיפול באם, בילד ובמתבגר (בריאות הציבור)

בריאות	כלכלה
--------	-------

השינוי המוצע: העברת המערך הממלכתי לטיפול באם, בילד ובמתבגר ממשרד הבריאות אל קופות החולים

רקע

מערך הטיפול באם בילד ובמתבגר אומץ ע"י המדינה מראשית הקמתה.

מקימי המערכת ראו לנגד עיניהם צורך במעקב ושמירה על הדורות הבאים כצורך לאומי. כל זאת למרות דלות האמצעים והמשאבים הכלכליים שעמדו לרשותם באותם הימים.

פעילות זו מקיפה, כיום, טיפול ב 110,000 תינוקות ו 400,000 פעוטות. אלו מהווים מעל ל 78.5% מכלל התינוקות והפעוטות בישראל. שירות זה ניתן על ידי תחנות בריאות המשפחה (טיפות החלב).

כמו כן מטופלות במסגרת טיפות החלב עוד כ 60,000 נשים הרות.

בטיפולן של טיפות החלב בישראל כ- 43% מהנשים ההרות וכ- 78.5% מהתינוקות בישראל.

בנוסף לכך, ניתן שירות נוסף ע"י שירותי בריאות הילד לכ- 1,100,000 תלמידי כתות א'-ט' כמו גם ל 16,000 תלמידים במערכת החינוך המיוחד.

בנוסף לטיפול הפרטני, פעילה מערכת זו במניעה וקידום בריאות- רישום ומעקב ברמה הלאומית, ומניעת תחלואה עתידית ע"י איתור מוקדם של מחלות או מגבלות גופניות, כגון: טיפול מוקדם בארגונומיה של התלמידים, במטרה למנוע תחלואה במחלות גב, איתור מוקדם של עין עצלה ועוד.

מערכת זו הוכיחה את יעילותה וזו מתבטאת בין היתר בכך, שישראל היא המדינה היחידה בעולם, שהצליחה להוריד את התחלואה, בחלק מהמומים המולדים. משמעות הדבר, מלבד ההיבט האנושי וההומני, חסכון של עשרות מיליוני שקלים לקופת המדינה.

ישראל עומדת במקום השני בעולם, (לאחר פינלנד) בהיקף חיסון האוכלוסייה.

בשנת 1998 זכו מרכזי הבריאות (טיפות החלב - תחנות לבריאות המשפחה) בפרס ארגון הבריאות העולמי.

עמדת נציבות הדורות הבאים ופעילותה

נציבות הדורות הבאים ראתה בתהליך הקטנת השרות והעברתו לקופות החולים, תוך איבוד תשתיות של ידע ומידע, פגיעה חמורה בתשתית לדורות הבאים.

מערכת זו משמשת כיום פלטפורמה לאיתור וזיהוי תחלואות שונות ומשמשת מערכת מחנכת ומכוונת להורות נבונה יותר בזוויות השונות כגון- קידום בריאות, תזונה ועוד. לאור כל אלה עולה חשיבותה של מערכת זאת לדורות הבאים ופגיעה בה עלולה להוות נזק בלתי הפיך במערכת שירותי הרפואה המונעת.

נציבות הדורות הבאים המליצה לנקוט בצעדים הבאים:

1. הקפאת התהליך לתקופה של שנתיים, על מנת לאפשר דיון יסודי בנושא.
2. הקמת ועדה מקצועית, שתבחן את מקומן של טיפות החלב והתנהלותן העתידית ותמליץ על המערך הנכון להמשך מתן שירות בסיסי זה לטובת בריאותם העתידית של ילדי ישראל.
3. הועדה תידרש לקבוע דרכים להתייעלות השרות, להתאמתו לעתיד ולצמצום עלויות, לרבות עלויות חיצוניות.

במסגרת פעילות נציבות הדורות הבאים נבדק נושא המערך הממלכתי לאם לילד ולמתבגר, נבחנו היבטים כלכליים של הנושא, נבדקו המלצות ועדות שונות שדנו בנושא לאורך השנים והתקיימו פגישות עם הגורמים המקצועיים בתחום.

נציבות הדורות הבאים הניחה על שולחן ועדת הכספים של הכנסת נייר עמדה בנושא והביעה עמדותיה בישיבות הועדה.

פעילותה של נציבות הדורות הבאים לוותה בפעילות ענפה של גורמים רבים נוספים שראו בשינוי מבני זה נזק בלתי הפיך - איחוד הכוחות השונים, גרם לכך שאכן פעילות זו לא נפגעה.

נציבות הדורות הבאים מבקשת בהמלצותיה, שהשרות המחוקקת בשיתוף המערכת משרד הבריאות תחזק את מקומו של שרות זה לאור חשיבותו העצומה לדורות הבאים כמנגנון להשרשת הבריאות באם, בילד ובמתבגר.

הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד – 2003

עם הנחתה של הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה) התשס"ד – 2003 (להלן, הצעת חוק המדיניות הכלכלית) על שולחן הכנסת, בחנה נציבות הדורות הבאים את סעיפי החקיקה שיש בהם השפעה על הדורות הבאים. נציבות הדורות הבאים הגישה חוות דעת הכוללת את עמדותיה בנוגע להצעת חוק זו והשפעתה לטווח ארוך ועל הדורות הבאים. נציבות הדורות הבאים השתתפה בישיבות הועדות השונות שדנו בהצעת החוק והביעה בהן עמדתה.

[חוות הדעת להצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 \(תיקוני חקיקה\)
התשס"ד – 2003, על כל פרקיה, מצורפת כנספח 12.](#)

1.17 פרק ג' תכנון ובניה, סעיף 15: פיזור הועדה המקומית

סביבה

השינוי המוצע: לאפשר לשר הפנים, באופן שרירותי ובלעדי, לפזר ועדה מקומית מתפקדת ולמנות תחתיה ועדה חדשה ויושב ראש חדש, שתכהן עד למועד הבחירות לאותה רשות מקומית.

רקע

התיקון בחוק התכנון והבניה, תשכ"ה – 1965, בא להקנות לשר סמכות גורפת, אשר אין לה אח ורע בסמכויות האחרות המסורות לו.

למעשה, ניתן לשר שיקול דעת, שאיננו מתוחם בסייגים, או מלווה בהנחיות, לפזר ועדה מקומית מכהנת אם סבר שחבריה אינם ממלאים תפקידה, מבלי שעליו להתייעץ בנושא זה או להתחשב בהמלצות של כל גוף אחר, ולמצער, אף לא המועצה הארצית לתכנון ולבניה.

סמכות זו מרחיקת לכת אף יותר מהחריג של פיזור מועצה מקומית ע"י שר הפנים ובחירת מועצה מקומית חדשה, לפי סעיף 143 לפקודת העיריות (נוסח חדש). שם, במקרים חריגים, מוסמך השר למנות ועדה למילוי תפקידי המועצה וגם זאת במגבלות של אזהרה מוקדמת לחברי המועצה, קיומן של מסקנות ועדת חקירה בנושא או היותה של המועצה "מועצה שחדלה" – היינו שמניין חבריה ירד מתחת למניין החוקי.

עמדת נציבות הדורות הבאים

ההכרעות המתקבלות על ידי מוסדות התכנון והבניה מאופיינות בעיקר בהשפעתן ארוכת הטווח. במרבית המקרים הכרעות אלה הינן בלתי הפיכות ואינן ניתנות לשינוי לשנים ארוכות, עשרות ומאות.

רבות התלונות על התארכותם של הליכי התכנון במדינת ישראל ונמצאים המלינים גם על פגמים בכשרותם של הליכים מסוימים. אין ספק כי הדרך להשגת היעילות המדוברת עוד רבה, נראה כי המניע להצעה זו הנו בשל כשל נקודתי של ועדות מקומיות מעטות. ספק רב אם זו הדרך, בחופזה ובלא שיקול דעת לפתור כשל נקודתי זה.

ההסדר המוצע בחוק מבטא מהלך מסוכן של קרבה לאינטרסים שעלולים להיות קצרי טווח בעליל, במקום בו החשיבה לטווח ארוך הינה קריטית.

הפקדת סמכות כה גורפת בידי גורם המושפע, בהגדרה, גם משיקולים פוליטיים, מערערת כל אפשרות ליציבות בגוף התכנוני המהווה את הערכאה הראשונה, היומיומית והמהותית, והמבצע את הסינון הראשוני של כלל התכנון והבניה במדינה.

שינוי כזה נזקק עלול להיות חמור מתועלתו.

המלצת נציבות הדורות הבאים

עמדת הנציבות היא כי מיקומו של השינוי המוצע בחוק ההסדרים, כמו גם דברי ההסבר המלווים לו- תמוהים.

לשימושים הבלתי חוקיים בקרקע, המוצגים כאחת הסיבות לצורך בפיזור ועדות מקומיות "בעייתיות", שכאמור, אינן מוגדרות באמות מידה כלשהן- יש לתת פתרונות באכיפה של האיסורים החוקיים ושל הסדרה משפטית כנגד פעולות שונות.

ייתכן כי הפתרון היינו בהענקת סמכות לשר הפנים להוציא צווי אכיפה במקומות בהם הועדה המקומית נמנעת מפעילות, אלא שגם פתרון זה ראוי לדיון מעמיק יותר.

1.18 פרק ג', תכנון ובניה, סעיף 15 (4): הועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים

סביבה

השינוי המוצע: קובע כי רק תכניות מתאר מחוזיות יועברו לאישור
הולקחש"פ ומייתר העברת תכניות מתאר מקומיות לעיונה ואישורה.

רקע

בהתאם לסמכותו הקבועה בסעיף 32 לחוק הכנסת התשנ"ד – 1994, ראה לנכון נציב
הדורות הבאים להתערב בנושא השטחים הפתוחים, אשר היינו נושא בעל השלכות הוות
גורל לאזרחי ההווה ולדורות הבאים.

במסגרת זו ראה נציב הדורות הבאים לנכון להתערב גם בנושא התיקון המוצע, היות והוא
בעל זיקה ישירה לנושא השטחים הפתוחים ובעל חשיבות ראשונה במעלה בכל הנוגע
לשימורם.

בהתאם להוראות התוספת הראשונה לחוק התכנון והבניה, תשכ"ה – 1965 (להלן "החוק")
הוקמה הוועדה לשמירה על קרקע חקלאית (להלן "הולקחש"פ") אשר החלה לפעול משנת
1966. מקומה של הוועדה במדרג התכנוני הוא ליד המועצה הארצית לתכנון ולבניה
ותפקידה הם להכריז על קרקע כקרקע חקלאית, לדון ולאשר או לסרב לתכניות מכל
הרמות שבהן קרקע שהוכרזה כחקלאית, ולשמור על השטחים הפתוחים.

הולקחש"פ - בולקחש"פ 15 חברים. רובם נציגי משרדי הממשלה. בפועל, פועלת הועדה
כיום עם 13 חברים בלבד. בצוות הועדה הקבוע יושב ראש הועדה – היושב במשרד הפנים
ולו צוות המונה מזכירה ושתי מתכננות ערים גיאוגרפיות.

לולקחש"פ **ועדת מיון** שתפקידה למיין את התכניות ואת הבקשות להיתרי בנייה ולשימוש
חורג בקרקע חקלאית המועברות ממוסדות התכנון לאישור הוועדה. **ועדת ערר** – תפקידה
לדון בערר שמגיש מי שרואה עצמו נפגע מסירוב הוועדה לאשר תכנית שהציע.

העקרונות המנחים את אופן פעולת הולקחש"פ הותוו בשורה של פסקי דין מחייבים, מהם
עולה כי תפקידה הוא לשמור על האיזון בין צרכי הפיתוח הגדלים עם גידול האוכלוסייה
והפעילויות הכלכליות, לבין הצורך לשמור על שטחים חקלאיים ופתוחים. לפיכך, על
הולקחש"פ לפעול ולאשר הפשרת קרקעות לצרכי פיתוח בצורה מבוקרת ומאוזנת.

בשנים האחרונות חלה ירידה משמעותית במעמדה של הולקחש"פ. הסיבות לכך נוגעות מחד
לשינויי חקיקה אשר החלישו את מעמדה ואף ייתרו את החלטותיה ומאידך לתפקוד
הולקחש"פ עצמה.

עמדת נציבות הדורות הבאים

לדעתנו התיקון, בנוסחו זה, עלול לפגוע במעמדה של הולקחש"פ ובכך להחלישה ולסייע בידי כל הגורמים המבקשים לבטלה. על פי התיקון המוצע, כאשר תאושר ע"י הועדה תכנית מתאר מחוזית לכל המחוז, תתייתר החובה להעביר לאישור הועדה תכניות מקומיות התואמות את הוראות התכנית המחוזית אשר אושרה כבר ע"י הועדה.

לפיכך עם אישורה של תכנית מתאר מחוזית כוללת או חלקית ע"י הולקחש"פ, ייפרץ הסכר בפני יוזמות אשר אינן תואמות את התשריטים אך תואמות את התכניות, וזאת מחוץ לבקרתה של הולקחש"פ. באופן שכזה תיווצר דינמיקה של כרסום בשטחים הפתוחים כאשר היכולת להגן עליהם הולכת ופוחתת.

נציב הדורות הבאים רואה חשיבות רבה בחיזוק פעילותה של הולקחש"פ ובייעולה, כמנגנון שמירה המשלב כיום את שמירת הקרקע החקלאית עם שמירת השטחים הפתוחים. אין זאת כי קיומה של הולקחש"פ ותפקודה היעיל מהותיים ובעלי השלכה ישירה על עתידה התכנוני של מדינת ישראל וככאלו בעלי זיקה ישירה לדורות הבאים ולמורשת אותה אנו מנחילים להם.

המלצות נציבות הדורות הבאים כללו, בין היתר מינוי יו"ר שיהיה שופט בדימוס, שינוי הרכב הועדה, מספר חבריה ומעמדם, באופן שבו יינתן ייצוג הולם לנציגים מקצועיים ולכאלו המייצגים ארגונים סביבתיים, כן הוצע הליך מסודר למינוי יו"ר הולקחש"פ וחברי הועדה שאינם נציגי משרדי הממשלה, הגבלת סמכות ועדת המיון ושינוי הרכבה והומלץ כי בראש ועדת הערר יעמוד שופט מחוזי בדימוס.

כן הוצע לקדם חקיקה לגבי שינוי ייעוד קרקעות, לבנות גוף מידע מקצועי שיסייע לולקחש"פ, לקדם חקיקה למתן סמכויות אכיפה לולקחש"פ, ושינוי מועד הגעת תכנית לולקחש"פ.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים חיברה חוות דעת מקיפה בנוגע לולקחש"פ אשר לצורך הכנתה התקיימו פגישות עם מר דודי בריל, ראש הולקחש"פ, וכן עם חברי ועדה, וחברי ועדת ערר וזאת על מנת ללמוד את הנושא מקרוב.

חוות הדעת הוגשה ע"י הנציבות לוועדת הפנים ואיכות הסביבה של הכנסת אשר הוסמכה לדון בתיקון המוצע.

נציבות הדורות הבאים לקחה חלק פעיל בכל הדיונים אשר התקיימו בנוגע לולקחש"פ ואף הביעה את דעתה המתנגדת לקבלת התיקון המוצע. ועדת הפנים ואיכות הסביבה קיבלה את עמדת הנציבות – והחליטה לפצל את הדיון בתיקון המוצע.

1.19 חובת יוזם ניסוי רפואי בבני אדם: פרק ד', בריאות, סעיף 17

כלכלה	בריאות
-------	--------

השינוי המוצע: חיוב החברות המבצעות מחקר רפואי, לספק שירותים ותכשירים לאורך זמן, לעיתים למשך תקופת חייו של המטופל

רקע

נציב הדורות הבאים רואה במחקר בתחום הבריאות והרפואה אמצעי למינוף בריאות הציבור בישראל. המחקר הרפואי הינו אחד הנדבחים החשובים ובעלי השפעה מכרעת על בריאות הדורות הבאים, שיהנו מתוצאות מחקרים אלה.

השינוי המוצע בסעיף זה הינו חיוב החברות המבצעות את המחקר הרפואי, לספק שירותים ותכשירים לאורך זמן, עבור המטופל, לעיתים, למשך כל תקופת חייו.

עמדת נציבות הדורות הבאים

התיקון המוצע העלה מספר חששות שיש להביאם בחשבון, העלולים להשפיע על המחקר הרפואי שיתבצע בארץ היום ובעתיד, והם:

א. חיוב החברות המבצעות מחקר רפואי, לספק שירותים ותכשירים לאורך זמן, לעיתים למשך תקופת חייו של המטופל, יגרום, באופן ישיר, לירידה בכדאיות ביצוע מחקרים רפואיים בישראל, וכתוצאה מכך יפגע, מעמדו של המחקר הרפואי בארץ ומעמדם של החוקרים. **ראוי להדגיש כי במצב הקיים היום קימת חובה מוגבלת לספק שירותים ותכשירים לתקופה של שלוש שנים בלבד, או עד רישום התרופה לשיווק בישראל.**

ב. חיוב העברת המידע בדבר הניסוי והטיפול שבצדו, מהחברה החוקרת לקופות החולים, פותח פתח לפגיעה בחסיון המידע הרפואי על החולה ועל כן עלולה להיפגע ההענות להשתתפות בניסוי הרפואי. **המעקב הרפואי ע"י קופות החולים בעת הניסוי הינו זניח בשל המעקב הרפואי הנעשה ע"י חברות התרופות, אם לאחר הניסוי הרפואי יוכנס הטיפול או התכשיר לסל הבריאות, אזי ממילא יעבור המידע דרך הקופה, באמצעות הרופא המטפל אשר יפנה את החולה לטיפול הדרוש.**

נציבות הדורות הבאים מצאה לנכון להתערב בתיקון זה, בשל ההשלכות האפשריות לפגיעה במחקר הרפואי במדינת ישראל.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציגי נציבות הדורות הבאים בתחום הבריאות והחקיקה דנו בנושא זה עם גופי מחקר נציגי משרד הבריאות וכן נציגי חברות התרופות. כתוצאה מדיונים אלו ותוך בחינת ההשלכות העתידיות, גיבשה הנציבות את עמדתה וזו הוצגה בדיוני ועדות הכנסת הרלוונטיות והציגו את עמדת הנציבות, במקביל כדי למזער את פוטנציאל הפגיעה העתידית הציעה הנציבות להגביל בחקיקה את העברת המידע לקופות החולים, לגבי עצם קבלת הטיפול בלבד, לשני מקרים.

- אם ביקש זאת של החולה, המשתתף בניסוי.
 - במקרים בהם להערכתו המקצועית של החוקר ישנה אפשרות כי לטיפול אותו יקבל החולה בניסוי השפעה אפשרית על לבעיות רפואיות אחרות מהן סובל החולה, או לאינטראקציה עם תרופות אחרות.
- התערבות הנציבות היוותה משקל משמעותי להכנסת השינויים בחוק כפי שגובשו סופית, כמו כן הצעות השינוי הועברו למשרד הבריאות מתוך כוונה לעשות שינוי יסודי בחקיקה בתחום זה לעתיד.

1.2.0 פרק ה', ביטוח לאומי, סעיף 1(2): קצבאות הילדים

כלכלה	חברה
-------	------

השינוי המוצע – דחיית מועד הפחתה בקצבאות ילדים והעמקת ההפחתה ל- 24 ש' בקצבאות לילד הראשון עד השלישי ולכל ילד חדש.

רקע

נציבות הדורות הבאים סבורה כי לקצבאות הילדים השפעה בתחומי הכלכלה והחברה לטווח הארוך ובהתייחסות לדורות הבאים ומצאה מקום להביע דעתה בנושא.

ביוני 2003, במסגרת התכנית להבראת כלכלת ישראל, החליטה הממשלה לקצץ את הקצבה המוגדלת שניתנה לילדים במשפחות גדולות, החל מן הילד השלישי, ולהעמיד את הקצבה בגין כל ילד על סכום זהה – 144 ש', בלא קשר למיקום הילד במניין הילדים במשפחה, הקיצוץ בוצע כדלקמן:

ילדים שנולדו החל מ-1.6.2003, יקבלו את הקצבה בסכום החדש. עבור ילדים שנולדו עד ה-31.5.2003, יבוצע הקיצוץ בשבעה שלבים, עד ל-1 בינואר 2009.¹⁰

להקפיא את ערך נקודת הזיכוי, המשמשת לחישוב קצבת הילדים, על 144 ש', עד ל-31 בדצמבר 2005.¹¹

¹⁰ חוק התכנית להבראת כלכלת ישראל לשנות הכספים 2002 ו-2003, התשס"ג-2003, יוני 2003.

¹¹ ש.ם.

עמדת נציבות הדורות הבאים

השינוי המוצע כאן, מעמיק, כאמור את הפגיעה המתמשכת בקצבאות הילדים ולא רק דוחה את כניסתו לתוקף של שינוי שהתקבל בתכנית הכלכלית האחרונה, במאי 2003.

משמעויות הפחתה נוספת בקצבאות הילדים-העמקה נוספת של הפערים החברתיים ופגיעה באוכלוסיית הילדים

הדברים כפשוטם הם כדלקמן: על פי כל המחקרים, קיים מתאם בין אוכלוסיית העוני לבין אוכלוסיית המשפחות ברוכות הילדים. קצבאות הילדים הינן הכנסה נוספת למשפחה ועל כן צפוי שהשפעתן על צמצום העוני תהיה ישירה.

בראשית שנות ה-70, עוד הראו המחקרים כי קצבאות הילדים הורידו את שיעור הילדים הגדלים במשפחות עניות, אולם מ-1975 השתנתה המגמה ושיעור הילדים החיים במשפחות מתחת לקו העוני גדל. הסברים אפשריים לכך לתופעה זו הם בין היתר, השחיקה של קצבאות אלה עם השנים והקטנת שיעור המועסקים במשפחות מרובות ילדים. מחקרים בעקבות התכניות הכלכליות השונות שהציעה הממשלה בשנתיים האחרונות הראו באופן מובהק השפעה רוחבית על שכבות אוכלוסייה שנפגעות באופן שיטתי מקיצוצים שונים המתבצעים במקביל והמוסד לביטוח לאומי מפרסם חדשות לבקרים נתונים מדאיגים והולכים וגדלים על מעבר ילדים נוספים אל מתחת לקו העוני.

השלכות ארוכות טווח - פגיעה מתמשכת לדורות הבאים -

מעבר לשאלת עצם הקיצוץ של 24 ש"ח לכל ילד, הפוגע, לכל הדעות, ביתר שאת, במשפחות החלשות- יש להתריע מפני התמשכות הפגיעה במשפחות אלה ומסוגלותן להתאושש ממצב זה על מנת לא להעביר פער זה הלאה לדורות הבאים.

במדינה בה הוגדרו הפערים החברתיים- כלכליים כ"איום קיומי על החברה בישראל ועל הדמוקרטיה הישראלית" תפקידו של נציב הדורות הבאים להצביע על קיצוצים מעין אלה של קצבאות הילדים- כהשפעה מסוכנת גם על הדורות הבאים. השפעה כזו צפויה, בטווח הארוך, ליצור עלויות חיצוניות גדולות יותר מהחסכון שבקיצוץ קצר המועד שבחוק ההסדרים ולכן מהווה פתרון לא כלכלי בטווחי זמן ארוכים.

פגיעה באוכלוסיית הילדים - ילדי היום הם המבוגרים של מחר והתינוקות הנולדים בכל רגע- נתונים לשבט הקיצוצים באופן רוחבי שייתכן שלא ניתנה עליו הדעת. בזאת, אנו מבטיחים, אף בלי להיות נצרכים לתחזיות ואקסטרפולציות - דור שלם של מבוגרי מחר שבילדותם נמצאים חיים בחסר חברתי, כלכלי ויתכן אף פיזי.

חריגה מתקציב 2004 - הוראת השעה לגבי הקיצוץ בקצבאות מתייחסת באופן מפורש לשנים 2004-2005. על זאת, אין אלא לתמוה, כאשר מדובר בהצעת חוק הבאה להסדיר את תקציב 2004.

1.2 פרק ה', ביטוח לאומי סעיף 1(2): קרן לילדים בסיכון

כלכלה	חברה / זכויות ילדים
-------	---------------------

השינוי המוצע: תיקון חוק ביטוח לאומי – הפחתת תקרות ההרשאה להתחייב של הקרן לילדים בסיכון ב- 3 מיליון ₪- מ- 15 מיליון ל- 12 מיליון. במקביל נעשה קיצוץ דומה בכל הקרנות התשתיות לאוכלוסיות חלשות של הביטוח הלאומי.

רקע

מיהם ה"ילדים בסיכון"¹²?

על פי נתוני משרד העבודה והרווחה, "ילד בסיכון" הנו: ילד הנמצא במצב הפוגע או העלול לפגוע ביכולתו להשתלב באורח החיים התקין בלימודים, בחיי החברה או המשפחה, או במצב שיש בו חשש ממשי להתפתחותו התקינה, בין אם הוא נובע ממנו, ממשפחתו, מסביבתו לרבות אחד ממצבים אלה:

- התעללות נפשית פיזית או מינית בילד, או ניצול מיני בין חד פעמי או / מתמשך.
- הזנחה של הילד על יד האחראי עליו.
- ביתר פירוט, ילדים בסיכון הם ילדים המצויים בסכנה ישירה ומיידית- החיים בסביבה מסכנת באופן עקיף (קהילת מסוממים, עבריינים הורים אלימים).
- החיים בנסיבות העלולות ליצור סיכון (במשפחות הסובלות ממשבר גירושין, אבטלה, עלייה, מחלה, מוות).
- החשופים להתעללות פיזית (חבלות שברים סדקים נשיכות כוויות הטבעה חניקה ומכות יבשות)
- החשופים להתעללות נפשית (השפלה, דחייה, התעלמות, ניצול פיזי ורגשי, ענישה חמורה, שימוש בילד במאבקים בין ההורים (מעל 15%).
- החשופים להתעללות מינית (מגע מיני של קטין עם בוגר או בין הקטין לקטין בוגר ממנו) (מעל 10%).
- החשופים להזנחה (תת סיפוק צרכים פיזיים, רגשיים, קוגניטיביים, רפואיים, חינוכיים) (מעל 50%).

¹² נתונים שנמסרו על ידי משרדי השירות לילד, משרד העבודה והרווחה, נובמבר 2003.

בין הגורמים הוודאיים לסיכון הם: נכות, אבטלה (סיכון זמני), משבר הגירה (סיכון צפוי) ושכול. מקורות הסיכון עשויים להגיע ממקורות שונים. המקורות מחולקים לשניים: מקור חיצוני- סביבה ומקור אישי- העברה בין דורית.

הנתונים

15% (!) מכלל אוכלוסיית הילדים (מגיל 0 עד 18) מוגדרת כאוכלוסייה בסיכון, היינו: **340 אלף ילדים לערך** - מספר הילדים בסיכון המקבלים מענה לצרכיהם עומד על **100 אלף בלבד**.

גם מתוך ילדים אלה, רבים כלל אינם מקבלים מענה הולם לצרכים האמיתיים ויוצאי הדופן שלהם, כילדים בסיכון.

לגבי **פעוטות**, המוגדרים גם "חסרי ישע" המצב הקיים הנו עגום ביותר- הערכה מינימלית קובעת כי: מתוך **30 אלף** פעוטות בסיכון - **14 אלף** בלבד, **פחות ממחצית**- מקבלים מענה לפי חוק. זאת, כאשר בשנת התקציב 2003, הוסיף משרד האוצר אישור תקציבי ל 1000 פעוטות נוספים.

תקציבים המיועדים לילדים בסיכון

התקציבים המיועדים לילדים בסיכון מגיעים ממקורות שונים וניתנים במסגרות שונות, מתקציב משרד העבודה והרווחה ומתקציב הרשויות המקומיות, כדלקמן:

- 784 מליון ₪ מחולקים ל-100 אלף ילדים (70 אלף ילדים המקבלים שירותים מגוונים, (30 אלף ילדים מקבלים שירותי התקו"ן)
- מתוכם 74% מופנים לתקציב חוץ ביתי- היינו, פנימיות ומשפחות אומנה ו- 26% לקהילה- היינו למעונות יום ולמשפחתונים.

הקיצוצים החדים בתקציבי הרשויות המקומיות בשנים האחרונות, הביאו, מיניה וביה, לפגיעה חריפה גם בתקציבים המיועדים לילדים בסיכון.

הקרב לילדים בסיכון

הקרב לילדים בסיכון הינה קרב של הביטוח הלאומי, אשר הוקמה על רקע הצורך החריף והמחסור החמור שנוצרו בהקצאת משאבים להצלת ילדים בסיכון.

היסטורית, ביזמתו של ד"ר יגאל בן שלום, מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי דהיום, שכיחן כמנכ"ל משרד העבודה והרווחה בין 1996 ל- 2000, נולד הרעיון לקחת את נושא הילדים בסיכון כפרויקט לאומי.

כך, הוקמה ב- 1998, אש"לים, קרב פיתוחית לילדים בסיכון, כזרוע של ממשלת ישראל, בשיתוף עם הג'וינט.

מאחר שהקרב לא תוקצבה בחקיקה, נמשכו הקיצוצים ולכן הוגשה הצעת חוק זכויות ילדים בסיכון, על ידי ח"כ תמר גוז'נסקי, שעברה קריאה טרומית ב-1998 ברוב של 61. תיקון לחוק מ- 2002, איפשר הקמת הקרב לילדים בסיכון.

הקמתה של הקרב לילדים בסיכון נועדה לאגם משאבים קיימים נוספים, על מנת לאפשר פעילות תשתיתית ייחודית לנושא, של פיתוח השירותים לילדים, כמו גם להרחיב את תחומי הפעולה בתחום, גם לצד המניעת.

הקרן מהווה חלק מתקציב הפיתוח של שירותים עבור האוכלוסיות הנזקקות ביותר במדינת ישראל, לצד קרנות אחרות¹³:

הקרן לפיתוח שירותים לנכים- מסייעת לגופים ציבוריים לפתח שירותים לילדים ומבוגרים נכים בקהילה ובמוסדות בתחום החינוך המיוחד, טיפול התפתחותי עבור ילדים נכים בגיל הרך, שיקום תעסוקתי, דיור מוגן, פילות פנאי וספורט, רכישת ציוד שיקומי, שיפור תנאים פיזיים במוסדות והנגשת מבנים ציבוריים לנכים.

הקרן לקידום תכניות סיעוד- מפתחת שירותים בקהילה ובמוסדות כדי לספק צרכים בסיסיים של קשישים מוגבלים.

הקרן למפעלים מיוחדים- מיועדת לפתח ולהטמיע שירותים חברתיים ניסיוניים לאוכלוסיות פגיעות במדינת ישראל: קשישים, נכים, משפחות במצוקה, אסירים משוחררים, מכורים לסמים, דרי רחוב וילדים ונוער בסיכון.

קרן "מנוף"- מיועדת לעודד תכניות לצמצום תאונות עבודה ולהגברת הבטיחות והגהות במקומות עבודה.

כפי שניתן לראות, מהוות הקרנות מקור להשקעה ארוכת טווח **בתשתיות לשירותים יעודיים**, אך מהוות גם מנוף להשקעת כספים מקרנות נוספות לשירותים אלה, כולל תרומות פרטיות מהארץ ומחו"ל.

לפיכך, נקבע כי סכום ריאלי מתוך הגבייה של הביטוח הלאומי עבור ענף ילדים, ייועד לקרן לילדים בסיכון, בשיעור של 5%, קרי: 180 מליון ש"ח בשנה, הסכום המוערך לצורך פיתוח התשתיות כאמור.

תקצוב זה לא יצא אל הפעל ועוד בטרם החלה הקרן את עבודתה – מוצע הקיצוץ האמור- 15 מליון ל- 12 מליון ש"ח.

עמדת נציבות הדורות הבאים

השקעה בילדים בסיכון ולא כל שכן יצירת תשתית להשקעה בילדים אלה, הנושאת אופי מניעתי- מהווה ללא כל ספק השקעה לטווח ארוך והינה כדאית מבחינה כלכלית.

בהיות הילדים בסיכון מגיעים ממשפחות מרקע סוציו-אקונומי נמוך, הרי שהפגיעה בשירותים האמורים להינתן להם באמצעות הקרן, רק מצטרפת לפגיעות הרוחביות האחרות באוכלוסיות אלה- כגון הקיצוץ בקצבאות הילדים.

פגיעה נוספת בקרן שמעמדה, כאמור לעיל, כבר נשחק משיעור קבוע מתקציב המוסד לביטוח לאומי, לסכום זעום של 15 מיליון ש"ח, שאף הוא מקוצץ כאן- מהווה פגיעה בתשתית לכל דבר, תשתית שהוקמה באופן מפורש מתוך פרספקטיבה ארוכת טווח, הצופה פני עתיד.

מחובתה של הממשלה להגדיל ולטפח משאב אנושי זה, ולא כל שכן לא לפגוע בו- מתוך אחריות הומאנית, מוסרית וכלכלית לדורות הבאים ולדור של ילדים המהווה את מבוגרי המחר.

¹³ מתוך מסמך תגובה של אגף פיתוח שירותים במוסד לביטוח לאומי לתכנית להבראת כלכלת ישראל, ספטמבר 2003.

השינוי המוצע: הצעת החוק באה לדחות את כניסתו לתוקף של סעיף ו (1) (2) (3) בתוספת לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), התש"ס – 2000, שעניינם חקירת ילדים שהיו עדים או קורבנות לעבירות של אלימות חמורה שביצע בן משפחתם בן משפחה אחר או בהם וחקירת ילדים שהיו עדים או קורבנות לאלימות חמורה שבוצעה בידי בן משפחתם או בידי אחר, נגד בן משפחתם – הורה או אח.

רקע

הצעת החוק באה לדחות את כניסתו לתוקף של סעיף ו (1) בתוספת לחוק האמור, לפיה ילדים שהיו עדים או קורבנות לעבירות של אלימות חמורה שביצע בן משפחתם בן משפחה אחר או בהם – לא ייחקרו על ידי חוקר ילדים – אלא בתחנת המשטרה, וכן יחוייבו להעיד בבית המשפט. סעיף החוק, שאמור היה להיכנס לתוקפו ב- 1 בינואר, 2004 – יידחה בשנתיים נוספות ל-1 בינואר 2006.

וכן לדחות את כניסתם לתוקף של סעיפים ו (2) ו (3), שעניינם חקירת ילדים שהיו עדים או קורבנות לאלימות חמורה שבוצעה בידי בן משפחתם או בידי אחר, נגד בן משפחתם – הורה או אח, שייחקרו גם הם בתחנת המשטרה ויחוייבו להעיד.

סעיפי חוק אלו, שאמורים היו להיכנס לתוקף ב- 1 בינואר 2005, ידחו בשנה נוספת, ל 1 בינואר 2006.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים חיווה דעתו לגבי שתי הצעות "חוק ההסדרים" בהן הוצע לדחות את כניסתו לתוקף של התיקון האמור.

מדובר באלפי ילדים בשנה שייאלצו להיחקר במשטרה ולמסור את עדותם בבית המשפט – כאשר הם חשופים לחקירות נגדיות של פרקליטים וחשופים לעצם ההופעה בבית המשפט – העלולה לגרום להם טראומה קשה, נוספת, על הסבל שהיה מנת חלקם בשל האירוע עצמו.

הנציב קרא, לבחון את העלויות החיצוניות העוללות להיגרם למשק בשל דחיית כניסת החוק לתוקף, בשל הנזק הנפשי שייגרם לילדים אלה, המצויים במצב בסיטואציה נפשית מזיקה, מלכתחילה.

כמו כן קרא הנציב לדאוג לשלומם המינימלי של ילדים שכל חטאם הוא שהם היו עדים למעשי אלימות, או אף רצח, או למצער עדים לתאונת דרכים שבה נפגע אדם, (במקרים הקשים מישוהו ממשפחתם).

העלויות בפועל של החלת החוק אינן גבוהות כלל ועיקר – וההתעלמות מסבלם של מאות ילדים בשנה – והטראומות הנגרמות להם – התעלמות ההולכת ונמשכת שנים מספר – ראוי שתפסק וקול זעקתם יגיע לאוזני מקבלי ההחלטות.

1.2.3 פרק י', סעיף 61-62: הטלוויזיה הלימודית

כלכלה	חינוך	חברה
-------	-------	------

השינוי המוצע: תיקון לסעיף 61 – תיקון חוק התקשורת (בזק שירותים), התשמ"ב – 1982 ותיקון סעיף 62 – תיקון חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו התש"ן – 1990. בתיקונים לחוקים האמורים מוצע לצמצם את שידורי הטלוויזיה הלימודית לשידורים במסגרת ערוץ 1 של רשות השידור בלבד ולבטל שידורים אלה בערוץ 10, ערוץ 2 ובערוץ 23 בכבלים ובלוויין.

רקע

נציבות הדורות הבאים רואה בטלוויזיה החינוכית מקור חינוכי חשוב לילדי ישראל ותרומה משמעותית להתפתחותם כאזרחים מודעים, פתוחים ושומרי זכויות במדינה דמוקרטית.

טלוויזיה חינוכית, שיש בכוחה להגיע לכל בית בישראל, ולאפשר לילדים, ללא קשר למצבם הכלכלי להיחשף לתכנים חינוכיים וערכיים, לחזק את ידיעותיהם בנושאים שונים ומגוונים, להרחיב את השכלתם ולחדד את התכנים והמיומנויות הנדרשים במסגרת תוכנית הלימודים הנלמדת בבתי הספר.

גוף שידור מעין זה מקבל משנה חיוניות לנוכח הפערים החברתיים, מצבה הביטחוני של מדינת ישראל והצורך בחיזוק ערכי הדמוקרטיה, במדינה המתמודדת עם קליטת ילדים עולים המגיעים מתרבויות שונות ונאלצים להתמודד עם שפה חדשה.

הטלוויזיה הלימודית הוקמה והופעלה ע"י קרן רוטשילד בשנת 1964, ופעלה בשם "נאמנות הטלוויזיה הלימודית", ייעודה המרכזי היה מתן מענה לצרכי הוראה ובעיקר העלאת ההישגים הלימודיים של תלמידים עולים ותלמידים טעוני טיפוח בבתי הספר, קרן רוטשילד אף מימנה את קנייתם של מקלטי הטלוויזיה, שהוצבו בבתי הספר.

רק בשנת 1968 החליטה ועדת שרים לעניין הטלוויזיה, שבסוף חודש מרס 1969 תעבור הטלוויזיה הלימודית על מתקניה לאחריותה של הממשלה ושידוריה יתקיימו בעיקר בשעות הבוקר, בחפיפה לשעות הלימודים בבתי הספר.

שנתיים מאוחר יותר החליטה הכנסת כי הטלוויזיה הלימודית תמשיך לפעול במסגרת משרד החינוך, על פי החלטה זו, מאז ועד היום מהווה הטלוויזיה הלימודית יחידת סמך בתוך משרד החינוך.

עובדי הטלוויזיה הלימודית הם עובדי מדינה ונכסיה הם נכסי המדינה.

בשנות התשעים, עם הפיכת מפת התקשורת הישראלית לרב ערוצית, הוענק לטלוויזיה החינוכית על פי חוק, זיכיון שידור שהקצה לה 1/7 מזמן השידור בערוץ 2, ועם הקמת הערוץ המסחרי הנוסף, קיבלה הטלוויזיה החינוכית זמן שידור גם בערוץ החדש (במקביל קוצץ במעט זמן השידור בערוץ 2).

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים מצטרפת להמלצות ועדת שטרן, שהוקמה בעקבות בג"צ 7201/02 וטען בדבר חשיבותה של הטלוויזיה החינוכית.

מדינת ישראל זקוקה לשידור חינוכי תרבותי, שיהווה תמיכה במערך החינוך הפורמלי, שידור המאפשר הנאה ממוצר חינוכי ותרבותי ללא שיקולי 'רייטינג' ואחוזי צפייה, שידורים נטולי אלימות וגזענות, שידורים המטפחים ערכים הומניים ודמוקרטיים - יודגש כי כבר כיום מתעצבת עמדתם הרגשית – נפשית של מנהיגי הדור הבא והמשמעות של הטלוויזיה ליצירת מרחב ערכי תרבותי בעתיד – נעלה מספק.

ראוי לחזק ולהעצים את הטלוויזיה החינוכית ותפקידה כתומכת בחינוך הפורמלי ומשלימה אותו, "הצורך של ציבורים שונים במידע, בפרשנויות, בהבנת תופעות לעומקן וכו' לא יוכל לבוא על סיפוקו המלא אם לא תמצא טלוויזיה חינוכית, אשר תיטול על עצמה משימה זו".¹⁴ הטלוויזיה החינוכית צריכה לפעול בזיקה למזכירות הפדגוגית ולאגף תוכניות לימודים במשרד החינוך, ולעודד הפקת תוכניות חדשות המתאימות לשינויים שעוברת מערכת החינוך.

יש בצמצום שידורי הטלוויזיה החינוכית לערוץ 1 בלבד, פגיעה אנושה בטלוויזיה החינוכית, שכן:

אחוזי הצפייה בשידורי הטלוויזיה החינוכית בערוץ 1 נמוכים מאוד.

עלויות השידור בערוץ 1 יקרות לאין שיעור משידור בערוץ השני או משידור בערוצי הכבלים והלוויין, עלות זו לא תאפשר תפקוד יעיל והפקה,

יש לציין כי בערוץ 2 – הערוץ המסחרי מרוויחה הטלוויזיה החינוכית בעבור פרסומות (השנה הכניסה הטלוויזיה 14 מיליון ₪)

נציבות הדורות הבאים רואה שגיאה חמורה בהצעת תיקון החוק, להפנות את התמורה הכספית עבור זמן האוויר שיפונה (מהערוצים המסחריים) למדינה, ולא לטלוויזיה החינוכית, כפי שנדרש על פי החוק הקיים (חוק הרשות השנייה). הבראת הטלוויזיה החינוכית ללא הקצאת משאבים חיוניים נוספים קשה דיה, לא כל שכן לקיחת משאבים המובטחים לה מתוקף החוק הקיים.

נציבות הדורות הבאים תמהה על התיקונים המוצעים בהצעת החוק, שכן הם עומדים בניגוד גמור לכל המלצות הועדות, שהוקמו, חקרו ובחנו את הדרך לייעל ולהבריא את הטלוויזיה החינוכית, תיקוני חוק אלו יש בהם כדי למוטט את הטלוויזיה החינוכית.

יש לציין, כי ראייה רחבה זו של יעדי הטלוויזיה החינוכית באה לידי ביטוי גם במניפסט של ארגון אונסק"ו (UNESCO) בדבר טלוויזיה חינוכית ותרבותית, במניפסט זה מצוינים גם היעדים הבאים:

- תרומה לערכי הדמוקרטיה, האזרחות וזכויות האדם.
- גישור בין בני אדם, תרבויות וחברות.
- קידום ערכי חינוך, חברה ושוויון.

14 מכתב מפרופ' סלומון לוועדה המייעצת לעניין הטלוויזיה הלימודית, ספטמבר 2001.

- הנחלת מורשת תרבותית, סגנון חיים, מנהגים ושפות.
- קידום ידע, גילויים מדעיים וקדמה טכנולוגית.
- קידום אומנויות ועידוד היצירה.

אמנה זו קוראת לממשלות, לפרלמנטים ולרשויות ממשלתיות לתרום לביסוסה של הטלוויזיה החינוכית וליצירת שירות טלוויזיוני באיכות גבוהה.¹⁵ על אמנה בינלאומית זו להבטחת פעולתן של תחנות טלוויזיה חינוכיות – ציבוריות, חתמו עשרות מדינות ובתוכן מעצמות שידור כגון בריטניה, ארה"ב, קנדה, צרפת, יפן, ברזיל ועוד. גם ישראל הצטרפה וחתמה על אמנה זו.

התפיסה הגלומה באמנה זו משקפת תפיסה חינוכית רחבה יותר, הרואה בתהליך החינוכי תהליך המלווה את האדם בכל תקופות חייו.

המלצות נציבות הדורות הבאים

1. נדרשת חקיקה ראשית המסדירה את המבנה הארגוני והמעמד המשפטי של הטלוויזיה החינוכית, וכן את ייעודה ומטרותיה, כפי שהמליץ דו"ח מבקרת המדינה מס' 48.
 2. יש לשמור על מעמד אוטונומי של הטלוויזיה החינוכית – אוטונומיה זו צריכה לבוא לידי ביטוי בייחוד התקציבים המיועדים לפעילותה, ובאוטונומיה בקבלת החלטות חינוכיות, אוטונומיה זו תאפשר עצמאות מבנית.
 3. כדי להבטיח את מילוי תפקידה של הטלוויזיה החינוכית עליה להיות משוחררת מכל שיקולים מסחריים או פוליטיים, לכן יש להעמיד בראשה ועדה או מועצה ציבורית א-פוליטית המורכבת מאנשי חינוך (אקדמיה), תרבות ותקשורת.
 4. אם בכל זאת יוחלט כי יש לצמצם את פריסת פעילות הטלוויזיה החינוכית, (למעשה כבר הופסקו שידורי הטלוויזיה החינוכית בערוץ 10) כדי לאפשר תפוקה טובה יותר, ממליצה נציבות הדורות הבאים, ברוח המלצות ועדת שטרן כי ערוץ הבית של הטלוויזיה החינוכית יהא ערוץ 23 של הכבלים, באופן בלתי מקודד, כך שיוכלו לצפות בשידוריה גם אלו שאינם מנויי הכבלים. כן ממליצה הנציבות כי היציאה מערוצים 2 ו 1 תתבצע באופן הדרגתי, תוך ניהול מו"מ עם בעלי הערוצים (הרשות השנייה ורשות השידור) לקבלת תמורות מתאימות עבור פינוי זמן אוויר.
- תיקוני חוק אלו יש בהם כדי לפגוע ואף למוטט את הטלוויזיה החינוכית, בזמן שיש מקום להבריא אותה ולחזק אותה למען חינוך ילדינו – ולמען הדורות הבאים.**
- עמדת נציבות הדורות הבאים היא כי יש להחליט על ביטול תיקוני החקיקה כפי שהם מובאים בסעיפים 61 62 בהצעת החוק, כמצוין בחוות הדעת.**

כלכלה	סביבה
-------	-------

השינוי המוצע: התיקון המוצע מבקש להעלות את מחירי המים השפירים המסופקים לתעשייה, לצריכה ביתית ולמוסדות, ע"י מקורות, וכן את היטלי ההפקה על מפיקי מים שפירים מכל האקוויפרים לתעשייה ולצריכה ביתית.

רקע

בדברי ההסבר לתיקון נאמר כי בשל המחסור במים והעלות הגבוהה של מי ים מותפלים, במטרה לצמצם את צריכת המים ולייעל את הקצאתם, ועל מנת לצמצם את הסבסוד למים המסופקים ע"י מקורות, מוצע להעלות את מחירי המים השפירים ואת היטלי ההפקה על מים.

משק המים בישראל נמצא מזה זמן רב במשבר עמוק. נציב הדורות הבאים רואה בנושא המים נושא מהותי ואקוטי ובעל השלכות ארוכות טווח.

- בישראל קיים מחסור חמור במים והגירעון הולך ומחמיר כתוצאה מצריכת מים הגורמת לשאיבת יתר העולה על המילוי החוזר של מקורות המים. הדבר גורם להתרוקנות מהירה של מאגרי המים הטבעיים, ולהמלחה של האקוויפרים.
- איכות מי השתייה ומי ההשקיה במשק הישראלי יורדת בהתמדה גם כתוצאה מהשקיה במי ביוב מטופלים, זיהום מי התהום ע"י אשפה, דליפות דלק, שפכים מזוהמים ורעילים מהתעשייה וכיוב'.
- ישראל חייבת לחלוק את כמויות המים המועטות העומדות לרשותה עם ירדן, בעקבות הסכם השלום שנחתם עמה, ועם תושבי הרשות הפלסטינית.

עמדת נציבות הדורות הבאים

עמדתנו היא כי מחובתה של ממשל ישראל לספק כל כמות מים לכל אזרח המבקש לצרוך אותה, באמינות המבוקשת ובאיכות הנדרשת. יש בעיקרון להרשות אספקת מים חופשית כל עוד הצרכנים מוכנים לשלם את המחיר המלא תמורת השימוש.

היות ובעיית משק המים בישראל הינה בעיה מהותית ומקיפה, אף הפתרונות לה מורכבים וכוללים מספר פרמטרים השלובים זה בזה ואינם בנויים מקשה אחת.

העלאת תעריפי המים לצריכה פרטית, תעשייתית וכן העלאת היטלי הפקת המים, כפי שמוצע בתיקון, הינה אחת הדרכים להתמודדות עם המשבר הפוקד את משק המים. העלאת התעריפים תגרום לצריכה מבוקרת יותר ובזבזנית פחות של מים שפירים במגזרים הנדונים, היות וכל שימוש במים אשר יגרור אחריו מעתה חיוב מוגדל יעשה תוך מתן שימת לב

קפדנית יותר מבעבר. לפיכך, רואה נציב הדורות הבאים בהעלאת תעריפי המים כמוצע מהלך חיובי בעיקרו.

מאידך, יש לנקוט אמצעים נוספים לטיפול כולל במשבר המים בישראל, כאשר העלאת תעריפי המים הינה רק אחד הצעדים במסגרת זו ואסור לה שתעמוד לבדה. יש לדאוג, בין היתר, לשיפור ניהול משק המים, העלאת הרמה המקצועית והכשרת מומחים בתחום וכן שיפור הליך קבלת ההחלטות בנושא, ריסון שאיבת היתר אשר גורמת לנזקים קשים למקורות המים ומאגרי המים, הבטחת אמינות אספקת המים, התפלת מים, ניצול חוזר ושימוש במי ביוב, מניעת המשך זיהום המים מאשפה ופסולת, תפישת מקורות מים טבעיים נוספים וחיסכון ושימוש יעיל במים.

בארץ בכלל ובמשרד האוצר בפרט, נשמעים קולות רבים הקוראים להעלות את מחירי המים לחקלאות. החקלאות הינה צרכן נכבד ועיקרי בתצרוכת המים בישראל העולה כדי מחצית צריכת המים הכללית של מדינת ישראל.

קיומה של חקלאות בישראל (כמו בעולם) חשובה מבחינות רבות. החקלאות הינה אמצעי לאבטחת אספקת מזון עצמית, החיונית בעיתות חירום, אמצעי לשמירת השטחים הפתוחים, אמצעי ליישוב גבולות ומרחבי פריפריה ושמירה על קרקעות הלאום, החקלאות הינה בסיס למו"פ ויצוא תשומות ובסיס תעסוקתי לעשרות אלפי משקי בית.

יש להעלות את תעריפי המים לחקלאות ולתמרץ את החקלאים בדרך אחרת, למשל מתן סובסידיות לקרקע בגין תוצרת. באופן זה יתמרצו החקלאים לבחור ענפים בהם השימוש במים מועט ובאופן זה לחסוך מים ולהגדיל את רווחיהם.

עמדת נציבות הדורות הבאים היא – כי יש מקום להעלאת תעריפי המים משיקולי חיסכון ועלות, עם זאת יש במקביל ומנימוקים אלו ממש להעלות את תעריפי המים לחקלאות באופן הדרגתי.

מאחר ומים הוא משאב חיוני ואין חיים בלעדיו – ראוי למצוא דרך להקל על השכבות החלשות שמקור זה הוא משמעותי עבורן.

1.25 פרק יג' סעיף 81-82: תיקון ליום חינוך ארוך ולימודי העשרה, התשנ"ז-1997

השינוי המוצע: דחיית כניסתו לתוקף של חוק יום חינוך ארוך ולימודי העשרה, שהחלתו אמורה להיות מושלמת בשנת הלימודים תשס"ד - ב-6 שנים, כך שהחלתו תושלם בתש"ע.

רקע

נציבות הדורות הבאים רואה בחוק יום לימודים ארוך, מדיניות חינוכית חשובה, אותה יש להפנים במערכת החינוך בארץ, להמשיך ולקיים את ההרחבה של חוק יום חינוך ארוך בשאר היישובים והמוסדות החינוכיים כחוק.

יום חינוך ארוך חל בבתי ספר יסודיים ובגני ילדים חובה באזורים מעוטי משאבים. במוסדות חינוך בשכונות שיקום, יישובי עדיפות לאומית א', יישובי קו עימות, יישובים שזוהו כבעלי שיעור גבוה של אבטלה, יישובים הנמצאים באשכול ראשון ושני של המדד החברתי כלכלי ברשויות חינוך מקומיות (100 במספר).

בבסיס החוק עמדה המטרה ליישם את יום הלימודים הארוך על כלל הילדים במערכת החינוך באופן הדרגתי, על פני ארבע שנים. הנחת היסוד מאחורי החוק הייתה, להעניק, בנוסף לתגבור ושיפור הישגי תלמידים במיומנויות היסוד (עברית וחשבון), חינוך לימודי ערכי וחברתי לכל תלמיד באשר הוא, להיענות לצרכים ייחודיים של הלומדים כאשר המורה וצוות הניהול הינם בבחינת מדריכים ותומכים בהתפתחותו של התלמיד במישורים אלו.

בבסיס התוכנית של יום חינוך ארוך, עומדת התפיסה כי פריסה חדשה של מערכת השעות בבתי הספר תאפשר מענה טוב יותר להגשמת מטרות המערכת ומתן מענה לצרכי הילדים, כפי שעולה מחוזר מנכ"ל נ"ט עמ' 11.

חשיבות יום חינוך ארוך לצמצום הפערים החברתיים

1. קיים חוסר שוויון בהזדמנויות החינוך בין קבוצות שונות של ילדים במדינת ישראל. חוסר השוויון בהזדמנויות גורם לקבוצה גדולה של ילדים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך להיות תת-משיגים במונחי תעודות בגרות ובמונחי השכלה כללית. השכלה לא פורמלית רחבה, ופיתוח כישורים ייחודיים היא נחלת ילדים מבתיים אמידים בלבד (שהוריהם יכולים לשלם בעד חוגים ברמה גבוהה ובעד חינוך אפור). הצורך המזוהה הוא צורך בשוויון הזדמנויות בחינוך שיאפשר לכל הילדים לממש את יכולתם.

2. משמעותו של יום לימודים המסתיים ב-13:00, היא שעות פנאי ארוכות שבהן חווה הילד המתגורר בשכונת שיקום ורווחה, חוויות שליליות ובהן חשיפה לסמים, לחבורות רחוב באזור מגוריו, דיכוי על ידי הבוגרים, חשיפה לפשיעה והתדרדרות. ילדים רבים מאוכלוסיות אלה חווים הזנחה בשל מוגבלויות שונות של ההורים. החלת חוק יום חינוך ארוך מאפשר לילד להיות בתוך מסגרת תומכת ובטוחה, במשך מרבית שעות היום.

תחולת החוק

חוק יוח"א חל על בתי הספר היסודיים, שבהם מסתיים יום הלימודים בין השעות 12.00-13.30, על פי תקן השעות המקובל, למעשה יישום ההרחבה נעשה בשנה הראשונה בלבד ולאחריה הוחלט להאריכה לשש שנים. אוכלוסיית היעד כיום הינה תלמידים בעלי קשיי למידה הבאים ממשפחות נמוכות השכלה ולתלמידים ממשפחות שיקום ורווחה.

קשיים במימוש מטרות משרד החינוך באמצעות יוח"א ישנה הנחה סמויה שדי בכוחות הפנימיים של בתי הספר לחולל את השינוי העצום המצופה. משרד החינוך אומנם מבטיח עדיפות בהדרכות באותם יישובים המפעילים את החוק. אלא שהשינוי הנדרש הוא כה גורף שספק אם אפילו מערך השתלמויות והכשרות מקיף ורב שעות יוכל להביא למנהלים ולכוחות ההוראה את הידע החדש שנדרש מהם.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים רואה ביום לימודים ארוך הזדמנות להקדשת זמן לתכנון ההוראה ולניתוח תהליכי ההוראה והלמידה, למידה משמעותית ומגוונת תוך מתן מקום ללמידה משותפת של הילדים בחברותא, הקצאת זמן פרטי לכל תלמיד, גמישות והתאמה לצרכים השונים של התלמידים, חיזוק המפגש שבין התלמיד והמורה, הרחבת התחומים בהם החינוך בבית הספר עוסק לחינוך לאסתטיקה, בריאות וניקיון.

הצורך בתוספת שעות לימוד מוגדר כדי לתת מענה חינוכי שמאפשר שוויון בלמידה ובהישגים בין אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית. צורך זה מתגבר ביתר שאת בימים בהם הפערים החברתיים מוערכים כעמוקים ביותר שידעה החברה הישראלית ומאיימים לחצות דרכם אל הדורות הבאים.

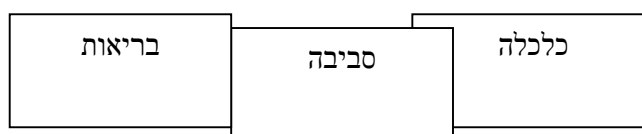
נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מצביעים על פער הולך וגדל בין משפחות מהעשירונים העליונים לשני העשירונים התחתונים בהשקעת משאבים בחוגים וחוגי העשרה לילדיהם. אותות פער זה יבואו לידי ביטוי ביתר שאת בעוד עשר ועשרים שנה, כשילדים אלו יצאו לשוק העבודה יקימו משפחות בעצמם.

ההזדמנות הניתנת לילדים שזכו להעשרה ולהשכלה רחבה גדולה פי כמה, מאלו שזכו להשכלה הבסיסית שמערכת החינוך מקנה היום לילדי ישראל. פער זה בדומה לפערים נוספים מהם נפגעים ילדים בשכבות חלשות מבחינה סוציו אקונומית, מגדיל את הפער לדורותיו, הילדים שלא ניתנה להם הזדמנות להרחיב את השכלתם והעשרתם, קרוב לוודאי לא יוכלו לאפשר זאת גם לילדיהם, וכן הלאה – מעגל שוטה שאין לו סוף ותוצאתו אחת ואין בלתה - הרחבת והעמקת הפער הרב דורי.

מדינת ישראל ראתה נכונה, כשבחרה לאפשר לילדים אלו מפגש עם העשרה והשכלה רחבה במסגרת תוכנית יום חינוך ארוך, או למצער לספק מערכת תומכת וחוצצת בין הרחוב על סכנותיו לבין ילדים אלה.

פגיעה בפרנסת המשפחה - קיומו של יום לימודים ארוך מאפשר ומעודד את המבוגרים בתא המשפחתי לצאת ולפרנס את משפחתם, שעת סיום הלימודים בבתי הספר נע בין השעה 12.00 לשעה 13.30 בצהרים, שעה זו אינה מאפשרת השתלבות בשוק העבודה במסגרת של משרה מלאה, ומחייבת את אחד ההורים לעבוד באופן חלקי אם בכלל, יכולת ההשתכרות של שני ההורים מאפשרת פרנסה רחבה יותר למשפחה, ומשפרת לעין שיעור את מצבה הכלכלי.

1.2.6 פרק יג' סעיף 83 : תיקון חוק החומרים מסוכנים, התשנ"ג – 1993

השינוי המוצע: קביעת היטל על סילוק פסולת חומרים מסוכנים.

רקע

נציב הדורות הבאים רואה בחיוב את הצעת התיקון, שמטרתה, לעודד הפניית פסולת חומרים מסוכנים לחלופות עדיפות מבחינה סביבתית.

אנו משתמשים בכמות רבה בחומרים מסוכנים מצויים, שימוש חובבני ללא נקיטת אמצעי בטיחות וזהירות מתאימים עלולים להביא לסיכון מיידי של שלום הציבור ובריאותו. בישראל מתרחשים מדי שנה עשרות אירועים של זיהום מחומרים מסוכנים כתוצאה מכשל מערכתי או כתוצאה מטעויות אנוש.

כתוצאה מהשימוש הנרחב בחומרים מסוכנים נוצרות בישראל כמויות גדולות של פסולת המכילה חומרים אלו. סילוק בלתי מבוקר ובלתי מקצועי היה אחת הבעיות הסביבתיות הקשות בישראל ואיים על שלמות מקורות אויר, הקרקע ובעיקר מי תהום.

ביום 5 בינואר 1993 אושר בכנסת חוק חומרים מסוכנים, התשנ"ג – 1993. עיקר החידוש שבחוק לא היה בתוכן הוראותיו, אשר היו קיימות כבר במסגרת חוקים אחרים, אלא במסגרת החדשה והנפרדת שהחוק יצר לטיפול בחומרים מסוכנים, כמו גם בהיקף הסמכויות לגורמי המשרד לאיכות הסביבה בהתקנת תקנות, הוצאת היתרים ובפיקוח.

המגמה עליה מצביע התיקון לחוק מכוונת להפחתת הסיכון הנובע מפסולת מסוכנת. מנתוני הדו"ח המסכם לשנת 2002 של האגף לחומרים מסוכנים של המשרד לאיכות הסביבה עולה כי בשנת 2002 פונתה בישראל 294,519 טון פסולת מסוכנת ממפעלים ברחבי הארץ. לפי נתוני הדו"ח רוב הפסולת המסוכנת הועברה לפעולות הנצלה כשימוש חוזר, מחזור והשבה. חלקה האחר פונה לאתר רמת חובב והיתר נשלח ליצוא. עוד עולה כי בשנה זו 815 מוסדות פסולת מסוכנת למפעל לטיפול ברמת חובב וזאת לעומת 713 מוסדות בלבד בשנת 2001.¹⁶

התיקון לחוק מחזק את המגמה הבאה לטפל בשורש הבעייתיות הנובעת מהשימוש והסילוק של החומרים המסוכנים בתעשייה ובמוסדות ברחבי הארץ ולעודד מיחזור ושימוש חוזר בפסולת כאמור.

התיקון לחוק קובע היטל על סילוק פסולת חומרים מסוכנים אשר יוטל על מי שמחזיק או מסלק פסולת חומרים מסוכנים, כהגדרתם בתיקון לחוק, וזאת לשם מניעת היווצרות פסולת

¹⁶ המשרד לאיכות הסביבה, האגף לחומרים מסוכנים, דו"ח מסכם 2002 – מתוך אתר המשרד לאיכות הסביבה www.sviva.gov.il

חומרים מסוכנים או צמצומה וכדי לעודד תהליכי מיחזור או השבה של פסולת כאמור או הפקת משאבים ממנה (להלן סעיף 14א(ב) לתיקון לחוק). המטרה היא להפחית ככל הניתן העברת פסולת מסוכנת לטיפול סטנדרטי ברמת חובב ולנתב הטיפול ככל האפשר לעבר מיחזור.

יצוין כי התיקון לחוק מעניק לשר הממונה לפי החוק (הוא השר לאיכות הסביבה), בהסכמת שר האוצר, את הסמכות לקבוע את שיעורי ההיטל, אופן תשלומו, הצמדתו ודרכי גבייתו. באופן שכזה ניתן לדרג את ההיטל, לקבוע לוח זמנים לקביעתו ולאפשר התארגנות של כל המפעלים והמוסדות המשתמשים בחומרים מסוכנים על מנת להיערך לשם העברת פסולת החומרים המסוכנים לטיפול בדרכים אלטרנטיביות הקבועות בתיקון לחוק.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים מאמץ גישה זו, באשר הינה גישה חיובית ונכונה, התואמת את המגמה הרואה במחזור פסולת, לרבות פסולת חומרים מסוכנים, כאחת מדרכי הטיפול המועדפות והנכונות אקולוגית לטיפול בפסולת בכלל ובפסולת חומרים מסוכנים בפרט.

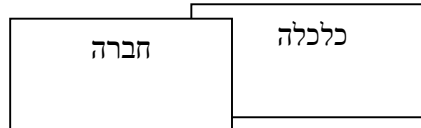
על מנת לתת חיזוק לחוק חומרים מסוכנים מוצע לעבות ולחזק בתקצוב מתאים את אמצעי הפיקוח והניטור של מפעלים ומוסדות המחזיקים ומשתמשים בחומרים המוגדרים כמסוכנים, באשר הנם פוטנציאל להיות מחזיקים בפסולת מסוכנת, כהגדרתה בתיקון לחוק. רצוי לערוך מיפוי של אותם מפעלים ומוסדות ולעדכן את הרשימה מדי שנה על מנת שניתן יהיה לפקח באופן מדויק ויעיל על השימושים בחומרים המסוכנים ועל דרכי הסילוק שלהם.

יתרה מכך – יש לחזק ולתקצב את מנגנוני האכיפה האמונים על ביצוע החוק, הלוקים היום במחסור חמור בתקצוב וכוח אדם, על מנת לאכוף את הוראות החוק בכלל והוראות התיקון לחוק בפרט, ולדאוג ליישומו המלא של החוק.

השקעה עכשווית בתקצוב מתאים לצורך פיקוח, ניטור ואכיפה, תחסוך משאבים רבים אשר ידרשו במקרים של פגיעה כתוצאה מאותם חומרים מסוכנים באם לא יטופלו כראוי.

בעקבות הגילויים האחרונים באשר לדרך התנהלות האתר ברמת חובב – תפעל נציבות הדורות הבאים במסגרת סמכותה לקבל את כל הנתונים – הבריאויים והסביבתיים העולים מן הכשלים שנתגלו ולאחר איסוף הנתונים, תחליט כיצד להמליץ לכנסת לפעול בהליך חקיקתי לתיקון הליקויים ולהביא את הנתונים לידיעת הציבור.

1.27 פרק יג' סעיף 86: הדיור הציבורי – ביטול חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), התשנ"ט-1998

השינוי המוצע – ביטול חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), התשנ"ט – 1998.

רקע

נציבות הדורות הבאים סבורה כי לביטול חוק הדיור הציבורי תהיינה השפעות בתחום הכלכלה והחברה ובהתייחסות לדורות הבאים ומצאה מקום להביע דעתה בנושא.

הממשלה הציעה כדלקמן: "לאחר כמה דחיות בתחילתו של חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), התשנ"ט-1998 ולאחר שבתקופה זו הופעל מבצע ממשלתי למכירת הדיור הציבורי לדייריו, אמור חוק זה להיכנס לתוקפו ביום ז' בטבת התשס"ד (1 בינואר 2004). לאור הפעלת המבצע כאמור ובשל עלותו התקציבית הגבוהה של החוק, מוצע לבטלו. נוסחו של חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), התשנ"ט-1998, שמוצע לבטלו, מובא בנספח לדברי ההסבר".

חוק הדיור הציבורי מקנה לדיירים אפשרות לרכוש את הדירה בה הם מתגוררים בהנחה. ההנחה היא פרוגרסיבית וביחס למשך הזמן בה המשפחה מתגוררת בדירה.

מתוך מלאי של כ-130 אלף דירות בדיור הציבורי נמכרו במסגרת המבצע שהחוק אפשר כ-7,000 יח"ד. מרבית הדיירים לא מימשו את האופציה לרכוש את הדירה בה הם מתגוררים. הסיבה לכך היא כי במרבית האזורים בהם יש דיור ציבורי, מחיר הדירה לאחר ההנחה הקבועה בחוק אינו די אטרקטיבי בהשוואה לשכ"ד הדירה המשולם ולפוטנציאל ההשכחה של הדירות.

הממשלה התחייבה לרכוש דיור ציבורי חלופי בכספים שהתקבלו ממבצע המכירות אך לא עשתה כן.

העלות הגבוהה של החוק נובעת בין היתר מהסדר שהמדינה עשתה עם הסוכנות היהודית בעניין דירות עמיגור. עמיגור היא חברה סוכנותית שמלאי דירותיה מהווה חלק מהדיור הציבורי. הסוכנות טענה כי החוק שחוקקה המדינה פוגע בזכויותיה כבעלים. המדינה, ברצותה לא להפלות את דיירי עמיגור ביחס לדיירי הדיור הציבורי האחר – "עמידר" שהיא חברה ממשלתית, הגיעה להסדר על פיצוי עמיגור בגין הדירות שנמכרו. הפיצוי שקיבלה הסוכנות היהודית נאמד ב-400 מיליון ש"ח שזו הוצאה תקציבית ישירה.

מהנתונים שהובאו לעיל, אנו למדים כי מטרות החוק והכוונות שהיו לממשלות השונות מאז חקיקת החוק – לספק דיור מינימאלי לכל האוכלוסיות הנוזקות, שמספרן הולך ועולה בהתמדה – לא קוימו.

2,300 משקי בית הממתינים לדיור הציבורי משמעותם כ-10,000 נפשות המתגוררות בתנאים בעייתיים, כמחצית מהן ללא פתרון דיורי כלל ורבים אחרים שנחשבו עד עתה

לדיירים ממשיכים, צפויים לעמוד בפני שוקת שבורה מבלי שמוצע כרגע הסדר חלופי אשר יעניק להם פתרון.

ביטוי זה, שהינו מידי מחייב כשלעצמו תשומת לב כשלעצמו וכן מחייב המשך פעילות חיובית בקרן הדיור הציבורי על מנת לאפשר בנייתן של יחידות דיור נוספות.

עמדת נציבות הדורות הבאים

ההסדרים החוקיים הקשורים לדיור הציבורי, נכרכים, על פי הרציונל המונח בבסיסם, יחדיו. הצעות החוק בנושא זה הונחו יחדיו על שולחן הכנסת ואף נדונו (בחלקן) במשותף והתקבלו במליאה, באותו אופן.

נציבות הדורות הבאים רואה, הן בחוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), התשנ"ט-1998 והן בחוק זכויות הדייר בדיור הציבורי, התשנ"ח-1998- מיקשה אחת הבאה ליצור הסדר כולל ומשלים שבבסיסו עקרון ברור- צמצום הדרגתי של הפערים החברתיים והכלכליים ומניעת העברתם לדור הבא, במידת האפשר.

לפיכך וככל הנראה לא בכדי, הובאו בחוק ההסדרים לביטול, במשותף, ההוראות העוסקות בדייר ממשיך ובזכויות רכישה. כאמור לעיל, היעדרה של תשתית כלכלית וחברתית- מהווה כיום, למעשה, מסננת לזכאות ולהיזקקות לדיור הציבורי.

מדו"ח ועדת החקירה הפרלמנטרית לבחינת הפערים החברתיים בישראל מדצמבר 2002, עולה כי מלבד הפערים בשכר, מהווה הפער בהון את הפער המשמעותי ביותר בין העשירונים העליונים לתחתונים.

המרכיב מרכזי שעושה הבחנה בין חלקים שונים בציבור הוא מידת הנגישות להון ובעיקר לנכסי דלא-ניידי. משפחות שהתגוררו בדיור הציבורי, למרות שכר הדירה הנמוך, לא הצליחו ליצור הצבר הון לאורך זמן ובכך נפגעו הדורות השני והשלישי לדיירי הדיור הציבורי. כוונת החוק היתה לאפשר להן ליצור בסיס הון כלשהו, על מנת לחלץ אותם מאותו מעגל של מעמד סוציו-אקונומי נמוך.

כל ההסדרים הנוגעים לדיור הציבורי, הן לגבי זכויות דייר ממשיך והן לגבי זכויות רכישה- ואשר מוצע לבטלם בחוק המדיניות הכלכלית לשנת 2004- מהווים למעשה הסדרים הבאים לוודא קיומו של צדק בין-דורי ולכל הפחות למזער את הנזקים וההשלכות של העברתו של אי צדק לדור הבא.

זאת ועוד, לעניין החקיקה של הזכויות הקשורות לדיור הציבורי, קיימת משמעות הצהרתית מעל ומעבר לתועלת הכספית.

על רקע הפערים החברתיים והכלכליים ההולכים ומעמיקים בחברה הישראלית, פערים אשר הוגדרו על ידי ועדת החקירה הפרלמנטרית לנושא הפערים החברתיים בישראל כ"**איום קיומי על החברה בישראל ועל הדמוקרטיה הישראלית**"¹⁷ - מהווה מחיקתן המוחלטת של זכויות אלה מספר החוקים, צעד מרחיק לכת ושגוי.

¹⁷ תקציר דו"ח ועדת החקירה הפרלמנטרית לנושא הפערים החברתיים בישראל, דצמבר 2002, עמ' 50.

2. קידום נושאים והגשת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים

בהוראות סעיף 32 לחוק הכנסת נכתב:

(3) יגיש לכנסת, מעת לעת, לפי שיקול דעתו, דינים וחשבונות עם המלצותיו בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים;

(4) ייעץ לחברי הכנסת בנושאים שיש בהם עניין מיוחד לדורות הבאים;

נציבות הדורות הבאים מגישה מעת לעת המלצות בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים, המלצות אלו באות לידי ביטוי בהגשת חוות דעת, קידום דיון בישיבה הועדה המקצועית מוועדות הכנסת שדנה בנושא הנתון, מפגש עם הגורמים הרלוונטים לדיון, והצגת עמדה הלוקחת בחשבון שיקולים לטווח ארוך במטרה להרחיב את השפעתה של חשיבת העתיד על הליכי החקיקה.

ואילו הם הנושאים בהם הגישה נציבות הדורות הבאים המלצותיה בשנה שחלפה:

2.1 החלטת הממשלה בנושא אסטרטגיה לאומית לפיתוח בר-קיימא

חברה	כלכלה	סביבה
------	-------	-------

החלטת הממשלה נוקטת באסטרטגיה של הטמעת פיתוח בר-קיימא "מלמטה", באמצעות הדרג הביצועי על סמכויותיו ותחומי פעילותו, נציג נציבות הדורות הבאים משתתף בוועדת המנכ"לים שמטרתה ליישם החלטת ממשלה זו.

רקע

בניית אסטרטגיה לאומית לפיתוח בר-קיימא:

פסגת יוהנסבורג כולה כוונה כך שהפיתוח בר-קיימא- יותאם לכל מדינה לפי "מידותיה"- החל ממדינות מפותחות, מתפתחות וכלה במדינות העולם השלישי.

כך, למשל ה-OECD (Organization for Economic Co-operation and Development)

יחד עם ה-UNDP (UN Development Program) - הארגון באו"ם, המרכז את המידע והתמיכה בנושאי פיתוח, בשיתוף עם 131 מדינות, חברו יחדיו בפסגת יוהנסבורג, והוציאו ספר הדרכה, לפיתוח אסטרטגיות לפיתוח בר-קיימא - על פי האופי המישטרי ומבנה המערכת הממשלתית- של מדינות שונות.

פיתוח בר קיימא, מוגדר, על פי ה-OECD כתנאי לצמיחה כלכלית במדינה. כך התבטא גם הנציג הבכיר של הארגון אשר ביקר בארץ בחודש ינואר 2004, בפני הועדה הבינמשרדית שהוקמה בממשלה, על מנת לקדם את קבלתה של ישראל לארגון.

היחס אל ישראל, הן מצד האו"ם והן מצד ה-OECD - הוא כאל מדינה מפותחת יחסית, הנדרשת להראות שהיא אכן ממלאת את סדר היום שהוכתב בפסגת יוהנסבורג.

לפיכך, היערכות ממשלתית מסודרת, כמו גם היערכות מקבילה בחקיקה - לקידום והטמעת המודעות לעקרונות הפיתוח בר-קיימא - הנה נדבך בלעדיו-אין - בקידום אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא בישראל.

אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא בישראל:

הצורך להתוות מדיניות לפיתוח בר-קיימא שתהיה מותאמת למציאות המורכבת של מדינת ישראל, מצא את מקומו כבר בתחילת שנות האלפיים - ב"תכנית האב לישראל בשנות ה-2000 - ישראל 2020 - כיוונים לפיתוח בר-קיימא" של פרופ' אדם מזור מן הטכניון, בליווי צוות מקצועי בכיר ומגוון, שחקר בנושא משך 6 שנים.

תכנית זו, על רקע המגמות העולמיות בתחום - הניחה לראשונה בפני ממשלת ישראל תכנית כוללת, ארוכת טווח ובת ביצוע - למרחב הלאומי, בתחומי הכלכלה, החברה והסביבה.

האתגר לקידום מדיניות זו נלקח על ידי המשרד לאיכות הסביבה, שהמשיך בפעילות שהחלה בריו ב-1992.

ב-14 במאי 2003, בהמשך להחלטת ממשלה קודמת בעניין זה וברוח החלטות פסגת יוהנסבורג, קיבלה ממשלת ישראל, את הצעת המחליטים שעניינה: "תכנית אסטרטגית לפיתוח בר-קיימא בישראל".

הממשלה קיבלה על עצמה לביצוע מרכיביה השונים של תכנית היישום של פסגת יוהנסבורג וחייבה את משרדי הממשלה השונים, בהובלת המשרד לאיכות הסביבה, להכין אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא - בהתאם לתחומי הפעילות שבסמכותם.

החלטת הממשלה נוקטת באסטרטגיה של הטמעת פיתוח בר קיימא "מלמטה", באמצעות הדרג הביצועי ועל סמכויותיו ותחומי פעילותו. משרדי הממשלה מצויים בעיצומו של הליך מיפוי תהליכים שיש להימנע מהם וכאלה שיש לעודד - כל אחד בתחומו.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים, אשר נטל חלק, בשיתוף עם המשרד לאיכות הסביבה בפסגת יוהנסבורג, חיווה דעתו לגבי טיוטת הצעת המחליטים, טרם הבאתה בפני הממשלה.

במגרת חיווי דעתו המליץ הנציב, כי טרם גיבושה הסופי של האסטרטגיה לפיתוח בר קיימא של כל משרד - תוצג זו לציבור באמצעות אתר אינטרנט וכי נציב הדורות הבאים, כמו גם קבוצות בעלי עניין שונות ייטלו חלק בגיבוש האסטרטגיה. כן המליץ הנציב כי כל משרד יערוך מיפוי ראשוני של פעילויות אשר אינן עולות בקנה אחד עם עקרונות הפיתוח בר-קיימא.

הנציב המליץ בנוסף, כי מועצה לפיתוח בר קיימא, שתוקם למטרת יישום החלטת הממשלה - תרכז את הפיקוח והיישום של ההחלטה - המלצותיו של הנציב התקבלו ברובן.

הנציב אמנם איננו מופיע כחלק אינטגרלי מההחלטה שהתקבלה, אולם הוא משמש כמשקיף קבוע בישיבות צוות המנכ"לים הבינמשרדי בראשות מנכ"ל המשרד לאיכות הסביבה- לשם יישום ההחלטה.

כמו כן משתתפים באופן קבוע נציגי הארגונים הלא ממשלתיים העוסקים בתחומי פיתוח בר קיימא. ההמלצה בדבר מיפוי של פעילויות שאינן בנות קיימא- התקבלה אף היא.

הליך בניית האסטרטגיה מפורסם לציבור באמצעות אתר האינטרנט של המשרד לאיכות הסביבה וכך ניתן גם להגיב לשלביו השונים.

הצוות טרם הגיש את דו"ח לגבי הפעילות שבוצעה עד כה, אולם הליך בניית האסטרטגיה קיבל כיוון נוסף, באופן שמשדדי הממשלה אינם נקראים עוד לבנות באופן עצמאי, בסיוע המשרד לאיכות הסביבה את האסטרטגיה הרלוונטית הנדרשת בתחומם- אלא הוקצו להם יועצים בנושא, מומחים, איש בתחומי המשרד- לפיתוח בר-קיימא.

פעילותם של היועצים טרם הוצגה בפני צוות המנכ"לים, אולם כיוון פעולה זה הינו ללא ספק רצוי מאוד.

פיקוח הכנסת על יישום החלטת הממשלה:

בהיותו גוף המייעץ לכנסת ולאור חשיבותו הבסיסית של פיתוח בר-קיימא כעקרון פעולה המגלם חשיבה לעתיד- המליץ נציב הדורות הבאים בפני יו"ר הכנסת לערוך פיקוח תקופתי קבוע של הכנסת על יישום החלטה הממשלה בנושא.

החלטות ממשלה רבות שמתקבלות- אינן באות לידי ביטוי בסדרי עדיפויותיה הביצועיים של הממשלה, מטעמים שונים, גם במקרים בהם התקבלו על ידי אותו הרכב ממשלה עצמו.

החלטת הממשלה בנושא זה, הנה במובנים רבים, היסטורית, מאחר שהיא מגלמת באופן אופרטיבי עקרונות אליהם מחויבת ישראל במסגרות בינלאומיות רבות מזה שנים.

הנציב סבור כי השתתפותה של הכנסת, כרשות המפקחת, בין היתר, על פעילותה של הרשות המבצעת- הנו קריטי בשלב זה בו קיימת תנופה ראשונית ליישומה של ההחלטה.

הנציב, מבצע עבור הכנסת פעילות זו באופן שוטף, קשר ישיר זה, מאפשר למשל, בחינת הצורך בחקיקה, לקידום נושאים שונים העולים מבניית האסטרטגיה. יו"ר הכנסת קבע כי פיקוח כזה יבוצע במשותף עם ועדת הפנים ואיכות הסביבה שהנושא נמצא בתחום סמכותה.

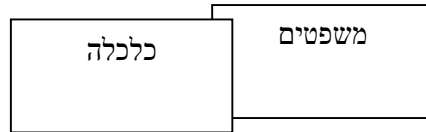
במסגרת שבוע "כנסת חושבת עתיד" שערכה נציבות הדורות הבאים בחסות יו"ר הכנסת בחודש פברואר 2004 נערכה ישיבה מיוחדת של הועדה, בשיתוף עם נציב הדורות הבאים- בה הוצגה בפני חברי הכנסת, ההתקדמות ביישום ההחלטה, על ידי המשרד לאיכות הסביבה.

הנציבות מתכוונת, בנוסף להשתתפותה הקבועה בצוות המנכ"לים- להמשיך בשיתוף הפעולה המבורך עם יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה לשם מעקב אחר יישום החלטת הממשלה.

טיוטת החלטת הממשלה מיום 22 אוקטובר, 2002 – מצורף כנספת 13

הערות נציב הדורות הבאים לטיוטת החלטת הממשלה מיום 22 באוקטובר 2002 – מצורף כנספת 14

החלטת הממשלה מיום 14 במאי, 2003 – מצורף כנספת 15

חוק ההסדרים, מהווה, "מסלול עוקף" חקיקה, איננו מאפשר, על פניו ועל פי הגדרתו דיון אמיתי בסוגיות המחייבות חשיבה ארוכת טווח. בכך, פוגע למעשה בהליך העבודה התקין של הכנסת, ביחסיה כגוף מחוקק, מול עבודת הרשות המבצעת- הממשלה.

רקע

על פי סעיף 32 לחוק הכנסת, מוסמך נציב הדורות הבאים לייעץ ולהמליץ לחברי הכנסת בכל נושא שמצא בו עניין מיוחד לדורות הבאים. במסגרת סמכותו זו, פועל נציב הדורות הבאים לקידום בחקיקה, של נושאים שהינם בעלי חשיבות לקידום חשיבת העתיד, באופן "מוסדי", היינו חקיקת מסגרת, וכן של נושאים ספציפיים הנדרשים תיקון, לאור השפעתם הנרחבת לטווח הארוך.

המתכונת החקיקתית של חוק ההסדרים, שהיא יוצאת דופן במהותה מכללי החקיקה על פיהם פועלת כנסת ישראל – זכתה להתייחסות מיוחדת ונפרדת מנציב הדורות הבאים.

מדובר בהליך בו נוקטות ממשלות ישראל מ- 1985, עת לקראת תחילתה של שנת תקציב חדשה, היינו בחודש אוקטובר של כל שנה, מגישה הממשלה הצעת חוק הטומנת בחובה תיקונים עקיפים לחוקים שונים ומגוונים, הכוללים גם את ביטולם של חוקים אלה. זאת, בנימוק שעלות יישומם של חוקים אלה לא תאפשר לעמוד במסגרת התקציבית של השנה המתקרבת.

לכתחילה, מובא החוק לדיון בועדת הכספים של הכנסת, על רקע היותו חוק "תקציבי". במצב זה, יוצא כי גורלם של חוקים בתחומי בריאות, חינוך, איכות סביבה ומדע- נדונים במסגרת ועדה שענייניה תקציב וכספים ובכלל גם גדר שיקוליה.

בנוסף, השעון המתקת לקראת תחילתה של שנת התקציב, מאלץ לדחוס את הדיון לסד זמנים של כחודש וחצי, במסגרתו אמורים להיות נדונים חוקים שעל חקיקתם שקדו גופים מקצועיים במשך חודשים רבים ואף במשך שנים.

כך, חוקים אשר נחקקו בהליך ארוך ומקצועי בוועדות הכנסת המיועדות לנושא, תוך התייעצות עם מומחים לנושא ובהליך אישור במליאה, מבוטלים במחי יד.

כך גם שינויים הנחשבים מוסדיים ויורדים לבסיס המבניות של מוסדות שלמים במשק.

הליך זה, המהווה, למעשה, "מסלול עוקף" חקיקה, איננו מאפשר, על פניו ועל פי הגדרתו דיון אמיתי בסוגיות המחייבות חשיבה ארוכת טווח. בכך, פוגע למעשה ההליך, בהליך העבודה התקין של הכנסת, ביחסיה כגוף מחוקק, מול עבודת הרשות המבצעת- הממשלה.

פעילות נציב הדורות הבאים

מאחר שמדובר בהליך חקיקה שנוי במחלוקת, גם בכנסת עצמה, על כל קצוות הקשת הפוליטית – פנה נציב הדורות הבאים במסגרת חוק "ההסדרים" לשנת 2004 (הצעת חוק המדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד-2004) ליו"ר הכנסת וליו"ר ועדת הכנסת, על מנת לפעול למזעור השימוש בהליך זה.

הנציב הציע כי תקנון הכנסת יתוקן באופן שלא יאפשר להעביר דיון בחוקים- אלא לוועדה אשר דנה בהם מלכתחילה ואשר יחייב רוב מיוחד בישיבת ועדת הכנסת, במידה שזו תעביר את הדיון בחוק לוועדת הכספים, כפי שנעשה בד"כ בחוק ההסדרים.

הנציב מתכוון להמליץ על תיקונים נוספים בתקנון הכנסת ובחוק יסוד משק המדינה אשר יאפשרו זמן תגובה רב יותר של הכנסת להצעת חוק ההסדרים כמו גם להצעת חוק תקציב המדינה ולהציע קיומו של מנגנון שיביא את משרדי הממשלה השונים להיות מעורבים יותר בהליך הכנת תקציב המדינה, באופן המשליך גם על חוק ההסדרים.

בישיבה שנתקיימה בוועדת הכנסת לאחרונה - הודיע שר האוצר כי הוא מאמץ את המלצת הנציב ליצור "הליך הידברות והטמעה" עם הכנסת בטרם יונח חוק ההסדרים הבא על שולחן הכנסת.

כמו כן הודיע שר האוצר כי חוק ההסדרים הקרוב יהיה חוק "רזה" שיעסוק אך ורק בהצעות שיש להן מימד תקציבי מובהק ושבלעדי תיקון לא ניתן להציע תקציב ראוי.

המכתב שהועבר לראש הממשלה, יו"ר הכנסת ויו"ר ועדת הכנסת- מצורף כנספח 16

2.3 חינוך בר- קיימא

חברה	חינוך
------	-------

נציבות הדורות הבאים רואה במערכת החינוך ובפרטים בחברה כאחראים לכוון ולהוביל את המגמה לפיתוח ולחינוך בר קיימא – חינוך בר קיימא וחינוך לקיימות.

רקע

התייחסות גלובלית אל הפעילות המתבצעת על ידי החברה האנושית, במונחים של "בר-קיימא" והכנסת מרחב העתיד אל ההתנהלות בהווה- מחייבים התייחסות אל **חינוך** המבטיח את התפתחותם של הפרטים המרכיבים את החברה הלאומית והעולמית, במרחב עתידי זה.

חינוך לפיתוח בר קיימא הוא היכולת לפתח בקרב תלמידים ותלמידות, ובקרב החברה כולה מודעות הבנה וכבוד לסביבה שהם חיים בה ולהבטיח את מחויבותם לפיתוח בר קיימא ברמה האישית, הלאומית והעולמית.

בהתכוונות למנוע נזק ארוך טווח למערכות התמיכה הבסיסיות בחיים, הרי שהאנשים הצעירים יהיו למקבלי החלטות העתיד. למידה זו תגדיל את איכות החיים לעצמם ולזולתם,

מבלי לפגוע במקורות החיים המתכלים מהר יותר ממשך הזמן שניתן (אם בכלל) לשחזר אותם.

גישת פיתוח בר קיימא מכירה בכך, שקיומם של החיים על פני כדור הארץ מצוי בסיכון. עובדה זו מחייבת את כל יושבי כדור הארץ, לרבות מנהיגי המדינות, לפעול לשינוי מהותי של המצב.

בפסגת האו"ם בנושא, שהתקיימה ביוהנסבורג 2002 (WSSD) התחייבו נציגי המדינות לעשות כל שלא ידם לשמר את הקיים ולתת מענה הוגן ויעיל לצורכי האדם והעולם בתחומי הכלכלה, הסביבה והחברה. כל אלה ראשיתם בחינוך להכרה ומודעות לאחריותו של האדם לעצמו ולעולם.

חינוך בר קיימא מתבסס:

- על התלות ההדדית והבנת הקשרים ההדדים בין כל היבטי חיינו.
- על ההבנה, שהחלטות המתקבלות במקום אחד ישפיעו על מה שיקרה במקום אחר.
- על ההכרה כי אנו בעלי זכות ואחריות להשתתף בקבלת החלטות וקולו של כל אחד ואחד צריך להישמע בנוגע למה שיקרה בעתיד כולנו.
- על הצרכים והזכויות של הדור הבא כשמה, שאנו עושים היום משפיע על החיים בעתיד.
- הבנת החשיבות והערך של המגוון התרבותי, חברתי כלכלי וביולוגי בחיינו.
- ההכרה כי כדי, שכל פיתוח יהיה בר קיימא הוא חייב להיות שוויוני ולשפר את חיי כולם.
- פיתוח מצוינות אישית המכלילה את כל האוכלוסיות בכל מקום ובאותו זמן ובכך צמצום הפערים וטיפוח יוזמות ליצירתיות ולייחודיות בכל שכבות האוכלוסייה.

אנגליה וארצות הברית מתייחסות לחינוך בר קיימא:

ממשלת אנגליה הגדירה "חינוך לפיתוח בר-קיימא"

(Education for Sustainable Development), במסגרת האסטרטגיה הלאומית לפיתוח בר-קיימא, כדלקמן:

Education for sustainable development enables people to develop the knowledge, values and skills to participate in decisions about the way we do things individually and collectively, both locally and globally, that will improve the quality of life now without damaging the planet for the future

היינו, המטרה היא לאפשר לאנשים צעירים לפתח ערכים, מיומנויות וידע, כדי להיות שותפים פעילים בהחלטות שהם עושים בחייהם הפרטיים החברתיים והכלכליים בחברה המקומית שבה הם חיים ובפלנטה בכלל¹⁸.

¹⁸ אתר ממשלת אנגליה: WWW.NC.UK.NET/ESD

בארה"ב הוגדר "חינוך לקיימות" (Education for Sustainability) במסגרת פעילותו של המשרד למידע על מחקר של שינויים גלובליים¹⁹ שהוגדר בחוק מחקר שינויים גלובליים (The Global Change Research Act of 1990), בעקבות סדר היום העולמי החדש שהציבו פסגות האו"ם בריו וביוהנסבורג, כדלקמן:

"Education for sustainability is a lifelong learning process that leads to an informed and involved citizenry having the creative problem-solving skills, scientific and social literacy, and commitment to engage in responsible individual and cooperative actions. These actions will help ensure an environmentally sound and economically prosperous future"²⁰

כמו כן, הדגש בארה"ב הוא על תהליך למידה מתמשך, למודעות לאחריות חברתית, תרבותית וסביבתית, של הפרטים על סביבתם.

זהו תהליך חינוכי ארוך טווח המקיים תרבות של שיתוף ואחריות של הצוות הלומדים והמלמדים.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נוכח הקביעה של ארגון האומות המאוחדות כי: "החינוך הוא קריטי לקידום פיתוח בר קיימא ושיפור היכולת של האדם להתמודד עם נושאים של פיתוח וסביבה"

נציבות הדורות הבאים רואה במערכת החינוך ובפרטים בחברה כאחראים לכוון ולהוביל את המגמה העולמית לפיתוח ולחינוך בר קיימא.

חברה בת קיימא מעודדת להשתמש במקורות מתחדשים ויצירתיים, באמצעות העלאת המודעות, נגישות למידע ופיתוח מיומנויות אזרחיות ודמוקרטיות. החינוך יכול לתכנן סדר העדיפויות כלכלי והקצאת משאבים המשפיעים על חיי הדור הנוכחי והדורות הבאים.

נציב הדורות הבאים נפגש עם מר שלמה דברת – ראש כוח המשימה הלאומי לרפורמה בחינוך והציג בפניו את עיקרי נושא חינוך בר קיימא.

[מצגת בנושא בית הספר העתידי – חינוך בר-קיימא מצורפת בתקליטור](#)

[מצגת בנושא חינוך בר-קיימא באנגלית מצורפת לתקליטור](#)

¹⁹ US Global Change Research Information Office

²⁰ <http://www.gcric.org/edu/pcsd/chap1.html>

2.4 כח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל

נציב הדורות הבאים מוצא כי הקמתו של כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל הינו הזדמנות חשובה ליצירת שינוי במערכת החינוך בישראל, נציב הדורות הבאים ממליץ לקיים חשיבה אסטרטגית על מהות החינוך.

רקע

החינוך במהותו צופה פני עתיד - מעורבותו של נציב הדורות הבאים בנושא החינוך היא מתוקף תפקידו וכמי שאחראי להסב את תשומת ליבה של הכנסת למגוון ההשלכות העתידיות של פעולותיה.

מערכות החינוך בארץ כבתרבות העולם המערבי כולו, מצויות במשבר מהותי.

מאז ראשית ימיו של החינוך הממוסד לפני אלפיים וחמש מאות שנים ביוון העתיקה מחריף המשבר שעובר על מערכות החינוך.

מתגלה המשבר בכל המרכיבים המרכזיים של התהליך החינוכי: מטרות, מבנה ארגוני, תכנים, שיטת תפיסת קהל יעד.

המעבר המהיר של החברה המערבית מחברה מודרנית-תעשייתית לחברת פוסט-מודרנית פוסט-תעשייתית. זהו מעבר דרמטי בדפוסים הדומיננטיים של יצירת ידע והעברתו, ובכלל זה: תפיסות העולם, דרכי החיים, מבנה הכלכלה, דפוסי הייצור, אפיו של שוק העבודה, ובהגדרת התפקידים החברתיים הבסיסיים: גבר-אישה-צעיר- מבוגר-זקן ומבנה משפחתי.

שינויים דרמטיים אלו התרחשו במשך שלושת העשורים האחרונים והתעצמו במידה רבה בעשור האחרון. זאת בשעה ששינויים מתונים בהרבה אירעו בעבר במשך מיליוני שנים (המעבר מהחברה הנוודית לחברה החקלאית) או מאות שנים (המעבר מהחברה החקלאית לחברה התעשייתית המודרנית). המערכות הכלכליות והחברתיות (החל מתאגידים וחברות כלכליות דרך צבאות ומערכות בטחון או בריאות ועד למשקי בית ומשפחות) עברו בעשורים האחרונים מספר גלים של טלטלות אדירות שהתאימו אותן לעיתים באופן אכזרי וכואב למציאות החדשה.

לעומת זאת, יסודותיה של מערכת החינוך נעוצים בתפיסת תכנית הלימודים התיאורטית (או "החופשית") שעוצבה ביוון במאה החמישית לפני הספירה ו"קודשה" ברומא של המאות השלישית והרביעית לספירה.

במדינת ישראל מתקיימים כל הגורמים והאינדיקציות הנ"ל למשבר חינוכי. יחד עם זאת הגורמים למשבר בהם חמורים במידה רבה יותר, אולי הגבוהה ביותר בכל המדינות המערביות המתועשות, ולכן רמת האינדיקטורים השליליים בה גבוהה יחסית לרוב המדינות האחרות.

המעבר במדינת ישראל היה חמור יותר מאשר ברוב מדינות העולם המערבי: מתרבות מודרנית המבוססת על ערכים מוחלטים לאומיים סוציאליסטיים המשקפים אמונה במדע ובטכנולוגיה כבסיס לפתרון כל הבעיות האנושיות לחברה ללא ערכים מוחלטים, פתוחה רליטיביסטית ומתירנית.

מבנה מערכת החינוך בישראל מוגן מפני לחצים חיצוניים וצנטרליסטי מחד, אך מקיים מוקדי כוח מצד שני ללא איזון בין השניים. התוצאה: חוסר קוהרנטיות המתורגמת לחריגות מקצועיות, עלויות יתר וסתירות משמעותיות בעמדות. במערכת זו אנו עדים לכך שכל גורם שואף לחזק עצמו ללא מדיניות אחידה שאליה יהא כפוף. במילים אחרות נוצר מרכז "צנטרליזם לחינוך מבולגן" שאינו מרכז חינוכי מסודר פתוח יותר ומותאם למציאות מתחדשת.

פעילות נציבות הדורות הבאים

במסגרת פעילות נציבות הדורות הבאים בתחום החינוך מצאנו כי הקמתו של כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל הינו הזדמנות חשובה לבריאת מציאות חינוכית חברתית חדשה.

כוח המשימה מונה בידי ממשלת ישראל ביום כ"ד באלול תשס"ג, 21 בספטמבר 2003, במטרה לבצע בחינה מקיפה של מערכת החינוך במדינת ישראל ולהמליץ על תוכנית שינוי כוללת – מבנית, ארגונית ופדגוגית וכן התוויית דרך ליישומה²¹.

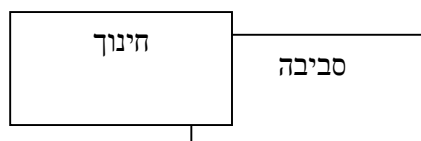
נציב הדורות הבאים קיים שיחה עם שרת החינוך, ח"כ לימור ליבנת, בנושא חינוך בר קיימא והמשבר העמוק בו נמצאת מערכת החינוך בישראל.

נציב הדורות הבאים נפגש עם ראש כוח המשימה מר שלמה דברת ומנהלת הצוות גברת רות אוטולנגי.

נציב הדורות הבאים השתתף בישיבת ועדת החינוך בכנסת, בה הוצגו המלצות הביניים של כוח המשימה בפני הכנסת.

נציב הדורות הבאים חבר בצוות החקיקה של כח המשימה, האמון על חקיקה ברוח המלצות דוח דברת. הצוות יפרסם המלצותיו בדוח המלא שיוגש בחודש אוקטובר 2004.

²¹ מתוך התוכנית הלאומית לחינוך, חלק א', עיקרי המלצות, אייר תשס"ד, מאי 2004

חינוך סביבתי הינו מפתח להתנהלות שונה של בני הדור הבא במרחב בו הם חיים, שכן האנשים הצעירים של היום יהיו למקבלי החלטות העתיד, חינוך סביבתי יש בידו כדי לעודד את הדור הבא להגדיל את איכות החיים לעצמם ולזולתם, מבלי לפגוע במקורות החיים המתכלים מהר יותר ממשך הזמן שניתן (אם בכלל) לשחזר אותם.

רקע

בעשור האחרון, מאז דו"ח "עתידנו המשותף"²² של הוועדה העולמית של האו"ם לסביבה ולפיתוח²³ שהזהירה מפני הסיכון המאיים לבוא מבחינה אקולוגית וקיומית, החלו נציגי מדינות בדיונים לקראת הסכמה משותפת לתמוך בגישת פיתוח בר קיימא (Sustainable Development), כיוון שדרך החיים המערבית הובילה את כדור הארץ, כמערכת שלמה, למצב בו המשאבים מהם ניזון האדם, הולכים ומדלדלים והמערכת אינה יכולה לחדש את עצמה.

גישת פיתוח בר קיימא מכירה בכך שקיומם של החיים על פני כדור הארץ מצוי בסיכון. עובדה זו מחייבת את כל יושבי כדור הארץ, לרבות מנהיגי המדינות, לפעול לשינוי מהותי של המצב. בפסגת האו"ם בנושא שהתקיימה ביוהנסבורג 2002 (WSSD) התחייבו נציגי המדינות לעשות כל שלאל ידם לשמר את הקיים ולתת מענה הוגן ויעיל לצרכי האדם והעולם בתחומי הכלכלה, הסביבה והחברה. כל אלה ראשיתם בחינוך להכרה ומודעות לאחריותו של האדם לעצמו ולעולם.

ההתייחסות הגלובלית אל הפעילות המתבצעת על ידי החברה האנושית, במונחים של "בר-קיימא" והכנסת מרחב העתיד אל ההתנהלות בהווה- מחייבים התייחסות אל חינוך המבטיחה את התפתחותם של הפרטים המרכיבים את החברה הלאומית והעולמית, במרחב עתידי זה.

חינוך סביבתי הינו מפתח להתנהלות שונה של בני הדור הבא במרחב בו הם חיים, שכן האנשים הצעירים של היום יהיו למקבלי החלטות העתיד, חינוך סביבתי יש בידו כדי לעודד את הדור הבא להגדיל את איכות החיים לעצמם ולזולתם, מבלי לפגוע במקורות החיים המתכלים מהר יותר ממשך הזמן שניתן (אם בכלל) לשחזר אותם.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הצטרפה לצוות היגוי ששם לו יעד לפרסם מסמך מקיף על דמותו של החינוך הסביבתי.

הוועדה הוקמה תחת מטריית של המועצה הלאומית לאיכות הסביבה, הוועדה לחינוך וקהילה, במטרה "לגבש המלצות למדיניות בתחום החינוך, למקבלי החלטות". נקודת המוצא של כותבי מסמך זה, היא שיש צורך במיסוד והכרה רשמיים של הממשלה בחינוך סביבתי

²² "Our common future".

²³ UNCED – united nations conference on environment and development

כמרכיב חיוני בחינוך של כל אזרח במדינה דמוקרטית מודרנית. (תוכנית עבודה לוועדה לחינוך וקהילה, 11.2.03).

המלצות

יש להקים ועדה לאומית ציבורית שתעסוק במעמדו של החינוך הסביבתי בישראל, בראשות דמות בעלת משקל ציבורי שיכול/ה להוביל מהלך של חשיבה מערכתית, רחבה ומעמיקה. הוועדה צריכה להיות עצמאית, בעלת מעמד סטטוטורי, חוץ משרדית ובלתי תלויה.

הוועדה צריכה להתוות מסגרת לדיון בהגדרה ובעיצוב החינוך הסביבתי הרצוי בהקשר הישראלי כולל המלצות מפורטות לגבי תרגום הדברים אל תוך מערכת החינוך לפיהן ייועדו המשאבים הדרושים למימוש.

בגיבוש תכנית זו צריכים להיות שותפים מיטב אנשי ונשות משרד החינוך, המשרד לאיכות הסביבה, נציגי האוניברסיטאות והמכללות ונציגי גופים לא ממשלתיים, ממגזרים שונים, שצברו ניסיון עשיר בשדה העשייה בתחומים מגוונים רלוונטיים.

הוועדה צריכה לייצר ולקדם את הכלים האפקטיביים הדרושים לצורך הערכת הקיים ותכנון פיתוח מתמשך. כמו כן הועדה תלווה את התקדמותה של מערכת החינוך ביישום התכנית והשגת יעדיה.

חברי הצוות

1. ראש צוות: ד"ר דפנה גולדמן, ראש החוג למדעי הסביבה והחקלאות, המכללה האקדמית בית ברל

בהכנת המסמך השתתפו:

ד"ר דפנה גולדמן, ראש החוג למדעי הסביבה והחקלאות, המכללה האקדמית בית ברל

ד"ר אילון שוורץ, מנכ"ל מרכז השל- המכון הישראלי לחשיבה ומנהיגות סביבתית ומרצה בבית ספר לחינוך, האוניברסיטה העברית בירושלים

אורלי פלד, מ"א, מנהלת את האגף להכשרה ופיתוח תכנים בחברה להגנת הטבע ודוקטורנטית במדע המדינה בתחום הסביבה באוניברסיטה העברית בירושלים

דיויד דוניץ, מ"א, מייסד ומנהל הרשת הירוקה של תכנית קרב

שמואל חן, מ"א, מנהל קשרי ממשל - חיים וסביבה ומנהל פורום חיים וסביבה ב- ynet

ד"ר יעל גבריאלי, מנהלת קמפוס טבע, אוניברסיטת תל אביב

שלומית גרוסמן, מ"א, יועצת בפסיכולוגיה יישומית, ראש תחום חינוך ומעמד הילד בנציבות הדורות הבאים בכנסת.

דוח צוות ההיגוי בנושא חינוך סביבתי מצורף כנספת 17

על פי ממצאי מחקרים שונים, יש חשש לקיומה של השפעה מצטברת, של קרינה אלקטרומגנטית בלתי מייננת, לאורך שנים, הנובעת ממקורות שונים, על בריאות הציבור – המשליכה, ללא ספק, על הדורות הבאים.

רקע

נושא הקרינה האלקטרומגנטית, היינו הקרינה הבלתי-מייננת, אשר נפלטת ממקורות שונים ובהם מכשירי חשמל טלפונים סלולריים, אנטנות ומתקני שידור וכדו' – נדון במסגרות שונות בכנסת ובהן, בין היתר, בעניין הקמת אנטנות סלולריות ומתקני שידור – בועדת הפנים ובוועדה לביקורת המדינה ובעניין מידע לצרכן לגבי הקרינה מטלפונים סלולריים – בועדת הכלכלה.

נציב הדורות הבאים לא נדרש באופן פרטני במהלך עבודתו לנושאים אלה.

יחד עם זאת, מחוות דעת שהגיעו לידי סבר הנציב כי בכל הקשור לקרינה אלקטרומגנטית בלתי מייננת הנובעת ממקורות שונים יש חשש לקיומה של השפעה מצטברת, לאורך שנים, על בריאות הציבור – המשליכה, ללא ספק, על הדורות הבאים.

פעילות נציבות הדורות הבאים

שיתוף פעולה בעניין זה נמצא בעבודתה של ועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת, אשר קיימה דיונים רוחביים בנושא, בין היתר בהמלצתו של הנציב.

על סמך מחקרים שהוצגו בפניו, וכן בועדות הכנסת השונות לגבי השפעותיה של קרינה אלקטרומגנטית על גוף האדם – סבור הנציב כי הנקיטה ב"עקרון הזהירות המונעת" (precautionary principle), בכל הקשור להשפעותיה של קרינה אלקטרומגנטית, הינה מחויבת. זאת על מנת למנוע תוצאות הרוות אסון בעתיד.

על פי עקרון זה, במקום שיש חשש להתקיימותו של נזק בריאותי וסביבתי בלתי הפיך – גם במצב של חוסר ודאות מדעית – חלה חובה לנקוט בצעדי הזהירות המתבקשים.

הנציב סבור כי העמדה, המוצגת בדרך כלל על ידי רשויות הבריאות המופקדות על הנושא, לפיה באין עדות מדעית מובהקת להשפעותיה של קרינה מעין זו, אין למנעה – איננה עולה בקנה אחד עם עקרון הזהירות המונעת וכי יש להידרש לנושא זה, באופן ממוסד – בשקיפות לציבור ומתוך ראייה רוחבית של השפעותיה המצטברות של קרינה ממקורות שונים. הנציב סבור כי גישה זו מחייבת בנקיטת סטנדרטים אשר ינחו את הרשויות בפעולתן.

עמדו זה של הנציב, הינה עמדה ראשונית וחווה דעת מפורטת לגבי הסוגיה, המשליכה, בין היתר, גם על נשוא העתירה- לא פורסמה. יחד עם זאת, עמדו זה באה לידי ביטוי, בין היתר, בפניה ליו"ר ועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת, ח"כ מלי פולישוק-בלוך, מיום 21 במאי 2003. בפניה זו נתבקשה לקיים שני דיונים המחייבים חשיבת עתיד ותכנון לטווח ארוך, בועדת המדע. אחד מהנושאים בהם התבקש קיומו של דיון הוא ההשפעות ארוכות הטווח על הבריאות ועל גוף האדם בכלל, מקרינה הנוצרת משימוש בטכנולוגיות שונות.

כפי שצוין במכתב האמור, יש להציג בפני חברי הכנסת את כלל המחקרים הקיימים בנושא, על מנת לקבוע סטנדרטים שיקדימו תוצאות הרווח אסון שיעמדו לפתחנו בעוד שנים מספר.

ישיבה כאמור של ועדת המדע בנושא "השפעת הקרינה הנוצרת משימוש בטכנולוגיות שונות ולאורך זמן על בריאות הציבור" אכן התקיימה מיום 7 ביולי, 2003.

בנוסף, תומך הנציב בהקמתה של רשות מיוחדת לטיפול רוחבי בנושא הקרינה, נושא אשר נדון ביוזמתה של ח"כ מלי פולישוק-בלוך בועדת המדע.

העמדות האמורות לעיל הוגשו גם כתגובה לבג"צ, בעתירה אשר הוגשה על ידי עיריית הרצליה ועיריית רמת השרון נגד ממשלת ישראל, המועצה הארצית לתכנון ובניה, המשרד לאיכות הסביבה ואחרים (בג"צ 4557/04). נציב הדורות הבאים צורף כמשיב פורמלי לעתירה, אשר דנה בהקמתן של אנטנות סלולריות ומתקני שידור זעירים על פי תמ"א 36 וכן בכל נושא הענקת היתרי קרינה על ידי המשרד לאיכות הסביבה.

חות דעתו של הנציב, תוגש, בין היתר, גם כתגובה להצעת חוק ממשלתית בנושא הקרינה הבלתי מייננת, שאמורה להסדיר את רישוי היתרי הקרינה. ההצעה, שיזם המשרד לאיכות הסביבה נמצאת בדיון פנימי בממשלה וטרם הונחה על שולחן הכנסת.

תגובת נציבות הדורות הבאים (לבג"צ 4557/04) בנושא קרינה בלתי מייננת - מצורפת כנספח 18.

החלטת בג"צ 4557/04 בנושא קרינה בלתי מייננת - מצורפת כנספח 19.

2.7 קידום חשיבת עתיד בפורום מדענים ראשיים

נציבות הדורות הבאים תומכת ככלל, בהגדרת תפקידם ומעמדם של המדענים הראשיים ושל מכוני המחקר הממשלתיים, כצעד בלתי נפרד מבניית תשתית מדעית לטווח ארוך, עליה ניתן יהיה להישען בבניית האסטרטגיות הלאומיות בתחומים השונים.

רקע

נציבות הדורות הבאים באה במגע במסגרת עבודתה מול משרדי הממשלה, פעמים רבות, עם המדען הראשי של כל משרדי הממשלה, בהיותו הגורם המופקד על המחקר והמידע בתחום פעילות המשרד.

המדענים הראשיים במשרדי הממשלה מאוגדים בפורום המרוכז על ידי שר המדע. והבא לידי ביטוי ככזה- בועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת.

נציבות הדורות הבאים תמכה, ככלל, בחיזוק מעמדם של המדענים הראשיים ושל מכוני המחקר הממשלתיים, כצעד בלתי נפרד מבניית תשתית מדעית לטווח ארוך, עליה ניתן יהיה להישען בבניית האסטרטגיות הלאומיות בתחומים השונים.

הדיון בסוגייה כולל את בחינת נושא התיקצוב של המדען הראשי, אשר נתון באופן קבוע לקיצוץ, במסגרת הקיצוצים הרוחביים הנערכים בתקציבי המשרדים השונים.

תקציב המדענים הראשיים הפך לכזה שאינו מאפשר ממילא מימון מחקרים שאמורים להוביל את מדיניות המחקר בנושא בו עוסק המשרד. תחת זאת, על התקציב לשמש לניתוב המדיניות הפנים משרדית, תוך הישענות על מכוני מחקר ממשלתיים חזקים, תוך קבלת דגשים מהמועצה הלאומית למחקר ולפיתוח מדעי (מולמו"פ), שמיוסדת בימים אלה ואשר אמורה לייעץ לראש הממשלה בהכוונת אסטרטגיית המחקר והפיתוח המדעיים הלאומיים.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים יזם מפגש עם פורום המדענים הראשיים, בראשות שר המדע, בו הוצגה בפני הפורום תפיסת העולם האינטגרטיבית של נציבות הדורות הבאים באמצעות הצגת מתודות מחקר להתייחסות לעתיד וכן באמצעות הצגת סוגיית התזונה הנכונה כפרדיגמה להתייחסות מניעתית מקדימה לנושאים כמו מחלות והשמנת יתר.

2.8 מקומה של הבריאות במחקר עתידי רפואי

נציבות הדורות הבאים רואה במחקר הרפואי מינוף לנושא הבריאות וממליצה בפני מקבלי ההחלטות להשקיע במחקר רפואי עם הפנים לקידום הבריאות.

רקע

קידום המחקר בתחום הבריאות והרפואה הוא חלק מרכזי במעבר לבריאות בת קיימא. בעיסוק בנושא המחקר הרפואי כמקור למנוף כלכלי ולקידום הרפואה ראתה נציבות הדורות הבאים להמליץ בפני חברי הכנסת לערוך שינויים בדגשים המחקריים עם הפנים לבריאות. כפי שציינו בפרקים קודמים בדו"ח זה פועלת נציבות הדורות הבאים בכל המישורים להביא למאזן מחודש בעיסוק ובמשאבים המשקיעים בבריאות לעומת אלו המושקעים ברפואה.

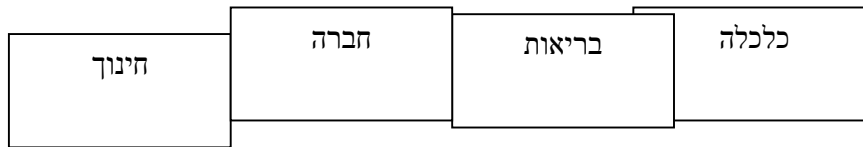
פעילות הנציבות בתחום

נציבות הדורות הבאים הגישה נייר עמדה בנושא מקומה של הבריאות כמינוף לכלכלת ישראל, נושא זה הוצג על ידי נציבות הדורות הבאים בישיבת ועדת המדע בנושא "המחקר הרפואי ומחקר בריאות כמנוף כלכלי".

בעקבות ישיבת הועדה מונה ראש תחום בריאות בנציבות הדורות הבאים, ד"ר שי פינטוב, להיות חבר בצוות הגוף הלאומי למחקר רפואי (MRC). במסגרת פעילותו בועדה לקידום המחקר בקהילה הוכנסו שינויים מרחיקי לכת בנייר העמדה של צוות ההיגוי בנושא המחקר הרפואי בקהילה – השינוי המהותי הינו התייחסות מובנת למחקרים בתחום הבריאות כחלק מניר העמדה.

המלצות ראש תחום הבריאות בנציבות הדורות הבאים התקבלו ע"י כל הצוות ואף אושרו ע"י שר הבריאות בישיבה שהתקיימה במשותף עם השר. יש לצין כי השר גם מינה את צוות ההיגוי ובכללו את נציג נציבות הדורות הבאים, כצוות קבוע לפעילות בתחום.

נציג נציבות הדורות הבאים ימשיך את מעורבותו בתחום קידום הנושא ואף ישמש גוף מתאם ומקדם חקיקה שתכליתה קידום המחקר הרפואי בדגש בריאות.

מגפת ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער מאיימת על עתיד בריאות הפרט בישראל ובעולם המערבי. ההשמנה מביאה לפגיעה באיכות החיים לצד מחלות לב, לחץ דם וסכרת. נציבות הדורות הבאים ממליצה לכנסת ישראל ולממשלה להפוך את הטיפול במגיפה זו לפרויקט לאומי.

רקע

עקב שינויים בדפוסי העולם המודרני וחוסר התאמה של תהליכי קידמה למול האיוון הנדרש בטבע, צצה ועלתה אחד הבעיות המאיימות על עתיד בריאות הפרט בעולם המערבי, והיא מגפת ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער.

מגפת ההשמנה בכלל ובילדים בפרט היא אפידמיה של העולם המודרני המאופיין בשפע המזון מחד ובשינוי אורחות חיים מאידך.

ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער נמצאת בעליה מתמדת. כיום, על-פי הערכות מחקרים נמצא כי כ-18 מיליון ילדים בעולם שגילם פחות מ-5 שנים, מוגדרים כשמנים.

מחקרים מגלים עוד כי קיימת סבירות גבוהה שילדים שמנים יהיו למבוגרים שמנים. כסיבות לעלייה במשקל אפשר למנות סגנון חיים הכרוך בפעילות גופנית מופחתת, בילוי של שעות רבות בצפייה בטלוויזיה ומול המחשב, צריכה המושפעת משיווק אגרסיבי, הפונה לילדים, של מוצרי מזון עתירי שומן, צריכה מרובה של סוכרים בשתייה ממותקת ומוצרים ממותקים לילדים.

ההשמנה – עלויות חיצוניות

מחלת ההשמנה מהווה גורם סיכון לתחלואה במעל ל-30 מחלות שונות, ביניהן: סוכרת סוג 2, סוגי סרטן מסוימים, מחלות לב, כולסטרול בדם, מחלות כבד ועוד. בארצות הברית קיימת ההערכה כי כ-43% מכלל ההוצאה על מחלות לב, לחץ דם וסוכרת מסוג 2 היא בגין ההשמנה על דרגותיה השונות - התחלואה עולה עם העלייה ב-BMI (מדד להערכת מידת ההשמנה).

במסמך הממ"מ (מחלקת מחקר ומידע של הכנסת) מצוין כי העלות לטיפול בתחלואה כתוצאה מההשמנה עומדת בישראל על 10 מיליארד ש"ח שהם כ-40% מכלל ההוצאה על רפואה ובריאות בשנה (לפי הערכתה של ד"ר ד. ניצן קלוסקי מנהלת הרשות למזון ותזונה משרד הבריאות)

בארה"ב מוערכת הוצאה לצורך זה היום ב-331 מיליארד דולר, מתוכם 102 מיליארד, לטיפול בחולים עם BMI מעל ל-30

כדי ליצור טיפול משמעותי במגיפה מעין זו, נדרש חיבור של גורמים מגוונים לשם יצירת תהליך מובנה החל ביצירת מודעות ציבורית באמצעות התעשייה והתקשורת, קידום תוכניות על ידי משרדי הממשלה (משרד הבריאות, משרד החינוך, התמ"ס ועוד), הרשויות המקומיות והכנסת, בתמיכה חקיקתית הולמת.

יש להעלות את נושא הטיפול במגפת ההשמנה למעמד של פרויקט לאומי ולקדם מעורבותם של הארגונים העוסקים בנושא (כדוגמת: איגודי הרופאים של שירותי הבריאות, הדיאטניות ועד הורים, איגוד הספורט העממי והאקדמיה) ובתמיכה של ארגונים בין לאומיים.

פעילות נציבות הדורות הבאים בתחום

הטיפול במגפת ההשמנה דורש מעורבות של בעלי עניין ומצריך תאום ושילוב בין כל העוסקים במלאכה - לכן קיימת חשיבות עליונה לכך שהנציבות תהווה הגוף המקדם המקשר והמתאם לקראת הגשת המלצותיה בפני הכנסת.

תהליכי הפעילות לקידום הנושא כללו:

חקר-פעילות חקר ענפה נעשתה בתחום וכללה מפגשים עם אנשי מקצוע בתחום, קריאת חומרים מדעיים, לימוד אודות פרויקטים לאומיים במדינות העולם, איתור ואפיון של בעלי העניין בתחום.

התקיימה חשיבה רב תחומית במסגרת צוות נציבות הדורות הבאים. אל תוך הדיון הובאו דגשים כלכליים, חינוכיים, בריאותיים וחברתיים.

הוגדרה תפקידה של הנציבות כגוף על בעל יכולות חיבור בין בעלי עניין לקראת בניית תוכנית מסגרת לטיפול במגיפה.

חיבור בעלי עניין - התקיימו מפגשי הכנה ושיחות עם גורמי ממשל וארגונים מקצועיים לא ממשלתיים, ביניהם: מנכ"ל משרד הבריאות, מנכ"ל קופות החולים, נציגי משרדי ממשלה שונים, איגוד רופאי הילדים, אנשי תעשייה ועוד.

הוקמו צוותי עבודה שמטרתם בניית תוכניות עבודה משותפות:

ועדת היגוי - ועדת על המלווה את הפעילות בתחום;

פורום קופות החולים בנושא מגפת ההשמנה בילדים;

צוות הכולל נציגי תעשייה בתחום;

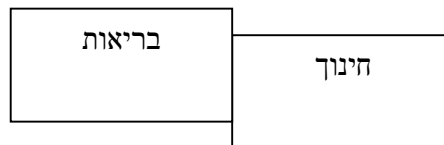
צוות חקיקה במסגרתו נבדקים מספר כיוונים להצעות חוק בנושאים: סימון מזון, אכיפה לאי מילוי הנחיות בתחום תכולת מרכיבים וסימונם, טיפול בנושא חשיפת ילדים לפרסום המגביר צריכה, הורדת/העלאת מיסוי על פרטי מזון בעלי ערך תזונתי גבוהה/נמוך בהתאמה.

פעילות נציבות הדורות הבאים נעשית בשיתוף מלא עם חבר הכנסת רומן ברונפמן אשר זיהה את תופעת ההשמנה כמגיפה הדורשת טיפול מעמיק.

כמו כן נעשתה פעילות לקידום הטיפול בנושא במסגרת צה"ל בעבודה משותפת עם מפקדת קצין רפואה. צה"ל מגבש תוכנית עבודה בנושא בין היתר פרסום נתונים לגבי העלייה בהשמנה בקרב המתגייסים.

בשלב זה אנו נמצאים בעיצומו של תהליך להקמת פורום התעשיינים וכן פורום התקשורת והפרסום.

[מצגת בנושא מגפת ההשמנה בקרב ילדים ובני נוער מצורפת בתקליטור.](#)

שירותי הבריאות לתלמיד הינם בעלי יכולת למנוע התפתחותן של מחלות שונות או תופעות שיש בהן כדי לפגוע באיכות חייו של הילד ובבריאותו – גם ילד בריא זקוק למעקב לבדיקה לאור תהליכים ושינויים היכולים להופיע בתהליך התפתחותו אשר תוצאותיהם יתבררו רק בעתיד ובנקודות אל – חזור.

רקע

במסגרת מדיניות משרד הבריאות והאוצר לצמצום שירותי בריאות הציבור, החלו צעדים לקראת צמצום שירותי הבריאות לתלמיד.

צמצום ופגיעה בשירותי הבריאות לתלמיד עומדים בסתירה מוחלטת למדיניות של בריאות ומניעה – העצמה של הפעילות לשמירת בריאותם של הדורות הבאים.

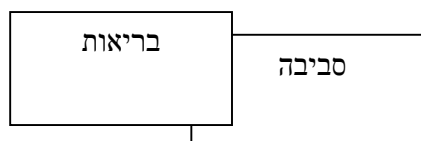
פגיעה בשירותי הבריאות לתלמיד פוגעת משמעותית במעקב אחר תופעות שונות בהתפתחות הילד מבחינות פיזיות קוגניטיביות ורגשיות, אל לנו לשכוח כי גם ילד בריא זקוק למעקב לבדיקה לאור תהליכים ושינויים היכולים להופיע בתהליך התפתחותו אשר תוצאותיהם יתבררו רק בעתיד ובנקודות אל – חזור.

בעזרת שירותי הבריאות לתלמיד ניתן למנוע התפתחותן של מחלות שונות או תופעות שיש בהן כדי לפגוע באיכות חייו של הילד ובבריאותו, לדוגמא – התפתחותה של מגפת ההשמנה המהווה תוצר של החברה המודרנית, עלייה בהפרעות אכילה בקרב הנוער, עלייה בבעיות קשב וריכוז בקרב תלמידים וכן הצורך להקדים באיתור ומניעה של הפרעות ראשוניות בתחום בריאות הנפש. אלו הן הבעות הראשוניות הידועות היום צפויות להיווצר הפרעות נוספות עקב שינויים במבנה החברתי הדמוגרפי הן בעולם בכלל ובישראל בפרט.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים הביעה עמדתה בנושא, במסגרת הדיונים בועדת העבודה, הרווחה והבריאות ובעיקר בדיוני ועדת הכספים, אך הנושא ירד מסדר היום עם קבלת המלצות משרד הבריאות ואוצר.

לצערנו למרות המלצתנו הנחרצת להקפיד ולשמור על שירותי הבריאות לתלמיד מתקיימים בהם קיצוצים מרחיקי לכת, שמשמעותם לא רק פגיעה באיכות חייהם של ילדים רבים אלא גם עלויות עתידיות רבות למשק הישראלי.

במסגרת חזון נציבות הדורות הבאים לבריאות בת קיימא, בסביבה בת קיימא פועלת נציבות הדורות הבאים למען שמירת אוויר נקי לדורות הנוכחים ולדורות הבאים – אחד מגורמי הזיהום המרכזיים הינו הדיאוקסין, מזהם מסוכן המצטבר בעולמנו מדור לדור.

רקע

רבים הם המזהמים באוויר הנפלטים ממרכזי תעשייה, ממכונות ומרכבים, אך בעשור האחרון עולה משקלם של הדיאוקסינים, כעומדים בראש חזית המזהמים.

הדיאוקסינים גורמים לנזקים רב מערכתיים לאדם ודורשים התייחסות ייחודית בשל הצטברותם בכדור הארץ, במים, בקרקע ובתוכינו מדור לדור.

זיהום האוויר הוא הבעיה הסביבתית החמורה ביותר בישראל. האיום החמור והממשי לאדם הכרוך בזיהום האוויר קשור באופן הפיתוח, הצורך את הסביבה, מעכל אותה ועלול אף להשמידה. הנזק הנובע מזיהום האוויר הינו רחב היקף – נזק לבעלי חיים, לצומח ולדומם, מפגעי פיה וריח, רעלים המופצים באוויר ונספגים בגוף האדם, בקרקע בחי ובצומח, כאשר לכל אלו השפעה שלילת על בריאות האדם. מפגעים אלו הינם תוצר ישיר של אופן הייצור במאת השנים האחרונות ושל תבניות הצריכה האנושיות הנגזרות ממנו.

פגיעתו של זיהום האוויר רב מערכתי, נפוצה ולעיתים אף קטלנית. אין הוא יודע גבולות וכולו מעשי ידי אדם.

הנזק הנובע מזיהום האוויר ו**מזיהום שרשרת המזון** הינו רב מערכתי ורב לאומי - פליטת חומרים מזהמים במדינה מסוימת, דוגמת גזי חממה וגזים הפוגעים בשכבת האוזון, אינם מסתכמים בפגיעה בבריאותם של תושבי המדינה ממנה הם נפלטת – האופי הבין-לאומי של הזיהום מתבטא יותר ויותר בעובדה כי המוצר הנצרך תוך כדי הזיהום, נצרך הרחק מהמקום שבו מתבצע ייצורו, גם הוא תוך כדי זיהום²⁴.

למזהמי האוויר בכלל ולדיאוקסינים בפרט תפקיד משמעותי בתרומה לתחלואה הפוגעת בבריאות האדם, זיהום האוויר הוא **אחד הגורמים הבולטים** המגבירים את התחלואה במחלות הגורמות תמותה כגון סרטן, מחלות לב ושבץ מוחי. בולטת במיוחד העלייה בתחלואה בסרטן השד בנשים מיחסים של 1:15 לפני כ-10 שנים, ליחסים של 1:8 בשנה האחרונה. לאחרונה עולה מהספרות המדעית קיומו של קשר בין ריכוז הדיאוקסינים בסביבה ובדמו של האדם לעליה בתחלואה ובתמותה ממחלת הסרטן ומחלות לב. גם דו"ח ה-WHO משנת 2003 מציין שסיבת התמותה הגבוהה ביותר בילדים היא מוות מזיהום אוויר.

²⁴ דו"ח worldwatch ישראל מס' 1 "זיהום אוויר ובריאות הציבור בישראל" 2001, ע"מ 7-9

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים רואה בזיהום האוויר נושא קריטי ומהותי בעל חשיבות ראשונה במעלה לדורות הבאים ולכן מצאה מקום להתערב ואף להגיש חוות דעת מקיפה בנושא.

מתוך המפגש עם בעיית הדיאוקסינים שנולד מדיון ראשוני שהתקיים בוועדה למפגעי הסביבה החלה נציבות הדורות הבאים בתהליך חקר ולימוד של הנושא, תוך התייחסות להיבטים שונים: בתהליכים כימיים, ייצור, טיפול בפסולות, מים, קרקע, מזון ותחלואה.

בעקבות תהליך הלמידה והחיבור למומחים העוסקים בנושא גיבשה נציבות הדורות הבאים את עמדתה כמו גם תהליך אסטרטגי לטיפול בבעיה.

התקיימו עשרות פגישות עם מומחים בתחומים שונים באקדמיה בשירות הציבורי ו-NGOs, נקרא חומר מדעי רב על ידי גורמים שונים מצוות הנציבות מתחומי איכות הסביבה, חקיקה מדע וטכנולוגיה ובריאות. התקיים שיתוף פעולה עם ח"כ ד"ר לאה נס, יו"ר ועדת המשנה לנושאי מפגעי איכות הסביבה.

בתום התהליך גובשה **חוות הדעת** המפורטת.

חות הדעת מרכזת בתוכה סקירת המצב הקיים, ניתוח המצב והמלצות לפעולה במשורר החקיקתי והמעשי. חוות הדעת הוגשה לוועדת המשנה למפגעי איכות הסביבה.

הוועדה קיימה דיון בנושא במסגרת 'שבוע הכנסת חושבת עתיד' - דיון מקיף שזכה גם לחשיפה תקשורתית והגביר את מודעות הציבור לנושא הדיאוקסינים ונזקיהם לבריאות בפרט ונזקי מזהמי האוויר.

הוועדה קבלה את חוות הדעת של הנציבות במלואה ואימצה את ההמלצות שהחשובה שבהן - הצורך בחקיקת חוק אויר נקי לישראל.

למרות הצורך בתשומות זמן רבות ומעורבות רבת תחומית ורב משרדית כדי לקדם את חקיקת החוק ולמרות חלק מההתנגדויות לחקיקת חוק זה, החלה נציבות הדורות הבאים לבנות את האסטרטגיה והדרכים לקידום החקיקה של חוק אוויר נקי לישראל - חקיקה אשר תאפשר טיפול מקיף בבעיה ותוריד מסדר היום הציבורי נושאים שונים הציצים ועולים חדשות לבקרים בהקשר לזיהום האוויר ולתהליכים מסוכנים בתעשייה.

כמו כן חשוב ביותר שתהליכי האכיפה יהיו יעילים ואפקטיביים במסגרת החוק המוצע. (ראה בסעיף הבא - פרק ג'2 סעיף 2.12 בנושא אמנת התעשיינים וכן פרק ג'2 סעיף 2.14 אכיפת דיני איכות סביבה)

[חוות הדעת בנושא דיאוקסינים מצורפת כנספח 20.](#)

[מצגת בנושא דיאוקסינים מצורפת לתקליטור.](#)

בישראל לא קיים מערך תקינה ואכיפה כולל ואחיד לטיפול בנושא איכות האוויר – כל המזהמים המוגבלים בהתאם לתקנות הוכחו מדעית כפוגעים בבריאות האדם. הסף שנקבע בתקנות מהווה למעשה ביטוי לנכונות החברה לסבול פגיעה בכמות מסוימת של בני אדם.

רקע

בישראל, שלא כמו בארה"ב, אין חוק אויר נקי. בעית זיהום האוויר בישראל הינה בעיה קשה ואקוטית הגורמת לתחלואה מוגברת, אך אינה מטופלת במלוא כובד המשקל אותו ראוי היה לתת לה.

כאמור, אין בישראל מערך תקינה ואכיפה כולל ואחיד לטיפול בנושא איכות האוויר. הכלי המשפטי העיקרי המופקד על לחימה בזיהום האוויר בארץ היום הוא החוק למניעת מפגעים, תשכ"א - 1961. השר לאיכות הסביבה מופקד על ביצוע החוק. השר מוסמך לקבוע תקנות הקובעות את ספי הזיהום המותרים. התקנות למניעת מפגעים (איכות אוויר), התשנ"ב - 1992 - אינן קובעות תקני פליטה.

כל המזהמים המוגבלים בהתאם לתקנות הוכחו מדעית כפוגעים בבריאות האדם. הסף שנקבע בתקנות מהווה למעשה ביטוי לנכונות החברה לסבול פגיעה בכמות מסוימת של בני אדם. הבעיה היא כי הספים שנקבעים הם תמיד יחסיים ונקבעים בהחלטה אדמיניסטרטיבית הניתנת להשפעה וללחצים ועל כן עלולה להיות מונעת גם משיקולים זרים. היעד אליו יש לשאוף הוא זיהום אפסי ולא זיהום יחסי מותר. יש לפעול ליצירת מנגנון משפטי אשר יתמרבץ באופן שוויוני להקטנת הזיהום הסביבתי לאפס.

מאמצע שנות ה-90 ניסה המשרד לאיכות הסביבה לקדם תקנות לגבי תקני פליטה באופן ספציפי מתעשייה זאת ללא הצלחה, בין היתר בשל התנגדות של משרד האוצר ושל התאחדות התעשיינים. תקני פליטה, להבדיל מתקני סביבה, מתייחסים אל ריכוז המזהמים בנקודת פליטתם ממקור הזיהום ומהווים האמצעי היעיל והנכון לפיקוח ושליטה על גורמי זיהום לפני שחרורם לסביבה.

ביום 21 בינואר 1998 נחתמה בין המשרד לאיכות הסביבה ובין התאחדות התעשיינים בישראל אמנה ליישום תקנים בדבר פליטת מזהמים לאויר.

מעמד האמנה ונספחיה, כמעמדו של הסכם בין המשרד לבין התאחדות וגם בין המשרד לבין כל מפעל שיצטרף לאמנה. האמנה וולנטרית במהותה, ואין בה כוח מחייב ככוחו של חוק. התחייבויותיה של התאחדות התעשיינים, שהיא צד אחד לאמנה, מעורפלות וכלליות. המפעלים, גורמי הזיהום עצמם, אינם כלל צד לאמנה. האמנה מתייחסת למפעלים רק אם בחרו להצטרף אליה כצד, מרצונם החופשי.

התחייבויות המשרד לאיכות הסביבה מאידך כוללת קביעת הוראות האמנה כתנאים ברשיון עסק של המפעלים המצטרפים; המשרד מתחייב לא לדרוש בדרך של תנאים לרשיון עסק או

בכל דרך אחרת הוראות מחמירות לעומת תקני הפליטה, אלא בנסיבות מיוחדות ולאחר דיון בועדת היישום ולשכנע רשויות מקומיות שלא להחמיר מתקני האמנה.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים סבור כי היום לא ניתן להסתפק באמנה באופן בו היא מנוסחת וכתחליף לחקיקה אחידה בנושא אויר נקי בכלל ותקני פליטה בתעשייה בפרט.

האמנה איננה מוגבלת בזמן, אף שלפי לשונה היא שואפת להביא לקביעת תקני הפליטה כתקנות מכוח חוק. מסע' 11 לאמנה עולה התחייבות משתמעת של המשרד ליישם באופן שוויוני את התקנים באמנה גם על מפעלים שלא הצטרפו אליה.

סע' 7(ד) לאמנה- הצהרה על מדיניות המשרד להימנע במידת האפשר מהליכים משפטיים או מנהליים ולהגיע למיצויים באמצעות ועדת היישום- המשרד מתנה על זכותו להשתמש באמצעים העומדים לרשותו לפי החוק.

עדכון תקני הפליטה מחויב להיעשות במנגנון באמצעות ועדת היישום ולא באופן חד צדדי ע"י המשרד. התקנים הקיימים באמנה מינימליים- בהתבסס על תקנות גרמניות מ- 1986 (TA Luft).

לדעתנו אין לקבל הסכמים עם הסקטור העסקי כתחליף לחקיקה. במדינות אחרות הסכמים קיימים אך כתוספת מחמירה על תקני פליטה קיימים ומחייבים שבדין, שהצטרפות אליהם מעידה על מפעל כ"ירוק". אנו טוענים כי קיומה של האמנה מעכב השלמת הליך התקנה וקביעת הסטנדרטים, וכובל את יכולתו של המשרד לאיכות הסביבה לשרת את אינטרס הציבור. כמו כן ניכרת פגיעה באחידות ובעקרון השוויון בשל השוני בתקנים ובתנאים לרשיון עסק- לעסקים שונים בהתאם להשתייכות לאמנה ולמחוז המאשר.

עמדת נציבות הדורות הבאים תומכת בחקיקת חוק אויר נקי מקיף והסדרת תקני הפליטה והסביבה. החוק יקבע אחידות בקביעת התקנים, יחיל נורמטיביות וודאות משפטית בהיותו חל באופן שווה על כלל הגופים המזהמים ולא דווקא על עסקים באמצעות חוק רישוי עסקים, החוק יבטיח פומביות ושקיפות ויאפשר הפעלת כלי אכיפת של הגשת תובענות אזרחיות כנגד המזהם, באמצעות החוק למניעת מפגעים- דבר שלא מתאפשר בחוק רישוי עסקים. כן ניתן יהיה לעדכן את התקנים ללא מגבלה ועל פי צורך.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים קראה למשרד לאיכות הסביבה לפעול במסגרת סמכות השר העומד בראשו, ולהתקין תקנות אשר תחלפנה את האמנה ותחייבנה את כלל המזהמים.

נציב הדורות הבאים הרצה בנושא אמנת התעשיינים במסגרת יום עיון אותו ערכה לשכת עורכי הדין. בהרצאה עמד הנציב על עיקרי הבעיות העולות מהאמנה וקרא ליישום תקנות מתאימות במקומה.

בנוסף, הציגה נציבות הדורות הבאים את עמדתה בנושא במסגרת דיון אשר התקיים בועדת המשנה למפגעים סביבתיים בכנסת. למרבה הצער זכתה עמדתנו לביקורת קשה מצד התעשיינים ומצד המשרד לאיכות הסביבה כאחד.

2.13 הקמת תחנת כוח פחמית באשקלון

כלכלה	סביבה	בריאות
-------	-------	--------

מפגעים סביבתיים הנגרמים ממשק האנרגיה גורמים לנזק לבריאות הציבור והגדלת הוצאות הציבור לרפואה, פוגעים במערכות אקולוגיות באופן בלתי הפיך וגוררים אחריהם הריסת בתי גידול של החי והצומח – פחם הוא אחד המקורות האנרגיה המזהמים והפוגעים ביותר בבריאות האדם

רקע

הפעילות במשק אנרגיה כגון זיקוק נפט, שינוע ואחסנת מוצרי דלק או ייצור חשמל, כרוכה ביצירת מפגעים כגון:

- זיהום אוויר, קרקע מים וים;
- ניצול משאבי קרקע ונזקים לנוף הנגרמים בעטיין של תחנות הכוח ורשת ההולכה;
- קרינה אלקטרומגנטית בלתי מייננת ממתקני ההשנאה וקווי הולכת החשמל.

מפגעים סביבתיים אלה גורמים לנזק לבריאות הציבור והגדלת הוצאות הציבור לרפואה, פוגעים במערכות אקולוגיות באופן בלתי הפיך וגוררים אחריהם הריסת בתי גידול של החי והצומח.

מקורות ייצור החשמל בישראל מתפלגים היום כך:

80% - פחם;

כמעט 20% - סולר ומזוט;

מקורות אנרגיה מתחדשים – עשירות האחוז.

פחם הוא אחד המקורות האנרגיה המזהמים והפוגעים ביותר בבריאות האדם. מרכז רפואי ברזילאי באשקלון ביצע בשנות 1990, 1994 ו- 1997 מחקר תפקוד ריאות אצל ילדים בגיל בית הספר הגרים קרוב לתחנת כוח פחמית ומצא פגיעה לעומת קבוצת בקרת, שכללה ילדים באותו גיל תושבי קריית מלאכי, קריית גת, שדרות ואשדוד. חשוב לציין כי באשדוד פועלת תחנת כוח של גז טבעי. תוצאות המחקר פורסמו בכתב עת מקצועי Archives of January/February 2001 [Vol. 56 (No.1), p.89] Environmental Health.

בעולם ובארץ קיימות וידועות דרכים לקבלת אנרגיה ממקורות מתחדשים, שאינם פוגעים בבריאות ובסביבה ולהקטנת צריכתה. אם נלך בדרכים אלה לא נצטרך לבנות תחנות דלק חדשות, אלא אף נוכל להוריד את מספר הקיימות.

כ- 50% מהחשמל בישראל נצרך בבתי לצורך קירור וחימום. **בנייה מקיימת** מאפשרת הקטנת צריכת חשמל זאת באופן משמעותי ביותר. בית נופים בירושלים נבנה בשנת 1984 (אדר' רות להב, טוני ריג, יועץ ברוך גבעוני). 45% מהדירות בבניין פונות דרומה וכוללות מרפסות סולאריות. כל הדירות הפונות צפונה כוללות בידוד נוסף לצמצום איבוד החום.

חסכון החשמל בבניין נמדד באופן רציף לאורך השנים ועומד על 75%. ניתן רק לשער כמה כסף, בריאות וטבע ניתן היה לשמור אילו כל הבתים שנבנו בארץ במשך 20 שנה היו נבנים לפי אותם העקרונות.

דלקים ביולוגיים מהווים מקור אנרגיה מתחדש ואינסופי. דלקים מינרליים: בנזין, סולר, נפט, מזוט, פחם וגז טבעי הם מקור אנרגיה מתכלה. **ביודיזל** הוא סולר ביולוגי המיוצר משמנים צמחיים ומן החי. הביודיזל מסוגל להניע מנועי דיזל רגילים ממש כמו דיזל מינרלי רגיל (סולר) אלא, שבעירתו נקיה אפילו מזו של בנזין וכמות המזהמים הנפלטת בתהליך נמוכה.

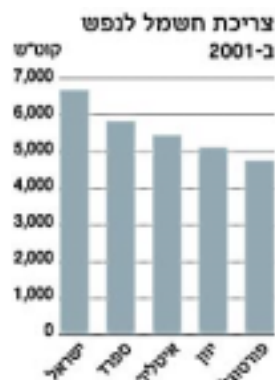
ביודיזל ניתן להפיק גם משמנים צמחיים משומשים (שמן טיגון למשל) ושומן בע"ח, ובדרך זו להפוך פסולת לחומר גלם. כשרודוף דיזל הציג לראשונה את המנוע פרי המצאתו בשנת 1900 הוא הניע אותו על שמן בוטנים.

מדיניות חברת החשמל בארץ טרם כללה מעבר לשימור אנרגיה ושימוש במקורות אנרגיה מתחדשים. היא החליטה להקים בעשור הקרוב תחנת כוח פחמית נוספת באשקלון.

פעילות נציבות הדורות הבאים

לדעת המומחים לא קיים צורך בהקמת תחנת כוח פחמית נוספת במדינת ישראל. דעת זאת הובעה **בתכנית האב למשק האנרגיה בארץ** אשר הוכנה בשנות 2002-2004 על-ידי צוות מומחים רב-תחומי: ד"ר עמית מור, שמעון סרוסי, ד"ר ארז סברדלוב, פרופ' אורי מרינוב ואח', ומציגה את תחזית פיתוח משק האנרגיה בישראל לעשרים שנה, מציעה רפורמה בתחום וממליצה על דרכים לשימור וחסכון באנרגיה וקידום מחקר ופיתוח. המומחים מעריכים כי הפוטנציאל לחסכון האנרגיה בארץ עומד על 20%.

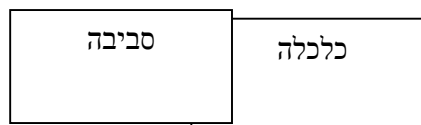
אכן צריכת החשמל בארץ היא בין הגבוהות בעולם. נתונים צריכת החשמל הממוצעת לנפש בישראל בשנת 2001 בהשוואה למדינות דרום אירופה לפי הדוח הסטטיסטי של חברת החשמל לשנת 2002, איור 80:

נציב הדורות הבאים במסגרת הסמכות הנתונה לי בסעיף 35(א) לחוק הכנסת התשנ"ד-1984 פנה ביום 13 ביוני 2004 למר אלי רונן, מנכ"ל משרד התשתיות **בדרישה לשגר אליו את כל תריסר דו"חות המומחים** הנמצאים היום ברשות משרד התשתיות, כולל את הדו"ח הסופי, אשר הוגש כחודשיים לפני כן, אך דרישתו טרם מולאה.

נציבות הדורות הבאים רואה צורך חיוני בקריאה לציבור לחסוך בחשמל - ולהשקיע בקריאה זו כספי פרסום על חשבון חברת החשמל.

מכתבו של נציב הדורות הבאים למנכ"ל משרד התשתיות מר אלי רונן מצורף כנספח 21.

היעד הוא מניעת זיהום. לכן חשוב כי האכיפה הסביבתית תהפוך כלי כלכלי אפקטיבי, משמע שהחוקים הסביבתיים יאפשרו לבתי משפט להטיל קנסות רציניים, המונעים קבלת רווח מפגיעה בסביבה.

רקע

מערכות האכיפה הסביבתית המופעלות היום בארץ הן פליליות: המשטרה-הירוקה, מערך ברירות קנס ואגף ים-וחופים. המשרד לאיכות הסביבה משתמש בכלים המנהליים שבידיו בצורה מוגבלת מאוד: בכל שנות קיומו הוצאו כשלושים צווי סגירה מנהליים וכ-15 צווים אישיים.

בכל תולדות האכיפה הסביבתית בארץ הוטל עונש מאסר בפועל רק פעמיים: במקרה אחד הושת העונש על אדם שבעת מתן פסק הדין שהה בכלא בגין עבירה אחרת, ובהעדר אמצעים כספיים העדיף ריצוי חודש נוסף על תשלום קנס;²⁵ במקרה השני הומר המאסר בעבודות שירות.²⁶ פיצויים הוטלו רק פעמיים: בסך אלף ו-1,500 ש"ח.²⁸ בשני המקרים מדובר בתיקים ללא הרשעה. בדרך-כלל חולפות שנתיים עד שש שנים בין ביצוע העבירה הסביבתית ובין הענישה.

בחקיקה הסביבתית בישראל נוצרה מסורת של קביעת עונשים לפי קנה המידה של סעיף 61(א)(4) לחוק העונשין, התשל"ז – 1977 המאפשר לבית משפט להטיל קנס עד 202,000 ש. במקרה של ביצוע עבירה על ידי תאגיד או עבירה חוזרת הקנס עשוי לעלות בהכפלה, אך אף פעם אינו מגיע לגובה הרווח שהשיג העבריין.

באילו עונשים, אם בכלל, מסתכנים עבריינים סביבתיים בישראל?

25.פ. (י-ם) 1777/03 מ"י נ' קסוואני

26.פ. (ת"א-יפו) 2257/03 , 2262/03 מ"י נ' טובי שיגריס

27.פ. (נצרת) 4508/02 מ"י נ' זיו ארבל

28.פ. (ת"א-יפו) 6076/98 מ"י נ' גלעד איתן

החוק	עונש מרבי לפי החוק	עונש מרבי בהרשעה חוזרת על אותה עבירה תוך שנתיים	עונש מרבי לעבירה נמשכת	חובת ניקוי, סילוק המפגע או החזרת המצב לקדמותו	חיוב בהוצאות הניקוי או סילוק המפגע	מספר התיקים שנפתחו במחצית הראשונה של 2003	עונש מרבי שהוטל בפועל אי-פעם
חוק המים התשי"ט-1959, סימן א': מניעת זיהום מים	מאסר של שנה או קנס של 268 אלף ש"ח		מאסר של שבעה ימים או קנס נוסף של 17,800 ש"ח לכל יום שבו נמשכת העבירה	אופציונלית	אופציונלי	40	קנס של 259 אלף ש"ח וצו סגירת עסק ²⁹ ; קנס של 325 אלף ש"ח 30
חוק למניעת מפגעים תשכ"א-1961	מאסר של שישה חודשים או קנס של 404 אלף ש"ח ליחיד/808 אלף ש"ח לתאגיד	מאסר של שישה חודשים או קנס של 808 אלף ש"ח ליחיד/1,616,000 ש"ח לתאגיד	קנס נוסף בשיעור של 5% מסכום הקנס הקבוע לאותה עבירה לכל יום שבו נמשכת העבירה	אופציונלית	אופציונלי (חיוב בכפל ההוצאות)	36	קנס של 225 אלף ש"ח ³¹
חוק רישוי עסקים התשכ"ח-1968	מאסר של שנתיים או קנס 67,300 ש"ח ליחיד/134,600 ש"ח לתאגיד		קנס נוסף של 1,300 ש"ח או מאסר של שבעה ימים לכל יום שבו נמשכת העבירה 33			83	קנס של חמישים אלף ש"ח ומאסר של שישה חודשים ³²
פקודת מניעת זיהום מי-ים בשמן (נוסח חדש) תש"ם-1980	קנס של 294 אלף ש"ח	קנס של 294 אלף ש"ח או מאסר של שנה (ללא הגבלת זמן מאז ההרשעה הקודמת)			אופציונלי		קנס של 240 אלף ש"ח ³⁵
חוק מניעת זיהום הים (הטלת פסולת) התשמ"ג-1983	מאסר של שנה אחת או קנס של 166 אלף ש"ח			אופציונלית			קנס של 166 אלף ש"ח ³⁶

29.פ. 2633/02 מ"י נ' חאתם עראף ע.פ. 2890/02 חאתם עראף נ' מ"י

30.פ. 228/02 פרי-הגליל בע"מ ומר נמרוד בן-ארי (מנכ"ל החברה) נ' מ"י

31.מ"י נ' איגוד ערים, אזור חיפה – ביוב

32.פ. (ת"א-יפו) 2257/03, 2262/03 מ"י נ' טובי שיגריס (המאסר יומר בעבודות שירות)

33.סעיף 61 (ג) לחוק העונשין, תשל"ז-1977

34.סעיף 61 (א) (3) לחוק העונשין, תשל"ז-1977

35.מ"י נ' שמן תעשיות

36.פ. 9770/99 מ"י נגד חיפה כימיקלים בע"מ

החוק	עונש מרבי לפי החוק	עונש מרבי בהרשעה חוזרת על אותה עבירה תוך שנתיים	עונש מרבי לעבירה נמשכת	חובת ניקוי, סילוק המפגע או החזרת המצב לקדמותו	חיוב בהוצאות הניקוי או סילוק המפגע	מספר התיקים שנפתחו במחצית הראשונה של 2003	עונש מרבי שהוטל בפועל אי-פעם
חוק שמירת הניקיון התשמ"ד-1984	מאסר של שנתיים או קנס של 404 אלף ש"ח ליחיד/808 אלף ש"ח לתאגיד	מאסר של שנתיים, או קנס של 808 אלף ש"ח ליחיד/1,616,000 ש"ח לתאגיד	קנס נוסף בשיעור של 5% מסכום הקנס הקבוע לאותה עבירה לכל יום שבו נמשכת העבירה	אופציונלית	אופציונלי	138	חודשיים מאסר בפועל ³⁷
חוק מניעת זיהום הים ממקורות יבשתיים התשמ"ח-1988	מאסר של שנה אחת או קנס של 190 אלף ש"ח		קנס נוסף של 3,700 ש"ח לכל יום שבו נמשכת העבירה		אופציונלי		קנס של מאה אלף ש"ח ³⁸
חוק החומרים המסוכנים התשנ"ג-1993	מאסר של שלוש שנים או קנס של 808 אלף ש"ח ליחיד/1,616,000 ש"ח לתאגיד	קנס של 1,616,000 ש"ח ליחיד/3,232,000 ש"ח לתאגיד	קנס נוסף בשיעור של 5% מסכום הקנס הקבוע לאותה עבירה לכל יום שבו נמשכת העבירה	אופציונלית	אופציונלי	12	קנס של 500 אלף ש"ח ³⁹
חוק איסור ופינוי פסולת למחזור התשנ"ג-1993	קנס של 12,900 ש"ח		קנס נוסף של 1,300 ש"ח לכל יום ⁴⁰			1	
חוק הפיקדון על מכלי משקה התשנ"ט-1999	מאסר של שלוש שנים או קנס של 202 אלף ש"ח ליחיד/404 אלף ש"ח לתאגיד						900 ש"ח בהליך של ברירות משפט

הסיכוי להיכנס לכלא בשל עבירה סביבתית שואף לאפס, ואפילו הקנסות הגבוהים שניתן להטיל לפי החוק קטנים במידה ניכרת מן ההוצאות על מניעת זיהום סביבתי – שלא לדבר על שיעור הנזק שנגרם לסביבה או לבריאות האדם.

37. ת.פ. (י-ם) 1777/03 מ"י נ' קסוואני

38. מ"י נ' י. גדות תעשיות ביוכימיות

39. ת.פ. 4497/02 מ"י נ' גדיב תעשיות פטרוכימיה בע"מ ואח'; ת.פ. 6010/02 מ"י נ' בית-זיקוק לנפט בע"מ; ת.פ. 6011/02

מ"י נ' בתי-זיקוק לנפט בע"מ ואח'

40. סעיף 61 (ג) לחוק העונשין, תשל"ז-1977

41. סעיף 61 (א) (1) לחוק העונשין, תשל"ז-1977

דוגמאות לרווחים להפרת דיני איכות הסביבה ממאמרו של ד"ר אלון טל "התועלת מאי ציות לחוקים סביבתיים: המקום של ניתוח כלכלי בקביעת קנסות למזהמים"⁴²:

(1) דחיית השקעה: דשנים חיפה - חסכון מדחיית השקעה בהקמת מערת להפחתת אמוניה וכלור – **עד \$ 500,000 לשנה**

(2) אי ציות ללא אפשרות תקנה: בתי זיקוק חיפה - רווח מאי-שימוש בדלק דל גופרית – **\$ 991,200**

(3) פליטות חלקיקים מתחנת כוח רידינג - דחיית השקעה חסכה עד ספטמבר 1999 סכום של **50,185,050 ₪**

אף **חוק סביבתי בישראל אינו מציין חובת פיצוי לנפגע**, והחובה להחזיר את המצב לקדמותו או לשלם את הוצאות הניקוי, נתונה לשיקול דעתו של בית-המשפט, מוטלת לעתים רחוקות ביותר – מה גם שבתיקים סביבתיים נוטה היועץ המשפטי לממשלה לאשר עיכוב הליכים. עקרון המשפט הסביבתי "המזהם משלם", אם כן, נוטה להפוך ל"למזהם משתלם"⁴³.

לאור כל זאת ברור כי יעדה של האכיפה הסביבתית אינו להטיל סטיגמה פלילית וקלון במפירי הדין או להבטיח עמידה במכסות. היעד הוא מניעת זיהום. לכן חשוב כי האכיפה הסביבתית תהפוך כלי כלכלי אפקטיבי, משמע שהחוקים הסביבתיים יאפשרו לבתי משפט להטיל קנסות רציניים, המונעים קבלת רווח מפגיעה בסביבה.

נציב הדורות הבאים סבור כי יש להעלות את גובה הקנסות בחקיקה הסביבתית ולקבוע את גובה הקנסות בשיעור כפל הרווח ו/או החסכון שהושג מן הפגיעה בסביבה וכן לקבוע בנפרד חובת פיצויים לנפגעים.

ניירות עמדה מפורטים בנושא זה הוגשו לוועדת הפנים ואיכות הסביבה והוועדה לענייני בקרת המדינה של הכנסת.

נייר העמדה בנושא אכיפת דיני איכות סביבה מצורף לדוח זה כנספח 22.

42 בקובץ מאמרים "סביבה ומדיניות" של מכון ירושלים לחקר ישראל, 2002

43 ולנטינה נליון, מי מפקד מאכיפה סביבתית, סימני חיים 2003, Worldwatch Institute

כלכלה	בריאות	סביבה
-------	--------	-------

מדינת ישראל מתמודדת עם זיהומי מים ממקורות שונים, המשפיעים על איכות מי השתייה ועל יכולת היערכותה העתידית לספק מי שתייה לאזרחיה.

רקע

נציבות הדורות הבאים עסקה בנושא המים, במסגרת סוגיות ספציפיות כגון: תאגידי מים וביוב, זיהום מי תהום כתוצאה מסלילית כבישים וניטור מי השתייה במדינת ישראל לאור זיהומים הולכים ומתפשטים במקורות המים במדינה.

מדינת ישראל מתמודדת עם זיהומי מים ממקורות שונים, המשפיעים על איכות מי השתייה ועל יכולת היערכותה העתידית לספק מי שתייה לאזרחיה.

מלבד הצורך להלחם בזיהום, על מקורותיו השונים- תחנות דלק, שפכי תעשייה, שפכים מאזורי הרשות הפלשתינאית, סלילת כבישים ועוד- קיים צורך ברור בתכנית אב לעניין משק המים שיבטא גם את הכוונות הממשלתיות לסוגיות בסיסיות כמו מתקני התפלה.

המצב אליו הגיע משק המים בארץ, מחייב, בין היתר, ניהול נאות של המידע לגבי המצב הקיים והפעילות המתבצעת בנושא על ידי הרשויות האחראיות. נגישות הציבור לנתונים אלה, מאפשרת, בין היתר, היערכות מצד ארגונים לא ממשלתיים הפועלים בתחום להעלאת המודעות בציבור לנושא, ומהווה קטליזטור חיובי לרשות- לפעול באופן המשקף חשיבה לטווח ארוך.

פעילות נציבות הדורות הבאים

לפיכך, נקט נציב הדורות הבאים בעמדה כי על המידע להתנהל בשקיפות מלאה לציבור. בתחילת שנת 2003 פורסמו דיווחים חלקיים על זיהום מסיבי במי התהום המשמשים לשתייה באזור גוש דן. במסגרת בירור שערך ולאחר קשיים בהשגת הדו"ח המלא מנציב המים, הוברר כי לנציבות המים מאגר נתונים הערוך באיפיונים שונים ומגוונים- לגבי מקורות המים של ישראל, מצבם, שימושיהם ועוד. הנתונים שמורים במסגרת תוכנה מיוחדת העונה לשם ISRAQUA.

הנתונים נאספו ונערכו כחלק מההתחייבויות הבינלאומיות של ישראל במסגרת השותפות האירופית- ים תיכונית.

הדגש על שקיפות לציבור כחלק ממנהל תקין ומחשיבה ארוכת טווח ליווה מספר נושאים נוספים שנדונו מול נציבות המים ובהם- מידת הניטור המתבצעת במי השתייה המסופקים לאזרחים וחלוקת הסמכויות בעניין זה בין נציבות המים למנהל בריאות הציבור במשרד הבריאות, וחייב רשויות מקומיות בפרסום נתונים לגבי מי השתייה המסופקים בתחומיהן.

לנציב הדורות הבאים נמסרה הבטחתו של נציב המים כי הנתונים לגבי מקורות המים יועלו על אתר נציבות המים שעתיד היה לעלות לרשת בסוף שנת 2003, לכל המאוחר - נתונים אלה טרם פורסמו.

[מכתבו של נציב הדורות הבאים לנציב המים – דרישת פרסום נתונים מצורף כנספח 23](#)

2.16 תסקירי קיימות ושקיפות בהסכמי סחר חופשי

כלכלה	חברה
-------	------

הליך החתימה על הסכמי סחר איננו מובא בכל אופן שהוא לדיון בפני הכנסת או למצער לידיעתה, כמו גם העובדה שהשיקולים בחתימתו אינם גלויים לציבור בכל אופן שהוא ומבוצעים במסגרת מצומצמת של משרד התמ"ת ומשרד האוצר.

פעילות נציבות הדורות הבאים

במרץ 2003, הגיש נציב הדורות הבאים לוועדת הכלכלה, חוות דעתו לגבי הצורך בתסקירי קיימות לקראת חתימה על הסכמי סחר חופשי, על מנת להיערך להשפעות אפשריות של פתיחת ערוצי הסחר ואזורי סחר חופשי, על משאבי הסביבה, החברה והכלכלה המקומיים.

הנציב המליץ לעגן בחקיקה את החובה לערוך ולפרסם תסקיר כאמור, אשר יבחן את ההשפעות לטווח ארוך של חתימה על הסכם סחר חופשי, בעת הליך המו"מ לקראת חתימה על הסכם כזה.

לקראת סבב שיחות הסחר עם ארגון הסחר הבינלאומי (WTO) בקנקון, בו עמדה ישראל ליטול חלק, נתבקש נציב הדורות הבאים על ידי ח"כ ברונפמן לחוות דעתו לגבי הצורך בשקיפות בהליכי הסחר, לצד קיומו של תסקיר כאמור.

נציב הדורות הבאים מצא כי הליך החתימה על הסכמי סחר איננו מובא בכל אופן שהוא לדיון בפני הכנסת או למצער לידיעתה, כמו גם העובדה שהשיקולים בחתימתו אינם גלויים לציבור בכל אופן שהוא ומבוצעים במסגרת מצומצמת של משרד התמ"ת ומשרד האוצר.

במצב דברים זה ולאור השלכות הרוחב הבלתי נמנעות של הסכמי סחר חופשי על כלל המשאבים במדינה – סבר הנציב כי ראוי, שהליך קבלת ההחלטות בעניין זה יתבצע מתוך שקיפות מלאה ויכלול הבאת ההסכם לאישור מליאת הכנסת, כפי שנעשה במדינות אחרות בעולם.

הנציב המליץ בפני ח"כ ברונפמן לקיים דיון בוועדת הכלכלה יחד עם הצוות הממשלתי המופקד על הנושא, לקראת היציאה לסבב המו"מ בקנקון.

בישיבת ועדת הכלכלה, שהתקיימה בנושא זה נדרש הצוות הממשלתי להציג את הליך קבלת ההחלטות טרם החתימה על הסכמי הסחר, כמו גם את העקרונות המלווים את המו"מ.

הנציב סיכם את חוות דעתו בנושא זה, בהצעת חקיקה, המשלבת את המלצותיו לגבי תסקירי קיימות, כמו גם לגבי שקיפות בהליכי חתימה עם הסכמי סחר חופשי.

ההמלצה להצעת חקיקה עומדת להיות מושלמת בימים אלה, לגבי הוראות המעבר, שיחולו על הסכמים קיימים.

[הצעת החקיקה – בנושא חובת שקיפות וביצוע תסקירי קיימות מצורף כנספת 24.](#)

כלכלה	סביבה	חברה
-------	-------	------

מצבם של השטחים הפתוחים בישראל הינו בכי רע. העדר מודעות, תנופת בניה בלתי מבוקרת, גורמים אינטרסנטים וזלזול בחוקי התכנון והבניה גרמו לכך, ששטחי הנוף הפתוח המוגבלים מעצם טיבם, הינם כיום משאב לאומי הולך ונעלם.

רקע

שטחים פתוחים הם כל השטחים הבלתי מבונים ואלו שאין עליהם תכנית בינוי מפורטת ומאושרת. השטחים הפתוחים כוללים שטחים חקלאיים, שמורות טבע וגנים לאומים, יערות ושטחים פתוחים אחרים – שהם מרבית השטחים הפתוחים כיום, ומוגדרים בתמ"א 31 כ"שטח משאבי טבע" ורובם הם שטחי בור מסוגים שונים.

מצבם של השטחים הפתוחים בישראל הינו בכי רע. העדר מודעות, תנופת בניה בלתי מבוקרת, גורמים אינטרסנטים וזלזול בחוקי התכנון והבניה גרמו לכך ששטחי הנוף הפתוח, המוגבלים מעצם טיבם, הינם כיום משאב לאומי הולך ונעלם.

תהליך הכרסום בשטחים הפתוחים מוגדר כתהליך שינוי ייעוד הקרקע החקלאית ושטחים פתוחים אחרים ליעודים שונים של בינוי. תהליך שינוי היעוד ידוע גם כתהליך הפשרת קרקע חקלאית ושטחים פתוחים.

בעשור האחרון הפשירו הועדות המוסמכות שטח בהיקף של כ- 642,000 דונם, מהם כ- 40% בין 1997-2000. עיקר ההפשרות היו במחוז המרכז והצפון. כמחצית מכלל השטחים, שהופשרו נועדו לבינוי ופיתוח ומחציתם האחרת לשימושים פתוחים.

שיעורים גבוהים במיוחד למטרות בינוי ופיתוח היו במחוזות תל אביב (75.3% מכלל השטחים שיעודם שונה) והצפון (71.4% מכלל השטחים שיעודם שונה).

הצורך בשימור השטחים הפתוחים התחזק מאוד בעשור האחרון, עת הפכה ישראל למדינה הצפופה ביותר בעולם המערבי (מבלי לכלול את הנגב). שטחי הטבע של מדינת ישראל מצומצמים מאד, וכל החלטה מוטעית לגביהם מהווה פגיעה אנושה ובלתי הפיכה. בהעדר תכנון מתאים ושמירה מושכלת, ילך השטח הבנוי ויכסה את שטחי הנוף הפתוח.

ההערכה היא כי בקצב הכרסום הנוכחי תוך 20-30 שנה לא יותרו בישראל שטחים פתוחים.

שטחי הנוף הפתוח הם משאב לאומי הולך ונעלם, ולכן כל החלטה הפוגעת בנכס זה צריכה להתקבל ברמה הלאומית, על ידי גורמי התכנון הארציים. כרסום במשאבי הקרקע ראוי שיהיה זהיר ומבוקר ביותר באשר פעולות הפיתוח בקרקע בלתי הפיכות הן.

השאלה במה לפגוע ומה לשמר צריכה להיבחן על פי מכלול של משתנים: השטחים הפתוחים, ערכיהם, רגישותם ותפקודיהם - מחד וצרכי הפיתוח, האוכלוסייה והרווחה -

מאידך. פיתוח בר-קיימא של משאבי הקרקע אמור לעיתים לוותר על צדדים תועלתיים מידיים, למען שיקולים אשר פירותיהם יתקבלו אך בעתיד הרחוק ולמען הדורות הבאים. על כן, נדרש התכנון לאחריות שהיא מעבר לאופק הנראה בעין ומעבר לשיקולים של תכנון ברמה המקומית.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים תומכת בעקרונות של פיתוח בר קיימא. פיתוח מקיים משמעו פיתוח אשר ישאיר משאבי הטבע ומרחבים פתוחים גם לשימוש ולתועלת הדורות הבאים.

בהתאם לסמכותו הקבועה בסעיף 32 לחוק הכנסת התשנ"ד – 1994, ראה לנכון נציב הדורות הבאים להתערב בנושא השטחים הפתוחים אשר הינו נושא בעל השלכות הרוות גורל לאזרחי ההווה ולדורות הבאים.

במסגרת הפעולות הננקטות לשימור והגנת השטחים הפתוחים הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק שטחים פתוחים. מטרתה לקבוע אמות מידה אחידות וליתן הגנה חוקית למעט השטחים הפתוחים, שעוד נותרו במדינת ישראל.

נציבות הדורות הבאים תומכת בהצעת חוק שטחים פתוחים ורואה בו נדבך חשוב במערך ההגנה על שטחים פתוחים.

בעקבות פרסום העבודה **"מדיניות וכלים לשמירה על שטחים פתוחים"** שהוכנה בהזמנת המשרד לאיכות הסביבה רשות שמורות הטבע והגנים, החברה להגנת הטבע וקק"ל, יזמה נציבות הדורות הבאים שיתוף פעולה עם נציגי הגופים שחברו את הדו"ח במטרה לקדם את המודעות ואת שימור הגנת השטחים הפתוחים ולקדם את ההמלצות של העבודה כאמור.

בצוות ההיגוי יושבים נציגי נציבות הדורות הבאים, נציגי המשרד לאיכות הסביבה, נציגי החברה להגנת הטבע ומכון ירושלים. מטרת הצוות היא גיבוש פעילות לקידום ההמלצות השונות בכנסת, בין היתר באמצעות חקיקה, במשרדי הממשלה השונים, בתקשורת ובציבור הרחב.

במקביל מתכננת נציבות הדורות הבאים לקיים יום עיון השטחים הפתוחים ובו יבחן חוק שטחים פתוחים למול תיקון חוק התכנון והבניה כמענה המיטבי לבעית השטחים הפתוחים בישראל.

נציבות הדורות הבאים ביקשה כי יעשה שיקול תכנוני נוסף לבחינת כריית מנהרה בקטעי דרך העוברים באזור רגיש נופית, ברמת מנשה ובקעת הנדיב.

רקע

נציבות הדורות הבאים אמצה את עקרונות פיתוח בר קיימא בתחומים שונים ובהיבט הכלכלי בפרט.

אחת המשמעויות של אימוץ גישה זו היא בחינה של מכלול ההשפעות, התועלות והעלויות הישירות והעקיפות של כל פעולה בעלת משמעות כלכלית ופיסית. לכאורה נראה כי התוואי המוצע של קטע 18 לא כלל השפעות חיצוניות, שעשויות להיות משמעותיות ביותר בתוואי הדרך המוצע.

נציבות הדורות הבאים מצאה לנכון להביע את דעתה ולפעול לדחיית ביצוע קטע 18 עד לבחינת מלוא המשמעות של התוואי המוצע ובחינה של חלופות לו.

כביש 6 בקטע 18 עובר ברמת מנשה, בין היישוב אליקים בצפון, לבין מחלף עירון, המתוכנן בדרום. הקטע הנדון מהווה המשך של כביש 6 אך אינו חלק מהמכרז ומהחווה של חברת "דרך ארץ", שהינה הזכינית לביצוע עבודות סלילת הכביש עד כה.

התכנון של קטע כביש זה נמצא בתהליכים סטטוטוריים של אישור סופי של תצורת הכביש, אשר התוואי שלו כבר אושר על ידי הממשלה. למעשה, לצוות המלווה, אשר מונה מתוך המועצה הארצית, הסמכות לקבוע כל תצורה, שימצא לנכון (שימוש בגשרים, מנהרות תת-קרקעיות), בהסתמך על תסקיר המשרד לאיכות הסביבה וחוות דעת שונות שהובאו בפניו.

בעבר, נבחנו חלופות שונות לתוואי שיעבור באזור, החלופה שנבחרה עד כה עוברת באזור הרי מנשה בתוואי רגיש בעל איכויות גבוהות בשל ערכי הטבע, הנוף והחזות המצויים לאורכו ואשר חשיבותו האקולוגית הייחודית הוכרה מעל לכל ספק, כפי שמצוין בתסקיר המשרד לאיכות הסביבה.

בנוסף, השטחים לאורך התוואי כוללים גבעות ונחלים עמוקים כמו נחל דליה נחל מנשה ונחל תנינים, דבר ההופך את סלילתו למשימה מורכבת.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים סבורה כי יש מקום לשקול חלופות אחרות לסלילת תוואי הכביש, וביניהם העברת חלק מתוואי הדרך במנהרות על מנת למזער את הנזק הסביבתי והנופי שנוצר מתוואי הדרך המוצעת.

נציבות הדורות הבאים הכינה חוות דעת כלכלית תכנונית ובה התייחסות לבינה הכלכלית של הכביש ובשימת דגש מיוחדת לעלויות והתועלות "החיצוניות", שנוצרות כתוצאה מסלילת הכביש בתוואי ובאופן המוצע. נציבות הדורות הבאים אינה כופרת בנחיצות הכביש אלא מבקשת כי תיעשה בחינה והערכה נוספת של תוואים חלופיים תוך מתן התייחסות כלכלית נכונה לעלויות החיצוניות הנוצרות בביצוע הכביש בתוואים ובשיטות שונות.

נערכה בחינה כלכלית בנציבות הדורות הבאים וניתן לראותה באתר האינטרנט של הנציבות, ובבחינה זו התבררו עובדות כדלקמן:

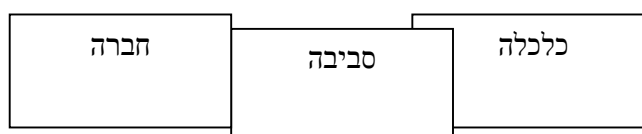
1. חלופת המנהור אינה יקרה בהכרח מהחלופה המוצעת אם יילקחו בחשבון כלל עלויות התוואי המוצע לרבות העלויות החיצוניות שלו.
2. לוח זמנים של בחינת חלופות נאמד ב כ- 6 חודשים.
3. העלות של דחיית הסלילה זניחה מול התועלות העשויות לנבוע לכלל הציבור משינוי תוואי הדרך.

לאור האמור לעיל ועל סמך הבחינה של חלופות שונות, שבוצעה בעבר - ראוי כי תיעשה בחינה מחדש של מספר תוואי דרך אפשריים. הבחינה תכלול חלופות שונות כולל חלופת מנהור מלא של תוואי קצר יותר.

הדחיפות לאישורו הסטטוטורי של הקטע הנדון אינה גבוהה ואילו העלויות הכרוכות בסלילתו גבוהות ביותר. העלות מוטלת על תקציב המדינה, וככל הנראה לאור הביקוש הנמוך עד כה לנסיעות על הכביש, התועלות ממציאת חלופה טובה יותר גבוהות בכל מקרה מהעלויות לכאורה בדחייה של תחילת הסלילה משנת 2005 לשנת 2006.

יש מקום לעיכוב הפרויקט לתקופה של כ- 6 חודשים, על מנת לשקול חלופות אפשריות. במהלך תקופה זו, תיבדקנה כל החלופות המצוינות בחוות הדעת, על ידי הגורמים המוסמכים.

חוות דעת בנושא קטע 18 בכביש חוצה ישראל – מצורף כנספה 25.

מימוש תכנית פארק איילון יניב ערכים רבים חברתיים אקולוגיים וכלכליים לציבור כולו. נציב הדורות הבאים סבור כי יש להימנע מבניה מאסיבית באזור פארק איילון ולהותיר את רובו כשטח פתוח – המיועד לפארק.

רקע

משרדי הפנים ואיכות הסביבה יזמו תכנית מתאר מחוזית חלקית 5/3 להקמת פארק איילון בשטח כ- 5000 דונם - ממקווה ישראל דרך פארק מנחם בגין ונחל איילון עד נחל שפירים וכולל את אתר חירייה.

במקביל הוגשו תכניות אלטרנטיביות לפיתוח האזור הכוללות בנייה מאסיבית למגורים באזור. הבתים אמורים להיבנות על קרקעות מזוהמות בחומרים מסוכנים, בסביבה הסובלת ממפגעי ריח וזיהום אוויר. ההשלכות על בריאות האנשים שיתגוררו במקום עשויות להיות קשות ביותר ואף להוביל לתביעות משפטיות רבות נגד הקבלנים והגופים המאשרים את הבנייה.

כיום במחוז תל-אביב שהוא הצפוף ביותר במדינה (כ- 6,700 נפש לקילומטר מרובע) נותרו רק שני מקומות המתאימים ליצירת פארק מטרופוליני כריאות ירוקות לאזור: פארק הירקון והשטח המיועד להקמת פארק אילון לפי התכנית. הפארק יהווה שער ירוק למדינה גוש דן ויתרום ליצירת רצף שטחים פתוחים בין הים, גוש דן, שדה התעופה וירושלים.

מימוש התכנית יניב ערכים חברתיים אקולוגיים וכלכליים לציבור כולו. נציב הדורות הבאים סבור כי על הציבור להשקיע את ההשקעות הנדרשות בהקמת הפארק ותחזוקתו לאורך זמן ולמנוע בניה מאסיבית בשטח הפארק.

יש מקום להתיר בניה בהיקף שלא יעלה על 2,000 יח"ד בחלקו הצפוני של השטח המיועד לפארק.

קיימות הצעות שונות הבאות ליצור לכאורה מקורות למימון הקמת הפארק ותחזוקתו בדרך של ייעוד שטח מהותי מהפארק לבניה. הצעות אלו מאפשרות היקף בניה של 10,000 יח"ד, היינו סדר גודל של תכנית צפון מערב תל אביב, שאושרה השבוע במחוזית. היקף הבניה שם – 10,500 יח"ד בשטח כולל של 1,700 דונם עם הפקעות לצורכי ציבור בסדר גודל של 63%.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים חיווה דעתו במכתב לממלא מקום ראש הממשלה האחראי על ממ"י ולשר הפנים בנושא עתיד האתר. נציב הדורות הבאים תומך בהקמת הפארק ומזהיר מבניית למגורים בהיקפים העולים על המומלץ בתכנית ומתנגד לקשור בין קבלת הכנסות משינוי ייעוד של הפארק למגורים לבין תקציבים להקמת הפארק ותחזוקתו.

נציבות הדורות הבאים מתנגדת לתכנית ספדי. תכנית זו עומדת בניגוד לעקרונות של פיתוח בר קיימא ועלולה לגרום לנזק בלתי הפיך לירושלים וסביבותיה.

רקע

בפרוס המאה ה-21 ניצבת ירושלים, בירת מדינת ישראל, בפני תמורות חברתיות, כלכליות ומבניות הפוקדות את העיר. האופן בו ינותבו תמורות אלו, יקבע את צביונה של העיר בעתיד.

כרגע אין לירושלים תכנית פיתוח כוללת. בעיות פיתוח קשות בתחום התכנון ותכניות פיתוח גדולות עוררו את הצורך לשמור על ייחודיותה של ירושלים ולדאוג כי פיתוחה יהיה פיתוח בר קיימא תוך שהוא משמר צביונה, נופיה, ערכיה, העתיקות והמסורות השונות.

נציבות הדורות הבאים אימצה עקרונות של פיתוח בר קיימא ומקדמת עקרונות אלו למען השארת מרחב הבחירה לדורות הבאים ולו גם על חשבון ויתורים מסויימים בדור הנוכחי.

לאור תפיסה זו בחרה נציבות הדורות הבאים להתערב בנושא תכניות הבניה במערב ירושלים.

בשנת 1992 סופחו לירושלים 15,500 דונם ממערב לעיר ושטחה הכולל גדל ל-126,000 דונם. השטחים שסופחו הם בעיקרם שטחים פתוחים הנמצאים בהרי ירושלים המיועדים ברובם, בהתאם לתכניות המתאר השונות, לשימור טבע, נוף וערכי מורשת ולשימושי נופש ופנאי.

במסמך הסיפוח נקבע כי תכניות הבניה למגורים בשטח המסופח יאושרו רק לאחר מיצוי הפוטנציאל הקרקעי הקיים למטרה זו בגבולות העיר, שלפני הסיפוח ובהתאם להנחיות ועדת מעקב מיוחדת, שעד כה לא הוקמה.

בעקבות הסיפוח הוכנה תכנית בניה נרחבת הנקראת "תכנית מערב ירושלים" והידועה בשם "תכנית ספדי" להקמת כעשרים אלף יחידות דיור וסלילת כבישים מהירים באזורים המסופחים ממערב לירושלים - התכנית הופקדה בימים אלו והיא בשלב ההתנגדויות.

עומדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים מתנגדת לתכנית ספדי. תכנית זו עומדת בניגוד לעקרונות של פיתוח בר קיימא ועלולה לגרום לנזק בלתי הפיך לירושלים וסביבותיה.

עמדתם של תומכי התכנית היא כי טובתה של העיר לאור האיום על המאזן הדמוגרפי בה מחייב את התפשטות העיר מערבה, תוך פיתוח אלפי יחידות דיור בשטחים הפתוחים של הרי ירושלים.

אנו טוענים כי התכנית המוצעת תגרום להחלשת מרכז העיר ונטישת אוכלוסיה מבוססת. ניתן להניח כי האוכלוסיה אשר תעבור לגור במערב העיר תקים לעצמה שירותים משלה ולא תשתמש בשירותיה של העיר עצמה ותושביה יוכלו לעבוד במרכז הארץ – מרחק כחצי שעת נסיעה בלבד.

התכנית תגרום לפגיעה בלתי הפיכה בנוף, בשמורות הטבע, בגנים לאומיים ובאתרי מורשת בהרי ירושלים. כן יפגע מערך החדרת המים לאקוויפר ההר ופגיעה באיכות המים של תושבי אזור ירושלים והמרכז.

פגיעה באיכויות נוף וערכי טבע עשויים לפגוע באטרקטיביות של העיר כולה כעיר.

הוספת אלפי יחידות דיור לשטח שיפוטה של ירושלים יוסיף לעיריית ירושלים, במקרה הטוב, מספר רב של משקי בית משלמי ארנונה וניתן לשער כי זהו היעד המניע את עריית ירושלים לקדם את הפיתוח מערבה. מאידך בתכנית יושקעו מיליוני שקלים להכשרת השטח ההרי על חשבון השקעות בתוך העיר עצמה, כמו כן יפגעו הערים הסובבות את ירושלים וכל המערך העירוני הכולל של האזור.

לאור השפל בשוק הנדל"ן אין ערב לכך, שכל יחידות הדיור שיבנו אכן יאוכלסו. ועוד - נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על מאזן ההגירה בירושלים תומכים בנתוני מחירי הדירות ומצביעים על כך שתוספת היצע דיור "רגיל", כמו זה המתוכנן במערב ירושלים, לא תתרום להגדלת האטרקטיביות של ירושלים כלפי האוכלוסייה הפוטנציאלית.

בתוך העיר עצמה קיים מצאי גדול של נכסים לאיכלוס וכן פוטנציאל בינוי גבוה העומד על כ- 40,000 יחידות דיור. עמדתנו היא כי יש למצות פוטנציאל זה תחילה באופן מושכל. כן יש לפעול מבחינות נוספות לחיזוק מעמדה כעיר מרכזית הניצבת במרכז מטרופולין מתהווה.

פעילות נציבות הבאים

במסגרת הפעילות לשימור הרי ירושלים, נערכו פגישות בין עובדי נציבות הדורות הבאים לבין נציגי ארגונים שונים ובהם שומרי העיר, הקואליציה לשימור הרי ירושלים ונציגי החברה להגנת הטבע – סניף ירושלים.

נציבות הדורות הבאים יזמה דיון בועדת הפנים ואיכות הסביבה בנושא "ירושלים בת קיימא" במסגרת שבוע כנסת חושבת עתיד אשר נערך ביוזמת ובחסות הנציבות, ומטרתו היתה חשיפת הכנסת ונבחריה לחשיבה מקיימת הצופה פני עתיד, ולחשיבותה, תוך קירובם לרעיונות ולמתודולוגיות המנחות את נציבות הדורות הבאים בהתנהלותה.

במסגרת הדיון, נערכה מצגת בנושא ירושלים בת קיימא ונערך דיון ברעיון "החשיבה ההפוכה" המציג את חלופות הפיתוח בעיר בתוכה, תוך התבססות על עקרונות של פיתוח בר קיימא.

בסוף הדיון קראה הועדה לעיריית ירושלים לשוב ולשקול חלופות אחרות לפיתוח מערבה.

בהמשך לישיבה זו, נערכה פגישה בין נציב הדורות הבאים לבין ראש עריית ירושלים, מר אורי לופליאנסקי.

נציבות הדורות הבאים לקחה חלק פעיל והביעה עמדתה בדיון נוסף אשר התקיים בנושא זה, וממשיכה לעקוב אחרי ההתפתחויות בתכנית מול הועדה לתשתיות לאומיות.

סביבה

מיקומו של כפר המדע בתוך השטח, שהוכרז על ידי מדינת ישראל "כארץ המכתשים", הפרויקט יפגע במרקם האקולוגי העדין- בבעלי החיים הרבים המאכלסים את המכתש ובצמחיית המדבר – נציבות הדורות הבאים מתנגדת להקמת כפר המדע.

רקע

נושא השטחים הפתוחים הינו נושא מרכזי בו בחר נציב הדורות הבאים להתערב וזאת לאור המצוקה ההולכת ומחריפה במצב השטחים הפתוחים ובמלאי הקרקעות ההולך ומתדלדל במהירות מדאגה.

להקמת דירות ומבנים בשטחים פתוחים בעלי ערכיות נופית מובהקת יש השפעה בלתי הפיכה על השטחים הפתוחים ועל יכולת הדורות הבאים ליהנות ממשאבי הטבע הללו.

במסגרת זו ראה הנציב לנכון לנקוט עמדה חד משמעית לגבי "כפר המדע" בהיותו דוגמא לפיתוח המנוגד לכל כללי הקיימות.

ביום 16.2.04 אישרה ועדת השרים לעניין הקמת ישובים חדשים ופיתוח הישובים הקהילתיים בנגב ובגליל, הקמתו של ישוב קהילתי חדש בנגב אשר יקרא "כפר המדע" במסגרת מדיניות הממשלה לפיתוח הנגב וחזקת הפריפריה.

"כפר המדע" תוכנן לקום כ- 2 ק"מ מהעיר ירוחם, באיזור הר אבנון על קצה המצוק הצופה אל המכתש הגדול, לכלול בשלב הראשון כ- 500 משפחות ולהתרחב עד כדי 1500 משפחות בשיאו. מייסדיו הינם יוצאי מערכת הביטחון.

מיקומו של הישוב המתוכנן נמצא בתוך השטח שהוכרז על ידי מדינת ישראל "כארץ המכתשים" וזאת על פי החלטת ממשלה מס' 3497 מיום 3 ביולי 1994. בנוסח ההחלטה נקבע כי באזור המכתשים בנגב גלומים ערכי טבע ייחודיים בקנה מידה לאומי ובינלאומי, המחייבים נקיטת אמצעים מיוחדים לשמירת מצבם הטבעי, מניעת הפגיעה בהם, תכנונם ופיתוחם כאתרי טבע ותיירות.

מצוקי המכתש וההרים סביבו אושרו להיות שמורת טבע. לאור ייחודיות המכתשים שוקל ארגון האו"ם אונסק"ו להכריז על אזור המכתשים כעל נכס בעל חשיבות עולמית.

עמדת נציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים התנגדה להקמת הפרויקט בהיותו עומד בניגוד לעקרונות של פיתוח בר קיימא.

יש לדחות מכל וכל הליך, שבמסגרתו מנושל הציבור הרחב מקרקעות ציבוריות בעלות ערך אקולוגי תיירותי עולמי, המועברות להיות רכושם הקנייני הבלעדי של קומץ אנשים וזאת באופן בלתי הפיך ובמימונו של משלם המיסים.

תוכניות המתאר הארציות מדגישות את החשיבות הרבה של השקעה ופיתוח העיר באר-שבע כמרכז מטרופוליני, לצד חיזוק המערך היישובי הקיים בנגב. הקמה של יישובים חדשים תטה את זרימת ההון אליהם, במקום להשקיע בקיים.

החשש הוא כי הכפר המתוכנן יפגע בעיר ירוחם ולא ישתלב בו ויפנה אליו השקעות שיכולות היו להגיע לעיר ירוחם, הכפר יתפס כיישוב אליטיסטי, ויתחרה עם ערי הפיתוח על אוכלוסיות מבוססות. התוצאה תהיה מכה אנושה לערי הפיתוח ולבאר שבע.

היישוב יימסר לידי תושביו ויהפוך לקניינם הבלעדי. ככזה יוכלו יושביו או ממשיכיהם לעשות באדמותיהם ככל שיחפצו ובין היתר למכרם לכל המרבה במחיר, יהיה מי שיהיה. ההתיישבות המוצעת עומדת גם בניגוד להצעת החלטה לממשלה מיום 14.5.03 בנושא תכנית אסטרטגית לפיתוח בר קיימא בישראל.

אישורו של הפרויקט המדובר מנוגד לכל עקרונות של פיתוח בר קיימא וניהול נכון של שטחים פתוחים. הנגב הינו האזור הגדול האחרון בארץ בו קיימים שטחים פתוחים בהיקף רחב. בניה לא מבוקרת על שטחים אלו תפגע ברווחת כלל תושביו ותעביר את הרווחה למעטים שיזכו להיכלל בין תושבי הישוב.

הפרויקט יפגע במרקם האקולוגי העדין- בבעלי החיים הרבים המאכלסים את המכתש ובצמחיית המדבר.

מכל הנימוקים אשר פורטו לעיל, עולה כי רב הנזק על התועלת ככל שהדבר נוגע ל"כפר המדע" המתוכנן - לפיכך המליץ נציב הדורות הבאים להימנע מהקמת "כפר המדע" המתוכנן כל עוד לא יושבו ועובו היישובים הקיימים בנגב.

בנגב ישובים רבים המתקשים לשמור על תושביהם ואינם מצליחים למשוך תושבים חדשים. על הממשלה לדאוג לחיזוקה של ירוחם כמו גם לחיזוק יישובי הנגב הקיימים ע"י מתן תנאים והטבות אשר ימשכו אל תוך היישובים הקיימים אוכלוסיה איכותית וחזקה. יש לדאוג ליצירת מקומות תעסוקה חדשים ולפיתוח אתרי תיירות תוך שמירה על נכסיו הייחודיים של הנגב.

פעילות נציבות הדורות הבאים

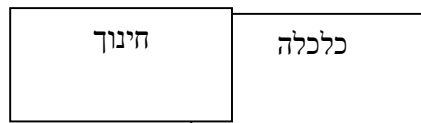
נציבות הדורות הבאים הוציאה נייר עמדה ובו הובעה עמדתה החד משמעית המתנגדת להקמת הישוב החדש באופן שבו אושר.

נייר העמדה הופץ למספר רב של חברי כנסת ובהם חברי השדולה הסביבתית בכנסת.

במקביל לקחה הנציבות חלק בדיון מהיר אשר התקיים בנושא זה בוועדת הפנים ואיכות הסביבה בכנסת, ביוזמתה של חברת הכנסת אתי ליבני. במסגרת הדיון הובעה עמדת הנציבות והועלו לדיון חלקים מחוות הדעת.

יצוין כי בסופו של יום הוחלט שלא לאשר את הקמת הישוב המתוכנן.

נייר העמדה שהוגש ע"י נציבות הדורות הבאים בנושא כפר המדע מצורף כנספח 26.

נציב הדורות הבאים חיווה דעתו כי יש לפעול לשימור בית פרומין והדגיש את מחויבותה של ישראל, בהצטרפותה להצהרת אונסק"ו בדבר מחויבותם של הדורות הנוכחיים כלפי הדורות הבאים, אשר כוללת גם מחויבות לשימור מורשת למען הדורות הבאים.

רקע

"בית פרומין" השוכן ברחוב המלך ג'ורג' בת"א, היה משכנה של כנסת ישראל בין השנים 1950-1966. שם התקבלו מרבית חוקי היסוד עליהם מושתתת הדמוקרטיה בישראל ובהם חוק יסוד: הכנסת וחוק יסוד: משק המדינה.

"בית פרומין" נמכר על ידי מנהל מקרקעי ישראל ליזם פרטי, לו אושרה, במסגרת תכנית מיתאר מס' 5946- בניה של כ- 16 קומות לצרכי מלונאות ותיירות.

כנסת ישראל נזעקה עוד במושב הקודם, בשנת 2002 לביטול בניה זו, בין היתר על ידי הצעות חוק שהוגשו בנדון, אשר ייעדו את המבנה לשמש כמוזיאון ציבורי לתולדות הכנסת ולפועלה, תוך שחזור של המבנה, אולם המליאה והדגשת יחודו הארכיטקטוני.

כנסת ישראל אף הגישה התנגדות לתכנית המתאר, תוך בקשה לדחיית הדיון בתכנית לגבי המבנה הספציפי, על מנת לאפשר לכנסת להשלים את החקיקה בנושא ולקדם הסדר אשר יפצה את היזם לו נמכר המבנה, בשיתוף פעולה עם השרים הנוגעים בדבר- שרת החינוך ושר האוצר.

הכנסת קיימה, גם במושב הנוכחי מספר ועדות משותפות לוועדת הפנים ולעדת החינוך בנושא והעניין עלה גם על סדר יומו של יו"ר הכנסת.

אחד הפתרונות שהסתמנו היה שימור החלק התחתון של המבנה ובניה לגובה מעליו, תוך השארת הבעלות וניהול המבנה בידי היזם.

פעילות נציבות הדורות הבאים

נציב הדורות הבאים חיווה דעתו לגבי שימור בית פרומין והדגיש את מחויבותה של ישראל, בהצטרפותה להצהרת אונסק"ו בדבר מחויבותם של הדורות הנוכחיים כלפי הדורות הבאים, אשר כוללת גם מחויבות לשימור מורשת למען הדורות הבאים.

הנציב נקט בעמדה זו בהופעה בפני ישיבת הועדה המקומית של עיריית ירושלים, אשר דנה בתכנית המתאר לגבי בית פרומין וכן בישיבות ועדות הכנסת השונות בעניין זה.

נציב הדורות הבאים הדגיש בחוות דעתו כי יש חובה לשמר את הבניין כולו ולהימנע מלבצע בו שינויים, כולל בניה לגובה על גביו.

חוות דעתו של הנציב הונחה בפני חברי הכנסת יחד עם הצעות החוק בנוגע למוזיאון הכנסת (פ/1248 של חה"כ רן כהן ואח', פ/1237 של ח"כ ניסן סלומינסקי ו- פ/1339 של ח"כ אילן שלגי ואח').

הצעות החוק עברו בקריאה טרומית ב- 17 בדצמבר, 2003 ונמצאות בהכנה לקריאה ראשונה בוועדת משותפת לוועדת הפנים ואיכות הסביבה וועדת החינוך.

במקביל, הוחלט כי המדינה תרכוש חזרה את בית פרומין מהיזם וזה יישאר בבעלותה לשם שימורו.

הצעות חוק מוזיאון הכנסת, התשס"ג- 2003 - מצורפת כנספח 27

נייר עמדה של נציב הדורות הבאים בנושא הצעות חוק מוזיאון הכנסת, התשס"ג-
2003 – מצורפת כנספח 28

3. פעילות במישור הבינלאומי

מוסד נציב הדורות הבאים בכנסת ישראל מושך תשומת לב רבה.

החשיפה לארגונים דומים, אם כי הפועלים בעיקר במסגרות של רשות מבצעת, או במסגרות בינלאומיות בעולם- התחזקה בעיקר מאז הצגתה של הנציבות ופועלה בפסגת האו"ם לפיתוח בר קיימא שהתקיימה ביוהנסבורג והמשך פעילותה בתחום הפיתוח בר קיימא ויישומו בכנסת.

חשיפה זו הביאה עמה, בין היתר, יוזמות להקמת גופים דומים בעולם, לאור הלימוד מהניסיון הישראלי ומקיום קשרים עם הנציבות.

ניסיונות כאלה בוצעו, באמצעות הצעות חקיקה בצרפת, בהונגריה ובגרמניה- שם יצאה היוזמה לפועל.

בחודש מאי השנה, בתמיכה ישירה של יו"ר הבונדסטאג, הוקמה מועצה מייעצת לענייני הדורות הבאים בבונדסטאג. בשונה מהנציבות בישראל- יכהנו במועצה חברי פרלמנט, תשעה במספר.

בנוסף, מקיים הנציב קשרים עם הנציבה לפיתוח בר קיימא של קנדה, הפועלת כגוף נפרד בתוך משרד מבקר המדינה.

3.1 השתתפות בכנס הנציבות לפיתוח בר קיימא של האו"ם CSD 12

בין התאריכים 19-30 באפריל 2004, התקיים במטה האו"ם בניו-יורק, המושב השניים- עשר של הנציבות לפיתוח בר-קיימא של האו"ם - UN Commission for Sustainable development.

הנציבות לפיתוח בר-קיימא הוקמה על מנת לפקח על יישום החלטות פסגת האו"ם, שהתקיימה בריו דה-ז'נרו ב-1992. בפסגת האו"ם התחייבו מרבית מדינות העולם, בהן ישראל, לאמץ את אג'נדה 21- סדר היום העולמי החדש, לשם שמירה על משאבי כדור הארץ בתחומי הכלכלה, הסביבה והחברה- מפני כליה.

הפיקוח אמור להתבצע בכל הרמות- המקומית, האזורית והלאומית, בנוסף לרמה הבינלאומית.

מדובר בגוף ברמה מבצעת, בו חברות כרגע 53 מדינות ומשתתפות עוד רבות אחרות.

ישראל הגישה מועמדותה השנה והתקבלה, זה לא מכבר, לאחר המושב ה-12 באפריל האחרון, כחברה במסגרת קבוצת הארצות "אירופיות ואחרות".

פסגת מעקב אחר יישום אג'נדה 21 נערכה ביוהנסבורג ב-2002, אז גם נחתמה תכנית יישום על ידי כ-181 מדינות, בהן ישראל.

הנציבות של האו"ם קבעה לעצמה כמושבה ה-11, שהתקיים ב-2003, אחרי פסגת יוהנסבורג, עבודה בחלוקה למחזורי (implementation cycle) בני שנתיים כל אחד.

השנה הראשונה במחזור זה היא שנת הביקורת ולאחריה תבוא שנת המדיניות.

במסגרת זו הוזמן נציב הדורות הבאים, כהמשך להשתתפותו בפסגת יוהנסבורג, לשמש כראש המשלחת במושב ה-CSD שהתקיים באפריל 2003, בה נבחנו פתרונות מוסדיים ליישום עקרונות פסגת יוהנסבורג.

נציב הדורות הבאים המליץ אז בפני הנציבות לאמץ את הרעיון של מוסדות פרלמנטריים לפיתוח בר-קיימא.

נאומו של הנציב בפני מליאת כינוס ה-CSD ה-11 - מצ"ב.

במושב ה-12 של ה-CSD, שהתקיים השנה, נבחנה ההתקדמות ביישום החלטות אג'נדה 21 ותכנית היישום של פסגת יוהנסבורג. ההתמקדות השנה הייתה בנושאי מים, סניטציה והתיישבות (human settlements). אלה נדונו בנושאי רוחב של: מיגור עוני, שינויי דפוסי צריכה וייצור אינם בני קיימא, בריאות, אמצעי יישום, מסגרת מוסדית לפיתוח בר קיימא ועוד.

באופן ראשוני, כלל המושב השנה לא רק את נציגי הממשלות השונות בדיונים שנוהלו במליאת הכינוס, אלא מספר מסגרות נוספות:

1. שילוב קבוצות בעלי עניין (major groups) בישיבות המליאה ובהן: נציגי ארגונים לא ממשלתיים, נציגי קהילת המדע והטכנולוגיה, נציגי קהילת העסקים, נציגי נוער ועוד.
2. סדרת אירועי צד בתתי- נושאים שונים, לשם העשרה, שהוצגו בעיקר על ידי ארגונים לא ממשלתיים ובינלאומיים שונים. (לדוג' אירוע שאורגן על ידי ה-OECD - Organization for Economic Cooperation Development, ארגון בינלאומי לכלכלה ופיתוח- בנושא מימון אסטרטגיות להשגת יעדים בתחום המים – לקראת מימוש).
3. יריד שותפויות- בו הוצגו שותפויות אזוריות ובינלאומיות בין ממשלות, ארגונים ממשלתיים ולא ממשלתיים וארגונים בינלאומיים- בנושאים שונים, לשם קידום יישום עקרונות פסגת יוהנסבורג.
4. מרכז למידה- learning Center – להשתלמות המשתתפים בנושאים שונים, למשל: התפלה.

ההתמקדות בכנס השנה היתה בדיונים אינטראקטיביים בין הקבוצות השונות, לשם החלפת מידע, יצירת קשרים וקבלת החלטות אופרטיביות לשם המשך יישום של העקרונות שאומצו בכל המסגרות הבינלאומיות עד כה.

בכנס השנה ייצגה את נציבות הדורות הבאים עו"ד נירה לאמע'י. המשלחת הישראלית כללה את מנכ"לית המשרד לאיכות הסביבה שכינה כראש המשלחת ונציג נוסף מנציבות המים, כמו גם מהמשלחת הישראלית הקבועה לאו"ם.

הנציבות נטלה חלק באירועי הצד וביריד השותפויות וכן יצרה קשרים עם ארגונים שונים בנושאי חקיקה ומשפט ופיתוח בר קיימא ובהם המכון למחקר וללימוד של האו"ם UNITER - UN Institution for Training and Research.

כן השתתפה נציגת הנציבות בסבב שיחות הדרג הגבוה (High Level Segment), בו נטלו חלק נציגי מדינות וראשי קבוצות בעלי עניין.

3.2 כנס ה- PABSEC

Parliamentary Assembly of the Black Sea Economic Cooperation

ה- PABSEC הנו איגוד פרלמנטרי לשיתוף פעולה כלכלי אזורי סביב הים השחור. המדינות החברות בו הן: רוסיה, תורכיה, יוון, רומניה, אוקראינה, אלבניה, ארמניה, אזרבייג'ן, בולגריה, גרוזיה ומולדביה.

שיתוף הפעולה הכלכלי מתבצע גם דרך איגוד של ממשלות המדינות האמורות, כמו גם באמצעות בנק אזורי משותף.

ישראל חברה בארגון כמשקיפה ומיוצגת על ידי סגן יו"ר הכנסת, ח"כ פרופ' מיכאל נודלמן.

במסגרת ההיערכות העולמית לפעולה על פי עקרונות הפיתוח בר-קיימא, ולאור פעילותה המיוחדת של כנסת ישראל בנושא, באמצעות נציב הדורות הבאים, הוצע כי הפרלמנט הישראלי יארח את הכנס השנתי של הארגון- בנושא פיתוח בר קיימא.

נציב הדורות הבאים התבקש לערוך את התכנים לכנס, שכותרתו היתה: "היבטים פוליטיים של פיתוח בר קיימא במאה ה-21".

התכנים שנערכו על ידי נציב הדורות הבאים הוצגו על ידי משתתפים שונים מישראל, כמו גם על ידי משתתפי הכנס.

בכנס השתתפו נציגים מתורכיה, רוסיה, רומניה, מולדובה, ארמניה ואזרבייג'ן.

למשתתפים הוצגו העקרונות של פיתוח בר קיימא וממשל תקין, כמו גם הטמעת חשיבת עתיד באמצעות הפרלמנט ושיתוף של סקטורים שונים בתהליך הטמעה זה.

מזכ"ל הארגון הודיע כי הארגון יעלה על סדר יומו היערכות לפעילות על פי עקרונות הפיתוח בר קיימא ויכלול נושא זה בדיווח השנתי הקרוב.

תכנית כנס ה- PABSEC – מצורף כנספת 29

רשימת המשתתפים בכנס ה- PABSEC – מצורף כנספת 30.

3.3 כנס נציגי פרלמנטרים של הים התיכון בנושא פיתוח בר קיימא

בין התאריכים 12-14 בדצמבר אירח הפרלמנט המקומי של מחוז Murcia בספרד, את מעגל נציגי הפרלמנטים סביב הים התיכון לפיתוח בר-קיימא (COMPSUD-circle of) (Mediterranean parliamentarians for sustainable development)

הכנס, שנערך זה השנה השנייה ומשתף גם נציגי ארגונים לא ממשלתיים הפועלים בתחום הפיתוח בר-קיימא, ניזום על ידי שותפות המים הגלובלית של המזה"ת (GWP-Med) וארגון הגג של ארגוני איכות הסביבה באזור – MIO-ECSDE.

לכנס, שתואם מול הארגונים הלא ממשלתיים בישראל, העוסקים בפיתוח בר קיימא וחברים בארגון הגג- ארגון ידידי כדוה"א המזה"ת והחברה להגנת הטבע- הוזמנו חבר כנסת ונציג נציבות הדורות הבאים.

זו השנה השנייה בה פועל המעגל האזורי. בשנה הקודמת לא הוזמנו להשתתף נציגים מהפרלמנט הישראלי ואף השנה לא עלה בידי חברי הכנסת הוזמנו להשתתף.

בכנס נטלה חלק נציגות נציבות הדורות הבאים, עו"ד נירה לאמעי.

הדיון התנהל סביב תרומתם של פרלמנטים לקידום פיתוח בר קיימא, במיוחד סביב הבעיות המאפיינות את הים התיכון.

בכנס השתתפו נציגי פרלמנטים רבים מאזור הים התיכון ובהם נציגי: מצרים, לבנון, תוניס, הרשות הפלשתינאית, תורכיה, יוון, ירדן, אלבניה, מרוקו, מונטנגרו, סרביה, אלג'יריה, ספרד ומלטה.

נציגות הנציבות הציגה את המוסד הייחודי, שכנסת ישראל מינתה לה, לצורך דאגה לדורות הבאים ופעילות באופן בר קיימא. הודגשה פעילות הנציבות בהליך החקיקה ומול הגורמים הממשלתיים, כמו גם הלא ממשלתיים והתקשורת וחשיבות הפעילות מול גורמים אלה, בתוך הפרלמנט. כן הוצגה התיאוריה של זכויות הדורות הבאים יחד עם המלצה לייסוד מוסדות ייעודיים דומים בפרלמנטים.

באופן ספציפי העלתה נציגות הנציבות את סוגיית הסכמי הסחר ואזור הסחר החופשי העתיד להיחנך סביב הים התיכון במסגרת השותפות האירופית – תיכונית והצורך המשותף של פרלמנטים ליטול חלק בתהליך ולדרוש בחינת השלכותיו לטווח ארוך על משאבי הטבע והחברה באזור, באמצעות דרישה מן האיחוד האירופי לקיים תסקירי קיימות, טרם כניסת ההסכמים לפועל.

ההמלצה להקים מוסדות דומים לנציבות מצאה מקומה בדו"ח הכנס.

[רשימת המשתתפים בכנס הפרלמנטרים בספרד בנושא פיתוח בר-קיימא – מצורף כנספח 31.](#)

[הצהרת משתתפי כנס הפרלמנטרים בספרד בנושא פיתוח בר-קיימא – מצורף כנספח 32.](#)

4. פעילות הנציבות במישור הציבורי

4.1 המשפט הבינדורי – שבוע כנסת חושבת עתיד

שבוע "כנסת חושבת עתיד", התקיים בט"ו בשבט תשס"ד.

במסגרת שבוע זה נערכו מספר אירועים, ע"י נציבות הדורות הבאים ובהשתתפות במרכז חשיבת עתיד ותכנון לטווח ארוך, למען הדורות הבאים:

ארוע 'כנסת צעירה' בנושא חוק החופים – ע"י מרכז בגין והיחידה לדמוקרטיה.

דיון בועדת פנים וא"ס: יישום החלטת הממשלה בדבר פיתוח בר-קיימא.

ירושלים בת-קיימא בשיתוף החברה להגנת הטבע – ירושלים.

דיון בועדת הפנים ואיכות הסביבה וועדת החינוך: תקשורת ואיכות סביבה.

ועדת המשנה לנושא איכות הסביבה: הדיאקסינים – זיהום אויר (פרסום ראשוני של חוות דעת נציבות הדורות הבאים).

דורות העתיד כנגד הדורות הנוכחיים – ילדי חברי הכנסת והוריהם:

"האם הדורות הנוכחיים עושים מספיק על מנת לשמור את משאבי העולם הזה עבור הדורות הבאים?"

משפט מבויים של דורות העתיד כנגד הדורות הנוכחיים נערך בכנסת ביום ד' ה- 4.2.04, והיה ארוע הדגל במסגרת "שבוע כנסת חושבת עתיד".

במשפט המבויים השתתפו חברי כנסת, ילדיהם וילדים ובני נוער מרחבי הארץ, אשר "תבעו" את הדורות הנוכחיים של מקבלי ההחלטות על שלא השכילו לפעול בצורה שתשמר את משאבי המדינה והעולם לדורות הבאים.

את המשפט הנחה דליק ווליניץ והשתתפו בו שרים, חברי כנסת וילדיהם, כשופטים וכעדי הגנה ותביעה. במשפט זה שאלו הדורות הבאים האם הדורות הנוכחיים של מקבלי ההחלטות עושים מספיק על מנת לשמור על משאבי העולם הזה עבורם-האם הם פועלים תוך יכולת לפתח את העולם מבלי לכלות את משאביו ותוך השארת מרחב בחירה לדורות הבאים (פיתוח בר קיימא). המשפט התמקד בחמישה תחומים: חברה משק וכלכלה, חינוך, איכות הסביבה, בריאות הציבור, מדע ופיתוח.

עדי ההגנה: ח"כ יצחק כהן (משק וכלכלה), ח"כ אילנה כהן (בריאות), ח"כ ענבל גבריאלי ואחותה אופיר (חינוך), ח"כ איתן כבל ואחינו אוהד אבידר (איכות סביבה), ח"כ ניסן סלומיאנסקי וילדיו בת אל ואלעד (מדע), ח"כ אתי לבני (חברה).

עדי התביעה: ח"כ לאה נס ובתה שירי (בריאות), ח"כ שאול יהלום ובתו מיכל (חברה), ח"כ עסאם מח'ול ובנו חנא (חינוך), ח"כ אופיר פינס (כלכלה), ח"כ יורי שטרן ובנו מרק (סביבה) וח"כ רומן ברונפמן (מדע).

חבר השופטים: כיו"ר חבר השופטים כיהן זבולון אורלב, בחבר השופטים ישבו השופט בדימוס, שלמה שהם- נציב הדורות הבאים ובנו אורי, ח"כ יוסי שריד, ח"כ יאיר פריץ, ד"ר מרים לבאון.

את האירוע פתח יו"ר הכנסת, ח"כ ראובן (רובי) ריבלין, בנאומו התייחס לדאגתו של הדור הנוכחי לדורות הבאים –

"דאגתו הטבעית של בן-אנוש נתונה לצאצאיו. כך בדרך הטבע, כך באדם, כך בבעלי החיים, מי מאתנו לא יזעק לגורל ילדיו, נכדיו, צאצאיו וממשיכי דרכו ונושאי שמו? אין ספק, הדאגה לדורות הבאים תופסת חלק משמעותי בחיינו ואף בחיי היום-יום שלנו. יחד עם זאת, אנחנו מוצאים את עצמנו בחיי היום-יום נאלצים לקבל החלטות הרות-גורל שהשלכותיהן על עתידם וחיייהם של ילדינו מי ישרון. חלק מאתנו, בין אם נבחרנו, ובין אם הוסמכנו או נתמנינו לכך, נדרשים לקבל החלטות העשויות לשנות סדרי עולם ואת מראה פניה של החברה והארץ, ואפילו כדור הארץ לעתיד לבוא החלטות כאלה מאלצות אותנו לשקול, ראשית לכול, את טובתו של הציבור שלפנינו, זה הנראה בעין, זה שנתן בנו את אמונו... ואולם השאלה אם אומנם יש לנו חובה כלפי בני-אדם שטרם באו לעולם, ואולי אם לא נמלא את חובתנו כלפיהם כלל לא יבואו לעולם, איננה רק כלכלית, היא שאלה פילוסופית ומוסרית... הכנסת החליטה בחוק, באופן יוצא דופן ותקדימי בעולם... למסד את ההתחשבות בעתיד על-ידי הקמתה של נציבות הדורות הבאים, שתכליתה להטמיע בשיקולי המחוקקים ובהליכי החקיקה את הניסיון לחזות את השלכותיו של כל דבר-חקיקה על הדורות הבאים.

קהל רב הגיע אל האירוע – ארגונים חברתיים, ארגונים סביבתיים, רבים המלווים את עבודת הנציבות ומסייעים לה במהלך השנה, תלמידים מפרוייקט מובילות ירוקה בתל אביב ועוד רבים נוספים.

במהלך המשפט, שזכה לסיקור תקשורתי נרחב, שטחה התביעה את טענותיה בפני חבר השופטים וההגנה עמדה על נקודות החוזק של מדינת ישראל בכל אחד מהתחומים.

חברי הכנסת וילדיהם קיבלו לידיהם חומרי רקע כדי שיוכלו ללמוד את הנושא - התכנים, שקרובים ללבם של חברי הכנסת ונבחרו בהתאמה לתחומי העשייה והעניין שלהם הוכנו ע"י חברי הכנסת וילדיהם והם הגיעו לאולם בית המשפט מגובים בנתונים ומחקרים.

בתום המשפט פסק יו"ר חבר השופטים השר זבולון אורלב:

"חבר השופטים רואה לנכון לציין את הישגיה המפוארים של מדינת ישראל בכל תחומי החיים חרף הקשיים והאתגרים הקשים שעמדו בפניה. עם זאת חבר השופטים מוצא את החברה בישראל לדורותיה אשמה בקוצר ראות, בהיעדר תכנון עתידי ראוי ובהיעדר שקילה מספקת של טובת הדורות הבאים במסגרת תהליכי קבלת ההחלטות".

פרוטוקול המשפט הבינדורי – מצורף כנספח 33.

4.2 הקמת מועצה ציבורית לנציבות הדורות הבאים

נציבות הדורות הבאים אמונה על פי חוק על שניים עשר תחומים שונים, בהם עליה לקדם חשיבת עתיד ולהביא לפתחם של מקבלי ההחלטות שיקולים לטווח ארוך, כשלנגד עיניה זכויותיהם וטובתם של הדורות הבאים.

הניסיון מלמד, שמועצה ציבורית יכולה להוות כלי חשוב ביותר הן לקידום הדיון המקצועי בתוך הנציבות לקראת גיבוש המלצותיה והן לקידום השיח הציבורי בנושאים אלו.

(1) המועצה הציבורית תקיים חשיבה רציפה בנוגע לחזון הנציבות, ותמליץ בפני הנציב בנוגע ליעדי נציבות הדורות הבאים והתוויית מדיניותה.

(2) המועצה הציבורית תלווה מקצועית את עבודת נציבות הדורות הבאים, חברי המועצה יהיו אנשים בעלי התמחות בנושאים מקבילים לתחומי הנציבות על פי חוק, כך שיהיה בידם להביא אל הדיון במועצה ידע נרחב והכרות עם עולמות התוכן.

(3) המועצה הציבורית תרחיב את השיח הציבורי בנושאים שיש בהם עניין לדורות הבאים ושנציבות הדורות הבאים בחרה לחוות דעתה ולהגיש לפני הכנסת המלצותיה.

(4) הנציבות תפעל להגברת המודעות הציבורית באשר לעתיד בתחומי פעילותה, ולהעצמת היכולות המערכתיות, הארגוניות והאישיות בתחומים אלה.

מאפייני המועצה הציבורית:

(1) נציב הדורות הבאים ימנה את חברי המועצה הציבורית מבין אישים בעלי מוניטין בתחום התמחותם וכן מבין אישי ציבור מן הארץ ומן העולם.

(2) חברי המועצה יהיו קבוצה הטרוגנית בתחומי התמחותם, במטרה לקיים דיון אינטרטיבי ולהוות קבוצת חשיבה על תחומית (מולטידיסציפלינארית).

(3) המועצה הציבורית תתכנס אחת לשלושה חודשים ותדון בנושאים מרכזיים בהם בחרה הנציבות להתערב, תעסוק במדיניות נציבות הדורות הבאים ובחזונה, המועצה הציבורית תהווה גושפנקא מקצועית לעבודת הנציבות.

(4) הנציב יקים וועדות לכל אחד מתחומי פעילות הנציבות וימנה את חבריהן; הוועדות יהיו מורכבות מנציגי המועצה הציבורית וממומחים מן השורה הראשונה וירוכזו על ידי עובדי הנציבות; הנציב רשאי לבטל את המינויים האמורים. הוועדות תסייענה לנציב בבחירת תחומי התערבות, בהכנת חוות דעת לוועדות הכנסת וליושב-ראש הכנסת, בהכנת דינים וחשבונות ובייזום פרויקטים מיוחדים להגשמת ייעוד הנציבות.

(5) המתודולוגיה על פיה תפעל המועצה, בדומה למתודולוגיה על פיה פועלת נציבות הדורות הבאים תיבדל בשיטת חשיבה ייחודית. דיון בנושאי הדורות הבאים מתייחד במתודולוגית עבודה אינטגרטיבית, המחברת בין תובנות מתחומים שונים.

(6) במליאת המועצה הציבורית ובוועדותיה ישולבו נציגים צעירים, שיש בכוחם לייצג את הדורות הבאים.

4.3 פורום מנהלי העתיד – המרכז הישראלי לניהול

נציבות הדורות הבאים פועלת מזה שנה בפרוייקטים משותפים עם פורום מנהלי העתיד של המרכז הישראלי לניהול.

המרכז הישראלי לניהול (המי"ל) הוקם בשנת 1959 ע"י ממשלת ישראל, התאחדות התעשיינים וההסתדרות כדי לשמש כארגון המנהלים של ישראל, וכיום הוא פועל כעמותה עצמאית, שלא למטרות רווח. המי"ל פעיל בארגונים מנהלים מובילים בעולם ומשתף פעולה עם מוסדות אקדמאים ועם בכירי המשק במגזר הפרטי, העסקי והציבורי בישראל.

בשנת 1997 יזם המי"ל את הקמת פורום מנהלי העתיד במטרה לטפח עתודה ניהולית בארץ, המונה כיום כ- 140 חברים, בפורום חברים מנהלים צעירים (עד גיל 35) בעלי תואר שני או סטודנטים לתואר שני בפקולטות למנהל עסקים, התנהגות ארגונית, כלכלה, משפטים, הנדסה תעשייה וניהול, לימודי עבודה ומדעי המחשב, מגוון התחומים בהם עוסקים החברים רחב ביותר.

השנה מושם דגש רב על מעורבותו של הפורום בנושאי המשק והחברה, מעורבות זו הייתה הבסיס לשיתוף הפעולה של פורום מנהלי העתיד עם נציבות הדורות הבאים.

הפורום מבקש הזדמנות לקיים פעילות ייחודית המתמקדת בניסיון לסייע בשילוב חשיבה אסטרטגית ארוכת טווח בקרב גופים רלוונטיים במדינה, נציבות הדורות הבאים מהווה פלטפורמה ראויה לפעילות זו.

מטרות שיתוף הפעולה:

- (1) העמקת חשיבותה של חשיבת עתיד ותכנון לטווח ארוך במגזר העסקי ובציבור הישראלי.
- (2) חיזוק המסר כי ניתן וכי מוטל עלינו ליצור את עתידנו.
- (3) חיזוק מעורבותם של מנהלי העתיד בעבודת הכנסת.
- (4) הרחבת מעגלי הפעילות עם גופים נוספים.
- (5) סיוע בעבודת הנציבות.

אפיקי שיתוף הפעולה:

- (1) השתתפות בפרוייקטים ובתוכניות של נציבות הדורות הבאים לחיזוק והעמקת חשיבת עתיד בכנסת ובציבור הישראלי.
- (2) השתתפות של נציג פורום מנהלי העתיד במועצה הציבורית של הנציבות הדורות הבאים.
- (3) כתיבה של חזון מדינת ישראל מתוך ראייה ארוכת טווח ובפורום על תחומי.
בעקבות פנייה אל חברי פורום מנהלי העתיד הלך ונתגבש פורום נציבות הדורות הבאים.
מודל העבודה המשותפת נתגבש ע"י יו"ר פורום מנהלי העתיד – מר גיא כרמל וראש הפרויקט – מר ניר שלפר וצוות הנציבות.
התקיים יום עיון במסגרתו הציג נציב הדורות הבאים את נציבות הדורות הבאים בפני חברי הפורום.
התקיים מפגש לימודי במסגרתו הרצה ד"ר דוד פסיג – יועץ הנציבות, בפני חברי הפורום בנושא חשיבת עתיד.
נתגבשו צוותי עבודה, בתחומים השונים, שהחלו בעבודה משותפת עם נציבות הדורות הבאים על פרויקטים משותפים. ראשי התחומים בנציבות הדורות הבאים מלווים פעילות זו.
צוות חינוך – גיבוש נייר עמדה העוסק בחינוך כתשתית.
צוות סביבה – החל בפרויקט למען סימון אקולוגי למוצרים.
צוות בריאות – החל משתלב בעבודת נציבות הדורות הבאים בנושא השמנה יתר בקרב בני נוער.
צוות משק וכלכלה – החל בפרויקט העוסק בבניית מנגנון כלכלי לשיפור הבטיחות בדרכים.

4.4 מובילות ירוקה – עיריית תל אביב

נציבות הדורות הבאים מבקשת לקדם חשיבת עתיד בכנסת ובציבור הישראלי, מחויבות זו מולידה קשרים ייחודיים בין נציבות הדורות הבאים לגורמים בציבור הישראלי השמים לעצמם יעד לקיים חשיבת עתיד בתחומים שונים הלכה למעשה.

פרוייקט מובילות ירוקה הינו פרוייקט ייחודי הפועל זו השנה השנייה בקרב בתי הספר היסודיים בתל אביב ומנוהל ע"י המחלקה לבתי ספר יסודיים בעיריית תל אביב והעומדת בראש המחלקה הגב' חני ברודרסון.

מטרת הפרוייקט היא להביא לעיר עתיד נבחר, שהילדים עצמם יעצבו כמובילים, להוביל את העיר למהפך, ל"ירק" עצמם ולהפוך את העיר תל אביב לעיר העברית הירוקה הראשונה.

מטרות הפרוייקט מוגדרות בשני צירים, האחד מובילות חברתית והשני מחויבות לסביבה איכותית, תוך התייחסות לסביבה פיזית ואנושית.

נציבות הדורות הבאים בחרה ללוות ולהשתלב ככל שניתן בפרויקט זה, ובמהלך מחצית השנה האחרונה התקיימו מפגשי חשיבה משותפים בין צוות ההיגוי של הפרויקט בעיריית תל אביב ובין צוות נציבות הדורות הבאים.

ילדי בתי הספר, השותפים לפרויקט ביקרו בכנסת והשתתפו באירוע נציבות הדורות הבאים - המשפט הבינדורי שהתקיים במסגרת שבוע כנסת חושבת עתיד.

ילדי העיר למדו את סוגיית חוק החופים הנדון על שולחן הכנסת ויזמו יום אהבה לחופים, בו לקחו חלק למעלה מ-1500 ילדים מבתי הספר בעיר וקראו לכנסת ולממשלה לשמור על החופים, תחת הסיסמא "אל תתנו לחוף לחלוף".

קבוצה של ילדים המשתתפים בפרויקט השתתפו בועדת פנים ואיכות הסביבה של הכנסת, שעסקה בחוק החופים והתקיימה במלון על חוף הים, הם הכינו מצגת קצרה על מצבם של חופי הים בתל אביב ויצאו בקריאה אל חברי ועדת פנים ואיכות סביבה והעומד בראשה ח"כ יורי שטרן.

נציבות הדורות הבאים מלווה את צוות ההיגוי ביצירת תוכנית שתעודד את ילדי תל אביב למעורבות בפעילות הכנסת ולעשייה חברתית.

4.5 על בריאות שומרים כבר בגן

נציבות הדורות הבאים רואה בחיזוק המודעות הציבורית בכל הקשור לבריאות ורפואה מונעת, השלכות ארוכות טווח לדורות הבאים.

הפרויקט "על בריאות שומרים כבר בגן", הינה פעילות אשר מבקשת לקדם תהליכים של מעורבות והשפעה בגיל מוקדם במטרה לשפר את בריאות הדורות הבאים – ילדי הגן.

הפרויקט כולו נעשה בראיה פתוחה המשלבת תחומים שונים ונמצאה מתאימה לרוח פעילות נציבות הדורות הבאים.

נציבות הדורות הבאים בחרה לתמוך בפרויקט "על בריאות שומרים כבר בגן" - יוזמה ייחודית בישראל, ע"י מעורבות בתחום מניעה ושימור הבריאות בגיל הגן. פרויקט זה שיתף ועירב גורמים שונים ממערכת החינוך הרשות המקומית, הורים וגננות. פרויקט זה הוא חלק מפרויקט רחב היקף, בגני הילדים בעיר ראשון לציון במסגרת הנושא חיים בעולם בר-קיימא, המקיף את כל מסגרות החינוך הקדם יסודי בעיר.

מעורבותה של נציבות הדורות הבאים הייתה בעיקרה הכוונה ויעוץ לגבי חיבור המסרים, ליווי והכוונה, העברת מספר הרצאות של ראשי תחומי חינוך ובריאות בנציבות.

בתום השנה יזמה ראש תחום חינוך בנציבות הדורות הבאים מפגש של הגננות והמפקחות המעורבות בפרויקט בכנסת. מפגש זה יצר חיבור בין הכנסת לעשייה בשטח.

נציבות הדורות הבאים לקחה חלק במפגשי הערכות לקראת השנה הבאה להמשך פרויקט "על בריאות שומרים כבר בגן"

[מידע בנושא התוכנית "על בריאות שומרים כבר בגן" – מצורף כנספה 34.](#)

4.6 משפט מבויים בשיתוף ארגון חיים וסביבה

ביום 29.5.04, לקראת יום איכות הסביבה הבינלאומי, התקיים בבנייני האומה משפט ציבורי מבויים, שיזם ארגון "חיים וסביבה" - ארגון הגג של ארגוני איכות הסביבה בישראל.

במשפט, תבעו הדורות הבאים את הדור הנוכחי על הנזקים שנגרמו על ידו לסביבה, אשר ישפיעו בעתיד גם על הדור הבא.

נציב הדורות הבאים שימש כאב בית הדין של מותב שופטים שכלל, בין היתר, את ח"כ יורי שטרן, ח"כ לשעבר יוסף תמיר, הרב דודי זילברשלג, ודר' יהודית אורבך.

העדים במשפט מטעם התביעה היו מבכירי המומחים בתחומי הסביבה השונים ופעילים בארגוני סביבה ומטעם ההגנה הופיעו מומחי הסביבה של חברת החשמל, הקרן הקיימת לישראל ואיגודי ערים לאיכות הסביבה.

המשפט נוהל במתכונת שכללה חקירות עדים, נאומי הגנה ותביעה וסיכומים והוא נמשך כ- ארבע וחצי שעות.

פסק הדין קבע כי הדור הנוכחי אשם ברשלנות, אך אב בית הדין ציין כי יש לסלוח לדור הזה, על מנת לאפשר את שינוי המגמה הנוכחית ושיפור המצב.

4.7 מפגש מחנכות בפרויקט חינוכי בנושא פיתוח בר קיימא

ביום רביעי ה- 16 ביוני 2004, התקיים בכנסת מפגש מחנכות.

המחנכות שותפות לתוכנית "לראות את הנולד" וללמוד את החיים בעולם בר קיימא.

התוכנית פועלת בראשון לציון זו השנה השנייה. כחלק מתוכנית חומש בחינוך הממלכתי והממלכתי דתי.

שותפות לתוכנית ארבעים מחנכות, שעברו השתלמות בנושא אג'נדה 21 וקהילה לומדת.

הן מדריכות ב – 230 גנים ומעורבות בחיי הקהילה.

בהתכנסות באולם ההרצאות פגשו המחנכות את ח"כ מלי פולישוק – בלוך, שלמה שוהם (שופט.דימ) נציב הדורות הבאים, יהודית גדלי מנהלת ועדת החינוך והתרבות, שהרצו מתחום עשייתם בכנסת.

כמו כן, הציגו המחנכות את עבודתן בהיבט חיים ברי קיימא בעיר ראשון לציון.

4.8 מסגרות בהן הוצגה נציבות הדורות הבאים ועמדותיה

נציבות הדורות הבאים מבקשת לקדם חשיבת עתיד בכנסת ובציבור הישראלי. ידע רב נמצא במדינת ישראל בכל אחד משניים עשר תחומים עליהם אמונה נציבות הדורות הבאים על פי חוק, ונציבות הדורות הבאים מבקשת להביא ידע זה אל מקבלי ההחלטות למען תהיה החקיקה היוצאת תחת ידיה של הכנסת מוטת דורות באים.

מתוקף תפקידה משתתף נציב הדורות הבאים וצוותו בכנסים וימי עיון הנערכים בתחומים שבאחריותו, במסגרת כנסים אלו מציג נציב הדורות הבאים את חוק הנציבות, תפקידה ומציג את עמדה בנושא הנתון.

ואלא הם הכנסים וימי העיון בהם השתתף צוות נציבות הדורות הבאים והביע עמדתו:

הכנס	נושא
כנס המרכז הישראלי לניהול-פורום מנהלי העתיד – יוני 2004	כנס של המרכז הישראלי לניהול ופורום מנהלי העתיד תחת הכותרת - מה ה- DRIVE שלך - מנהיגות וניהול בדרך לפסגה. נציב הדורות הבאים הציג את שיתוף הפעולה בין נציבות הדורות הבאים לפורום מנהלי העתיד, והשתתף בפאנל בנושא מנהיגות.
כנס אדם סביבה בריאות – יוני 2004	כנס של הקואליציה לבריאות הציבור ואגודת הסטודנטים לרפואה, ברמב"ם בחיפה, נציב הדורות הבאים השתתף בפאנל בריאות וסביבה, בנושא זיהום סביבתי.
המשרד לאיכות הסביבה – יוני 2004	יום עיון של המשרד לאיכות הסביבה - בריאות וסביבה יועץ הנציבות בתחום הבריאות, ד"ר שי פינטוב הציג את עמדת הנציבות.
כנס עסקים וחברה – יוני 2004	כנס עסקים וחברה 2004 של 'גלובוס' בשיתוף עם מ.ע.ל.ה, נציב הדורות הבאים השתתף במושב בנושא פיתוח בר קיימא – נכס או נטל?
המכון הישראלי לדמוקרטיה – יוני 2004	כנס של המכון הישראלי לדמוקרטיה בנושא הדמוקרטיה הישראלית בשעת מבחן בבית הנשיא.
כנס הפתיחה של ביה"ס למדיניות ציבורית – יוני 2004	אירוע פתיחה של התוכנית הלימודית בבית הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית – נציב הדורות הבאים השתתף ברב שיח בנושא המנהיגות שבשירות הציבורי.
אוני' בן גוריון – מאי 2004	סמינר מחלקתי באוני' בן גוריון בנגב, מח' בגוגרפיה ופיתוח סביבתי, עו"ד נירה לאמעזי מנציבות הדורות הבאים הרצתה בנושא - נציבות הדורות הבאים ופיתוח בר קיימא.
השתלמות שופטים – מאי 2004	השתלמות שופטים בנושא בורות, נציב הדורות הבאים הרצה בפני שופטים על תפקידה של נציבות הדורות הבאים.

הדסה ישראל ומוסד נאמן – מאי 2004	יום עיון של הדסה ישראל ומוסד נאמן בנושא איכות סביבה - עצירת התפשטות של כימיקלים מסוכנים, מדיניות ציבורית והשפעתה על בריאותנו, יועץ הבריאות של נציבות הדורות הבאים ד"ר שי פינטוב השתתף בפאנל והרצה על תפקיד הנציבות בהענקת סביבה בטוחה וכן בנושא הדיאקסינים, מזהם איר.
השלטון המקומי – אפריל 2004	כנס ארצי משותף של מנהלי מחלקות חינוך ומנהלי מחלקות לשירותים חברתיים, הגב' יונת מרטון, מנהלת נציבות הדורות הבאים הרצתה בנושא נציבות הדורות הבאים, תפקידיה תוך התייחסות לנושא חינוך ורווחה.
מכון ירושלים – אפריל 2004	כנס של מכון ירושלים, נציב הדורות הבאים הנחה דיון בנושא דוח(חוק) חופש המידע תוצאות והשלכות של חוק חופש המידע על מסירת מידע וזמינותו בנושא סביבה בישראל.
המכללה האקדמית בית ברל – מרץ 2004	יום עיון של המכללה האקדמית בית ברל בנושא החינוך הסביבתי במערכת החינוך, נציב הדורות הבאים ברח' והציג את נציבות הדורות הבאים, הגב' יונת מרטון השתתפה בפאנל שעסק בחינוך הסביבתי בין מציאות לחזון.
האוניברסיטה העברית – מרץ 2004	נציב הדורות הבאים הרצה בפני סטודנטים בקורס: ישראל 2025 בתוכנית עתידים צוערים לשירות הציבורי בנושא נציבות הדורות הבאים.
אוניברסיטת בן גוריון – מרץ 2004	אוני' בן גוריון, כנס ראשון בנושא ניהול ופיתוח בר קיימא, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא הטמעת חשיבת עתיד בקרב מקבלי החלטות.
פורום מובילים – מרץ 2004	הרצאה לפורום מובילים - עמותה עסקית חברתית אשר מעניקה במה וכלים ליזמים, נציב הדורות הבאים ויועץ הנציבות ד"ר דוד פסיג הרצו על נציבות הדורות הבאים וחשיבת עתיד.
עיריית תל אביב מינהל החינוך והתרבות המחלקה לביה"ס יסודיים – מרץ 2004	מפגש מנהלים "בנתיב המובילות" של עיריית תל אביב ומשרד החינוך במחוז ת"א נציב הדורות הבאים הרצה על נציבות הדורות הבאים וחינוך עתיד.
מכון ירושלים לחקר ישראל – מרץ 2004	מכון ירושלים - יום עיון סביבה מנהל ומשפט בישראל שורשים ובסיס, עו"ד ורד קירו, ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע ותכנון ובניה הרצתה בנושא "הדין הסביבתי בישראל- חקיקה תוך חשיבת עתיד."
מכון ירושלים – מרץ 2004	מכון ירושלים לחקר ישראל, נציב הדורות הבאים השתתף בפאנל בסוגיית נשים וטכנולוגיית השיבוט - הליך החקיקה בנושא השיבוט.
משרד החינוך, המחלקה לשיוויון בין המינים – פברואר 2004	כנס של משרד החינוך מינהל הפדגוגי הממונה על השוויון בין המינים בחינוך הגב' יונת מרטון, מנהלת נציבות הדורות הבאים השתתפה בפאנל בנושא החזרת הנשים לטבע – קידומן או החזרתן לאחור?
משרד החינוך והסוכנות היהודית לא"י והמרכז הבינתחומי – ינואר 2004	משרד החינוך והסוכנות היהודית לא"י והמרכז הבינתחומי - טקס השקת הספר נוער חושב מחר תיכונים כותבים על חזון מדינת ישראל במאה ה- 21, נציב הדורות הבאים ברח' וכתב הקדמה לספר ברוח נציבות הדורות הבאים.

מרכז השל – כנס מעוף – ינואר 2004	השל – מרכז למנהיגות סביבתית, סמינר "מעוף" בנושא פיתוח בר קיימא, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא נציבות הדורות הבאים וחקיקה סביבתית.
לישכת עורכי הדין – ינואר 2004	יום עיון בלישכת עו"ד בנושא אמנה התעשיינים - איכות אויר – היבטים משפטיים וחוקתיים, נציב הדורות הבאים הרצה על משמעויות משפטיות וחוקתיות.
הסוכנות היהודית והשר לענייני ירושלים והתפוצות – דצמבר 2003	כנס של הסוכנות היהודית והשר לענייני ירושלים והתפוצות, פסגת סטודנטים מקמפוסים ברחבי העולם - בנושא הקשר למדינת ישראל והעם היהודי, נציב הדורות הבאים הרצה על עתידה של מדינת ישראל.
רשות שדות התעופה בישראל – דצמבר 2003	רשות שדות התעופה – חטיבת הנדסה ותכנון היחידה לאכ"ס וקשרי קהילה, פורום היברות בין הרשות לקהילה, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא בפיתוח בר קיימא- הפיתוח היום תוך התחשבות בצרכי הדורות הבאים.
מרכז השלטון המקומי ומרכז ההדרכה לספריות בישראל ואגוד מנהלי הספריות הציבוריות בישראל – דצמבר 2003	מרכז השלטון המקומי ומרכז ההדרכה לספריות בישראל ואגוד מנהלי הספריות הציבוריות בישראל – דצמבר 2003
מכללת תל חי – דצמבר 2003	מכללת תל חי, סטודנטים ומורים בחוג למדעי הסביבה ומחוגים נוספים במכללת תל חי, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא "הסביבה - שמירה ופיתוח וחשיבת עתיד – מרחב תודעה חדש".
קרן קימת לישראל- דצמבר 2003	קרן קימת לישראל האגף לחינוך השלמות מורים בנושאי איכות סביבה, הגב' יונת מרטון, מנהלת נציבות הדורות הבאים הרצתה בנושא חינוך ופיתוח בר קיימא.
משרד החינוך המינהל הפדגוגי אגף שח"ר ומשרד הרווחה האגף לנוער צעירים ושרותי תיקון השרות לשיקום הנוער – דצמבר 2003	כנס מטעם משרד החינוך ומשרד הרווחה לעובדי המפתנים והמת"רים בנושא זכויות ילדים ובני נוער נציב הדורות הבאים הרצה בנושא זכויות ילדים ונוער – מבט אל העתיד.
בית משפט מחוז הדרום - דצמבר 2003	ביתמ"ש ממחוז הדרום בביקורם בכנסת, עו"ד נירה לאמעזי, ממונה על חקיקה בנציבות הדורות הבאים הרצתה בנושא נציבות הדורות הבאים למתמחים בבית המשפט.
שגרירות ארה"ב – דצמבר 2003	דיון בנושא אחריות של חברות על איכות הסביבה בוידאו קונפרנס בשגרירות ארה"ב עם יועצת סביבתית בארה"ב לחברות בחו"ל, השתתפה בדיון עו"ד ורד קירו, ראש תחום איכות סביבה, משאבי טבע ותכנון ובניה.
התאגדות המרכזים הקהילתיים בישראל – דצמבר 2003	יום עיון למנהלי המרכזים הקהילתיים בנושא: מעורבות הקהילה באיכות הסביבה, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא המחויבות לפיתוח בר קיימא בעולם ובישראל.

הקונגרס הציוני הישראלי פאנל הדור הצעיר, נציב הדורות הבאים הציג נציבות הדורות הבאים ופעילותה.	הקונגרס הציוני הישראלי
כנס נשים, הריון ואיכות הסביבה יועץ הבריאות בנציבות הדורות הבאים הרצה על נציבות הדורות הבאים.	פורום למען נשים ואכ"ס – ספטמבר 2003
סמינר הפרלמנט הצעיר של המרכז הלימודי בכנסת, הגב' שלומית גרוסמן, ראש תחום חינוך נפגשה עם בני נוער מרחבי הארץ והרצתה על תפקיד הנציב ועבודתו בכנסת.	המרכז הלימודי בכנסת – יולי 2003
יום הספרן במסגרת יריד הספרים הבינלאומי, נציב הדורות הבאים הרצה על נציבות הדורות הבאים - מחזון למציאות.	משרד החינוך, מנהל התרבות המחלקה לספריות – יוני 2003
כנס של מכון נאמן בבית ציוני אמריקה בנושא עדיפות לאומית בתחום איכות הסביבה, נציב הדורות הבאים הרצה והשתתף.	מכון נאמן – יוני 2003
כנס רשת הערים הבריאות בישראל בשיתוף עם הערים בנות קיימא עו"ד נירה לאמעי, הממונה על חקיקה וקשרי חוץ הרצתה בנושא פיתוח בר קיימא ותפקיד נציבות הדורות הבאים בכנסת.	מרכז השלטון המקומי ורשת ערים בריאות בישראל- יוני 2003
עיריית ראשון לציון, פגש גננות, נציב הדורות הבאים הרצה בנושא פיתוח בר קיימא.	עיריית ראשון לציון – יוני 2003
לימודי ניהול וישוב סכסוכים ומשא ומתן אירוע סיום קורס בנושא "גישות סכסוכים בחברה הישראלית", נציב הדורות הבאים הרצה בנושא הברית עם הדורות הבאים.	אוני' בר אילן – יוני 2003
יום עיון מטעם מוסד נאמן בנושא מיסוי השפעות חיצוניות, נציב הדורות הבאים השתתף בפאנל המרכזי.	מוסד נאמן – מרץ 2003
כנס אינדיקטורים לפיתוח בר קיימא במכון ירושלים לחקר ישראל, נציב הדורות הבאים הרצה על פיתוח בר קיימא ונציבות הדורות הבאים.	מכון ירושלים – מרץ 2003

4.9 השתתפות במסגרות המקדמות חשיבת עתיד ופיתוח בר-קיימא

צוות המנכ"לים לפיתוח בר קיימא

ב- 14 במאי 2003, בהמשך להחלטת ממשלה קודמת בעניין זה וברוח החלטות פסגת יוהנסבורג, קיבלה ממשלת ישראל, את הצעת המחליטים שעניינה: "תכנית אסטרטגית לפיתוח בר-קיימא בישראל".

הממשלה קיבלה על עצמה לביצוע מרכיביה השונים של תכנית היישום של פסגת יוהנסבורג וחייבה את משרדי הממשלה השונים, בהובלת המשרד לאיכות הסביבה, להכין אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא- בהתאם לתחומי הפעילות שבסמכותם.

החלטת הממשלה נוקטת באסטרטגיה של הטמעת פיתוח בר קיימא "מלמטה", באמצעות הדרג הביצועי ועל סמכויותיו ותחומי פעילותו. משרדי הממשלה מצויים בעיצומו של הליך מיפוי תהליכים שיש להימנע מהם וכאלה שיש לעודד- כל אחד בתחומו.

הנציב משמש כמשקיף קבוע בישיבות צוות המנכ"לים הבינמשרדי בראשות מנכ"ל המשרד לאיכות הסביבה- לשם יישום ההחלטה.

הצוות טרם הגיש את דו"ח לגבי הפעילות שבוצעה עד כה, אולם הליך בניית האסטרטגיה קיבל כיוון נוסף, באופן שמשרדי הממשלה אינם נקראים עוד לבנות באופן עצמאי, בסיוע המשרד לאיכות הסביבה את האסטרטגיה הרלוונטית הנדרשת בתחומם- אלא הוקצו להם יועצים בנושא, מומחים, איש בתחומי המשרד- לפיתוח בר-קיימא.

פעילותם של היועצים טרם הוצגה בפני צוות המנכ"לים, אולם כיוון פעולה זה הינו ללא ספק רצוי מאוד.

הפורום לפיתוח בר קיימא – עדנה פשר

נציב הדורות הבאים הוזמן להשתתף במפגש הייסוד של הפורום לפיתוח בר קיימא, בראשות חברת דר' עדנה פשר, ובשיתוף הסניף הישראלי של ארגון SOL (Society for Organizational Learning).

המדובר בניסיון ישראלי ליצור "קהילה לומדת" של חברות וארגונים המחויבים ליצירת הידע הדרוש לבניית מבנה כלכלי המושתת על עקרונות של פיתוח בר קיימא.

הפורום שכוונס כלל נציגי חברות עסקיות שונות, מהווה למעשה התכנסות ראשונה מסוגה של אנשי עסקים, המהווים חלק חשוב מ"בעלי העניין", בכל הקשור ליישום אסטרטגיות לפיתוח בר קיימא. כך הודגש גם בתכנית היישום של פסגת יוהנסבורג וכך נוהגים בארה"ב ובמרבית מדינות אירופה, שם הסקטור העסקי נוטל חלק פעיל בנושאי פיתוח בר קיימא, במסגרת ההתנהלות בקהילה.

נציגות נציבות הדורות הבאים השתתפה במפגש ההתכנסות הראשון של הפורום ונתנה דגשים לתחילת פעילות תוך סקירת המושג פיתוח בר קיימא, המצב הקיים בעולם, כמו גם הפעילות הממשלתית והלא-ממשלתית המתנהלת בארץ בתחום.

מאחר שבניית אסטרטגיה לפיתוח בר קיימא מחייבת שיתופם של כלל בעלי העניין- מהווה ראשוניותו של הפורום יוזמה שעשויה לקדם מאוד את שיתוף הפעולה עם הסקטור העסקי.

הנציבות ליוותה את הפורום במפגשיו הראשונים ואף קישרה את המשתתפים עם יועצים אסטרטגיים המבצעים עבודה דומה בארה"ב, עם הסקטור העסקי, אל מול הממשל.